

A sokoldalú ember

**Szöveggyűjtemény az embertan és az etika tanításához,
illetve osztályfőnöki órákhoz**

**Készítette: Ambrus Attiláné dr. Kéri Katalin
és
Ambrus Attila József**

ISBN 963 686 146 3

Pécs, 1994. február

TARTALOM

Bevezetés
Köszönetnyilvánítás

AZ EMBER ÉS ÖNMAGA

1. Élet - Halál

RABINDRANATH TAGORE Versek A KERTÉSZ című kötetből
ANDRÉ CAZAMIAN: DAL
HORVÁTH ELEMÉR: HALANDÓ
ADAMIS ANNA: ARRA SZÜLETTEM
VAS ISTVÁN: A TEREMTŐHÖZ
TEILHARD DE CHARDIN: AZ ISTENI MILIÓ
ROGER VON OECH: AZ ÉLET ÉRTELME
BUDDHA: AZ EMBERI ELME SZENNYEZŐDÉSEI
ROGER VON OECH: MI LENNE HA...?
ANDRÉ MAUROIS: AZ ÖREGEDÉS MŰVÉSZETE
PILINSZKY JÁNOS: KIHÜLT VILÁG
DENIS DIDEROT: ELMŰLÁS
KLINIKAI HALÁL - BIOLÓGIAI HALÁL
TAGORE: ÁLDOZATI ÉNEKEK
WILLIAM SHAKESPEARE: LXXIII. SZONETT
KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: AKARSZ-E JÁTSZANI
MOHAMMED SAID MARUF: MEGHALT HODZSR
ÖRKÉNY ISTVÁN: IN MEMORIAM DR. K. H. G.
A HALÁL ÉNEKE
VASZILIJ SUKŠIN: ELMÉNT AZ ÖREGEMBER
ÖRKÉNY ISTVÁN: HALÁLT OKOZÓ RÓSEJBN
KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: HALOTTI BESZÉD
BUDDHA: AZ EMBERI ELME SZENNYEZŐDÉSEI
ORIANA FALLACI: LEVÉL EGY MEG NEM SZÜLETETT
GYERMEKHEZ
A HALÁL EREDETE
BHAGAVAD-GITA
ISAAC BASHEVIS SINGER: RÖVID PÉNTEK
A HALOTT MEG A HOLD
TAO-TE KING: LAO-CE ÉLETBÖLCSELETE
WOLFHART PANNENBERG: A HALÁLON TÚLTEKINTŐ
REMÉNY
PÁL ELSŐ LEVELE A KORINTHUSIAKHOZ 15, 51-57.
Ajánlott irodalom

2. Szépség - Harmónia

ISAAC ASIMOV: A HOLD TRAGÉDIÁJA
KAHLIL GIBRAN: A PRÓFÉTA
ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY: A KIS HERCEG
HEINRICH HEINE: MINT EGY VIRÁG, OLYAN VAGY
SZÉPPÉ-VARÁZSLÁS
LEIGH HUNT: MERENGÉS A KÖLTÉSZET MEZSGYÉJÉN
ADY ENDRE: SZÉP A SZÉP
JUAN MONTALVO: A SZÉPSÉGRŐL
BAUDELAIRE A SZÉPSÉGRŐL
JOSÉ ORTEGA Y GASSET: VÁLASZTÁS ÉS SZERELEM
WILLIAM SHAKESPEARE: XVIII. SZONETT
MARSILIO FICINO: A SZÉPSÉGRŐL
SÍK SÁNDOR: A RÚT
KARINTHY FRIGYES: MISS NEKEMTETSZIK
ÉNEKEK ÉNEKE 4, 1-8.
KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: SZÉPSÉG
ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY: A MOSOLY
Ajánlott irodalom

3. Meghatározottság - Szabadság

FALU TAMÁS: TENGERNEK SZÜLETTEM
LI TAJ-PO: BESZÉLGETÉS A HEGYEN
ÁNYOS PÁL: A VILÁG GYÖNYÖRŰSÉGÉNEK
HASZONTALANSÁGA
PAUL CLAUDEL: A SZÉTOSZTOTT NÉP ÉNEKE
ION CODRU DRÁGUSANU: ERDÉLYI PEREGRINUS
A VILÁG ANEKDOTAKINCSE
ADAM SMALL: VAN VALAMI

LOUIS MODY: EMLÉKEK
JOSÉ EUSEBIO CARO: AZ UTOLSÓ INKA SZÓL
TAGORE: ÁLDOZATI ÉNEKEK
RABSÁGBÓL HAZAVÁGYÓ
ERNESTO CARDENAL: A CSENDŐRSÉG NYOMON KÖVET
EGY EMBERT
ANCSSEL ÉVA: SZÁZKILENCVENNÉGY BEKEZDÉS AZ
EMBERRŐL
JORGE SEMPRUN: A NAGY UTAZÁS
DAVID DIOP: HULLÁMOK
ISMERETLEN SZERZŐ: MINDIG CSAK KERÍTÉSEK
JAUCOURT: SZABADSÁG
KARÁCSONY SÁNDOR: AZ IFJÚSÁG SZEREPE A
DEMOKRÁCIÁBAN
MAX STIRMER: IGEN ÁM, DE NINCS JOBB, MINT A
SZABADSÁG
BIBÓ ISTVÁN: A SZABADSÁG MINT SZUBJEKTÍV ÉLMÉNY
WOLFHART PANNENBERG: VILÁG IRÁNTI NYITOTTSÁG
ÉS ISTENRE VALÓ NYITOTTSÁG
PAUL CLAUDEL: A BELSŐ SZOBA ÉNEKE
TAGORE: ÁLDOZATI ÉNEKEK
KAHLIL GIBRAN: A PRÓFÉTA
EMBERI ÉS POLGÁRI JOGOK NYILATKOZATA
Ajánlott irodalom

AZ EMBER ÉS TÁRSAI A VILÁGBAN

4. Nemiség - Szerelm - Szeretet

LUX ELVIRA: A SZEREP FOGALMA
BUDA BÉLA - SZILÁGYI VILMOS: PÁRVÁLASZTÁS
DESMOND MORRIS: PÁROSODÁS
JOSÉ ORTEGA Y GASSET: VÁLASZTÁS ÉS SZERELEM
ERICH MARIA REMARQUE: A DIADALÍV ÁRNYÉKÁBAN
R. D. LAING: 60. VERS
JUHÁSZ GYULA: SZERELEM?
PILINSZKY JÁNOS: AZT HISZEM
A VILÁG ANEKDOTAKINCSE
SZERELMI ÉNEK
9. DAL
FLAVIEN RANAIVO: A VIZET KERESŐ LÁNY
VOGUL SZERELMI DAL
6. DAL
BEBOCSÁTÁST KÉRŐ ÉNEK
ROBERT BURNS: FALUSI RANDEVÚ
DZSALÁLADDIN RUM A SZERELEMRŐL
RABINDRANATH TAGORE: Versek A KERTÉSZ című kötetből
HEINRICH HEINE: VALLOMÁS
CHE LAN VIEN: TAVASZI LÁTOGATÁS
JÓZSEF ATTILA: CSUDÁLKOZUNK AZ ÉLETEN
LAMINE DIAKHATE: EGY FEKETE SELYEMBE ÖLTÖZÖTT
LÁNYNAK
PETŐFI SÁNDOR: SZERETLEK, KEDVESEM
DAVID DIOP: RAMA KAM
ORPHEUSZ ÉS EURÜDIKÉ
INDIAI MESE A SZERELEMRŐL
EDMOND ROSTAND: CYRANO DE BERGERAC
ADY ENDRE: CSUKOTT SZEMŰ CSÓKOK
ANNA AHMATOVA: HÁZ A HÓBAN
JOHANNES LINNANKOSKI: DAL A TŰZPIROS VIRÁGRŐL
SZERGEJ JESZENYIN: TÁNYA SZÉP VOLT
TÁNCDAL
R. D. LAING: 62. VERS
45. DAL
CSALÁDI ÜNNEPEK
KONRÁD GYÖRGY: AZ AUTONÓMIA KÍSÉRTETE
KURT VONNEGUT: BŐRLESZK AVAGY NINCS TÖBBÉ
MAGÁNY
KAHLIL GIBRAN: A PRÓFÉTA
TAO-TE KING: LAO-CE ÉLETBÖLCSELETE

ERICH FROMM: MŰVÉSZET-E A SZERETET?
ERICH FROMM: A SZERETET ELMÉLETE
LUX ELVIRA: SZERETET - LÉTSZÜKSÉGLET -
KONDITIONÁLÁS
BENE BÉLA: SZERETET
PIERRE TEILHARD DE CHARDIN: LÉT-ÉRTÉK
Ajánlott irodalom

5. Család

BUDDHA: GYAKORLATI ÚTMUTATÁS A HELYES ÉLETHEZ
TARJÁNYI BÉLA: A CSALÁDRÓL
DESMOND MORRIS: HARC
ECSEDY ILDIKÓ: HÉTKÖZNAPOK ÉS ÜNNEPEK A RÉGI
KÍNÁBAN
ADA HÁROM FIA
ISMERETLEN SZERZŐ: ANYÁNAK LENNI EZT IS JELENTI:
PETER LASLETT A GYERMEKSZERETETRŐL
KAHLIL GIBRAN: A PRÓFÉTA
DRIDZO - MINCZ: OTTHONOD - A TENGER
HÁROM ÁRVA
PILINSZKY JÁNOS: KÖNYÖRGÉS
CSOÓRI SÁNDOR: ANYÁM FEKETE RÓZSA
HELTAI JENŐ: APÁM
ROBERT BURNS: JOHN ANDERSON, SZIVEM JOHN
MAROSI GYULA: DÉDI
Ajánlott irodalom

6. Ünnepek-Hagyományok-Szokások

ZELNIK JÓZSEF: VISSZA AZ ÜNNEPHEZ
BOGDÁN ISTVÁN: RÉGI MAGYAR MULATSÁGOK
KISBÁN ESZTER: ÜNNEPI ÉTKEZÉS
NAGY LÁSZLÓ: A KARÁCSONYFÁS EMBER
JÓZSEF ATTILA: KARÁCSONY
FODEBA KEITA: GYERMEKKORI KARÁCSONY
FEKETE ISTVÁN: APÁM
TOLNAY KLÁRI: DECEMBER 19.
KARDOS VERA: AHOGY ÉN LÁTTAM FINNSZÁGOT
ECSEDY ILDIKÓ: HÉTKÖZNAPOK ÉS ÜNNEPEK A RÉGI
KÍNÁBAN
A FIÚK ÜNNEPE
DRIDZO - MINCZ: AFGANISZTÁN. NYOLC NAP AZ
ANYÓSSAL
GYÖRFFY ISTVÁN: A NÉPHAGYOMÁNY ÉS A NEMZETI
MŰVELŐDÉS
TARJÁN GÁBOR: HAGYOMÁNYŐRZŐ KÖZÖSSÉGEK
FRIEDHART KLIX: A TÁRSADALMI VISZONYOK
ARCHAIKUS SZABÁLYOZÁSA
KÓSA LÁSZLÓ: NÉPI KULTÚRA - NEMZETI KULTÚRA
BÁLINT SÁNDOR: A NÉPI HITVILÁG
RÓHEIM GÉZA: HALOTTI SZERTARTÁSOK
WOLFHART PANNENBERG: HAGYOMÁNY ÉS
FORRADALOM
Ajánlott irodalom

7. Kommunikáció - Nyelv

KALAPÁCS JÁNOS: KOMMUNIKÁCIÓ
KAHLIL GIBRAN: A PRÓFÉTA
DONALD O. HEBB: A NYELV TANULÁSA
TAMÁSI ÁRON: A MAGYAR SZÓ BECSÜLETE
VYAAS HOUSTON: A MEGVILÁGOSODÁS NYELVE
WOLFHART PANNENBERG: AZ EMBER LÉTFÖLADATA ÉS
A FANTÁZIA
KALÍLA ÉS DIMNA
KUNG MESTER BESZÉLGETÉSEI A SZAVAK HELYES
HASZNÁLATÁRÓL
BUDDHA: A MEGTISZTULÁS ÚTJA
KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: A VILÁG NYELVEI
LUDWIG WITTGENSTEIN: A BIZONYOSSÁGRÓL
NÁDAS PÉTER: HELEN
ANTAL LÁSZLÓ: A HATODIK MONDATRÉSZ
KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: PORTUGÁLUL OLVASOK
LOMB KATÓ: ELINDULTAM SVÉDORSZÁGBA
LOMB KATÓ: ELINDULTAM SVÉDORSZÁGBA

ANCSEL ÉVA: SZÁZKILENCVENNÉGY BEKEZDÉS AZ
EMBERRŐL
VAS ISTVÁN: IN FLAGRANTI
LEWIS CARROLL: ALICE CSODAORSZÁGBAN
LÁZÁR ERVIN: PÁVÁRBEVESZÉVÉD
Ajánlott irodalom

8. Hatalom - Politika - Demokrácia

SU-KING: AZ ÉLETUNT BESZÉLGETÉSE ÖNMAGÁVAL
BUDDHA: GYAKORLATI ÚTMUTATÁS A HELYES ÉLETHEZ
A VILÁG ANEKDOTAKINCSE
ZUN NUN AJJUB: VITA A NAGY URALKODÓ ÉS A
SZEGÉNY KÖLTŐ KÖZÖTT
KALÍLA ÉS DIMNA
ILÁDZ, BILÁDZ MEG IRAHT
JEAN BODIN: A KIRÁLYI MONARCHIÁRÓL
KONFUCIUSZ ÉS TANÍTVÁNYAI
VASVÁRI PÁL ÍRÁSA 1847-BŐL
SZÉCHENYI ISTVÁN: HAZUG, KÉPMUTATÓ,
ABSZOLUTIZMUS
LAO-CE: TAO-TE KING
EURIPIDÉSZ: OLTALOMKERESŐK
PERIKLÉSZ BESZÉDE AZ ATHÉNI DEMOKRÁCIÁRÓL
VAJDA JÁNOS CIKKE 1868-BŐL
ALEXIS DE TOCQUEVILLE: MIÉRT TANÚSÍTANAK A
DEMOKRATIKUS NÉPEK HEVESEBB ÉS TARTÓSABB
SZERETETET AZ EGYENLŐSÉG, MINT A SZABADSÁG
IRÁNT
KÁLLAY BÉNI: ELŐSZÓ
KARÁCSONY SÁNDOR: NEVELÉS ÉS DEMOKRÁCIA
Ajánlott irodalom

AZ EMBER ÉS A VÉGTELENSÉG

9. Ember - Természet - Kozmosz

CSO GI CSON: A PATAKKAL BESZÉLGETEK
TU FU: EGYEDÜL
MING LIAO CE UTAZÁSAI
NGUYEN DU: VÁLTOZATOK
16. DAL
TÓTH ÁRPÁD: A FA
MING LIAO CE: HARMAT HULL A VIRÁGRA
OMNIA SOL TEMPERAT
ASSZISZI SZENT FERENC: NAPHIMNUSZ
TÁNCDAL
TARJÁN GÁBOR: CSILLAGOK
RADNÓTI MIKLÓS: A MÉCSVIRÁG KINYÍLIK
JÓZSEF ATTILA: HANGYA
SZABÓ LŐRINC: FÜRJ
KIÁLTÁS A VÍZ ALATT
ERNEST HEMINGWAY: AFRIKAI VADÁSZNAPLÓ
AZ INDIÁN NAGYFŐNÖK JÓSLATA
STING - JEAN-PIERRE DUTILLEUX: A PUSZTULÓ
ESŐSERDŐ
STING - JEAN-PIERRE DUTILLEUX: AZ EMBERISÉG
KERTJE
KONRAD LORENZ: AZ ÉLETTÉR ELPUSZTÍTÁSA
ANCSEL ÉVA: SZÁZKILENCVENNÉGY BEKEZDÉS AZ
EMBERRŐL
Ajánlott irodalom

10. Hit - Vallás

RÓNAY GYÖRGY: JELENLÉT
TAGORE: ÁLDOZATI ÉNEKEK
DAKOTA SZIU SÁMÁN
KARINTHY FRIGYES: ISTEN
A TAPSOLÓK TITKOS TANÍTÁSA
IBN AL-FARID AZ ISTENRŐL
RAMAKRISNA MONDÁSAI
MÁTÉ EVANGÉLIUMA 7, 13-17., 21-27.
INGMAR BERGMAN: ÚRVA CSORA
JOHANN WOLFGANG GOETHE: FAUST
ÉZSAIÁS PRÓFÉTA KÖNYVE 40, 21-31
PAUL CLAUDEL: DÉLI OSZTOZÁS

FROMM-SUZUKI: ZEN-BUDDHIZMUS ÉS
PSZICHOANALÍZIS
AZ ÚR TITKOS TANÍTÁSA
FEKETE JÁVORSZARVAS
LEV TOLSZTOJ: MI A VALLÁS ÉS MI A LÉNYEGE?
PIERRE TEILHARD DE CHARDIN: A HIT TENGELYEI
KAHLIL GIBRAN: A PRÓFÉTA
SZENTGYÖRGYI ALBERT: PSALMUS HUMANUS
JÓZSEF ATTILA: IMÁDSÁG MEGFÁRADTAKNAK
57. ZSOLTÁR
ADY ENDRE: AZ ISTEN-KERESŐ LÁRMA
Ajánlott irodalom

11. Vágyak - Álmodok - Célok - Fantázia

SZILÁGYI DOMOKOS: RAGYOGJ
TAGORE: ÁLDOZATI ÉNEKEK
AZ ÁLÓM
LEIGH HUNT: TŰNŐDÉS AZ ÁLÓMRÓL
SIGMUND FREUD: ÁLÓMINGEREK ÉS ÁLÓMFORRÁSOK
TAGORE: ÁLDOZATI ÉNEKEK
KISS ANNA: HOGY REPŰL AZ EMBER
CSUANG-CE: A PILLANGÓ
SIGMUND FREUD: MIÉRT FELEJTJÜK EL AZ ÁLÓMOT
FELÉBREDÉS UTÁN?
KASSÁK LAJOS: AZ UTAK
ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY: A KIS HERCEG
KARINTHY FERENC: KÉSEI ÁLÓM
LÁZÁR ERVIN: A BŰVÉSZ
MIHAIL BULGAKOV: BÁL A SÁTÁNNÁL
W. S. MERWIN: BESZÉLGETÉS
KODOLÁNYI GYULA: TENGER
ADY ENDRE: A KÉK TENGER PARTJÁN
JOHANN WOLFGANG GOETHE: FAUST
SZABÓ FERENC: AZ EMLÉKEZET ÜNNEPE
ROGER VON OECH: MI LENNE, HA...?

CHRISTIAN MORGENSTERN: LÓ
A SZÜKSÉGLET
KARINTHY FRIGYES: CÉLKITŰZÉSEK
Ajánlott irodalom

12. Művészetek

VASZILIJ KANDINSZKIJ: A SZELLEMISÉG A
MŰVÉSZETBEN
WOLFHART PANNENBERG: VILÁG IRÁNTI NYITOTTSÁG
ÉS ISTENRE VALÓ NYITOTTSÁG
LEONARDO DA VINCI: A FESTŐ HATALMA
ÖRKÉNY ISTVÁN: ÉLMÉNY ÉS MŰVÉSZET
KASSÁK LAJOS: A KÖLTŐ MEG A FESTŐ VARÁZSPÁLCÁJA
A VILÁG ANEKDOTAKINCSE
JONAS MEKAS: CSAK EZT AKAROM
BABITS MIHÁLY: JÓNÁS IMÁJA
MONTAIGNE: A KÖLTÉSZETRŐL
A VILÁG ANEKDOTAKINCSE
KAREN BLIXEN: A BENNSZÜLÖTTEK ÉS A KÖLTÉSZET
LU CSI: A KÖLTÉSZETRŐL
AZ ÉNEKMONDÓ ÓRÓME
KÖLTÉSZET ÉS ZENE
VEJ HUNG: FELJEGYZÉSEK A ZENÉRŐL
HSZÜN-CE: TANULMÁNY A ZENÉRŐL
KASSÁK LAJOS: ZENE
LÉOPOLD SÉDAR SENGHOR: SAKA
TOKABOKA
Ajánlott irodalom

Forrásjegyzék

Kislexikon

Tárgymutató

„Nem törődöm azzal, hogy az emberek nem ismernek.
Azzal törődöm, hogy nem ismerem az embereket”

(Kung Fu-ce)

Bevezetés

Az ember sokoldalúságának, legjellemzőbb tulajdonságainak megközelítése sokféle módon elképzelhető.

Ezzel a szöveggyűjteménnyel azoknak a tanároknak és diákoknak szeretnénk segítséget nyújtani, akik osztályfőnöki órájuk témájához, embertan-foglalkozáshoz vagy etika órához keresnek szemelvényeket.

Ez a könyv hasznos olvasmány lehet mindenkinek a kezében, aki az embert szeretné jobban megismerni, jól alkalmazható ez a kötet bármilyen tanórán, ahol az ember szóba kerül. Szövegválogatásunk sokrétű, egyrészt abban a tekintetben, hogy haszonnal forgatható általános- és középiskolában éppúgy, mint akár az egyetemen. Másrészt a válogatott műrészletek nemcsak tudományos szintjüket tekintve ezerszínűek, hanem műfajukat tekintve is. Noha a gyűjtemény jelentős része irodalmi művekből merített válogatás, ezek mellett helyet kaptak olyan tudományok eredményei és véleményei is az emberrel kapcsolatosan, mint például: **a néprajz, filozófia, szociológia, esztétika, biológia, pszichológia, politológia, teológia, nyelvészet.**

Az ember sokoldalúsága idő- és térbeli elhelyezkedéséből is következik, ezért a szövegválogatás felvillantja a kultúrák számos arcát is, Óceániától Afrikáig.

A szöveggyűjtemény 3 fő- és 12 alfejezetének témaköreit részben a Kamarás István elgondolásából kiinduló felosztás szerint rendeztük, helyenként azonban ettől eltértünk. Elképzelhetőek olyan témakörök is, melyek e gyűjteményben külön nem szerepelnek (pl.: humor, játék, stb.), ezek összeállításához jól használható a szövegválogatásunk végén található témajegyzék.

Az alfejezetek végén közölt bibliográfia is jó szolgálatot tehet az embertan iránt érdeklődő és az embert fürkésző tanár vagy diák számára.

Az emberről szóló tudás összegyűjtése azonban sohasem válhat teljessé, így ez a szöveggyűjtemény sem. A tanárok és diákok kívánságuk és érdeklődésük szerint barangolhatnak a szövegek között, és közülük bárki elkészítheti saját antológiáját is. Válogatásunk tehát nem egy zárt egység, ellenkezőleg, reményeink szerint az olvasó kedvet kap ahhoz, hogy kinyissa a világ kapuját, és antológiánkból ihletet merítve újabb szövegek után kutasson.

Végezetül pedig szólnunk kell a közlés módjáról: a költemények esetében mindig a szerzők és fordítók eredeti helyesírását követtük, a prózai műveket viszont a mai magyar helyesírás szabályaihoz igazítottuk, néhány kivételtől eltekintve (pl. Széchenyi István művénel).

A versek esetében, ha csak részletet közöltünk, ezt feltüntettük, a prózai szövegeknél azonban - bár szinte kivétel nélkül hosszabb-rövidebb részleteket közöltünk - nem tettük meg ezt. A szövegek közti kihagyásokat (...) -tal jelöltük. A prózai művekből vett idézetek első sorát minden esetben bekezdéssel kezdtük, a szöveg további közlésénél viszont az eredeti szövegtagolást követtük.

A műrészek után szereplő zárójeles szám a felhasznált kötet bibliográfiában feltüntetett sorszámát jelenti.

Ahol nem jelöltük meg a fordítót, ott az eredeti forrásban sem szerepelt a neve, illetve személye nem volt egyértelműen eldönthető.

Terveink szerint a jövőben feladatgyűjteménnyel is bővül ez a kötet.

Köszönetnyilvánítás

Kiemelt helyen illeti köszönet Kamarás Istvánt és Dr. Honffy Pált, akik számos szakmai tanáccsal szolgáltak, és akik nélkül ez a könyv nem készülhetett volna el.

Köszönet Bohár Andrásnak hasznos megjegyzéseiért és Mezővári Gyulának, annak a magyar-tanárnak, aki a kreatív gondolkodásra és alkotásra bátorított.

Köszönet szüleinknek, valamint azoknak az egyetemista és főiskolás diákoknak - különösen Vitai Miklósnak -, akik hisznek az Emberben, és ezért az embertanban is.

AZ EMBER ÉS ÖNMAGA

1. Élet - Halál

„Holnapra elsodornak az örök
homályba hulló századok.”

(Omar Khajjám)

RABINDRANATH TAGORE Versek A KERTÉSZ című kötetből

(Részlet)

Ki vagy, olvasó, aki verseimet száz esztendő múlva olvasod?

Nem küldhetek neked egyetlen virágot sem a tavasznak ebből a gazdagságából, egyetlen aransávet sem az amott lebegő felhőkből.

Nyisd ki ajtóidat és tekints szét.

Virágoskertedből szakítsd le egy száz év előtti kor eltűnt virágainak illatos emlékeit.

Szíved örömében érezd meg egy tavaszi reggel dalának eleven örömét, mely vidám hangját száz esztendő távolából küldi feléd.

F: Áprily Lajos
(62) 74. o.

ANDRÉ CAZAMIAN: DAL

Az életem akár a hab,
Úgy árad örökké s apad,
S tengerbe ömlik aztán
A víz.

A szirtek között csupa tűz,
Áthömpölyög a pusztán,
S a nagy óceánba szakad,
Ha agg.

Az én lelkem a vándor,
Ki fényes pirkadáskor
Vidult egy kis madár vidám
Dalán.

VAS ISTVÁN: A TEREMTŐHÖZ

Köszönöm, hogy megteremtettél,
Ó, Szeretet, és idetettél,
Hogy csillagok, ködök, hegyek
között ember legyek.

Köszönöm, amit látok,
A teremtett világot,
Hogy még a rossz sem céltalan,
Mindennek jelentése van.
És én is neked kincset-érő
Egy vagyok, soha-visszatérő,
S akár a férgek, vagy a szentek,
Valamit jelentek.

Meghalok, semmit nem veszítek,
Művedet meg nem semmisíted
s a mennyben vagy pokolban
Az leszek, ami voltam.

(61) 337-338. o.

TEILHARD DE CHARDIN: AZ ISTENI MILIÓ

Sem feltérképezéssel, sem különféle mesterkedésekkel, sohasem tudjuk - sem gondolatban, sem gyakorlatilag - elérni az Élet forrásait. Sokkal inkább kapom, mintsem alkotom magam. (...) A mély élet, a forrászó élet, a születő élet teljesen megragadhatatlan.

F: A forrásban nincs megjelölve
(123) 225. o.

ROGER VON OECH: AZ ÉLET ÉRTELME

„Mi az élet értelme?” Gyakran megkérem a tanfolyamaim résztvevőit, hogy keressenek egy metaforát az életre. Az ötleteik két csoportra oszthatók, az egyik ételekről szól, a másik nem. Nos, következzen az élet értelme!

Az élet olyan mint a fánk. Frissen és melegen isteni, bár néha megfekszi a gyomrunkat. A közepén a lyuk valódi rejtély, a fánk mégsem lenne fánk nélküle.

Az élet olyan, mint grapefruitot enni. Először le kell szedni a héját, aztán hozzá kell szokni az ízéhez, és mire az ember igazán élvezni kezdené, a szemébe spriccel vele.

Az élet olyan, mint a banán. Eleinte zöld, aztán egyre puhább és édesebb lesz. Vannak akik a fürt belsejében érzik jól magukat, és vannak akik ragaszkodnak ahhoz, hogy a legtetején legyenek. El lehet csúszni a héján. És fontos az is, hogy meg kell hámozni, ha meg akarjuk enni.

Az élet olyan, mint a főzés. Minden attól függ, hogy mit, mikor és hogyan keverünk az ételhez. Néha a receptet követjük, néha viszont rögtönzünk.

Az élet olyan, mint a kirakós játék, csak éppen nem tudjuk előre, hogy mi áll majd össze a darabkákból. Néha abban sem vagyunk biztosak, hogy megvan az összes.

Az élet olyan mint a labirintus, amelyben nem akarjuk megtalálni a kijáratot.

Az élet olyan, mint liftezni. Sokszor megesik, hogy mások nyomkodják a gombokat, mi meg csak utazunk fel és le. Néha persze benne is ragadunk, de nem ez az igazán vacak, hanem az, amikor megáll.

Az élet olyan, mint egy pókerjátzsma. Vagy én osztok, vagy nekem osztanak. Tehetség és szerencse kell hozzá. Az ember tartja a tétet, emel és blöfföl. Mindig lehet tanulni a partnerektől. Előfordul, hogy egyetlen párral nyerünk, de az is, hogy fullal veszünk. Bármilyen történjék is, addig jó, amíg mozgásban van a pakli.

Az élet olyan, mint a kölyökkutya, amelyik szeretné, ha minden utcán rengeteg fa lenne.

Az élet olyan, mint egy szoba, amely eleinte csupa nyitott ajtóból áll, de ezek fokozatosan bezárulnak előttünk, ahogy öregszünk.

Ön szerint milyen az élet?

F: Gázsity Mila
(102) 70-72. o.

BUDDHA: AZ EMBERI ELME SZENNYEZŐDÉSEI

(Az emberi élet)

Egy ember, akit valamilyen gonosztetten értek, futva menekül üldözői elől. Egy kútban próbál elrejtőzni, a kút kávájáról lógó indákon ereszkedik lefelé. Középen járhat, amikor észreveszi, hogy mérges kígyók tekeregnek a kút fenekén. Nem tehet egyebet, ott marad függeszkedve az indán. Egy idő múlva karjai fáradni kezdenek, és észrevesz két egeret, egy fehéret és egy feketét, amint rágcsálják az őt tartó indát.

Ha az inda elszakad, leesik a kígyók közé, és elpusztul. Amint feltekint, azt veszi észre, hogy pontosan a feje felett egy méhkaptár áll, amelyből időről időre lecseppen egy-egy csepp méz. Az ember megfélelkezik minden veszélyről, és élvezettel ízlelgeti a mézcseppeket.

Az „ember” bárki, aki erre a szenvedésekből álló világra született. A „kígyók” és az „üldözők” a test, minden vágyaival. Az indák jelentik az életet. A „két eger, egy fehér és egy fekete” az idő múlása, nappalok és éjszakák, tovaszálló esztendő. A „mézcseppek” a test örömei, amelyek megédesítik a múltó évek szenvedéseit.

F: Jaloveczky László
(29) 99. o.

ROGER VON OECH: MI LENNE HA...?

Az élet nehéz. Rengeteg idő megy el vele, rengeteg hétvége, és mi az egész vége? A halál mint jutalom.

Az életet visszafelé kellene élni. Az embernek először meg kéne halnia, hogy ezen is túl-
legyünk. Aztán 20 évig szeretetotthonban kellene lakni, ahonnan azzal rúgnák ki, hogy
túlságosan fiatal. Ekkor kapna egy aranyórát és már mehetne is dolgozni, legalább 40 éven át,
vagyis addig, amíg eléggé visszafiatalodik ahhoz, hogy élvezni tudja a nyugdíját.

Aztán főiskolára járna és hatalmasakat bulizna, amíg készen nem áll arra, hogy elkezdje a
gimnáziumot. Aztán jön az általános iskola, ahol végre újra lehet játszani, és semmi felelősség
nem terheli. Ezután kisbaba lesz, visszamászik az anyja méhébe, ott kilenc hónapon át lebeg,
majd a szerelmesek szemében felvillanó játszói fényként végzi.

F: Gázsity Mila
(102) 99-100. o.

ANDRÉ MAUROIS: AZ ÖREGEDÉS MŰVÉSZETE

Az árnyékos határ

Mikor kezdődik az öregség? Sokáig abban reménykedünk, hogy még nem ért utol bennünket.
Szellemünk friss, erőnk teljében vagyunk. „Vajon fel tudok-e futni erre a domboldalra ugyan-
olyan gyorsasággal, mint fiatalságomban?... Igen! Igaz, hogy kissé lihegek, mire a csúcra
érek, de ugyanannyi idő alatt tettem meg az utat, mint hajdanában. De hát nem lihegtem-e
akkor is, amikor még fiatal voltam?

A fiatalságtól az öregségig olyan lassú átmenet vezet, hogy az ember maga észre sem veszi a
változást. Ugyanígy, amikor az ősz követi a nyarat, s a tél az őszt, a természet olyan
fokozatosan változik, hogy nemigen tudjuk nyomon követni. Holott, mint egykor a Macbethet
ostromló sereg, már közeledik az ősz, a nyárnak még alig-alig rozsdásodó leveleitől takartan.
S egy novemberi reggel hirtelen forgószél kerekedik, letépi az arany álarcot, s mögötte
feltűnik a tél sovány csontváza. A levelek, amelyekről azt hittük, hogy az ifjúság erőteljes
zöldjében pompáznak, már halottak voltak, már csak néhány gyöngye rost kötötte őket
szárukhoz. A vihar csak felfedte, nem ő okozta a bajt.

A betegségek az emberi erő viharai. Íme egy férfi, egy nő, aki kora ellenére még fiatalnak
látszik! - Csodálatos asszony! - mondjuk. - Micsoda ámulatraméltó - férfi! Csodáljuk tett-
erejüket, szellemük élénkségét, szavuk friss pattogását. De megtörténik, hogy egy nap
kirúgnak a hámból, s amiért fiatalságukban csak egy erős fejfájással vagy egy náthával fizettek
volna meg, azért most súlyosabban kell lakolniok, a tüdőgyulladás vagy a szívszélhűdés őszi
vihara eldönti őket. Néhány nap leforgása alatt elhervad az arc, meggörbül a hát, a tekintet
kialszik. Egy másodperc aggastyánná tesz bennünket. Mert nem tudtuk, nem éreztük, hogy
már régóta öregsünk....

F: A forrásban nincs megjelölve
(16) 29. o.

PILINSZKY JÁNOS: KIHÚLT VILÁG

E világ nem az én világom,
csupán a testem kényszere,
hogy egyre beljebb, mint a féreg
furakodom beleibe.

Így táplálkozom a halállal,
és így lakik jól ő velem;
az életem rég nem enyém már,
vadhúsként nő a szívemen.

Minden teremtett elevenből
kijózanodva a szemét
így ütközik ki, leplezetlen
föladva hiú szégyenét.

A mindörökre ismeretlen
végülis így lesz otthonos.
Mint hervadás az őszi lombot,
a pusztulás bebalzsamoz.
Kihűlt világ ez, senki földje!
S mint tetejébe hajított
ócskavasak, holtan merednek
reményeink, a csillagok.

(107) 35. o.

DENIS DIDEROT: ELMÚLÁS

A filozófiában az az állapot, amelynek következtében valamely dolog megszűnik az lenni, ami volt. Ha a fa már megszűnt létezni, és helyette hamut találunk, azt mondhatjuk, hogy a fa elmúlt; ugyanígy a tojás is elmúlik, ha megszűnik tojás lenni, s helyette csirkét találunk; az elmúlást ugyanis itt nem közönséges értelmében vesszük. Innen a filozófiának az az alaptétele, mely szerint az egyik dolog elmúlása egyenlő a másik keletkezésével.

Az elmúlás tehát úgy különbözik a keletkezéstől, mint két ellentét különbözik egymástól...

Ám miként a keletkezéskor valójában semmiféle anyag nem teremődik, úgy az elmúláskor semmi egyéb nem semmisül meg ténylegesen, csupán az a sajátos módosulás, mely egy lény formáját alkotja, s azt, hogy ilyen vagy olyan fajtába tartozik.

F: Komoly Péter
(3) 84. o.

KLINIKAI HALÁL - BIOLÓGIAI HALÁL

Azt az időtartamot, ami alatt a szervezet már halott ugyan, de még nem minden szerv életműködése szűnt meg, *klinikai halálnak* nevezzük. A klinikai halál idején beálló, bizonyos szervekre vagy szövetekre korlátozott életfolyamatokat az *agonális jelenségeknek* mondjuk. Azt az állapotot pedig, amikor már minden szerv és szövet életjelensége megszűnt, *biológiai halálnak* nevezzük. A klinikai halál valójában a biológiai halálhoz vezető út. A szervezet akkor halt meg visszavonhatatlanul, ha az agy idegsejtjei végérvényesen megszüntették működésüket. A szívműködés vagy légzés megállása önmagában még nem jelenti a biológiai halált. Határozottan bizonyítják ezt azok az orvosi beavatkozások, amelyeknek segítségével a már egyszer megállott szívműködést vagy légzést sikerült újból megindítani.

(14) 1247. o.

TAGORE: ÁLDOZATI ÉNEKEK

91.

Ó, élet végső beteljesülése, Halál, én halálom, jöjj és szólj suttogó hangodon hozzám!

Nap-nap után vártalak, érted viseltem el az élet örömeit és kínjait.

Mindaz, ami vagyok, amim van, amit remélek s minden szeretetem is mélységes titokzatos-sággal csak feléd hömpölygette habjait. Még egy végső pillantás a szemedből, s tiéd léssen mindörökké életem. A virágokat mind füzérbe fontam már, a koszorú készen várja a vőlegényt.

Az esküvő után az ifjú nő hagyja el otthonát, s menjen ura elé egyes-egyedül az éj magányában.

F: Szentirmay Gizella
(130) 76. o.

WILLIAM SHAKESPEARE: LXXIII. SZONETT

Nézd, életem az az évszak, amelyben
Pár rőt-levél (vagy az se) leng, a tar
Fák ágai reszketnek a hidegben:
Dúlt kórusukban nem zeng drága dal.
Bennem már csak az a homály dereng,
Mely alkony után sápad nyugaton
S amelyet lassan, feketén beleng
Az éj, a fél-halál, a nyugalom.
Bennem már csak az a kis láng lidérclik,
Mely ifjusága hamván haldokol,
Mint ravatalon, amelyen kivégzik:
Amiből kelt, vissza abba omol.
Ezt látva, csak erősödik szerelmed,
Hogy szeresd azt, aki maholnap elmegy.

F: Szabó Lőrinc
(118) 181. o.

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: AKARSZ-E JÁTSZANI

A játszótársam, mondd, akarsz-e lenni,
akarsz-e mindig, mindig játszani,
akarsz-e együtt a sötétbe menni,
gyerekszívvvel fontosnak látszani,
nagykomolyan az asztalfőre ülni,
borból-vízből mértékkel tölteni,
gyöngyöt dobálni, semminek örülni,
sóhajtva rossz ruhákat öltetni?
Akarsz-e játszani mindent, mi élet,
havas telet és hosszú-hosszu őszt,
lehet-e némán teát inni véled,
rubin-teát és sárga páragőzt?
Akarsz-e teljes tiszta szívvel élni,
hallgatni hosszan, néha-néha félni,
hogy a körúton járkál a november,
az utcaseprő, szegény, beteg ember,
ki fütyürész az ablakunk alatt?
Akarsz játszani kígyót, madarat,
hosszú utazást, vonatot, hajót,
karácsonyt, álmot, mindenféle jót?
Akarsz játszani boldog szeretőt,
színlelni sírást, cifra temetőt?
Akarsz-e élni, élni mindörökkön,
játékban élni, mely valóra vált?
Virágok közt feküdni lenn a földön,
s akarsz, akarsz-e játszani halált?

(82) 241. o.

MOHAMMED SZOID MARUF: MEGHALT HODZSR

Reggelitájban együtt ültem Mohammed barátommal, az állomásfőnök helyettesével, a hartumi megálló büféjében, amikor berohant egy Ahmed nevű küldönc és ezeket kiáltotta: „Hodzsr meghalt, összeesett munka közben...”

Néhány itt tartózkodó vendég, akik ismerték Hodzsrot, tüstént tárgyalni kezdték az esetet. Mások viszont kíváncsian kérdezték: „Ki az a Hodzsr?” Azt a választ kapták, hogy az egyik áruraktári munkás. Most már valamennyien emlékeztek rá, és sajnálkozva mondogatták: „Allah irgalmazzon neki!” A büfé vendégei nyakukat nyújtogatva hallgatóztak, és figyelték a jövőmenőket. Néhány pillanaton belül az egész pályaudvar zsibongott, mindenütt Hodzsr haláláról és különféle hírekről folyt a szó.

Néhány beszédesebb takarító és a helyi rendőrség szolgálatosai a halálról meg az élet nehézségéről beszélgettek. Az ember sosem tudhatja, mikor üt az utolsó órája, miként Hodzsr esetében is történt. A kifutófiúk és a büfés gyerek arca fájdalmasan komor volt. A tekintélyes, életes emberek viszont - mint például jegyárusítók vagy ellenőrök - a mellüket simogatták és

egyenletes, alig észrevehető módon ingatták fejüket, miközben az ég irgalmáért esedeztek, és szakadatlanul ismételték: „Allahnál vagyok kegyelem.” Egyikük lélegzetfojtva sóhajtott: „Mulandó a világ... semmi haszon nincs benne.”...

...Bizony, szegény Hodzsr, akinek nevét ezen a napon az állomás minden zugában hajtogatták, életében sose álmodott ekkora dicsőségről....

F: Várady László
(96) 231-232. o.

ÖRKÉNY ISTVÁN: IN MEMORIAM DR. K. H. G.

- *Hölderlin ist ihnen unbekannt?* - kérdezte dr. K. H. G., miközben a lódögnek a gödröt ásta.

- Ki volt az? - kérdezte a német ör.

- Aki a *Hyperion*-t írta - magyarázta dr. K. H. G. Nagyon szeretett magyarázni. - A német romantika legnagyobb alakja. És például Heine?

- Kik ezek? - kérdezte az ör.

- Költők - mondta dr. K. H. G. - Schiller nevét sem ismeri?

- De ismerem - mondta a német ör.

- És Rilket?

- Őt is - mondta a német ör, és paprikavörös lett, és lelőtte dr. K. H. G-t.

(103) 43. o.

A HALÁL ÉNEKE

(Részlet)

Apám, ó, jaj! apám, ó, miért? miért hagytad el otthonod?
Egy ember ölt meg téged, ó, apám!
Halálért majd vérrel fizessetek!
Szellemed jár a szemközti parton immár.
Ó, apám! miért hagytad el otthonod? ó, apám, miért?
Világos lett az ég, a szemre homály szállt,
Csöppenként hull le a fáról a víz, odúját elhagyja a patkány.
Látjátok, ez az apámnak a háza!
Szedjétek össze a halottak virágait.
Szórjátok a bal oldalára, szórjátok a jobboldalára!
Egy ember látja most mindazt, mi láthatatlan.

F: Radnóti Miklós
(75) 47. o.

VASZILIJ SUKSIN: ELMENT AZ ÖREGEMBER

- Elhívom Mihejevnát, hátha segít.
 - Hallgass! Segített rajtam egyszer is a ti istenetek? Potyára odaadhatnád azt a tyúkot Mihejevának. Jegornak add inkább, megássa érte a síromat. Kivel ásatnád különben?
 - Ne félj, lesz rá ember.
 - „Lesz, lesz.” Az egész falut bejárhatod - kinek van kedve ilyen borzasztó fagyban a földdel kínlódni? Ilyen télen! Még ha nyár volna!
 - Nyugodj már, nem halsz meg, no. Hol van az még!
 - Itt van az. A lábam már kihűlt. Jaj, istenem, istenem! - mély sóhajtásba veszett az öreg hangja, aztán folytatta: - Istenem, ha mégis volnál, bocsáss meg nekem, bűnösnek.
- Az öregasszony megint rákiáltott:
- Szedd már össze magad, Sztyepan! Ne találj ki mindenfélét, Jegor is megmondta.
 - Mit ért ehhez Jegor? Ő erős még, mint a bika. Ha azt mondják neki, ne halj meg, akkor nem hal meg.
 - Hát akkor bocsáss meg, öreg, ha megbántottalak volna valamivel...
 - Majd a jóisten megbocsát - nyögte az ember a sokszor hallott mondatot. Mondani akart még valamit, valami igen fontosat, de csak forgatta a fejét jobbra-balra, mintha nyugtalankodna valamiért.
 - Agnyusa - suttogta aztán erőlködve -, ne haragudj rám... italosabb voltam néha... A kenyérért küzdöttünk!... Nézd meg, ki van ott a sarokban? Ki van ott?
 - Hol Sztyepan?
 - Ott a... - Az öreg kissé felkőnyökölt, s riadt szemével a házikó sarkába mutatott. - Ott van, ott a... Ott ül?
- Jegor átjött, amint beesteledett...
- Az öreg az ágyon feküdt, fehér, megnyúlt orra a gerendák felé mutatott. Az öregasszony csendesen sírdogált mellette.
- Jegor levette a sapkáját, bizonytalanul toporgott egy darabig, aztán keresztet vetett az ikon előtt.
- Hát, igen - mondta később -, érezte már ő ezt.
- Érezte.

F: Gerencsér Zsigmond
(122) 377-378. o.

ÖRKÉNY ISTVÁN: HALÁLT OKOZÓ RÓSEJBNI

Özv. Kovács Lőrincné óbudai nyugdíjas az este rósejbnit süített vacsorára. Alighogy az elsőt megette, gyomrához kapott és meghalt. A boncolásnál a rósejbnin kívül egy csokor hóvirágot, egy OTP-kölcsönrel vásárolt KIJEV fényképezőgépet és a *Rozsdatemető* c. regényt találták meg az idős asszony gyomrában. Az orvosok véleménye szerint ezek az oda nem való tárgyak is szerepet játszhattak Kovácsné szerencsétlen halálában.

(103) 210. o.

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: HALOTTI BESZÉD

Látjátok feleim, egyszerre meghalt
és itt hagyott minket magunkra. Megcsalt.
Ismertük őt. Nem volt nagy és kiváló,
csak szív, a mi szívünkhöz közel álló.
De nincs már.
Akár a föld.
Jaj, összedőlt
a kincstár.

Okuljatok mindannyian e példán.
Ilyen az ember. Egyedüli példány.
Nem élt belőle több és most sem él,
s mint fán se nő egyforma két levél,
a nagy időn se lesz hozzá hasonló.
Nézzétek e főt, ez összeomló,
kedves szemet. Nézzétek, itt e kéz,
mely a kimondhatatlan ködbe vész
kővé meredve,
mint egy ereklye,
s rá ékírással van karcolva ritka,
egyetlen életének ősi titka.

Akárki is volt ő, de fény, de hő volt.
Mindenki tudta és hirdette: ő volt.
Ahogy szerette ezt vagy azt az ételt,
s szólt ajka, melyet mostan lepecsételt
a csönd, s ahogy zengett fülünkbe hangja,
mint vízbe süllyedt templomok harangja
a mélybe lenn, s ahogy azt mondta nemrég:
„Édes fiacskám, egy kis sajtot ennék”,
vagy bort ivott és boldogan meredt a
kezében égő, olcsó cigaretta
füstjére, és futott, telefonált,
és szötte álmát, mint színes fonált:
a homlokán feltündökölt a jegy,
hogymilliók közt az egyetlenegy.

Keresheted őt, nem leled, hiába,
se itt, se Fokföldön, se Ázsiába,
a múltba sem és a gazdag jövőben
akárki megszülethet már, csak ő nem.
Többé soha
nem gyúl ki halvány-furcsa mosolya.
Szegény a forgandó, tündér szerencse,
hogy e csodát újólag megteremtse.

Édes barátaim, olyan ez éppen,
mint az az ember ottan a mesében.
Az élet egyszercsak órája gondolt,
mi meg mesélni kezdtünk róla: „Hol volt...”,
majd rázuhant a mázsás, szörnyű mennybolt,
s mi ezt meséljük róla sírva: „Nem volt...”
Úgy fekszik ő, ki küzdve tört a jobbra,
mint önmagának dermedt-néma szobra.
Nem kelti föl se könny, se szó, se vegyszer.
Hol volt, hol nem volt a világon egyszer.

(82) 442. o.

BUDDHA: AZ EMBERI ELME SZENNYEZŐDÉSEI

(Az emberi élet)

5. Egy fiatalasszony, akit Kisagotaminak hívtak, és egy vagyonos ember felesége volt, elveszítette gyermekét. Nem tudta elviselni a csapást, elméje elborult. Halott gyermekével a karján járt házról házra, azért könyörögve az emberekhez, hogy gyógyítsák meg a gyermekét.

Természetesen nem tehettek érte semmit, míg végül Buddha egy követője azt tanácsolta neki, hogy keresse fel a Magasztost, aki ekkor Jetavanában tartózkodott. Így az asszony Buddhához vitte halott gyermekét.

A Magasztos együttérzéssel tekintett rá, és azt mondta neki: „Ahhoz, hogy meggyógyítsam a gyermekedet, néhány mákszemre van szükségem; menj, és kérj néhány mákszemet egy olyan otthonból, ahová még soha nem lépett be a halál”.

Az asszony elment, hogy olyan házat keressen, ahol még soha nem járt a halál, de egy ilyet sem sikerült találnia. Végül kénytelen volt visszatérni Buddhához. A Magasztos csendes jelenlétében elméje kitisztult, és megértette a Magasztos szavainak jelentését. Elment, és eltemette a halott gyermekét, majd visszatért, és Buddha tanítványa lett.

F: Jaloveczky László
(29) 103. o.

ORIANA FALLACI: LEVÉL EGY MEG NEM SZÜLETETT GYERMEKHEZ

Fölöttem a fehér mennyezet, mellettem egy pohárban itt vagy te. Nem akarták, hogy lássalak, de meggyőztem őket, hogy jogom van hozzá, így aztán idetettek: egy rosszalló fintor kíséretében. Végre nézhetlek. És becsapva érzem magam, mert semmiben sem hasonlítasz a fényképen látott gyermekre. Nem is vagy gyerek: egy tojás vagy. Egy szürke tojás, ami rózsaszínű alkoholban ring, és a tojásba nem lehet belelátani. Sokkal előbb véged lett, mint gondolták: sosem jutottál el odáig, hogy körmöd legyen és bőrod és mindazon gazdagságod, amivel én megajándékoztalak. A képzeletem teremtménye voltál, éppen hogy csak két kéz és két láb vágyának megvalósításáig jutottál, valamiig, ami hasonlít egy testre, egy arckezdeményig, pici orral és két mikroszkopikus szemmel. Végül is egy halacska szerettem. És egy halacska szeretetéért jártam végig azt a kálváriát, ami még az életembe is kerülhet. Felfoghatatlan.

F: Sipos Áron
(42) 116-117. o.

A HALÁL EREDETE

Hottentotta

A hold meghal, és újra feltámad. Így szól egyszer a hold a nyúlnek:

- Menj el az emberekhez, és mondd meg nekik: „Mint ahogyan én meghalok, és feltámadok újra, úgy fogtok ti is meghalni és feltámadni újra.”

A nyúl elmegy az emberekhez, és azt mondja nekik:

- Mint ahogy én meghalok, és nem támadok fel, úgy haltok meg ti is, és nem támadtok fel többé.

Mikor visszament, megkérdi tőle a hold:

- Mit mondtál az embereknek?

- Azt mondtam nekik: „Mint ahogy én meghalok, és nem támadok fel, úgy haltok meg ti is, és nem támadtok fel többé.”

- Mi? - kiált fel a hold. - Ezt mondtad?

Ezzel felkap egy botot, szájon üti a nyulat, olyan erősen, hogy a szája felhasad.

A nyúl kapja magát, és elrohan.

F: Radnóti Miklós
(75) 132. o.

BHAGAVAD-GITA

A lélek nem ismer sem születést, sem halált; ha már létezett, többé meg nem szűnhet; nem-született, örökkévaló, mindig-létező, halhatatlan és ősi, s ha a testet meg is ölik, ő meg nem ölhető.

Miként az ember leveti elnyűtt ruháit, és újakat ölt magára, úgy adja fel a lélek is az öreg és hasznavehetetlen testeket, hogy újakat fogadjon el helyükbe.

A lelket semmilyen fegyver sem képes feldarabolni, tűz nem égeti, víz nem nedvesítheti, és a szél nem száríthatja.

Az egyéni lélek törhetetlen, oldhatatlan, és sem megégetni, sem felszárítani nem lehet. Ő mindent-átható, örökkévaló, változhatatlan, rendíthetetlen, és örökké ugyanaz.

Úgy mondják, hogy a lélek láthatatlan, felfoghatatlan és változatlan. Ezt tudván, nem szabadna bánkódnod a test miatt.

A megszületett számára biztos a halál, a holt számára pedig a születés. Ezért nem szabadna keseregned kötelességed elkerülhetetlen végrehajtása közben.

F: A forrásban nincs megjelölve.
(15) 116-126. o.

ISAAC BASHEVIS SINGER: RÖVID PÉNTEK

Jahid és Jehidá

A börtönben ahol a Seólra induló lelkek várják az elmúlást - ott Földnek hívják - egy Jehidá nevű női lélek röpdösött. A lelkek nem emlékeznek származásukra. Purá, a Felejtés Angyala - aki széteszlatja Isten fényét és elrejté az Ő arcát -, uralkodik mindenk felett, ami Istenen túl van. Jehidá, megfélelve arról, hogy a Dicsőség Trónjáról származik, vétkezett. Féltékenysége számtalan bajt zúdított a világra, amelyben lakozott. Minden női angyalt gyanúsított, hogy viszonyt folytat szeretőjével, Jahiddal, s nemhogy káromolta Isten nevét, még meg is tagadta. A lelkek, úgymond, nem teremtetnek, hanem a semmiből származnak: se küldetésük nincs, se rendeltetésük. Noha a hatóságok végtelenül türelmesek és elnézőek voltak, végül Jehidát halálra ítélték. A bíró kitűzte leszállásának időpontját a Föld nevű temetőbe.

Az ügyvéd föllebezett Jehidá érdekében a Mennyei Legfelső Bírósághoz, sőt kérvényt nyújtott be a Metatronnak, az Arc Urának. Jehidá azonban velejéig romlott és oly elvetemült volt, hogy semminemű hatalom nem menthette meg. Az örök megragadták, elszakították Jahidtól; szárnyait lenyesték, haját lenyírták, hosszú, fehér lepelbe bújatták. Nem hallgathatta többé a szférák zenéjét, nem szívhatta be a Paradicsom illatát, nem elmélkedhetett a Tóra lélekűdítő titkain. Többé nem mártózkodott meg a balzsamforrásban. Börtöncellájában már alvilági sötétség ölelte körül. De legkínzóbb gyötrelmét Jahid iránti vágyakozása jelentette. Már nem érte el telepátia útján. Üzenetet se tudott küldeni neki, minthogy minden szolgájától megfosztották. Jehidának csak a halálfélelem maradt.

Ahol Jehidá élt, a halál nem számított ritkaságnak, de csak közönséges, elcsigázott lelkeket sújtott. Hogy pontosan mi történt a halottakkal, Jehidá nem tudta. Ő meg volt győződve róla, hogy a Földre leszálláskor a lélek megsemmisül, ellenben az istenfélők azt állították, hogy szikrányi élet marad benne. A halott lélek azon nyomban oszlásnak indul és hamarosan egy

ragacsos, ondó nevű anyag borítja be. Ezután egy sírásó belehelyezi egy méhbe, ahol valami gombamód növekvő dolog lesz belőle: ettől fogva gyerekek hívják. Később elkezdődnek a pokol kínjai: születés, növekedés, görcölés. Ugyanis az erkölcstannal foglalkozó könyvek szerint a halál nem a legvégső állomás: a megtisztult lélek megtér forrásához. Vajon mi igazolja e hiedelmeket? Jehidá tudomása szerint még senki sem jött vissza a Földről. A felvilágosult Jehidá hitte, hogy a lélek rövid ideig bomlik, majd porrá enyészik a sötétségben, ahonnan nincs visszaút.

Most következett el a pillanat, amikor Jehidának meg kell halnia és leereszkednie a Földre. Hamarosan megjelenik tüzes pallosával az ezerszemű Halál Angyala.

Jehidá eleinte szakadatlan zokogott, de később felszáradtak a könnyei. Legyen ébren vagy álomban, állandóan Jahidon járt az esze. Hol lehet? Mit csinál? Kivel van? Jehidá tisztában volt vele, hogy Jahid nem fog örökké az ő elvesztésén siránkozni. Csodaszép nők vették körül, szent állatok, angyalok, szeráfok, kerubok, ajralok, mindegyikük csáberővel rendelkezik. Meddig képes egy Jahid kordában tartani vágyait? Ő, akár Jehidá, hitetlen volt. Tőle tanulta, hogy a lélek nem teremtés, hanem evolúció eredménye. Jahid nem ismerte el a szabad akaratot, a végső jóban és rosszban sem hitt. Mi fékezhetné meg? Több mint valószínű, hogy már valamely istennő ölébe bújva fekszik, ugyanazokat a történeteket mesélve önmagáról, melyeket Jehidának is előadott.

De ő mitévő lehetne? Itt a tömlőben minden kapcsolata megszakadt a külvilággal: az összes ajtó zárva. Oda sem könnyörület, sem szépség nem hatol be. Az egyedüli út a börtönből lefelé vezet, a Földre - a testnek, vérnek, idegeknek és légzésnek nevezett borzalmakhoz. Az istenfélő angyalok feltámadást ígértek. Azt prédikálták, hogy a lélek nem bolyong örökkön-örökké a Földön, hanem büntetését letöltve megtér a magasabb szférákba. Ám Jehidá, modernista lévén, mindezt babonának tartotta. Hogyan is mentesítené magát a lélek a test bomlásától? Tudományos szempontból ez lehetetlen. A lélekvándorlás álom, a primitív és megfélemlített lelkek együgyű vigasza.

F: Balácsi József Attila
(120) 78-80. o.

A HALOTT MEG A HOLD

Zande

Halott embert talált egy aggastyán, halottat, akire a hold fénye sütött. Az aggastyán maga köré gyűjtötte az állatokat, és így szólt hozzájuk:

- Melyikőtök vinné át a folyó túlsó partjára a halottat meg a holdat?

Két teknősbéka vállalkozott rá. Az egyiknek hosszú körmei voltak, megfogta a holdat, és baj nélkül átjutott vele a túlsó partra, de a másik, aki apró körmeivel a halottat akarta átvinni, elmerült, és megfulladt.

Ezért van az, hogy a halott hold mindennap megjelenik az égen, de a halott ember sohasem tér vissza többé.

F: Radnóti Miklós
(75) 104. o.

TAO-TE KING: LAO-CE ÉLETBÖLCSELETE

Minden, ami alakot ölt a földön, annak idején ismét eltűnik.

Tizenhárom kapu vezet a földi élethez.

És éppen annyi kapu vezet a halálhoz.

Miért? Mert az emberek áhitozzák a földi életet, és elvakultságukban rettegnek a haláltól.

De az az ember, aki igazi életmegismerésre jutott, megnyugvással halad az élet ösvényén, nem félvén sem az orrszarvútól, sem a tigristől, sem pedig az öldöklő ütközettől.

Mert mi félni valója volna mindezekről annak, aki a testi halál igazi mivoltát ismeri?

F: A forrásban nincs megjelölve.
(131) 68-69. o.

WOLFHART PANNENBERG: A HALÁLON TÚLTEKINTŐ REMÉNY

A holtak jövőjéről föltámasztásának eszményét a perzsáktól vette át a zsidóság, s később átörökítette a kereszténységnek csakúgy, mint az iszlámnak. A föltámasztás reménysége sokkal inkább megfelel a modern antropológia eredményei és szemléletmódja szabta föltételeknek, mint a görög metafizika halhatatlanság-eszméje. A halálon túli élet ténylegesen csak valamilyen testi újraéledésként képzelhető el. Kézenfekvő, hogy e reményt az alvás utáni ébredés analógiájára gondoljuk el, vagyis föltámasztásként, illetve föltámasztásként. A keresztény föltámasztáshit mindenestre tisztában van azzal, hogy a jelenlegi emberből semmi sem élheti túl a halált, ámbar az ember a halálban sem szakad ki Isten erőteréből. A föltámasztás csak mint teljes újjáéledés lehet a remény tárgya, mint gyökeres átalakulás, ha ugyan nem újjáteremtés.

F: Gáspár Csaba László
(106) 40. o.

PÁL ELSŐ LEVELE A KORINTHUSIAKHOZ 15, 51-57.

A test feltámasztása

⁵¹ Íme, titkot mondok nektek: nem fogunk ugyan mindnyájan elhunyni, de mindnyájan el fogunk változni.

⁵² Hirtelen egy szempillantás alatt, az utolsó harsonaszóra; mert meg fog szólalni a harsona, és a halottak feltámasztanak romolhatatlanságban, mi pedig elváltozunk.

⁵³ Mert e romlandó testnek romolhatatlanságba kell öltöznie, és e halandónak halhatatlanságba.

⁵⁴ Amikor pedig (ez a romlandó romolhatatlanságba öltözik, és) ez a halandó halhatatlanságba öltözik, akkor teljesül be, ami meg van írva: Teljes a diadal a halál fölött!

⁵⁵ Halál, hol a te diadalod? Halál, hol a te fullánkod?

⁵⁶ A halál fullánkja a bűn, a bűn ereje pedig a törvény.

⁵⁷ De hála az Istennek, aki a diadalt adja nekünk a mi Urunk Jézus Krisztus által!

(23) Újszövetség 201. o.

Ajánlott irodalom

A halál egészen más...? (Szerk.: Juszt László-Zeley László) (Medicina, Bp., 1981.)

Aronson, A.: A társas lény (Közgazdasági és Jogi K., Bp., 1980.)

Bromley, D. B.: Az emberi öregedés pszichológiája (Gondolat, Bp., 1972.)

Buzatti, Dino: Hajtóvadászat öregekre (Európa, Bp., 1987.)

Dosztojevszkij, Fjodor Mihajlovics: Bűn és bűnhődés (Európa-Kárpáti, Bp.-Uzsgorod, 1986.)

Fukazava: Zarándokének (Vál.: Kalmár Éva) (Európa, Bp., 1982.)

Hemingway, Ernest: Az öreg halász és a tenger (Európa, Bp., 1983.)

Kunzabó Ferenc: A halál pillanatai - Modern tévedéseink természetrajza (Magánkiadás, Pécs, 1989.)

Leakey, Richard E. - Lewin, Roger: Fajunk eredete (Gondolat, Bp., 1986.)

Lipták Pál: Embertan és emberszármazástan (Tankönyvkiadó, Bp., 1980.)

Lorenz, Konrad: Az összehasonlító magatartás-kutatás - Az etológia alapjai (Gondolat, Bp., 1985.)

Örkény István: Időrendben (Válogatott novellák) (Magvető, Bp., 1971.)

Schopenhauer, A.: Szerelem, élet, halál (Göncöl, Bp., 1990.)

T. Gendlin, Eugene: Életproblémák megoldása önerőből (Fókuszolás) (Tankönyvkiadó, Bp., 1989.)

2. Szépség - Harmónia

„Nem az a kedves, aki szép,
hanem az a szép, aki kedves.”

(Tolsztoj)

ISAAC ASIMOV: A HOLD TRAGÉDIÁJA

Ma hajnalban telihold volt. Amikor a pirkadat palaszürkére világosította az eget, felébredtem (szokásom szerint, mert korán kelő vagyok), és a nyugatra néző ablakon kitekintve megláttam: kövér, sárga korongként az egyenletesen palaszürke háttér előtt, a hajnali álmát alvó város fölött, mozdulatlanul. (...)

Azon kaptam magam, hogy ámulok a Föld szerencsésén, hogy ilyen nagy és csodaszép holdja van. Mi volna, gondoltam, ha a Hold mondjuk a Föld testvérhúga, a Vénusz körül keringene? Mi volna, ha a Föld maradt volna hold nélkül, nem pedig a Vénusz? Mennyi szépségtől volnánk megfosztva! És milyen haszontalanul tékozolódna ez a szépség a Vénuszon, amelynek felhőtakarója örökké elrejtene a Holdat, még ha volnának is a bolygón értelmes lények, akik gyönyörködhetnének benne.

De aztán, reggelizés közben, tovább tűnődtem...

Végül is a szépség nem minden. Hogy festene, ha a földnek nem volna holdja? Mi történne?

F: Békés András
(16) 60. o.

KAHLIL GIBRAN: A PRÓFÉTA

És egy költő azt mondá: Beszélj nekünk a Szépségről.

És ő így válaszolt:

Hol keresnétek a szépséget, s ugyan hol lelhetnétek fel, ha nem maga a szépség a ti utatok és a ti vezetőtök?

És miként beszélhetnétek róla, ha beszédeteket nem ő maga szövi?

A bajbajutott és a sebesült azt mondja:

- A szépség szelíd és kedves.
- Mint egy ifjú anya, ki önnön dicsőségét kissé szégyelve jár közöttünk.

És a szenvedélyesek így mondják:

- Nem, a szépség hatalmas és félelmetes.
- Mint a vihar, mely megrengeti a földet alattunk és az eget fölöttünk.

A fáradtak és az elcsigázottak így mondják:

- A szépség lágy suttogás. Hangja a lelkünkben szól.
- Hangja átadja helyét csöndjeinknek, miként a halovány fénysugár reszket, félve az árnyéktól.

Ám a nyughatatlanok azt mondják:

- Hallottuk, hogy kiáltozik a hegyek között,
És kiáltásaiba paták csattogása, szárnyak csapkodása és orozslánbögés vegyült.

Éjszaka a város őrei azt mondják:

- A szépség a hajnallal érkezik kelet felől.

És délidőben a munkálkodók és az úton levők így beszélnek:

- Láttuk a föld felé hajolni az alkony ablakaiból.

Télen a hóban rekedtek ezt mondják:

- Eljő együtt a tavasszal, a hegyeken szökellve.

És a nyár hevében az aratók így szólnak:

- Láttuk táncolni az őszi avarban, s hajába hófehér vegyült.

Mindezeket mondtátok már a szépségről,

Ám valójában nem róla beszéltek, hanem megannyi hiányról, mely ki nem elégítettetett,

És a szépség nem hiány, hanem eksztázis.

A szépség az örökkévalóság, mely önmagát tükörben szemléli.

De ti vagytok az örökkévalóság, és ti vagytok a tükör is.

F: Révbíró Tamás
(50) 93-95 o.

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY: A KIS HERCEG

Rövidesen jobban is megismerhettem ezt a virágot. A kis herceg bolygóján mindig voltak virágok, nagyon egyszerű virágok, egy sor szírommal, helyet is alig foglaltak, és nem zavartak senkit. Reggel megjelentek a fűben, estére elhervadtak. De ez egy szép napon egyszerre csak kicsírázott, magva a jó ég tudja, honnét került oda, és a kis herceg aprólékos gonddal figyelte a zsenge hajtást, amelyik semmilyen más hajtáshoz sem hasonlított. Ki tudja, nem holmi majomkenyérfa-féleség-e? A vesszőcske növekedése azonban hamarosan abbamaradt, és a kis növény hozzákezdett virágkészítéshez. A kis herceg szemmel kísérte, hogyan jelenik meg rajta egy óriási bimbó, és sejtette, hogy csodálatos tünemény fog kibontakozni belőle; a virág azonban végevárhatatlanul, egyre csak szépítgette magát odabent a zöld szobájában. Nagy gonddal válogatta meg színeit. Lassan öltözködött, egyenként igazította magára a szirmait. Nyilván nem akart olyan gyűrötten napvilágra lépni, mint a pipacsok. Nem akart megmutatkozni, csak szépsége teljes sugárzásában. Úgy bizony! Nagyon kacér virág volt! így aztán hosszú napokon át tartott a titokzatos öltözködése. Aztán egy hajnalban, éppen naplementekor, végre megjelent.

F: Rónay György
(116) 33. o.

HEINRICH HEINE: MINT EGY VIRÁG, OLYAN VAGY

Mint egy virág, olyan vagy,
oly tiszta, szép, szelíd.
Elnézlek és szívemhez
a bánat közelít.

Kezem véd könyörögve,
meghallgat tán az ég:
ilyen maradj örökre,
ily kedves, tiszta, szép.

F: Képes Géza
(58) 52. o.

SZÉPPÉ-VARÁZSLÁS

Ki teszi a széppé-varázslást -
a szépséget ki ápolja, ki növeli?
Ki teszi ezt Obukula lejtőin?
Én, Tabalu, meg az emberem, Kvajjava,
mi tesszük a széppé-varázslást.
Simává simítom, fehérré fehéritek, széppé szépítem.
Arcoddal teszem - simává simítom, fehérré fehéritek, széppé szépítem,
Homlokoddal teszem - simává simítom, fehérré fehéritek, széppé szépítem.
Orroddal teszem - simává simítom, fehérré fehéritek, széppé szépítem.
Nyakaddal teszem - simává simítom, fehérré fehéritek, széppé szépítem.
Nyakszirteddel teszem - simává simítom, fehérré fehéritek, széppé szépítem.
Válladdal teszem - simává simítom, fehérré fehéritek, széppé szépítem.
Melleddel teszem - simává simítom, fehérré fehéritek, széppé szépítem.
Világító bőr, világíts! Fényes bőr, fényeskedj!

F: Rákos Sándor
(111) 18.o.

LEIGH HUNT: MERENGÉS A KÖLTÉSZET MEZSGYÉJÉN

IX. Szépségnek a képzelet nem tódít

Azt vetik ellenem, hogy feldicsérem csodálatom tárgyait, sőt, hogy nem is lelem tárgyamban a szépet, hanem magam lopom bele. Bolond beszéd. A Természet előttünk, csakis az Ő írását betűzhetjük. S vajon a Természet keze írása rossz-e, hogy más kevesebbet olvas belőle? Bizony az olvasó szeme gyöngé.

Nézzék a legparasztibb s mégis a legszebb alkotást e világon: az orcát. Ugyan, hogyan támadt? Miféle gondolat állapotából csalta elő alkotója? S talán a közönséges tekintet megbecsüli-e? Kérdezzék olyantól, aki maga is alkot hasonlót - Raphaeltól vagy a költőktől.

A költő gondolata többet nem érhet az alkotásánál. Az orca szépsége az ígéretével fölér.

F: Bartos Tibor
(13) 315. o.

ADY ENDRE: SZÉP A SZÉP

Ignotusnak elfogyhatatlan szeretettel

Jaj, be szép, hogy vagyok,
Jaj, be szép, hogy vagynak.
Jaj, be szép, hogy minden Való szép,
Jaj, be szép a Szép.

S az ember gyönyörű,
Ha nem olyan, mint más,
Jaj, be szép, hogy külön ember van.
Jaj, be szép a Szép.

Jaj, be szép ma a Ma
És szebb, hogy nekem csak,
Jaj, be szép, hogy Szép a Csúf anyja,
Jaj, be szép a Szép.

(9) 702-703. o.

JUAN MONTALVO: A SZÉPSÉGRŐL

A serdülőkor a szépség csodás mintaképeit teremti meg a női nemben: ez a bájos lény, aki ugyan még nem igazi nő, de már nem is kislány, homályosan megsejteti, hogy milyenek voltak az angyalok, amint éppen ott álltak a szerelem és romlottság kapujában...

(...) Nézzétek csak meg azt a bájos és kecses tartású ifjú hölgyet, aki hercegnőhöz méltón lépdel: magas a homloka, ártatlan a tekintete(...).

A testét virágként és harmatként beborító tizennégy évtől nyeri azt a tökéletes frissességet, amelynek majd be kell érlelnie az élet gyümölcsét: a haja - két szőke fürtre van választva - ráborul a hátára, s úgy omlik onnan lefelé, mint a vér melegétől felerősödött fénynek a sugara; az arcóré csupán takaró, amely elfedi azt a keringő, éltető nedvet, mely melegséggel tölti el testének minden tagját: csak az orcáján torpan meg ez az örök utazó, s - a szegényérzetnek ott fészkelő tüzebe kapva - fel-fellobban egy pillanatra. A szeme őszintén tekint ránk, még nem fátyolosítják el a gyilkos fájdalmaokról árulkodó könnyek, s a közepén megláthatjuk a leány - boldog avagy szerencsétlen - sorsának a képét.

F: Scholz László
(12) 37. o.

BAUDELAIRE A SZÉPSÉGRŐL

Rátaláltam a szépség - az én szépségem - meghatározására. A szépség izzó és szomorú valami, kissé bizonytalan, tág teret ad a találgatásra. Ha úgy tetszik, alkalmazhatom gondolatomat valami érzékletes tárgyra; vegyük, mondjuk, a társadalom egyik legérdekesebbjét, egy női arcot. Egy elragadó és szép fej, egy női fej egyszerre enged gondolni - elmosódottan és határozatlanul - a gyönyörűsége és a szomorúságra; magában hordja a bánat, a fásultság, sőt a betegség eszméjét, ugyanakkor, mikor éppen ellenkezőleg maga csupa izzás, élnivágyás; melléje társul valami keserűség, mely mintha kifosztottságból vagy kétségbeesésből áradna vissza. Titok és szánalom szintjén jellemzői a szépségnek.

F: Somlyó György
(56) 318. o.

JOSÉ ORTEGA Y GASSET: VÁLASZTÁS ÉS SZERELEM

Fontos rámutatnunk, milyen nagy szerepet játszanak a szerelemben az arc és a mozgás egyes elemei, hiszen ezekben nyilatkozik meg legkifejezőbben a személynek, akit épp miattuk kedvelünk, sajátos lény. A távolabbról megragadóbb szépség annyiban más, hogy noha tagadhatatlanul rendelkezik jellegzetes arckifejezéssel és a létezés egy egyedi módját teszi érzékelhetővé, emellett még önálló esztétikai értéke is van, szinte tárgyasult, szoborszerű varázsa, s ez az, amire a szépség szó valójában vonatkozik. Tévedés volna azonban azt hinni, hogy ez a szabályos szépség ihlet rajongó szerelemre! Mindennapi tapasztalat, hogy a szoborszerű szabályosság értelmében legszebb nők mily kevésbé gyűjtik fel a férfiak szerelmét. Hiszen nincs olyan társaság, melynek ne volnának meg a maga szépségei, azaz mindnyájuk szerint szép hölgyei, akiket úgy mutogatnak színházakban, vigasságokon, mintha önmaguk emlékművei volnának. Mégsem ők azok, csak nagy ritkán, akik szenvedélyt, személyükre szólót ébresztenek férfiakban. Az effajta szépségben annyira túlteng az elvont esztétikum, hogy műtárggyá teszi, s ezáltal elválasztja és eltávolítja mint nőt mitőlünk. Csodáljuk, s ebben benne van, hogy távolinak érezzük; ámde nem szeretjük. Ha kíváncsni kezdenénk is közelébe, ami pedig még csak előszele a szerelemnek, tüstént úgy ítélnénk, hogy ez az egész képtelenség.

F: Gilicze Gábor
(105) 77-78. o.

WILLIAM SHAKESPEARE: XVIII. SZONETT

Mondjam: társad, másod a nyári nap?
Te nyugodtabb vagy s az nem oly üde,
Hisz a május méz-bimbaira vad
Szél csap, s túlrövid a nyár bérlete;
Az ég szeme néha gyujtva ragyog
S arany arca máskor túlfátyolos;
S mind válik a széptől a szép, ahogy
Rútítja rendre vagy vakon a rossz.
De a te örök nyarad nem fakul
S nem veszíti szépséged birtokát;
Ne mondja Halál, hogy rád árnya hull:
Örök dalokban nősz időkön át.
Míg él ember szeme s lélegzete,
Mindaddig él versem, s élsz benne te.

F: Szabó Lőrinc
(118) 126. o.

MARSILIO FICINO: A SZÉPSÉGRŐL

Valamely személy alakja nem annyiban tetszik a léleknek, amennyiben az a külső anyagban van, hanem amennyiben annak a képét a látás érzéke által a lélek felfogja; és ez a kép a látásban és a lélekben nem lehet testi, minthogy a látás és a lélek maguk sem testiek. Miképpen tudná ugyanis a szem kicsiny pupillája az égbolt akkora térségét felfogni, ha testi módon fogná fel? Sehogyan sem. De a szellem a test egész nagyságát egyetlen pontban, szellemi módon és testetlen képben fogja fel. A léleknek egyedül az a kép tetszik, amit felfog. És legyen bár ez egy külső test hasonmása, mégis lélek és testetlen. Tehát a testetlen kép az, ami tetszik; és az, ami tetszik, kellemes, és ami kellemes, az szép. Ebből következik, hogy a szerelem a nem testi dolgokhoz tartozik; a szépség pedig inkább szellemi hasonmása egy dolognak, mint testi alak.

A szerelem testi megtekintés vagy tapintás által nem elégíthető ki. Tehát nem a testnek valamely természetét, hanem csakis a szépségét keresi. Ebből következik, hogy nem lehet testi dolog. Mindezekből a dolgokból látható, hogy azok, akik szerelemre lobbantak, a szépséget szomjuhózzák, ha pedig ezzel az itallal akarják eloltani égető szomjuságukat, akkor meg kell keresniök kínzó szomjuk eloltására a szépség legédesebb nedűjét, amely az anyag folyamában és a mennyiség, a forma és a színek patakjaiban rejtőzik.

De nehogy elmélkedésünk túllépje a kitűzött célt, összegezzük röviden: a szépség egy bizonyos isteni kegyelem, élő és szellemi. Az isteni sugáron keresztül először az angyalokba ömlik, azután az emberek lelkébe, azután pedig a formákba és a testetlen hangokba, és ez a kegyelem az értelem, a látás és hallás által megindítja és gyönyörködteti a lelkünket, a gyönyörködtetésben pedig magával ragad, és ebben az elragadtatásban lelkünk izzó szerelemre lobbán.

F: Kardos Tiborné
(6) 37-38. o.

SÍK SÁNDOR: A RÚT

Nem ilyen egyszerű az ellenkező véglet kérdése: a *rút problémája*. A rútat közönségesen, mint a szép ellentétét szokás felfogni. Ez azonban nem szabatos. A szépnek ellentéte a *nem-szép*. A nem-szépet ellenben még nem nevezzük szükségképpen rútnak. Hányszor mondjuk egy arcról: nem szép, de nem is rút. Még az sem dönt a rútság kérdésében - mint könnyen gondolnók -, hogy visszataszító, ellenszenves hatást tegyen: beszélünk rokonszenves rútságról is. Rútnak akkor nevezzük a nem-szépet, amikor *hozzámérjük a széphez*: amikor valamilyen okból úgy találjuk, hogy szépnek kellene lennie, és mégsem az; tehát a rút a szépnek sem nem ellentéte, sem nem nem-léte, hanem hiánya. Metafizikai mivolta így pontos megfelelője a Szent Ágoston-féle rossz-fogalomnak: éppenúgy a szépnek hiánya, mint a rossz a jónak hiánya. Egyik sem olyan valami, ami *van*, hanem valami, ami nincs, holott lennie kellene. Ami van, az már puszta léténél fogva: amint nem lehet tökéletesen rossz, éppenúgy nem lehet tökéletesen rút sem, mert éppen annál fogva, hogy van, van már valami benne (legalább a puszta létezés), ami nem hiány. A teisztikus gondolkozás számára ennél sokkal több is kézzelfogható. Ami van, Istentől van, tehát feltétlenül megfelel céljának, vagyis jó. Ugyanígy: ami van, Istentől van, tehát alkotásszerű, tehát esztétikum, ennyiben tehát szép. De még egy más szempontból is fel kell állítanunk a tételt, hogy teljes rútság önmagában való ellenmondás. Ha ugyanis rútról csak ott beszélhetünk, ahol szépséget igényelnénk, akkor nyilvánvaló, hogy rútságról csak az esztétikum világában lehet szó. A rút mint állítmány csak oly alanyra alkalmazható, amelyre *valami* esztétikait is alkalmazni lehet; ha semmi része nem volna az esztétikumban, akkor nem volna okunk vele szemben esztétikai igényre, tehát nem volna jogunk rútnak mondani sem.

A rút szabatos meghatározása tehát: *a szépnek viszonylagos teljes hiánya*. Teljes hiányt kell mondanunk, mert ha csak részleges hiányról van szó, akkor azzal a jelenséggel állunk szemben, amelyet fogyatékos esztétikumnak minősítettünk, és ez, mint látni fogjuk, az esztétikai kárpótlás törvényénél fogva teljes szépség hatását is teheti. De csak *viszonylag* teljes szépséghiányról beszélhetünk, mert ha semmi szépséget nem fedezhetünk föl a szóbanforgó jelenségben, akkor nincs jelen esztétikum, nem lehet tehát szó esztétikai ítéletről sem.

(119) 88-89. o.

KARINTHY FRIGYES: MISS NEKEMTETSIK

A világszerte lázongó választások lezajlottak - *habemus reginam* - sóhajt fel Európa. A szépség hatalmának hódoló népek és azok kiküldöttei, városok és országok szerint előkészítették, kiválogatták az anyagot a nagy zsüri számára, ahol annak rendje és módja szerint trónra is ültették azt a szépségeszményt, akit 1931-ben minden európai férfi és nő köteles mint olyant, hódolattal elismerni - akihez saját ízlését igazítani tartozik, akiből mint a kornak megfelelő Női Tökély forrásából fakad ez évben minden mérték és hasonlat, aki elé hódolni jár a szépség hadserege és tisztikara: Miss Ilyenország és Olyanország, Miss Ez és Az.

Övé a hatalom és a dicsőség.

Aki bírálni meri, felségsértést követ el, szépséggyalázást, közszépséggháborítást.

Ő a szépségkirálynő. Neki felségjogai vannak. Neki mindent szabad. Ő lehet olyan, amilyen lenni akar. Ő nem kötelezhető mindazokra a törvényekre, amiket más, közönséges nő betartani tartozik. Neki nem kell bájosan mosolyogni, szemöldököt tépni, zsüri előtt megjelenni többé. Neki már szépnek se kell lenni. Nem elég, hogy ő a szépségkirálynő, még szép is legyen?

(74) 343. o.

ÉNEKEK ÉNEKE 4, 1-8.

(részlet)

A menyasszony szépségének leírása

- ¹ De szép vagy, kedvesem,
de szép vagy!
Szemeid galambok fátyolod mögött.
Hajad olyan, mint egy kecskenyáj,
mely Gileád hegyéről hullámszik alá.
- ² Két fogsorod olyan,
mint a megnyírt juhnyáj,
mely az úsztatóból jött fel:
mindegyiknek van ikerpárja,
nincs köztük hiányos.
- ³ Ajkad, mint a karmazsinfonál,
és bájos vagy, ha beszélsz;
halántékd mint gránátalmagerezd
a fátyolod mögött.
- ⁴ Nyakad oly karcsú, amilyennek
Dávid tornya épült.
Ezer kerek pajzs függ rajta,
mint vitézek pajzsa.
- ⁵ Két melled, mint két őzike,
mint gazellapár,
mely liliomok közt legel.
- ⁶ Ha hűs szél támad,
és megnyúlnak az árnyak,
elmegyek a mirha-hegyre
és a tömjénhalomra.
- ⁷ Mindened oly szép, kedvesem,
semmi hibád sincsen.

8 Jöjj hozzám a Libánonról!
menyasszonyom,
jöjj hozzám a Libánonról!
Nézz le az Amáná csúcsáról,
a Szenír és a Hermón csúcsáról,
az oroszlánbarlangoktól,
a párducok hegyeiről!

(23) Ószövetség 644-645. o.

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: SZÉPSÉG

De mi is az a *szép*?

- Ami érdek nélkül tetszik - fűjtük hajdan az iskolában Kant szavait.

Ez a meghatározás hosszú, szívós harc eredménye, melyben a legnagyobb gondolkodók és bölcselek tevékeny részt vettek. Arisztotelészről és Aquinói Szent Tamástól kezdve Schellingig és Schopenhauerig mindenki azt igyekezett megértetni a csökönyösen önző, birtoklásra hajlamos emberiséggel, hogy a szépség káprázat és öncél, a véges dolog végtelen visszfénye, mely többet ér, mint maga az a dolog, melyből kiárad, s a csöndélet akkor is szép, ha nem ehetjük meg azt a fácánt és nyulat, melyet ábrázol, a költemény akkor is szép, ha nem visszhangozza meggyőződésünket, és nem mozdítja elő közvetlen érdekeinket. A szépség hősi szabadságharca volt ez. Végül az emberiség belátta, hogy így is van. De ekkor se jutott közelebb a szépség rejtélyes mivoltához. Nem tudott számot adni, hogy miért is tetszik neki valami, vagy nem tetszik. Az újabb széptudomány már nem is meghatározásokat, fogalmi megkülönböztetéseket keres, hanem lélektani úton igyekszik belehatolni a művészi teremtés s a művészi élvezés titkaiba. Miért szép például valamilyen szín? Ezt gondolattársulásokkal, régi emlékek fölidezésével próbálták magyarázgatni. A magyarázat azonban mindig egyéni, sohasem általános. A mi gyerekeink általában a pirosot tartják a legszebb színnek, talán azért, mert ez a legélénkebb szín, talán azért, mert a vérre emlékezteti őket. Japánban és Kínában azonban a legszebb szín a sárga, az a sárga, amely a mi lélekbúváraink szerint elszomorítólag hat ránk, s a halottak sápadtságát, a kicsévelt szalmát, az elmúlást juttatja eszünkbe. Nem lehet tehát eldönteni általános érvénnyel azt sem, hogy melyik szín a vidám, és melyik a szomorú. Gyászunk színe a fekete. Ellenben egyes néger törzsek pirosban gyászolnak, a japánok fehérben, a kínaiak halványlilában, az egyiptomiak sötétsárgában, az abesszíniaiak szürkében. Az az egykor elterjedt hiedelem is megbukott, hogy a szépség tulajdonképpen az épség, a testi és szellemi egészség, s ép testben okvetlenül ép lélek lakik. Ha ez így volna, akkor labdarúgóbajnokaink vezethetnék az emberiséget. De nincs így. A púpos Leopardinak, a sánta Byronnak, a nyavalyatörős Dosztojevszkijnek, az iszákos Poe-nak, a rögeszmés Tolsztojnak, az idegbajos Nietzschének, az asztmás Proustnak mégis többet köszönhetünk, mint nekik. Be kell érünk azzal, hogy a szépség fogalma egyénienként és népenként nagyon viszonylagos, amit egy újabkori tudós abban a kétségbeesett mondatban fejezett ki, hogy *a szépség tudatos önámítás*.

(83) 341-342. o.

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY: A MOSOLY

Az igazi csodák mily kevés zajt ütnek! A lényeges dolgok milyen egyszerűek! Életem ama pillanatról szinte nincs is mit mondanom, álomban kell újra élnem, hogy halljam a barátom szavát.

A háború előtt volt, Saone partján, Tournus közelében. A vendéglő faerkélye kihajolt a folyó fölébe. Puhafa asztalra könyököltünk, melybe a vendégek bevésték nevüket. Két Pernod-t rendeltünk. Az orvos ugyan megtiltotta neked az alkoholt, de nagy alkalmakkor kissé csalni szoktál. Márpedig ez az volt. Hogy mi okozta jókedvünket, az éppoly kitapinthatatlan volt, mint a napfény minősége. Tehát az ünnepi Pernod mellett döntöttél. És minthogy pár lépésre tőlünk két hajóslegény éppen rakodott egy hajóból, meghívtuk őket is. Az erkélyről intettünk nekik. És ők jöttek. Jöttek, minden ceremónia nélkül. Egész természetesnek találtuk, hogy társakat is hívjunk, talán mert valami láthatatlan ünnep volt a szívünkben. Oly világos volt, hogy elfogadják meghívásunkat. El is jöttek és koccintottunk.

A nap olyan jól süttött. Langyos mézében fürödtek a nyárfák a túlsó parton és az egész síkság a láthatár széléig. Egyre vidámabbak lettünk, magunk sem tudtuk, miért. Olyan megnyugtató érzés volt, hogy a nap süt, a folyó folyik, az ételünk étel, a hajósok feleltek a hívásra, a pincérlány boldog nyájassággal szolgált ki, mint aki háziasszony egy örök lakomán. Tökéletes békében voltunk, távol minden felfordulástól, egy végleges civilizáció ölén. Valamiképpen tökéletes állapot volt ez, és minthogy minden kívánságunk teljesült, nem volt mit mondanunk egymásnak. Úgy éreztük, tiszták vagyunk, bölcssek, őszinték, megértők. Nem tudtuk volna megmondani, milyen igazság nyilatkozott meg előttünk, de a biztonság érzése uralkodott rajtunk. Valami büszke biztonságérzet.

A világegyetem rajtunk keresztül mutatta ki jóindulatát. A sűrűsödő ösködök, a szilárduló bolygók, az első véglények, az élet roppant műve a véglénytől az emberig, minden szerencsésen összejátszott, hogy rajtunk keresztül eljusson az öröm ilyen minőségéig. Valljuk be, nem is olyan rossz eredmény!

Így élveztük hát a néma egyetértést és a szinte vallási szertartásokat. A pincér-papnő jövemenésétől elringatva koccintgattunk a két hajóslegénnyel, mint egyazon szekta hívei, bár magunk se tudtuk, milyen szektáé. Az egyik hajós hollandus volt, a másik német. A nácik elől menekült, mert üldözték mint zsidót, kommunistát vagy katolikust. (Már nem emlékszem, milyen címkét ragasztottak rá.) De e percben a hajóson már nem volt címke, mert most a tartalom számított, az emberi anyag. Egyszerűen a barátunk volt. És mint barátok, egyetértettünk. Te egyetértettél. Én egyetértettem. A hajósok és a pincérlány egyetértettek. Hogy az egyetértés mire vonatkozott? A Pernod-ra? Az élet értelmére? A napsütésre? Azt igazán nem tudtuk volna megmondani, de ez az egyetértés olyan tökéletes volt, olyan mélyen gyökeredzett, olyan kézzelfogható, bár szavakkal meg nem fogalmazható lényegre vonatkozott, hogy képesek lettünk volna a vendéglőt erőddé alakítani, kiállni egy ostromot, és meghalni a golyószórók tövében, csak hogy megmentjük ezt a lényegét.

Hogy miféle lényegét?... Éppen ez az, amit nem tudok szavakkal kifejezni. Csak a visszfényét ejteném foglyul, az igazság kisiklanék a szavak között. Azt hiszem, homályos lennék, ha azt mondanám, szívesen harcoltunk volna, hogy megmentjük a hajóslegények mosolyát, a te mosolyodat, az én mosolyomat, a kiszolgálólány mosolyát; hogy megmentjük a napsütésnek azt a csodáját, amely évmilliók óta fáradozik, hogy eljusson ehhez a mosolyhoz, a mosolynak ehhez a minőségéhez. A lényeg többnyire súlytalan. A lényeg itt látszólag ez a mosoly volt. Mert sokszor a mosoly a lényeg. A mosollyal fizetni lehet. A mosollyal kárpótolni lehet. A mosollyal életet lehet adni. És van mosoly, melyért meghal az ember.

F: Rónay György
(138) 136-137. o.

Ajánlott irodalom

Faragó László: A szépség könyve (Minerva, Bp., 1978.)

Jánosi János: Szépség és művészet (Kossuth, Bp., 1978.)

Kosztolányi Dezső: Boldogság (Válogatott elbeszélések) (Móra, Bp., 1978.)

Schiller Ottó: A szépség lényege és értéke (Athenaeum, Bp., é. n.)

Schweitzer Pál: Szépség és totalitás - A szép fogalmának tartalma Ady utolsó alkotókorszakában (Akadémiai, Bp., 1980.)

3. Meghatározottság - Szabadság

„Az embert nem az ég pusztítja el:
maga öli meg magát azzal, hogy
az örök törvényeket áthágja.”

(Su-king)

FALU TAMÁS: TENGERNEK SZÜLETTEM

Tengernek születtem,
s csak egy vízcsepp lettem.
Erdőnek születtem,
s egy árva fa lettem.

Madárnak születtem
és csak két szárny lettem.

Két szárny lettem csupán,
amely meg-meglebben,
fölszálltam s eltűntem
a kék végtelenben.

(61) 91-92. o.

LI TAJ-PO: BESZÉLGETÉS A HEGYEN

Kérdik, miért élek itt egyedül a zöld hegyen?
Mosolygok, nem felelek, tág és szabad a szívem.
Hegyi patak leomol, barackvirág szétbomol;
túl az ember terein, más a földem és egem.

F: Weöres Sándor
(140) 106. o.

ÁNYOS PÁL: A VILÁG GYÖNYÖRŰSÉGÉNEK HASZONTALANSÁGA

Szabadság, szabadság, megbecsülhetetlen jó volnál te, ha sem te ellened senki nem véthetne, arany gyapjúhoz hasonlóan tetszel lenni, melyet bár sárkányok, tüzet okádó bikák őriznek, mégsem lehetsz veszedelem nélkül. Amennyi vérében tellettél azoknak, kik vagy bírtak valaha, vagy bírnak, ugyanannyi könnyeket facsartál ki szemedből. Hol volna benned a nyugalom, mikor sem igazság, sem emberi törvények, sőt egész nemzetek vére sem elégséges védelmezésedre? Édességed bírásának kezdete a rabságnak eleje, mert ha nem bírunk, keresünk, ha feltaláltunk, elvesztésed félelmével kínasz.

(101) 163. o.

PAUL CLAUDEL: A SZÉTOSZTOTT NÉP ÉNEKE

FAUSTA

(Részlet)

*Türelmesnek mondotok, de egyedül a szeretet zár e hegyek közé,
ahonnan nincsen kiút!
Mondjátok, mi adja vissza nékem a szabad teret és a szabadság nyers
szélcsapásait, amely elragad, mint egy vad legény, aki két kezével
a magasba röpti táncosnőjét!
Ah, ki nem beszél szabadságról ? de hogy megértsük, mit jelent,
Fogolynak kell lenni, törvényen kívülnek, menekültnek!
Íme, itt vagyok mint sebzett madár, aki a költözők rajából leesett,
és az udvarban a szekér alatt rak fészket!
Száműzöttnek kell lenni, hogy megtudjuk, mi a haza!
Ah, ki adja vissza nekem a hazát, és ezt a tengerként hullámzó
búzamezőt, selyemnél lágyabbat, amely lábamnál ringott szélesen
a júliusi éjszakában!
Ah, csak egy pillanatra hallanám két hang perlekedését hazám nyelvén,
és a kozák gitár pengését, és láthatnám azt a pislákoló
tüzet a Visztula kanyarulatánál!
Nem a ti nyomorúságos szétszabdalt földdarabjaitok,
Hanem a mély föld a szívem szintjén, ez a hazám,
A teljes felkavart éjszaka fuvallata sóhajt és egyetlen özönlésben
tör ki,
A lüktető és feldagadó élet mindent elöntő vízözöne, melyen egy
csillag tüze csattog, mint víz tükrén az esőcseppek!
Amint a halak élnek a vízben és a kis madarak az erdőben, úgy
élnek az emberek
Az én hazámban a mérhetetlen búzatáblák, e maguk-termette
tenger ölen....*

F: Szabó Ferenc
(123) 53-54. o.

ION CODRU DRĂGUSANU: ERDÉLYI PEREGRINUS

Sokat törtem rajta a fejem, vajon miért is szereti az ember oly hön a hazáját, akarom mondani azt a földet, ahol született.

Aki nem hagyja el szülőföldjét, fogalma sincs annak a hazáról; olyan az, mint az erdő közepén álló: nem látja a fáktól az erdőt; bezzeg, aki idegenbe szakad, ó, be megtanulja szeretni! (...)

Az idegenbe szakadt embernek mégiscsak változatosságban van része, többet kell szenvedniök azoknak, akik akként szeretik szülőföldjüket, hogy odahaza maradnak, hiszen az ő osztályrészük, a megrekedés - annak unalmas egyhangúsága miatt - sokkal fájdalmasabb.

F: Bustya Endre
(35) 62-63. o.

A VILÁG ANEKDOTAKINCSE

Lord John *Russel*, XIX. századbeli brit államférfi, az angol liberális párt vezére, több ízben miniszter és miniszterelnök, különösen egy bölcs megállapításával vált nevezetessé:

- Ha azt kérdezik tőlem - mondotta -, hogy egy nép érett-e a szabadságra, én erre a kérdésre kérdéssel válaszolok, s megkérdem: vajon van-e annak a népnek a fiai között valaki, aki érett arra, hogy zsarnok legyen?

(20) 16. o.

ADAM SMALL: VAN VALAMI

Megtilthatod,
hogy igyam egy pepsi-colát
a kávéházban
az Avenue-n,
vagy hogy megnézzek
egy
Alhambra
revüt, megtilthatod, hogy
efféle hülyeséget tegyek,
de ó,
van valami, amit nem
tilthatsz meg soha-sohasem,
megtilthatod,
hogy kocsira szálljak
a belville-i járaton
első osztályra,
vagy hogy leüljek
a korláttal szemben
a buszon Hout Bay felé,
megtilthatod, hogy
efféle hülyeséget tegyek,
de ó,
van valami, amit nem
tilthatsz meg soha-sohasem,
megtilthatod,

hogy a Grote Schuurba vigyenek be,
ugyanegy mentőkocsiban
veled,
vagy hogy netán egy Groote Kerk-i
templompadból szálljak a mennybe fel,
megtilthatod, hogy
efféle hülyeséget tegyek,
de ó,
van valami, amit nem
tilthatsz meg soha-sohasem;
szent igaz,
megtilthatod, hogy
bármi efféle hülyeséget tegyek,
és ha meggondolom,
még úgy jöhet sora,
azt is megtilthatod, hogy gyűlöljelek,
de ó,
van valami, amit
nem tilthatsz meg soha-sohasem -
mert
nem,
nem,
nem tilthatod meg,
hogy szeressek,
te sem!

F: Dobos Éva
(100) 119-120. o.]

LOUIS MODY: EMLÉKEK

Hol vannak a hajdani esték,
mikor még őseim tamut, korut és khalemet
daloltak?
A messziről derengő
holdudvar ezüstös és puha permetegében
vidáman szökkenő,
ritmussá részegült,
karcú négerek tánca hova tűnt?
A meghitt esték,
a feketék fesztelen, fekete estjei,
a szabadság szép, szabad estjei
ha számomra újra visszatérhetnének!...

F: Bittei Lajos
(37) 144. o.

JOSÉ EUSEBIO CARO: AZ UTOLSÓ INKA SZÓL

A Pichincha szoknyájáig futottam,
hol ágyútűz nem éri föl hatalmad,
hogyan éljek mint a kóbor, mint az izzó,
mint a szabad nap.

Nap Atya, halld! Porban hever már Manko
trónusa. Gyalázatba taszítatnak
szent oltáraid. Csak én emellek
égig, szabadnak!

Nap Atya halld! Nem süthet bélyeget rám
martalóc-nép, nem fűzhet szíjra rabnak;
magam megölni jöttem, hogy halottan
szabad maradjak.

Még láthatsz engem messzi tengeredről,
mikor alámerülsz rőt sugarakkal,
a tűzhányó csúcsán ülök, fivéred,
számon szabad dal.

Csak holnap, mikor kigyúl láng-fejéked
s a mennyboltot hasítod, mint arany kard,
ragyog föl első sugaradra sírom,
a szent, szabad hant.

Odatelepszik a mennyei kondor,
a kondor, kinek hegycúcsaid adtad;
fiókat költ és fölépíti fészket,
a névtelen, szabad vad.

F: Orbán Ottó
(63) 70. o.

TAGORE: ÁLDOZATI ÉNEKEK

29.

Ó, kit földi létem körülzár, siránkozik ebben a börtönben. Szorgosan egyre csak építgetem körötte ezt a falat s ahogy napról-napra feljebb emelkedik az égre, sötét árnyékában egyre jobban veszttem szemem elől igazi lényemet.

Büszke vagyok erre a szép nagy falra, betapasztgatom porral és homokkal, hogy valahogy egy kis rés ne maradjon - s mind e gondos buzgalmam fejében csak igazi lényemet veszttem szem elől.

F: Szentirmay Gizella
(130) 24. o.

RABSÁGBÓL HAZAVÁGYÓ

Fúj a szél, fúj a szél,
arról fúj a szél,
partunk felől, kunyhónk felől,
arról fúj a szél.
Ó, jaj, fáj a szívem! Ó, jaj, fáj a szívem!
Hazajutok-e még?
Már az esők is leestek.
Magamra maradtam.
Hazajutok-e még?

F: Rákos Sándor
(111) 9-10. o.

ERNESTO CARDENAL: A CSENDŐRSÉG NYOMON KÖVET EGY EMBERT

A Csendőrség nyomon követ egy embert.
Egy ember ma éjjel talán elér a határra.
Nevét az embernek nem tudja senki.
És vannak még sokan, mélyen gödörbe ásva.
Számukat, nevüket nem tudja senki.
Nem tudja senki, hol, hányan vannak gödrökbe ásva.
A Csendőrség nyomon követ egy embert.
Egy ember talán elhagy ma éjjel, Nicaragua.

F: Dobos Éva
(77) 294. o.

ANCSEL ÉVA: SZÁZKILENCVENNÉGY BEKEZDÉS AZ EMBERRŐL

(CLII.)

Történt a huszadik századnak és Európának is a közepe táján, hogy élt ott egy vidéki orvos: tüdőbetegek és szegények istápolója. Családja is volt az orvosnak: felesége és korán filoszna indult kamaszodó fia.

Egy napon elvitték családotól egy messzi táborba, amit csak kamaszodó fiának sikerült túlélnie. Ez a fiú a lágerban megismerkedett és összebarátkozott egy hozzá hasonló sráccal, de hamarosan szem elől tévesztették egymást, és mindegyik azt hitte a másikról, hogy meghalt. Pedig az orvos fia hazatért Európa közepére - keletibb közepére -, a másik kikötött valahol Amerikában.

Sok-sok évvel ezután egy napon kinyitja az újságot az Amerikába szakadt régi barát, és azt olvassa benne, hogy azt a fiút ott, Európa közepe táján - különben már nem is fiút - halálra ítélték.

Megörült a hírnek a valamikori srác, és fel is ugrott karosszékéből, hangos szóval mondván: „A Jóska él!”

Mert bármennyire elbitangolt is ez a század a korábbiak szokásaitól, azt azért megtartotta, hogy csak élőket ítél halálra.

(10) 65. o.

JORGE SEMPRUN: A NAGY UTAZÁS

A német katona kérdezni akar valamit, azt felelem, hogy „tessék”, udvariasak vagyunk, igazán kellemes helyzet.

- Warum sind Sie verhaftet? - kérdezi a katona.

Őszintén szólva találó kérdés. Ebben az adott pillanatban messzebbre vezet, mint bármilyen más lehetséges kérdés... Hogy miért tartóztattak le? Ha felelnék erre a kérdésre, nemcsak azt kellene megmondanom, hogy ki vagyok, hanem azt is, hogy kik azok, akiket mostanában letartóztatnak. Olyan kérdés, mely az egyénitől rendkívül könnyedén az általánoshoz vezet bennünket. Miért tartóztattak le? Vagyis miért tartóztattak le bennünket, miért tartóztatnak le általában? Mi az azonos azokban a különféle embereken, akiket letartóztatnak? Mi a történelmileg közös lényeg azokban a különféle, az esetek többségében lényeg nélküli embereken, akiket letartóztatnak? De ez a kérdés még messzebbre vezet. Felveti, hogy miért vagyok letartóztatva, s ezzel a kérdés másik oldalát is érinti. Azért vagyok letartóztatva, mert letartóztattak. Mert vannak emberek, akik letartóztatnak, és vannak, akiket letartóztatnak. Amikor azt kérdezi: miért tartóztatták le, egyben azt is kérdezi: miért vagyok én itt a maga őrzésére? Miért kaptam parancsot, hogy lelőjem, ha szökést kísérel meg? Mi vagyok én voltaképpen? Lám, ez a német katona egyszerre kérdezi mindezeket a dolgokat. Csakugyan olyan kérdés, amely messzire vezet.

Csupán azt akartam megjegyezni, hogy az auxerre-i német katonáknak arra a kérdésére, hogy warum sind Sie verhaftet?, egyetlen lehetséges válasz van csupán. Azért vagyok letartóztatva, mert szabad ember vagyok, mert szükségét éreztem, hogy éljek a szabadságommal, mert vállaltam ezt a szükségességet. Arra a kérdésre pedig, amit azon az októberi napon a német őrnök feltettem, s amely így hangzott: warum sind Sie hier?, s amely sokkal nehezebb kérdés, erre is csak egyféleképpen lehet felelni. Azért van itt, mert nincs másutt, mert nem érezte szükségét annak, hogy másutt legyen.

Mert nem szabad.

F: Réz Pál
(117) 43-47. o.

DAVID DIOP: HULLÁMOK

A szabadság haragvó hullámai
Verik verik a szűkölő Vadat
A tegnapi rabszolga harcossá születik
S a szuezi dokkmunkás s a hanoi kuli
És mind a végzethittel mérgezetek
Roppant daluk a hullámokba ontják
A szabadság haragvó hullámai közé
Melyek verik a szűkölő Vadat.

F: Rónay György
(37) 17. o.

ISMERETLEN SZERZŐ: MINDIG CSAK KERÍTÉSEK

Mindig csak kerítések.

Mindig csak határok, akadályok.

Úgy tűnik, hogy legyőzhetetlenek,
nem mászhatsz át, hogy meg ne sebesülnél,
nem tudod átugrani.

És mégsem
zárhatnak be.

A kerítéseken nyílnak ajtók, kapuk.

A kerítéseken akadnak lyukak.

A kerítéseken megbújnak szakadások,
éppen számodra.

Csak ne mondj le,

keress tovább, menj tovább,

mert a kerítések ugyan valóban akadályok, határok,

de mindig van lehetőség arra, hogy

bemenjünk, belépjünk, egymáshoz odamenjünk.

Tiszteld a kerítéseket,

ügyelj a határokra,

tudj az akadályokról,

hogy megtaláld az ajtót, a kaput.

(44) 2. o.

JAUCOURT: SZABADSÁG

A szabadság az értelmes lénynek az a képessége, hogy saját elhatározásának megfelelően, tetszése szerint cselekedjék. Csak igen helytelen értelemben mondhatnók, hogy ez a képesség megvan a nyilvánvaló igazságokról alkotott ítéleteinkben is; ezek az igazságok ugyanis kikényszerítik egyetértésünket, és számunkra semmilyen szabadságot nem hagynak. Tőlünk mindössze annyi függ, hogy elménket rájuk irányítjuk, vagy pedig elfordítjuk tőlük. De ahogy az igazság nyilvánvalósága csökken, úgy lép ismét jogaiba a szabadság; e jogok nagysága attól függ, hogy az adott igazságok mennyire világosak vagy homályosak. Legfőbb tárgya az erény és a bűn, mégsem terjed ki azonban a jó és a rossz általános fogalmaira. A természet oly módon alkotott minket, hogy általában csak jóra tudunk törekedni, és borzadunk a rossztól; ám mihelyt a részletekről van szó, szabadságunknak tág tere nyílik, s a körülmények és indítékok szerint sokféle irányba vezérelheti elhatározásunkat...

F: Komoly Péter
(3) 120-121. o.

KARÁCSONY SÁNDOR: AZ IFJÚSÁG SZEREPE A DEMOKRÁCIÁBAN

Felszabadulni annyit jelent, függetlennek, autonómnak lenni. Függetlennek lenni meg azt jelenti, hogy életérzésem nemcsak azért zavartalan, mert sem éhes, sem elcsigázott, sem beteg nem vagyok, hanem a másik embertől is zavartalan, tehát sem megkötözött, sem kiuzsorázott, sem leigázott, sem megsebesített, sem meggyalázott nem vagyok. Nem függök a másik embertől.

(71) 46. o.

MAX STIRMER: IGEN ÁM, DE NINCS JOBB, MINT A SZABADSÁG

Ha pedig mégis szabadságra törtök törekvéseitekkel, vonjátok le a végkövetkeztetéseket. Ki az, aki szabad legyen? Te, én, mi. Mitől szabad? Mindentől, ami nem te, nem Én, nem mi. Én vagyok tehát az, aki minden burkolattól megválttassam, minden szorító héjtól megszabadítottassam. Mi marad tehát, ha mindentől, ami nem én vagyok, megszabadítatom? Csak Én, semmi egyéb, csak Én. De ennek a szabadság semmit sem adhat. Hogy mi történjék, miután Én magam szabad lettem, erről hallgat a szabadság, mint ahogy kormányaink a foglyokat a letelt büntetés után csak elbocsátják, és az elhagyatottságba taszítják ki.

F: Hajnal Anna
(56) 309-310. o.

BIBÓ ISTVÁN: A SZABADSÁG MINT SZUBJEKTÍV ÉLMÉNY

A szabadságnak mint élménynek tartalmát az az átélés képezi, hogy akarati állásfoglalásunk idegen törvényszerűségtől, azaz *kényszertől* mentesen, a spontaneitás saját törvényszerűsége alatt jött létre. Szabadnak érezzük az olyan spontán akarati állásfoglalást, melynek létrejöttében semmiféle, az akaró egyénnel akár saját lelkivilágában, akár a külvilágban *szemben álló* tényező nem játszott meghatározó szerepet. A szabadságélmény jellegzetes spontán fogalmazása: „Szabad vagyok, tehetek, amit akarok!” Ez a *szabadság* nem valamely törvényszerűség pusztá hiányát, hanem éppen a cselekvő emberi lényre nézve a legsajátabb törvényszerűség: a *spontaneitás uralmát* jelenti. A cselekvő *spontaneitás teljessége* nem jelent mentességet a külvilági hatások alól sem - ilyen értelemben alig találnánk szabad akaratot, és alig élhetnénk át szabadságélményt -, csupán a cselekvő spontaneitással *szemben álló* és az akarati állásfoglalást e szembenállásban meghatározó *jelenségeket zárja ki*, de a cselekvés spontaneitással eggyé lett külvilági eredetű lélektani elemeket nem. Természetesen a szabadság mint *szubjektív élmény* - akárcsak a kényszer - *a cselekvő lelkivilágában* regisztrálódik, és csakis az akaró maga ítélheti meg konkrét akarati állásfoglalásának szabad vagy nem szabad mivoltát.

(24) 44. o.

WOLFHART PANNENBERG: VILÁG IRÁNTI NYITOTTSÁG ÉS ISTENRE VALÓ NYITOTTSÁG

Bizonyos primitív fajok esetében csupán néhány jegyből áll a külvilág. Így például a kullancs mindössze három érzettel rendelkezik: fény-, szag- és hőérzettel. Bőrének fényérzékelő képességével találja meg az utat az ágra. Szagló- és hőérzéke értesítik, ha melegvérű állat kerül a közelébe. Erre a jelzésre a kullancs lepottyan, hogy vért szívjon az állatból. Ennyiből áll tehát a kullancs külvilága. Szeme, orra nincs, ízt nem érez - igaz, nincs is szüksége ezekre.

A kullancs külvilága természetesen rendkívül egyszerű példa. A legtöbb állatfajé jóval bonyolultabb ennél. Ám mindre nézve közös tulajdonságnak tetszik, hogy az emberi tudás számára hozzáférhető világnak csak szűk metszetét ismerik, meghatározott jegyeket, melyek az adott faj fönntartása szempontjából fontosak, amelyekre érzékszerveik specializálódtak, és amelyekre ösztönös viselkedéssel reagálnak. Ahol az ösztönös viselkedés alkalmazkodóbb, ott is csak azt élük át a világból, amit tulajdonképpen már megelőzően ismernek észlelésük és viselkedésük örökletes mintáiban, igen hasonlóan ahhoz, ahogyan Kant az emberi megismerést képzelte el. Csakhogy épp az ember nem korlátozódik viselkedésében és a világ megélésében valamely meghatározott külvilágra. Persze, az ember esetében is beszélhetünk külvilágról - ezen azonban kultúrájának intézményeit, s nem vele született korlátokat kell értenünk. Így bár az erdő egészen mást jelent a vadásznak, mint a favágónak, vagy a vasárnapi turistának, ám azt a módot, ahogy a vadász az erdő valóságát megéli, nem biológiai fölépítése határozza meg, hanem foglalkozásával függ össze, melyet ő maga választott, s ami helyett alkalmasint választhatott volna másikat is. Ha történetesen mérnök lett volna, akkor ő is a vasárnapi turista szemszögéből látná az erdőt. Az ember azonban vadászként is nyitott marad az emberlét más lehetőségeire. Az állatoknál ez másképpen van: csak velük született külvilágukat ismerik.

Az embert tehát nem zárja magába valamely külvilág, hanem nyitott az egész világra.

F: Gáspár Csaba László
(106) 9.o.

PAUL CLAUDEL: A BELSŐ SZOBA ÉNEKE

FAUSTA

(Részlet)

*Hiába választ szét bennünket a távolság és a sors!
Mihelyt betérek szívembe, hogy vele legyek és behunyom szemem
Máris megszűnök létezni e helyen, ahol ő nincsen jelen.
Legalább ezt a szabadságot nem vitte el tőlem, és nem tőle függ,
hogy ne legyen velem.
És nem tudom, hogy szeret-e, szándékait nem ismerem, és tilos
gondolataiba belépnem.
De tudom, hogy nem tud meglenni nélkülem.
Ő utazik és én itt vagyok. Bárhová megy is, én adok neki enni
és én éltetem.
És mit használnának neki e búzamezők itt körülöttünk, ha én nem
lennék jelen?...*

F: Szabó Ferenc
(123) 57-58. o.

TAGORE: ÁLDOZATI ÉNEKEK

31.

„Rab, mondd meg nekem, ki vert bilincsbe?”

„Az én uram,” szólt a rab. Azt gondoltam, hogy hatalomban, gazdagságban mindenkin túlteszek a világon, és saját kincsházamban halmoztam föl az aranypénzt, amely pedig királyomat illette. Amikor meglepett az álom, az ágyra feküdtem, amely pedig az én uram számára volt ott, s felébredésemkor azon vettem magam észre, hogy rab vagyok saját kincsházamban.

„Rab, mondd meg nekem, ki kovácsolta számodra ezt a széttörhetetlen láncot?”

Én magam kovácsoltam meg fáradhatatlan gonddal ezt a láncot. Azt gondoltam, legyőzhetetlen hatalmam rabláncon tartja majd a világot, s engem magamat zavartalan szabadságban hagy. Így aztán éjjel-nappal, óriás tűzben kegyetlen, kemény kalapácsütésekkel dolgoztam a láncon. Mikor végre munkámmal elkészültem, s a láncszemek tökéletesen, széttörhetetlenül fonódtak egybe, azon vettem észre magam, hogy vaskarmai engem magamat tartanak fogva.

F: Szentirmay Gizella
(130) 25-26. o.

KAHLIL GIBRAN: A PRÓFÉTA

Szabad akkor leszel valóban, ha napjaid nem gond nélkül valók, sem éjszakáid nem szükség és bánat nélküliek, hanem ha mindezek befonják életedet, és te mégis, meztelenül és kötelességek nélkül fölébük emelkedel.

És miként emelkedhetnél nappalaid és éjszakáid fölébe, ha nem töröd szét a láncokat, melyeket eszmélésed hajnalán a délidőhöz kötöttél?

Amit szabadságnak neveztek, a valóságban e láncok legerősebbike, akkor is, ha a láncszemek csillognak a napfényben, és elkápráztatnak benneteket.

F: Révbíró Tamás
(50) 62-63. o.

EMBERI ÉS POLGÁRI JOGOK NYILATKOZATA

I. Minden ember szabadnak és egyenjogúnak születik és marad; a társadalmi különbségek csakis a közösség szempontjából való hasznosságon alapulhatnak.

II. Minden politikai társulás célja az ember természetes és elvülhetetlen jogainak megőrzése. E jogok: a szabadság, a tulajdon, a biztonság s az elnyomatással szembeni ellenállás joga. (...)

X. Senkit meggyőződése s vallási nézetei miatt háborgatni nem szabad, feltéve, hogy e meggyőzések s nézetek megnyilvánulása a törvény által megszabott közrendet nem zavarja.

XI. A gondolatok és vélemények szabad közlése az embernek egyik legbecsesebb joga; ennél fogva minden polgár szabadon szólhat, írhat s nyomtathat ki bármit, felelősséggel tartozik viszont a szabadsággal való visszaélésért a törvény által meghatározott esetekben.

(43) 34. o.

Ajánlott irodalom

Asbóth János: A szabadság (Kiadja Ráth Mór, Pest, 1872.)

Bergson, Henri: Idő és szabadság (Universum Reprint, Szeged, 1990.)

Dosztojevszkij, Fjodor Mihajlovics: Feljegyzések az egérlyukból (In: Elbeszélések és kisregények, Magyar Helikon, Bp., 1973.)

Fülei-Szántó Endre: Fortélyos fogságban - Egy vendégtanár pszichológiai kalandjai a Balkánon (Pannónia Könyvek, Pécs, 1993.)

Kiss Tamás: Élet - lélek - szubsztancia (Martineum RK. Alapítvány, Bp., 1990.)

Rickert, Heinrich: A filozófia alapproblémái - Módszertan, ontológia, antropológia (Európa, Bp., 1987.)

Sartre, Jean-Paul: A szabadságról (Kossuth, Bp., 1992.)

AZ EMBER ÉS TÁRSAI A VILÁGBAN

4. Nemiség - Szerelem - Szeretet

„A szeretet nem vigasz - a szeretet fény.”

(Simone Weil)

LUX ELVIRA: A SZEREP FOGALMA

Nemünk kromoszomálisan meghatározott. A méhen belüli élet kilenc hónapja alatt kialakult nemi státussal lánynak, illetve fiúnak születünk. A pubertásig tartó biológiai „csend”-ben épül a nemi státusra a nemi szerep.

Ez a „szerep” nem színészi alakítást vagy „megjátszást” jelent. Pszichológiai értelemben a szerep olyan viselkedésmód, amelyet a társadalom egy-egy státus betöltésével kapcsolatban az egyéntől elvár. (...)

A nemi státus pusztán annyit jelent, hogy valaki biológiailag nőnemű vagy hímnemű. Az azonban, hogy milyen „Nő”, illetve milyen „Férfi” lesz, attól függ, hogy egyedfejlődése (ontogenezise) során hogyan sikerül az őt körülvevő minták, példák és modellek segítségével a nemének megfelelő szereppel azonosulnia. Sikeres „Nő”, illetve „Férfi” az lesz, aki a társadalmi elvárásnak megfelelő ideális nőt, illetve férfit az átlagosnál jobban közelíti meg viselkedésében. A szerepgyakorlás igazi beteljesülése a szociális és szexuális partnerkapcsolatban valósul meg.

A gyermek a családtagok egymás közti és a feléje irányuló megnyilvánulások segítségével pszichés szempontból is azonosul biológiai nemével. A nemi hovatartozás tudata az éntudattal egyidőben alakul ki. Az éntudat kialakulásának legjellemzőbb tünete, mikor a gyermek már nem harmadik személyben beszél magáról. Ezzel mintegy leválasztja magát a környezet tárgyairól. A körülötte lévő emberek és tárgyak a továbbiakban énjének viszonylatában jelennek meg képzeletében és beszédében. Ez az időszak nagyjából a harmadik életévben következik be. Ekkor ébred tudatára annak is, hogy kislány vagy kisfiú, és fokozatosan tudatosul benne előzetes tájékozódása alapján, hogy neméhez milyen viselkedésformák illenek.

(94) 34-36. o.

BUDA BÉLA - SZILÁGYI VILMOS: PÁRVÁLASZTÁS

Ha két fiatal hosszabb ideig együtt jár, erős, kölcsönös ragaszkodásukban nagy szerepe van a szerelemnek. A szerelem különös jelenség. Sajátosan emberi megnyilvánulás, hatalmas érzelmi energiák megmozdítására képes, *nagy készletés, motivációs töltés rejlik benne*. Sokáig azt hitték, ez is valamilyen biológiai sajátossága az embernek, valamilyen természettől meglevő erő, ami párkapcsolatait munkálja. Viszonylag nem régen foglalkoznak pszichológusok és szociológusok is a szerelemmel. Megfigyeléseik során eléggé nyilvánvalóvá lett, hogy a szerelem lélektani lényege és társadalmi funkciója nem az ember veleszületett, alkatából

eredő, „nembeli” képesség, hanem ez is *társadalmi hatásokra kialakuló lehetőség*, az érzelmi-indulati folyamatok sajátos szerveződése. A szerelem érzelmi állapotához tartozik egy magatartásmód, amely társadalmi sémát követ, amelyet az emberek eltanulnak, és amely koronként, társadalmanként - vagy egy társadalmon belül is rétegenként, közösségenként - más lehet.

A szerelem az individualizált ember sajátja. Csak a fejlett ókori civilizációkban - így a görög-római kultúrában - találjuk meg első megjelenését, de itt már csaknem a jelenkori formában mutatkozott meg. Sok adat mutatja azonban, hogy ezekben a kultúrákban inkább csak egyesek, az uralkodó réteghez tartozók kiváltsága volt. A nagy tömegek párválasztása és házassága társadalmi kényszerpályákon át, sokkal kisebb érzelmi hőfokkal bonyolódott le. Bizonyítható, hogy a szerelemnek ekkor már *kultusza volt*, sokat beszéltek és írtak róla, ezeken és személyes példákön át a szerelmi kapcsolatoknak meghatározott sémája, szerepjátékszerű váza alakult ki, amelyet el lehetett sajátítani.

Már ekkor része volt a szerelem magatartási sémájának a *partner túlértékelése*, a rajongás, az áldozatkészség, a vágy hevességének hangoztatása, a szerelem eseményeire és a szerelem tárgyára *beszűkült gondolat- és érzelemvilág*. E sémának szinte tartozéka volt, hogy a szerelmi kapcsolatban nehézség, probléma legyen, hogy a környezet a kapcsolattal ne értsen egyet, vagy éppen a szerelmi láz viszonzatlan legyen. A beteljesületlen szerelem tüzelte fel mindig is leginkább az embereket, az egész világirodalom szerelmi lírájának zöme is ilyen helyzet nyomán született. Az elérhetetlen szerelem különös divattá vált a középkorban, amikor a lovagok egy-egy kiválasztott hölgy szolgálatába szegődtek, és annak kedvéért óriási lemondásokra és teljesítményekre vállalkoztak. A hölgy többnyire apró, inkább képletes kegyekkel jutalmazta ezt a rajongást. A kultúrtörténeti adatokból világos, mennyire felvett magatartásséma volt ez, és mennyire nem közvetlenül egy személynek szóló érzelem. A lovag tisztában volt azzal, hogy szíve hölgyét nem kaphatja meg.

(28) 134-135. o.

DESMOND MORRIS: PÁROSODÁS

Fajunk szexuális magatartása három jellegzetes szakaszt foglal magában: páralakítást, közösülés előtti tevékenységet és magát a közösülést, általában, de nem mindig ebben a sorrendben. A páralakítás szakasza, melyet udvarlásnak is neveznek, az állatvilág mércéjével mérve feltűnően hosszú, gyakran néhány hétig, sőt néhány hónapig is eltarthat. Sok más fajhoz hasonlóan ezt a szakaszt tétova, ambivalens viselkedés, a félelem, agresszió és nemi vonzódás közti konfliktus jellemzi. Ha a kölcsönös nemi jelzések eléggé megerősödnek, az ideges, habozó magatartás mérséklődik. Ilyen jelzés a mimika, a testhelyzetek és a hangjelzések. Ez utóbbi a beszéd rendkívül specializálódott, szimbolikus hangjelzéseit tartalmazza, de legalább ilyen fontos, hogy a másik nem számára jól érzékelhető hanglejtéssel is él. Az összebújó szerelmesek gyakran csak „édes semmiségeket” suttognak egymásnak, és ez a kifejezés világosan jelzi, milyen jelentősége van a hanglejtésnek - a tényleges közlés jelentőségének rovására.

A kezdeti vizuális, illetve hangjelzéseket egyszerű testi érintések követik. Gyakori kísérőjelenség a helyváltoztatás, különösen ha egymásba fogóznak a pár. A kéz a kézben és a kar a karban érintkezéseket száj az arcon és száj a szájon érintkezések követik. Mind álló helyzetben, mind mozgás közben kölcsönös ölelés következhet. Gyakori a hirtelen, spontán rohanás, kergetőzés, ugrabugrás és táncra perdülés, de gyermekkori játékalakzatok is felújulhatnak.

F: Hernádi Miklós
(98) 38. o.

OSÉ ORTEGA Y GASSET: VÁLASZTÁS ÉS SZERELEM

Egészséges, életerős férfit szinte egy nő sem hagy hidegen, aki megfordul közelében. Ennek fényében méginkább megmutatkozik, mily mélyről is fakad az, ahogyan ki-ki megválasztja szerelmesét. Legyen elég annyi, hogy ne tévesszük össze a szerelmet és a tetszést. A járókelők között egy szemrevaló lány már némi izgalmat jelent, a férfilének rezdülését, mely a nőket érzékenységben, reagálókészségben igen-igen meghaladja. Ez az izgalom aztán önkéntelen mozgásba lendít kiváltója irányában. Annyira önkéntelen, szinte gépies ez a reakció, hogy még az egyház is visszariadt attól, hogy bűnnek bélyegezze. (...)

... mily ártatlanok ezek az első rezdülések bennünk. Így az az érzés is, mely vonzza, ragadja a férfit egy nő után, annak az elkopogó léptei nyomán. És mégsem történne semmi más enélkül, sem gonosz, sem jó dolog, sem bűn, sem erény nem volna. Mindazonáltal, mikor első rezdülésekről szólunk, nem fejezzük ki mindazt, amit kellett volna. Mert ez a szó: első, itt azt jelenti, hogy a rezdülés nem mély, hiszen felületes volt maga az inger is, és nem vesz részt benne a személyiség belső világa sem.

És való igaz, hogy noha szinte minden nőt vonzónak találunk, s ez mintha kiáltó szó volna, mellyel ösztönünk ostromolja személyiségünk mélyét és centrumát, visszhangra ott nemigen talál, s ha mégis, az csakis elutasítás. Megfordul azonban a helyzet, ha személyiségünknek e központjából fakadóan úgy érezzük, hozzánk tartozik az, aki eredetileg csak halvány vonzalmat keltett bennünk. Ha ilyen érzésünk támad, lelkünknek mintegy középpontját vagy tengelyét fűzi e külvilági benyomással össze; más szóval többé már nem halvány vonzalomról van szó, hanem arról, hogy önként szegődtünk egy vonzó lény nyomába, hogy létünk egészét plántáljuk az övébe. Tehát nem pusztán vonzó a lány, de magunk is vonzódnak hozzá. A kettő úgy különbözik egymástól, mint az, akit vonzolnak, attól, aki magától iramlík.

Ez az érdeklődés a szerelem, mely határoz ama számtalan vonzódás felöl, melyet érzünk, s elvetvén túlnyomó részüket, egyetlen-egyre irányul csupán.

F: Gilicze Gábor
(105) 75-76. o.

ERICH MARIA REMARQUE: A DIADALÍV ÁRNYÉKÁBAN

Aprócska fény, fata morgana, te arc, amelynek olyan különös hatalma van rajtam, itt ezen a bolygón, ahol százezerszámra vannak mások, jobbak, szebbek, okosabbak, kedvesebbek, hűségesebbek, megértőbbek nálad - te éjnek idején utamba vetődött, életembe belehullott véletlen, te hozzám sodort, meggondolatlan, birtokló, álmomban a bőröm alá furakodott érzés, te, aki szinte semmit sem tudsz rólam, csupán annyit, hogy ellened szegültem, és ezért rám vetted magad, míg csak fel nem adtam minden ellenállást, és akkor máris tovább akartál menni - légy üdvözölve! Itt állok, lám, pedig azt hittem, sohasem fogok így állni már sehol. Az eső az ingem alá csurog, melegebb és hűvösebb is, és bársonyosabb, mint a kezed meg a bőröd; itt állok nyomorultul, féltékenység mardossa a gyomrom, kívánlak, megvetlek, csodállak és imádlak, mert belőled pattan ki a villám, amely engem lángra gyújtott, a villám, amely ott rejtőzik minden asszonyi ölben, a szikrányi élet, a fekete tűz; itt állok, és nem vagyok többé szabadságos halott, egy kevés cinizmus, szarkazmus és némi bátorság, hideg sem vagyok már, élek újból, mit bánom én, ha szenvedni kell is, kitárulkozom az élet viharainak, mert újraszülettem, visszajöttem, a te egyszerű hatalmad által.

F: Szinnai Tivadar
(112) 326. o.

R. D. LAING: 60. VERS

a szerelem tél hava
itt van s már tűnik tova
hazugság mondd máshogyan
a szerelem örök az idő suhan

F: Tandori Dezső
(85) 58. o.

JUHÁSZ GYULA: SZERELEM?

Én nem tudom, mi ez, de jó nagyon,
Elrévedezni némely szavadon,
Mint alkonyég felhőjén, mely ragyog,
És rajta túl derengő csillagok.

Én nem tudom, mi ez, de édes ez,
Egy pillantásod hogyha megkeres,
Mint napsugár ha villan a tetőn,
Holott borongón már az este jön.

Én nem tudom, mi ez, de érzem,
Hogy megszépült megint az életem,
Szavaid selyme szíven símogat,
Mint márciusi szél a sírokat!

Én nem tudom, mi ez, de jó nagyon,
Fájása édes, hadd fájjon, hagyom.
Ha balgaság, ha tévedés, legyen,
Ha szerelem, bocsásd ezt meg nekem!

(66) 177.o.

PILINSZKY JÁNOS: AZT HISZEM

Azt hiszem, hogy szeretlek;
lehúnyt szemmel sírok azon, hogy élsz.
De láthatod, az istenek,
a por, meg az idő
mégis oly súlyos buckákat emel
közéd - közém,
hogy olykor elfog a
szeretet tériszonya és
kicsinyes aggodalma.

Ilyenkor ágyba bújva félek,
mint a természet éjfél idején,
hangtalanul és jelzés nélkül.

Azután
újra hiszem, hogy összetartozunk,
hogy kezemet kezédbe tettem.

(107) 90. o.

A VILÁG ANEKDOTAKINCSE

Peisziisztratosz, Athén népbarát türannosza - államfője - korunkat kétezeröttszáz évvel megelőző uralma idején igen „modern” és józan gondolkodásról tett tanúságot.

Apró, de jellemző példa: egy fiatalembert hurcoltak elébe, aki az utcán, a nyilvánosság előtt megcsókolta *Peisziisztratosz* leányát. Tanácsosai, az arkhónok azt javasolták, hogy súlyosan büntesse meg a csókolózó fiatalembert. *Peisziisztratosz* előbb az ifjúhoz fordult:

- Szereted a leányomat?

- Igen - hangzott a határozott válasz.

A türannosz most leányát kérdezte meg:

- És te szereted ezt az ifjút?

- Szeretem - vallotta meg a leány.

- Nem büntethetem meg őket - döntött Peiszisztratosz. - Mert ha büntetném azokat, akik egymást szeretik, akkor mit kellene tennem azokkal, akik gyűlölik egymást...?

(20) 51. o.

SZERELMI ÉNEK

Zulu

Fiatal lányokat láttam jönni délről,
vizes korsóik száján csordult szeretők aggodalma;
A tó mellett jöttek és bánattól hajladoztak.
Aztán belém bújt a varázsló és reszketett bennem:
„Ó, varázsló! küldj észak felé engem, a felvidék felé,
egy lányt keresek én ott, páratlan szívűt és hűségeset majd,
mert a mieink szíve csapongó és hamis.”

F: Radnóti Miklós
(75) 146.o.

9. DAL

Megfújom sípomat
Erdő derekában.
Meghallod-e, kis angyalom,
Szobád ablakában?
Meghallom, meghallom,
Nem tehetek róla,
De én, kedves kisangyalom,
Nem mehetek oda.
Ha oda mehetnék,
Vagy úgy üzenhetnék,
Jaj, ha kedves kis angyalom,
Véled beszélhetnék!...

(Kaposzegcső, Baranya m., 1906)

(19) 131. o.

FLAVIEN RANAIVO: A VIZET KERESŐ LÁNY

Telkem a tér
tornyom a hold
kertem az ég
virágaim a csillagok.
Föltetszik jelem
az éjszaka réti mezsgyéjén:
Lambám kendőjét meglengetem.
Kutasd föl az utat aztán:
együtt majd azon csatangolunk.
Gázolj a parthoz vissza:
találkozni ott fogunk.
És ha majd sóhajtottál
mögöttem
lehullnak mind a fügék.

F: Csanádi Imre
(37) 185. o.

VOGUL SZERELMI DAL

Fényes égi csillag odafenn, hej, hogy ég!
Oda hozzá én is örömet mennék.
Csillag lobog, kigyulladt fenn az ég -
a szívem is, mint a csillag, hej, be nagy lánggal ég!
Szép vagy, szebb vagy, mint az égi csillagfény -
messze vagy te, hozzád, haj, mikor jutok én!

F: Képes Géza
(88) 481. o.

6. DAL

Az én galambomnak dombon van a háza,
Két keréken fordul csikorgós kapuja,
Az ablakja alatt két szép korona fa,
Kire a galambom neve van ráírva.
Ha én madár volnék: oda fészket raknék,
Ott minden hajnalban szépen énekelnék,
Az én galambomnak elébe repülnék.
Piros orcájára egy pár csókot vinnék.

(Szeged, 1878)

(19) 129. o.

BEBOCSÁTÁST KÉRŐ ÉNEK

Sokáig, sokáig vártam künn a szerelmet
Koholá-lele földjén,
a vad erdőben Ka-papala fölött.
Mennék a házba, lépnék a házba,
házadba lépek, ha ajtót nyitsz.
Ismerj föl, én vagyok ő,
a dicséret mezőiről érkezett utas,
egy hang,
csak egy emberi hang.
Ó, mit szenvedtem ott künn, mit szenvedek itt künn:
eső, vihar, hideg, nedvesség,
Szerelmesem,
engedj hát be magadhoz.

F: Rákos Sándor
(111) 63. o.

ROBERT BURNS: FALUSI RANDEVÚ

Van itt valaki? ki kopog? -
Én vagyok, mondta Findlay.
Takarodj, senki sem hívott! -
Ugyan már, mondta Findlay.
Lopni indultál? Mit csinálsz? -
Megsúgom, mondta Findlay.
Valami rosszban sántikálsz. -
Nem rossz az, mondta Findlay.
Ha most kinyílna ez a zár -
Csak nyílna, mondta Findlay.
Nem alhatnék el újra már. -
Nem bizony, mondta Findlay.
Ha benn volnál, szobámban, itt -
Bár volnék, mondta Findlay.
Itt rostokolnál hajnalig. -
Hát hogyne, mondta Findlay.
Ha itt maradsz ma éjszaka -
Maradok, mondta Findlay.
Vigyázz, hogy épen juss haza! -
Vigyázok, mondta Findlay.
S bármi essék is idebenn -
Hadd essék, mondta Findlay.
Mindhalálig titok legyen! -
Titok lesz, mondta Findlay.

F: Szabó Lőrinc
(31) 134-135. o.

DZSALÁLADDIN RUM A SZERELEMRŐL

A szerelmes kopogtat a szerető ajtaján.

- Ki vagy?

- Én vagyok - hangzik a válasz.

Felelet nincs, újabb kopogás.

- Ki vagy?

- Én vagyok itt.

Az ajtó nem nyílik, harmadszor is kopog.

- Ki az?

- Én vagyok itt, te magad.

Az ajtó kinyílik.

F: Hamvas Béla

(56) 88-89. o.

RABINDRANATH TAGORE: Versek A KERTÉSZ című kötetből

(Részlet)

Egy álom homályos ösvényén elindultam megkeresni szerelmelem, aki enyém volt egy ezelőtti életemben.

Elhagyott utca végén állt a háza.

Kedves pávája álmosan ült rúdján az esti szélben s a galambok elcsendesedtek szögletükben.

Letette lámpását a bejáratnál s megállt előttem.

Arcomra emelte nagy szemét s ezt kérdezte némán: „Jól vagy, barátom?”

Felelni akartam, de nyelvünket elvesztettük és elfeledtük.

Gondolkoztam és gondolkoztam, de nevünk nem jutott eszembe.

Könnyei csillogtak a szemében. Jobb kezét felemelte felém. Megfogtam s álltam szótlantul.

Lámpásunk fénye lobbant egyet az esti szélben és meghalt.

F: Áprily Lajos

(62) 73.o.

HEINRICH HEINE: VALLOMÁS

Szürkülve szállott le az este,
vadabbul harsant az ár,
és én ott ültem, és a habok
fehér táncát néztem a parton.

És belsőm felduzzadt, mint a tenger,
és sóvárogva, mély honvágy fogott el,
te nyájas kép, utánad,
ki mindenütt körüllebegsz,
s engem hívsz mindenütt,
a szélzizegésben, a tengerzúgásban
és ennen keblemnek sóhajában.
Könnyü náddal írtam a homokba:
„Ágnes szeretlek!”
De a gonosz hullámok átzúdultak
az édes vallomás fölött,
s letörölték egészen.

Törékeny nád, szétporló homok,
illanó hullám, már nem bízom bennetek!
Az éj komorabb lesz, vadabb a szívem,
és a norvég erdőből erőteli kézzel
kirántom a legmagasabb fenyőfát
és belemártom
az Etna izzó torkába, és evvel a
tűzítatta, óriási tollal
írom rá a sötét mennyboltozatra:
„Ágnes szeretlek!”

Minden éjszaka ott lobog ezután
fönn, örökké ez a lángoló írás,
és az eljövendő unokák sora
ujjongva olvassa majd az égi szókat:
„Ágnes szeretlek!”

F: Fodor József
(58) 64-65. o.

CHE LAN VIEN: TAVASZI LÁTOGATÁS

Tavasz van. Jössz a kórházkeren át.
Lábad előtt sokszáz selyem-virág.
Sokszáz selyem-virágszirom nevet,
szín-karnevál kíséri léptedet.
Aranyban fürdik éjsötét hajad.
Jössz a kerten át, s megölel a Nap.

F: Balássy László
(55) 320.o.

JÓZSEF ATTILA: CSUDÁLKOZUNK AZ ÉLETEN

Ha mosolyog, mosolya csupa csillag,
De ha szomjazom, akkor friss patak,
Az én kedvesem az egeknek nyílhat,
De megcsókolni csak nekem szabad.

Haja szurokkal elkevert arany,
Harmatos erdők az ő szemei,
Küszöbe elé terítném magam
Lábtörlőképpen, de nem engedi.

Szavunk zugában megbúvik a csók,
Testvéreihöz lopva jön ide...
Mező álmodhat össze annyi jót-
Az én kedvesem a füvek szive.

Este a csókok megszöknek velünk
S végigfutván a világi teren,
A hajnali égre leheveredünk
És csak csudálkozunk az életen.

(65) 154. o.

LAMINE DIAKHATE: EGY FEKETE SELYEMBE ÖLTÖZÖTT LÁNYNAK

(részlet)

Téged öllelek, ha magamhoz ölelem a fényt.
Nézd, milyen sugárzóak a kagylók,
melyek a tam-tam örületbe ájult
lánytestvéreink villámló combját díszítik.
E lányok szájával
lélegzik hazád,
s veled lélegzem én, míg szórod a csillagokat.
Ó a te világmindenségedben oly égitestek keringnek,
melyek az idők gomolyából szakadtak ki.
Belőlük süt a te végtelen vágyad -
S ez, a reménység keresztútján átsöprő fény,
világít majd a lábaidnak.

F: Csoóri Sándor
(37) 81. o.

PETŐFI SÁNDOR: SZERETLEK, KEDVESEM

Szeretlek, kedvesem,
Szeretlek tégedet,
Szeretem azt a kis
Könnyű természetet,
Fekete hajadat,
Fehér homlokodat,
Sötét szemeidet,
Piros orcáidat,
Azt az édes ajkat,
Azt a lány kis kezét,
Melynek érintése
Magában élvezet,
Szeretem lelkednek
Magas röplését,
Szeretem szivednek
Tengerszem-mélységét,
Szeretlek, ha örülsz
És ha búbanat bánt,
Szeretem mosolyod
S könnyeid egyaránt,
Szeretem erényid
Tiszta sugárzását,
Szeretem hibáid
Napfogyatkozását,
Szeretlek, kedvesem,
Szeretlek tégedet,
Amint embernek csak
Szeretnie lehet.
Kívüled rám nézve
Nincs élet, nincs világ,
Te szövődöl minden
Gondolatomon át,
Te vagy érzeményem
Mind alva, mind ébren,
Te hangzol szívemnek
Minden verésében,
Lemondanék minden
Dicsőségrül érted,
S megszereznék érted
Minden dicsőséget,
Nekem nincsen vágyam,
Nincsen akaratom,
Mert amit te akarsz,
Én is azt akarom,
Nincs az az áldozat,
Mely kicsiny ne lenne
Érted, hogyha te

Örömet lelsz benne,
S nincs csekélység, ami
Gyötrelmesen nem sért,
Hogyha te fájlalod
Annak veszteségét,
Szeretlek, kedvesem,
Szeretlek tégedet,
Mint ember még soha,
Sohasem szeretett!
Oly nagyon szeretlek,
Hogy majd belehalok,
Egy személyben minden,
De mindened vagyok,
Aki csak szerethet,
Aki csak él érted:
Férjed, fiad, atyád,
Szeretőd, testvéred,
És egy személyben te
Vagy mindenem nekem:
Lyányom, anyám, húgom,
Szeretóm, hitvesem!
Szeretlek, szivemmel,
Szeretlek lelkeimmel,
Szeretlek ábrándos
Őrültk szerelemmel!...
És ha mindezért jár
Díj avvagy dicséret,
Nem engem illet az,
Egyedül csak téged,
A dicséret és
Díjat te érdemled,
Mert tőled tanultam
Én e nagy szerelmet!

(129) 59-61. o.

DAVID DIOP: RAMA KAM

(Dal egy néger nőhöz)

Szeretem tigris-tekintetedet
És mangó-zamatú szádat
Rama Kam
Tested a fekete fűszer
Melytől dalolni kezd a vágy
Rama Kam

Amerre jársz
Féltékeny a legszebb nő is
Csípőd forró-buja ritmusára
Rama Kam
Ha táncolsz
A tam-tam Rama Kam
A tam-tam feszülőn akár a diadalmas nemiség
Zihál a mágus doboló ujja alatt
S ha szeretsz
Ha szeretsz Rama Kam
Tornádó tombol
Tested villámló éjjelében
S betölt dagadó viharoddal
Ó Rama Kam!

F: Rónay György
(37) 16. o.

ORPHEUSZ ÉS EURÜDIKÉ

Orpheusz Kalliopé múzsának és Oiagrosz folyamistennek, mások szerint magának Apollónnak volt a fia. Csodálatosan szép éneke még az Alvilág urait is meglágyította.

Felesége, Eurüdiké, a folyó partján játszott társnőivel, a Drüaszokkal, a fák istennőivel, mikor meglepte őket Arisztaios, Apollón fia, a pásztoristen és a méhek kedvelője. Futott előre Eurüdiké, és futtában nem látta a mérges kígyót a magas fű között, ez megmarta, és a kígyómarás halálát okozta. Betöltötte hangos siratóénekekkel a Drüaszok kara a hegyeket, velük sírtak a Rhodopé hegység sziklavárai, a Pangaion csúcsa, Rhészosz harcias földje, a geták népe és a Hebrosz folyó és egész Thrákia.

Maga Orpheusz lantja zengő hangjában keresett vigasztalást, és egyedül bolyongva a parton, csak Eurüdikét énekelte; róla énekelt, amikor a nap felkelt, és róla énekelt, amikor a nap lenyugodott. Elment a Tainaron hegyfokához is, az Alvilág torkának tátongó mélységéhez, s a fekete félelemtől sötétlő ligetbe hatolt. Ott az Alvilág félelmetes királya elé járult, hogy kérlelje az emberi könnyörgésekre meglágyulni nem tudó szívét.

Énekére megindultak az Erebosz mélyére rejtett lakukból a könnyű árnyékok, a napvilágtól megfosztott emberek képmásai, s jöttek sűrű rajban, mint ahogyan a lombos ágakon a madarak ezrei bújnak meg, mikor az este vagy a téli vihar a hegyekből összetereli őket. Jöttek anyák és férjek, nagyszívű hősök, akik már eleget küzdöttek az életben, gyermekek és hajadon leányok, és ifjak, akiket még szüleik előtt helyeztek máglyára, mindazok, akiket a fekete iszap, a Kókütosz folyó és az undok mocsár lomha vize köt meg, és a Sztüx kilencszer körül folyó árja tart fogva.

Elcsodálkozott az éneken Hádész palotája, sőt maga a Tartarosz legfelsőbb zuga is, és az Eumeniszek, akiknek a hajába sötétkék kígyók fonódtak. Nyitva felejtette három száját a Kerberosz, és a kerék, amelyhez kötve Ixion bűnhődött, megállt.

Perszephoné, az Alvilág királynéja is megilletődött, és visszaengedte Eurüdikét, csak azt kötötte ki, hogy férje mögött menjen fel a napvilágra, s míg fel nem érnek, ne nézzen hátra Orpheusz. Hanem Orpheusz eszét elvette a vágy hitvese után - megbocsátható vétek, ha egyáltalán ismerték a megbocsátást az alvilági istenek -, s már majdnem felértek a napvilágra, mikor megállt hirtelen, és visszanézett. Ezzel megghiúsult minden, amit elért, az Alvilág engesztelhetetlen urával kötött szerződést ő maga szegte meg, recsegő hang hallatszott háromszor az Aornosz mocsár felől, és szomorúan mondta Eurüdiké:

- Engem, szegény hitvesedet, és téged, Orpheusz, a te meggondolatlanságod veszített el. Íme, visszahív már a kegyetlen végzet, s elhomályosuló két szememre újra álom borul. Isten veled, a nagy éjszaka vesz körül, és sodor magával, csak erőtlén kezemet nyújthatom feléd még egyszer, de nem lehetek többé a tiéd. - És eltűnt Orpheusz szeme elől, mint a füst, mely szerteoszlik a levegőben. Az hiába kapkodott az árnyék után, és hiába akart oly sokat mondani neki, többé nem látták egymást. Kharon, az Alvilág révésze, nem engedte meg még egyszer, hogy átkeljen az Alvilágot elzáró mocsáron Orpheusz.

Mit tehetett, hova vonszolhatta magát, kitől kétszer ragadta el hitvesét a halál? Mivel engesztelhetné meg a holtak lelkeit, az alvilági istenségeket? Eurüdikét már, mint hűvös árnyékot, a Sztüx vizén vitte a csónak.

Mondják, hogy hét álló hónapon át siránkozott egy szikla alatt, a Sztrümon folyó elhagyatott partján, és szomorú sorsát újra meg újra elénekelte, és énekére meglágyultak a tigrisek, megindultak a kemény tölgyfák. Mint mikor a nyárfa árnyékában a gyászoló fülemüle elveszett fiókáin kesereg, melyeket a keményszívű szántóvető kiszedett a fészekből, mikor még tolluk sem volt, és az anyamadár egész éjszaka siratja őket, az ágon ülve, nem fogy ki az énekből, és bús panaszával betölti az egész vidéket.

Orpheusznak sem kellett többé a szerelem, s nem lelt vigasztalást új mennyegzőben. Magányosan nézte a sivar jeget a hüperboreoszok földjén, a Tanaisz folyó havas vidékét és az örök dérral belepett mezőket.

(52) 267-269. o.

INDIAI MESE A SZERELEMRŐL

A hindu herceget gyönyörű nő tartotta a szerelem rabságában. Naphosszat róla álmodozott a kertben a tó partján, de amikor az éjjel közeledett sötét palástjával, kedveséhez sietett és ott maradt, amíg csak megpirkadt.

Egy éjjel ismét úton szerelme felé, csillagtalan sötétben, az úton kuporgó alakba ütközött. Mint megzavart kígyó emelkedett fel előtte, és átkot szórt a hercegre. Jógin volt, aki magába mélyedt, hogy Istent láthassa. A herceg meditációjából zavarta fel. Az aszkéta így kiáltott:

- Míg én belső látomásomat szemlélem, és Istent látom, te testemet tapodod!

- Bocsáss meg - felelt a szerelmes herceg -, egy asszonyhoz sietek, aki minden érzékemet rabságában tartja, szívem csak őt látja, ezért nem veszek észre magam útjában semmi mást. De ha Isten szemléletébe mélyedtél, még észreveszed azt, ami kívül történik? Ugyan melyik a nagyobb elmélyedés?

Az aszkéta a válasszal adós maradt. A szerelmes herceg azonban később szent lett, aki egész bensejét Istennek áldozta. Mikor szerelmétől elbúcsúzott, így szólt:

- Több voltál számomra, mint boldogság, tanítóm és mesterem voltál, te tanítottál meg arra, hogyan kell szeretni Istent.

F: Kemény Katalin
(56) 68-69. o.

EDMOND ROSTAND: CYRANO DE BERGERAC

(részlet)

CYRANO

... Féltő, szenvedélyes
Vad indulat, amit a szívem érez,
Gyötrő, komor... valódi szerelem!
De nem kér semmit önző módra! Nem!
Hogy boldogabb légy, üdvösségemet
Akármely percben átadnám neked,
S jó tettemet nem rónám soha föl,
Hogy meg se tudd... Csak néha, messziről,
Gyönyörködném sugárzó életedben,
S örömmel súgnám: Ezt én cselekedtem!
Ha rám tekintesz, egy-egy új erény
Sarjad ki bennem s jobbá válok én!
Kezded-e látni? Ó, érted-e már,
Hogy e homályban, mint meleg sugár
Röpül feléd a lelke? Drága éj,
Kedves homály, főséges szenvedély!
Én, én beszélek és ő hallgat ott!
Bohó szívem szebbet nem álmodott
Soha, soha mint e csodás valóság!
Küldj rám halált most, ó, isteni jószág!
Az én szavamtól reszket odafönn
A kék galyak közt!... Úgy van, reszket ön,
Gyöngéd levél a levelek sorában...
Érzem, hogy reszketsz lelke mámorában!
Zavart kezecské, gyönyörű virágom,
Hozzám remeg e nyíló jázmin-ágon!

F: Ábrányi Emil
(115) 116-117. o.

ADY ENDRE: CSUKOTT SZEMŰ CSÓKOK

Hogy csókosat egyszerre álmodunk,
Csak ennyit tudok róla.
Istenem, az-e, akit gondolok?
Mindig megérezem,
Mikor lecsúszik a takarója.

Mi már talán sohse találkozunk,
Bús vándorok, mi ketten.
De ott vagyok, mindig, mikor kíván
És ő is eljött,
Akármilyen idegent szerettem.

Lehet, hogy dús, fekete a haja,
Ilyen haját kívánok.
S óh, jaj, az ő dús, fekete haját
Hányszor hozták el
Arcomra kócos, szőke leányok.

Még egyszer fogom más csókjainál
Szemeimet lezárni:
Majd ha ő is így csókol valakit,
Csukott szemekkel,
Mert engem nem bírt már tovább várni.

(9) 153-154. o.

ANNA AHMATOVA: HÁZ A HÓBAN

Bolyongunk egyre, kéz a kézben,
nem tudunk elszakadni még.
Szótlan tűnődsz. Nem szólok én sem.
Sötétedik az esti ég.

Hallgatunk, templomba betérve,
keresztelőt, nászéneket.
És nem nézünk egymás szemébe...
Velünk minden másképp esett.

Aztán a havas temető vonz.
Ülünk. Könnyűl lélegzetünk...
Egy házikót a hóba rajzolsz. -
Abban mindig együtt leszünk.

F: Rab Zsuzsa
(129) 165. o.

JOHANNES LINNANKOSKI: DAL A TŰZPIROS VIRÁGRÓL

A pásztortűz vörös lánggal égett, időnként hosszú lángnyelvek lobogtak fel, amelyek vörös fénnyel világították meg a hegyoldalon álldogáló fenyők törzsét, és a sötét folyóvizen titokzatos táncot jártak. Az emberek szótlánul szívták pipájukat.

- Nézzetek csak, fiúk, oda a sziklatetőre! - kiált fel végre az egyik. - Mintha az a leány most is ott ülne, és nézné a folyót.

Egyszerre arra fordult néhány fej.

- Igazán, nem ül ott valaki...?

- Csak a borókabokor, az ül most rajta. De azt mondják, hogy az a leány is ott ült mindig.

- Úgy, tehát csak mendemonda...? - kérdi az egyik, aki most úsztat először a Nuoli-folyón.

- Csak mendemonda? Te vagy az egyetlen idegen Jeruzsálemben - kérdi egy hajlott korú ember. - Antti a megmondhatója, hogy egyáltalában nem mendemonda. Nem a világ az a néhány év, ami azóta eltelt.

- Pontosán tizennégy esztendő - szólalt meg Antti, és kiveregeti a hamut pipájából. - Úgy emlékszem rá, mintha tegnap történt volna. Hej, mi mindent lát az ember ezen a világon!

- Magad is láttad?

- Láttam bizony, és látom most is. Most is előttem van az arca, nem is fogom elfelejteni soha. Ott a sziklán láttam először... akkor egy fiatal úr ült mellette.

Néhányan felültek, és megtömték a pipájukat.

- A vőlegénye volt?

- A vőlegénye, legalábbis annak hitte mindenki; ezt én akkor nem tudtam. Én erről a partról taszítottam a fatörzseket a vízbe, és láttam, hogy ők ott ülnek egymás mellett. Én is leültem, megtömtem a pipámat, és azt gondoltam magamban: hisz itt nincs is más látnivaló, mint a víz és víz, miért kell folyton ezt nézni! De hát valamivel csak el kell tölteni az időt.

- Hát aztán? Hát aztán?

- Hát ők ott ültek egy darabig, és azután elmentek. Mikor másnap ugyanazon a helyen megint fatörzseket taszítottam a vízre, az a kisasszony megint ott ült, de az az úr már nem volt vele...

Olavi hirtelen felült, és feszülten figyelt a beszélőre.

- No, ennek sincs okosabb dolga, gondoltam én, és megtömtem újra a pipámat. Majdnem három kilométert gyalogol a városból idáig, hiszen akadna tán közelebb is szikla! No, gondoltam én, de mit tartozik ez reád! És azután eljött mindennap, és leült mindig ugyanarra a helyre.

- És mit csinált tulajdonképpen?

- Nem csinált az semmit, csak ült és nézett.

- Lehet, hogy Anttit nézte! - bolondozott az egyik fiú. - Hiszen még fiatal volt abban az időben!

- Fékezd a nyelvedet, fiú, ez nem tréfa!

Az emberek helyeslően pillantanak egymásra. A dombon a lány éji szellőben megremegnek és felsóhajtanak a fenyők, és két egymás mellett nőtt összesúrlódó fenyőfának halk jajszava, mint menyét fut végig a törzseken le a földre; az emberek szájában megrezzen a pipa.

- Hát úgy volt, ott ül, nem szól, nem dalol; hogy mire gondolt, azt csak a jóisten tudja. Azután én egy napon átmegyek a folyón, és azt gondoltam, hogy elindulok Metszământilába vajat venni. Ott ballagok, és a szikla mentén Mantila felé tartok. A szikla mögött egyszer csak ő jön velem szembe egészen feketébe öltözve.

- És...?

- És én először megdöbbsentem; arcát is fekete fátyol takarta. De Istenem, milyen szép volt, olyan, mint az Úrnak angyala. Én megemelem a sapkám, ő reám néz, és meghajtja a fejét. És ez oly különös hatással volt reám, hogy megfordultam, és hosszan utánanézttem.

- Fiatal volt?

- Fiatal, fiatal, úgy húszéves lehetett. És én csak néztem, néztem, míg el nem tűnt a fák között. No, most már értem! - gondoltam. - Meghalt az apja vagy az anyja, azért jár feketében, és azért jön ide, hogy enyhítse a bánatát. És aztán mentem Mantila felé.

De mikor elhagytam a sziklát, egy másik úszató azt kiáltja lejjebb a partról, hogy: most elmerült!

Mintha kővel hajítottak volna meg.

- Mi történt? - kiáltom, és a partra rohanok.

- Levetette magát a szikláról! - kiáltja a társam, s mint egy bolond szaladgál fel s alá.

Futkosunk mind a ketten, nem látunk semmit sem. Várunk, de nem merül fel. Én el a faluba, társam a városba.

Azután mindjárt megtaláltuk ott, azon a helyen: mint egy kő, mélyen besüppedt a fenékbe. De a lélek csak nem szállt vissza belé, nem, semmiképpen. Szép volt még holtan is, ó, Istenem, milyen szép! Élesztés közben kissé meg kellett bontanunk a ruháit, és olyan volt a bőre, mint a fehér selyem, valóságos bűnnek tetszett megérinteni ilyen durva kézzel.

Egy pillanatig nem szólt senki sem.

- Bánatában ölte meg magát? - kérdi valaki később.

- Bánatában, igen, csak hogy az a bánat a szerelem volt.

- Úgy? Talán baj történt?

- Nem, nem. Csak szerette azt a fiút, azt az urat, akivel ott ült akkor; és a fiú elhagyta.

F: N. Sebestyén Irén
(89) 130-133. o.

SZERGEJ JESZENYIN: TÁNYA SZÉP VOLT

Tánya szép volt, a faluban senki sem volt nála szebb.
Hófehér szoknyája alján piros fodor libegett.
A kertalji sövény mögött, mikor este útra kel,
cicázik a Hold a ködben, az ég fellegeivel.

Jön a legény, megbiccenti fürtös fejét, úgy köszön:
„Ég veled, kis boldogságom! - mert én mással esküszöm.”
Holtfehér lesz, s mint a harmat, oly hideg a szép leány,
mérges kígyóként gyűrűzik hajfonata a nyakán.

„Nem akarlak megbántani, ó, te kékszemű legény.
Éppen jöttem, hogy megmondjam: bizony máshoz megyek én!”
S szól a harang... nem imára - esküvőre hívogat,
megy a násznép a szekéren, de hang nélkül hajtanak.

Nem a kakukk panaszkodik, Tánya anyja sírdogál.
Halántékán mély seb tátong: fekszik a lány halva már.
Koszorúként homlokára vére száradt, cseppre csepp...
Tánya szép volt, a faluban senki sem volt nála szebb.

F: Jobbágy Károly
(64) 13-14. o.

TÁNCDAL

Bahololo

Egyetlen állat sincs a bozótban,
veszélyes bozót.
A parton egy fatörzs - anyám!
Tarka tollaktól részegen táncolok
és látom már, látom, hogy
alszik a nap. Kitáncoltam magam én.
Feleségül veszek egy némbert - telhetetlen párduc az!

Sír az esti madár,
gyerünk!
Hé, hé.

F: Radnóti Miklós
(75) 126. o.

R. D. LAING: 62. VERS

nő Szeretsz?
férfi Igen szeretlek
nő Mindennél jobban?
férfi Igen mindennél jobban
nő Az egész világnál?
férfi Igen az egész világnál
nő Szeretsz?
férfi Igen szeretlek
nő Szeretsz itt lenni velem?
férfi Igen szeretek itt lenni veled
nő Szeretsz rám nézni?
férfi Igen szeretek rád nézni
nő Butának tartasz?
férfi Nem nem tartalak butának
nő Vonzónak tartasz
férfi Igen vonzónak tartalak
nő Untatlak?
férfi Nem nem untatsz
nő Szereted a szemöldökömet?
férfi Igen szeretem a szemöldöködet
nő Nagyon?
férfi Nagyon
nő A kettő közül melyiket mégis jobban?
férfi Ha az egyiket mondom a másik féltékeny lesz
nő Azért csak mondd
férfi Egyik gyönyörűbb mint a másik
nő Tényleg így gondolod?
férfi Tényleg így
nő És a szemhéjam tetszik?
férfi Igen-igen tetszik
nő Ez minden?
férfi A szemhéjad gyönyörű
nő Szereted az illatomat?
férfi Igen szeretem az illatodat
nő Szereted a parfümöm illatát?
férfi Igen szeretem a parfümöd illatát
nő Gondolod jó izlésem van?
férfi Gondolom jó izlésed van
nő Gondolod tehetséges vagyok?
férfi Gondolom tehetséges vagy
nő Nem gondolod hogy lusta vagyok
férfi Nem gondolom hogy lusta vagy
nő Szeretsz hozzám érni
férfi Igen szeretek hozzád érni
nő Szórakoztatónak tartasz?
férfi A szó legjobb értelmében
nő Szoktál nevetni rajtam?

férfi Nem nem szoktam nevetni rajtad
 nő Tényleg szeretsz
 férfi Tényleg szeretlek
 nő Mondd „szeretlek”
 férfi Szeretlek
 nő Akarsz megölelni?
 férfi Akarlak megölelni és simogatni
 és felölelni és adni-kapni
 nő És minden rendben?
 férfi Minden rendben
 nő Meg tudsz esküdni rá hogy sose hagysz el?
 férfi Megesküszöm rá hogy sosem hagylak el
 két kezem szívemre és így haljak meg
 ha hazudnék
 (csend)
 nő Tényleg szeretsz?

F: Tandori Dezső
(85) 61-62. o.

45. DAL

Jaj, de széles, jaj, de hosszú az az út,
 Amelyiken a galambom elindult.
 Kedves babám, térj vissza a hosszú utadról,
 Emlékezz a tegnap esti szavadról!
 Hosszú útról visszatérni nem lehet.
 A szerelmet eltitkolni nem lehet.
 A szerelem szélesebb a tenger vizénél,
 Árvább vagyok a lehulló levélnél.

(Sajórecske, Sajó-völgy, 1975)

(19) 150. o.

CSALÁDI ÜNNEPEK

HOLTOMIGLAN - HOLTODIGLAN

A szerelem a vér gyorsabb lüktetéséből származik, a szeretet a lélek melegénél fejlődik. Múló, ajándékos szépség az egyik, megbízható és állandó bizonyosság a másik.

A szerelem nem több, nem hosszabb életű a vadgesztenyefa rózsaszínű gyertyavirágánál: megsemmisül az első komoly viharban.

A szeretet kőszikla, amelyen nyugodtan megépülhet az élet vára is.

A szerelem fárasztó. A szeretet pihentető. A szerelem könnyű és színes báli öltözék, gyorsan gyűrődik. - A szeretet puha gyolcs, melegítő és oltalmazó, melyben jól esik betakarózni, amikor megfáradunk, vagy ránk ver a hajszás élet.

A szeretet szerelme egy kicsit Isten ajándéka, nem jussollhatja akárki: csak az, aki megtisztult már önmagában.

Boldog az, akit így szeretnek. És boldog az, aki így szeret. Boldog az, aki szívét tudja odaadni egyetlenegy szál margarétában, és nincs kétsége benne, hogy az az egy szál margaréta erősebb kapocs a lobogó vér rabláncánál.

(40) 105. o.

KONRÁD GYÖRGY: AZ AUTONÓMIA KÍSÉRTETE

Nem ígérem meg, hogy szeretni fogom a felebarátaimat, mint önmagam. Igyekszem tisztelni őket. A szeretet fogalma követelő és bizonytalan, nem szerethetek minden embert. Keveset csupán, s azokat sem egyformán. Ha ennél többet ígérek, akkor muszáj képmutatónak lennem.

Az az igazság, hogy megválogatom, kit szeressek, s van, akit utálok. Ha bárkit, aki elém kerül, szeretnék, nem érne egy fabatkát sem a szeretetem. A papokat és a hívőket, akiknek folyton ott lóg a szája sarkában a szeretet - ez az elvont szó -, kaján gyanúval nézem. Nem vettem észre, hogy a szeretet parancsa épessé tenné őket nagyobb szeretetre. Várom, mikor mutatják ki a foguk fehérjét. Ritkán csalódom, kimutatják.

Megbízhatóbbnak találom a szerényebb programot; annak is megadhatom a tiszteletet, akit nem szeretek, annak is, aki nem tetszik nekem, a vadidegennek is. Tisztelet, udvariasság: az mindenkinek jár. Ezt meg lehet tartani, de a szeretet parancsát nem.

Távoli országok lakói érdekelnek egy kissé, előlegezhetem nekik a megbecsülésemet. Hazudnék viszont, ha azt állítanám, hogy szeretek egymilliárd kínait.

(80) 250-251. o.

KURT VONNEGUT: BÖRLESZK AVAGY NINCS TÖBBÉ MAGÁNY

A szeretetet nem keresi az ember, hanem találja.

Véleményem szerint ostobaság kutatni utána, meg aztán igen gyakran ártalmas is.

Szívből kívánom, bárcsak mindazok, akik a közhit szerint szeretni tartoznak egymást, így szólnának egymáshoz két pofon között:

- Egy kicsit kevesebb szeretetet, ha lehetséges, és egy kicsit több elemi tisztességet.

F: Borbás Mária
(139) 8. o.

KAHLIL GIBRAN: A PRÓFÉTA

... Amikor a szeretet int felétek, kövessétek őt,
Jóllehet minden útja nehéz és meredek.
És amikor szárnyai átölelnek, engedjétek át néki magatokat,
Jóllehet a belsejében rejlő kardok sebet ejthetnek rajtatok.
És amikor szól hozzátok, higgyetek szavának,
Jóllehet hangja összetörheti álmaitokat, miként az északi szél pusztává sepri a kertet.
Mert amiként a szeretet koronával ékesít, azonképpen fog keresztre feszíteni is.
Amiként növekedéseteket segíti elő, azonképpen nyeseget is.
Amiként felszárnyal magasságotokba, és megsimogatja leggyengébb ágaitokat,
Azonképpen száll le gyökereitekhez is, és megrendíti őket a földhöz való kapaszkodásban....
... A szeretet nem ad egyebet, mint önmagát, és nem vesz el semmit, csupán önmagából.
A szeretet nem birtokol, és nem birtokolható.
Mert a szeretetnek elég a szeretet....

F: Révbíró Tamás
(50) 18-22. o.

TAO-TE KING: LAO-CE ÉLETBÖLCSELETE

49. fejezet

A bölcs szíve tele van emberszeretettel.
Abból nem zár ki senkit.
A vétkezőket sem, mert megértéssel tekintvén rájuk, bízik javulásukban.
Szerényen él és szeretete határtalan.
Az emberek bíznak őbenne, mert mint saját gyermekeire tekint mindnyájukra.

F: A forrásban nincs megjelölve
(131) 68. o.

ERICH FROMM: MŰVÉSZET-E A SZERETET?

Művészet-e a szeretet? Ha igen, akkor tudást és erőfeszítést igényel. Vagy kellemes érzés, amit megtapasztalni a vaksors műve, olyasmis, amibe az ember, ha szerencsés, „beleesik”? Ez a könyvecske az előbbi előfeltevésen alapul, noha az emberek nagy többsége manapság kétségkívül az utóbbi nézetet vallja.

Nem mintha nem volna nekik fontos a szeretet. Élnek-halnak érte; boldog és boldogtalan szerelmi történetek garmadáját nézik végig a moziban, a szerelemről szóló bárgyú dalok százait hallgatják meg - azt azonban jóformán senki sem hiszi, hogy szeretni meg kellene tanulnia.

Ezt a jellegzetes magatartást különféle, önmagukban vagy együttes erővel ható előfeltevések támasztják alá és tartják életben. A szeretet lényegét a legtöbb ember abban látja, hogy *őt szeretik*, és nem abban, hogy *ő szeret*, hogy képes a szeretetre. A probléma ezért számukra abban áll, hogy miként ériék el, hogy szeressék őket, hogy miként legyenek szeretetre méltók. Ezt a célt különböző úton-módon igyekeznek elérni. Az egyik módszer - ezt főleg férfiak kultiválják -, hogy az ember legyen sikeres, legyen annyi pénze és hatalma, amennyit csak társadalmi helyzete lehetővé tesz. A másik, inkább női módszer: a test és az öltözködés latba vetésével válni vonzóvá. Továbbá vonzóvá tehetjük magunkat úgy is - férfiak, nők egyaránt -, hogy kellemes modort sajátítunk el, érdekesen társalgunk, készségesek vagyunk, szerények, jóindulatúak. Azoknak a módszereknek legtöbbször, amelyek segítségével az emberek szeretetre méltóvá akarnak válni, megegyezik azokkal, amelyekkel sikeressé akarnak válni, „barátokra és befolyásra tesznek szert”. Egy szó, mint száz: a mi kultúránkban szeretetreméltóságon a legtöbb ember azt a keveréket érti, hogy valaki népszerű, és van szexepilje.

F: Várady Szabolcs
(48) 9-10. o.

ERICH FROMM: A SZERETET ELMÉLETE

A szeretet elsősorban nem egy meghatározott személyhez fűződő viszony; a szeretet *magatartás, a jellem beállítottsága*, amely meghatározza az illető személy viszonyulását, nem a szeretet egy bizonyos „tárgyához”, hanem a világ egészéhez. Ha egy személy csak egy másik személyt szeret és összes többi embertársával szemben közömbös, a szeretete nem szeretet, hanem szimbiotikus ragaszkodás vagy megnagyobbított önzés. (...)

Aki nem érti, hogy a szeretet aktivitás, a lélek ereje, az azt hiszi, hogy semmi másra nincs szükség, csak meg kell találni a megfelelő tárgyat - és aztán megy minden magától. Ez a magatartás olyan, mintha valaki, aki festeni akar, kötné az ebet a karóhoz, hogy nem kell megtanulnia a mesterséget, elég, ha megkeresi a megfelelő tárgyat, és mihelyt megtalálta, gyönyörű képet fog festeni. Ha igazán szeretek egy embert, akkor minden embert szeretek, szeretem a világot, szeretem az életet. Ha azt tudom mondani valakinek, hogy „szeretlek”, tudnom kell azt is mondani: „Szeretek benned mindenkit, szeretem rajtad keresztül a világot, szeretem benned önmagamot is.”

F: Várady Szabolcs
(48) 60-61. o.

LUX ELVIRA: SZERETET - LÉTSZÜKSÉGLET - KONDICIONÁLÁS

A szeretet meghatározása igen nehéz, szinte lehetetlennek látszó feladat. Már a magasabb rendű (azaz pszichikummal rendelkező) állat számára is létfontosságú, hogy szeressen, hogy szeressék. Mennyi állattörténetet hallottunk, olvastunk már, amelyek arról szólnak, hogy a társaitól izolált állat belebetegszik, majd elpusztul a magányba. Mennyi megható kutyatörténet szól arról, hogy a kutya utánahal gazdájának. Nemcsak könnyfakasztó történeteket, hanem tudományos kutatások eredményeit is olvashatjuk e témában.

Az emberi pszichikum számára is fontos a szeretet. Az embernek éreznie kell, hogy szeretik, különben neurotizálódik. Aki nem tud szeretni, elsivárosodik, beszűkül, eltompul, megbetegszik. Ahhoz, hogy valaki szeretni tudjon, meg kell tanulnia szeretni. A szeretet és a velejáró viselkedésformák tanulás eredményei. Életünk mindenféle viselkedésének tanulás az alapja. Mindenfajta tanuláshoz tanító van szükség, mintára, példára, ami vagy aki segít az újszülöttnak magával hozott reflexei, ösztönei helyes alkalmazásának megtanulásában. A belső öröklött programok és a külső környezeti ingerek együttműködésével valósul meg a különböző helyzetekhez illő, megfelelő magatartás.

(94) 44. o.

BENE BÉLA: SZERETET

Nem kell különösen magyarázni, hogy aki tud szeretni, az mindig boldogabb ember, mint akit csak szeretni lehet. Életünk legnagyobb élményei a szeretettel kapcsolatosak. Akár abban az értelemben, hogy sikerült rátalálnunk azokra, akikkel megértjük egymást; netán a legnagyobb szeretetélményt, a szerelmet is megtapasztaltuk; de akár, ha sokat szenvedtünk már a magányosságtól, az emberi rosszindulattól. A másikkal szembeni közvetlen tett, érzés, jelzés és gondolat soha nem cserélhető fel formáságokra, áttételes értelmű anyagi eszközökre. A szeretet mindig személytől indul ki, hogy valahol egy másik személyt érjen el.

A boldogság számos jellemzője olyan, hogy külső hatások váltják ki az emberben. A szeretet más természetű. Bennünk van, és azáltal, hogy mi is szerethetünk, boldogok leszünk. Ez a boldogságérzet abból fakad, hogy az ember a természetének és lehetőségeinek a legjavát adja, ezeknek megfelelően gondolkodik, érez és cselekszik.

Aki szeret, az benned egészen más értéket fog tisztelni, mint aki csak teljesítmények szerint rangsorol. Noha fontos, hogy képességeid lehetőségeidnek megfelelően fejlődjenek, mégis az alapvető emberi méltóság szerint kell egymást tisztelnünk. Az, hogy kinek mi jutott az életben, és hogy ezzel hogyan gazdálkodott, az csak később derül ki.

Milyen fontos, hogy bizonytalan elképzeléseidhez támogatókat találj! Olyanokat, akik bíznak benned, akik bátorítanak, és nem törnek le rögtön a próbálkozásaidat. Ugyancsak lényeges, hogy te is mondj biztató szót barátodnak; hogy ne hagyd kétségek között! Mindez elképzelhető volna anélkül, hogy ne szeressétek egymást?

A szeretetet olykor-olykor feszültségek is kísérik. Szomorú csalódások és végérvényesnek tűnő lépések látszólag értelmetlenné teszik hosszú évek önfeláldozását. Ekkor nagyon fontos, hogy ne ingadozzunk a szeretet szükségességét illetően. Nem kérdőjelezhető meg egyetlen tett vagy szándék sem csak azért, mert most másképpen alakult a helyzet. Amit az ember szeretetből tett, az ő maga volt. Önmagunkat tagadnánk meg, ha utólag visszavonnánk.

Ha netán úgy éreznéd, hogy te nem tudsz szeretni, vagy téged senki sem szeret: ezt ne hidd el! Keresd meg az akadályokat, amelyek nem engedik kifejlődni belőled az alapvető emberi megnyilvánulásokat. Vedd észre: többen is vannak, akik - ha másként is, mint azt elvárod, de - szeretnek. Ne mi magunk adjunk „használati utasítást” ahhoz, hogy miként kell minket szeretni. Mindenkit csak egyféleképpen lehet: őszinte elfogadó szeretettel. Ha megtanulod a morzsányit is értékelni, akkor egész életedet ennek ígézetében, az emberi értékek feléd és tőled irányuló gazdag áradatában fogod élni.

(21) 55-56. o.

PIERRE TEILHARD DE CHARDIN: LÉT-ÉRTÉK

A keresztény szeretet érthetetlen azok számára, akik nem ízlelték meg. Hogy szeretni lehet a végtelent és megfoghatatlant; hogy az emberi szív igaz szeretettel doboghat embertársaiért: számos ismerősöm előtt egyszerűen lehetetlennek - sőt borzalmasnak tűnik. És - akár illúzió alapul, akár nem - mégis van ilyen érzés, sőt ez természetellenesen hatalmas - hogyan kételkedhetnénk ebben, ha csak nyersen regisztráljuk is a körülöttünk szüntelenül ható eredményeket? Nemde pozitív tény, hogy két évszázad óta a misztikusok ezrei ennek lángjától nyertek oly szenvedélyes izzást, amely tiszta fényével messze meghaladta bármiféle emberi szerelem lángolását? Az is tény nemde, hogy ha ezt a szeretetet megízlelik, a férfiak és nők újabb ezrei mondanak le minden más örömről és ambícióról, azt az egyet kivéve, amelynek örömmel és fáradtságos szorgalommal adják oda minél jobban magukat? S végül - kezeskedem róla, hogy ez is tény -, ha Isten szeretete kialudna a hívek lelkében, akkor az Egyházat képviselő rítusok, ranglétrák, tantételek gigászi épülete azonnal visszahullana a porba, ahonnan vétetett.

A Föld jelentős régióján megjelent és növekedett egy szellemi zóna, amelyben az igazi, egyetemes szeretet megfogant, és nemcsak hirdettetett, hanem pszichológiailag lehetőnek és gyakorlatban hatásosnak bizonyult - ez a jelenség az emberi Tudomány számára annál fontosabb, mert ez a mozgalom nemhogy csökkenne, hanem gyorsasága és feszültsége révén állandóan teret nyer.

F: Rónay György, Bittei Lajos
(133) 364. o.

Ajánlott irodalom

- Bágyoni Attila: A szerelem ébredésétől a harmóniáig (Minerva, Bp., 1984.)
- Bergman, Ingmar: Jelenetek egy házasságból (Európa, Bp. 1987.)
- Catullus: Gyűlölők és szeretek (Európa, Bp., 1984.)
- Csiszár Jolán - Csőry Lászlóné: Szerelem, házasság, család (Ajánló bibliográfia) (Megyei Könyvtár, Miskolc, 1975.)
- Dzsuniciró, Tanidzaki: Aki a keserűfüvet szereti (Európa, Bp., 1986.)
- Fejezetek a szexualitás történetéből (Szerk.: Oláh Tamás) (Gondolat, Bp. 1986.)
- García Márquez, Gabriel: Szerelem a kolera idején (Magvető, Bp., 1990.)
- Hauck, Paul: A féltékenység (Park, Szeged, 1989.)
- Hemingway, Ernest: Akiért a harang szól (Kozmosz, Bp., 1977.)
- Hrabal, B.: Sörgyári capriccio (Európa, Bp., 1979.)
- Magyar szerelmes levelek 1528- 1900. (Válog.: Kozocsa Sándor) (Gondolat, Bp., 1976.)
- Nagy László: Himnusz minden időben (Versek) (Szépirodalmi, Bp., 1965.)
- Polgár Erzsébet: Szerelem, házasság, család a világirodalom regényeiben (Ajánló bibliográfia) (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Bp., 1959.)
- Popper Péter: Kék balett (In. Popper P.: A pokol színei, Relaxa, Bp., 1991.)
- Radiguet, Raymond: A test ördöge (Európa, Bp., 1976.)
- Ráth-Végh István: Szerelem, házasság (Gondolat, Bp., 1975.)
- Székely András: A szerelem krónikája, avagy Az erotika kultúrtörténete (Officina Nova, Bp., 1988.)
- Szeretők és házastársak (Levelestár - válog.: Erdődy Edit) (Magvető, Bp., 1978.)
- Tolsztoj, Lev Nyikolajevics: Anna Karenina (Európa, Bp., 1984.)
- Vian, Boris: Tajtékos napok (Merhávia, Bp. 1993.)
- Ziegner, Alfred: Szeretettből élni (Útmutató magunknak) (Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Bp., 1991.)

5. Család

„Légy szüleidhez méltó!”

(Periandrosz)

BUDDHA: GYAKORLATI ÚTMUTATÁS A HELYES ÉLETHEZ

(A családi élet)

3. Mindazt a szeretetet és jóindulatot, amelyet szüleinkektől kaptunk, lehetetlen lenne visszafizetni még akkor is, ha képesek lennénk száz hosszú esztendőn keresztül hordani atyánkat a jobb vállunkon, és anyánkat a bal vállunkon.

Még ha eszményi gyerekként szolgálnánk is számukra, ha száz esztendőn keresztül fürdetnénk testüket illatos olajban, ha trónt szereznénk nekik, és a világ minden gazdagságát a lábuk elé hordanánk, akkor sem lennénk képesek visszafizetni a hálának azt az adósságát, amivel tartozunk nekik.

4. A család az a hely, ahol az elmék érintkezésbe kerülnek egymással. Ha ezek az elmék szeretettel viselkednek egymás iránt, az otthon olyan lesz, akár egy virágoskert. De ha nincs harmónia az elmék között, az olyan, mintha vihar dúlta volna fel a kertet.

Ha viszály üti fel a fejét a családban, ne más hibáztassunk érte, hanem vizsgáljuk meg elménket, és kövessük a helyes utat.

F: Jaloveczky László
(29) 225-227. o.

TARJÁNYI BÉLA: A CSALÁDRÓL

Sem a héber, sem a görög nyelv nem ismeri a „család” szót. Amikor a héber és görög szövegek a családról beszélnek, a „ház” (bét: oikosz, oikia) szót használják - átvitt értelemben. Ezt teszi a szentírás is. Néhány példa az Újszövetségből: „Amikor házába léptek, csókoljátok meg azt (= a házat)” (Mt 10, 12). „Hitt egész házával együtt” (Jn 4, 54). „Megkereszteltem Sztefanász házát” (1Kor 1, 16). - A mondat és a szövegkörnyezet értelméből állapíthatjuk meg, hogy adott esetben a „ház” szó épületet vagy családot jelent-e. (...)

a) *A család összetétele.* A Biblia tanúsága szerint a pátriárkák korában a család keretei sokkal tágabbak voltak, mint a későbbi korokban (és manapság: apa, anya, gyerekek). Tagjai a következők: apa (családfő, sejk), elsőszülött fiú, többi fiú, fiúgyermek és unokák; az apa fő- és mellékefeleségei, a felnőtt fiúk feleségei, leánygyermek; szolgálók; (állatok). Ez az együttes alkotta az úgynevezett *nagy családot*.

A nagy család az akkori nomád életmód szükségszerű terméke. A felnőtt fiúgyermek, ha meg is házasodik, nem vonulhat el feleségével és húsz birkájával a pusztába, hogy önálló életet kezdjen. A sivatag szélén kóborló ellenséges csoportok között a fennmaradás alapvető felté-

tele az együttmaradás, elsősorban a felnőtt férfiak összefogása, hogy megvédjék a család többi tagjait és mindenekelőtt a nyáját, mely a megélhetés egyedüli forrása. Együtt maradt tehát a nagycsalád, és együtt (közös) marad a nyáj is. A nyáját az apa halála után sem osztják szét; az elsőszülött fiú öröklí, akinek a személyében új családfő lép mindannyiuk élére.

(33) 51-52. o.

DESMOND MORRIS: HARC

A család lakhelyének térbeli védelmezése az építészet öles léptekkel haladó fejlődése közepette is változatlan. Még a legnagyobb épületeink is, ha lakóépületek, egy-egy családra tervezett ismétlődő egységekre oszlanak. Az építészetben alig vagy egyáltalán nem volt „munkamegosztás”. Még a csoportos étkezésre-ivásra szolgáló épületek - éttermek, bárók - bevezetése sem iktatja ki a családi lakhelyből az étkezőhelyiséget. A más irányú vívmányok nem változtatták meg lényegesen városaink tervezését: még mindig uralkodik az ősi csupasz majom igénye, hogy csoportjait kicsiny, intim családi lakhelyekbe sorolja. Ahol még nem nyomta el a családi házat a többemeletes lakóház, a védett területet tüzetesen karbantartott kerítés, fal vagy sövény választja el a szomszédoktól, a demarkációs vonalakat mindenki mereven tiszteli és betartja - akár a többi területvédő faj egyede.

A családi terület egyik fontos vonása, hogy valamilyen úton-módon könnyűszerrel megkülönböztethető az összes többitől. Bár különálló elhelyezkedése egyediséget kölcsönöz neki, ez nem elég. Formája és általában vett külseje révén is el kell különülnie, könnyen azonosíthatónak kell lennie, hogy az ott élő család „személyes” tulajdonának minősülhessen. Ez bizonyára nem tűnik falrengető újdonságnak, mégis gyakran elfeledkeznek róla, semmibe veszik, akár gazdasági kényszer, akár az építész nem biológikus szemlélete folytán. Az egész világon gombaként nőttek ki a földből a nagyvárosok és kisvárosok egyhangúan ismétlődő típusházainak végtelen vonulatai. A helyzet még rosszabb a többemeletes lakóházak tekintetében. Felmérhetetlen az építészek, várostervezők és kivitelezők által ide kényszerített családok pszichológiai károsodása, amely területvédő ösztöneiket éri. Még szerencse, hogy az ilyen családok más módon is fel tudják ruházni lakhelyeiket a területi elkülönülés jegyeivel. Más és más színre lehet festeni magukat az épületeket. A kerteket, ha van kertje a lakóháznak, egyéni stílusban lehet beültetni, elrendezni. A házak vagy lakások belsejét díszekkel, csecsebecsékkal, személyes holmikkal bőségesen ki lehet dekorálni. Ezt általában azzal indokolják az ott lakók, hogy „ki akarják csinósítani” lakhelyüket. Valójában pontos megfelelője ez egy másik területvédő faj eljárásának, amely abból áll, hogy az állat személyes illatát ráhelyezi a fészkéhez közeli objektumra. Mikor felszögeljük névtáblánkat, festményt akasztunk a falra, lényegében - gondoljunk csak a kutyákra, farkasokra - fölemeljük hátsó lábunkat, és elhelyezzük a „névjegyünket”. Bizonyos, különleges tárgyak megszállott gyűjtése olyan egyének-nél gyakori, akik valamilyen okból mértéktelenül nagy szükségét érzik, hogy így határolják körül lakóterületüket.

F: Hernádi Miklós
(98) 127-128. o.

ECSEDY ILDIKÓ: HÉTKÖZNAPOK ÉS ÜNNEPEK A RÉGI KÍNÁBAN

A kínai család a rokonság összetartozó körét jelentette. A császárkor ősidőkből származtatott hagyománya szerint a középpontjában - csúcsán - a férfi családfő és szűkebb családja állt, de magában foglalta az együttlakók közösségét és a távolba szakadt rokonokat, tehát a házasság révén érkezett vagy eltávolodott, többnyire női családtagokat, esetleg utódaikat is. Hírnév, társadalmi rang és gazdagság is befolyásolja, hogy a közeli vagy távoli rokonok milyen széles köre tartja számon egymást. Az összetartozás tudatát a férfiágon öröklődő családnév is elősegítette, és a régi Kínában korlátozott számú családnév lévén, egy-egy előkelő családnak akár több ezer közeli vagy távoli rokona is lehetett. Bármilyen messzire szólította az egyes családtagokat a hivatali kötelesség vagy más, egyébként ritka alkalom, - hivatalnokvizsga vagy zarándoklat, katonai szolgálat vagy például menekülés -, ünnepek idejére mindenki hazafelé igyekezett. (...)

A családi összetartozás végletes következménye, hogy minden családtag tettei befolyásolhatják a többi sorsát, nemcsak az élők egymását és az elődök az utódokét. Az élők társadalmi felemelkedése vagy kegyvesztettsége az ősök rangját is megváltoztathatja, a földben porladó számos generációjukig visszamenően. Ahhoz tehát, hogy valaki majd megbecsült ős legyen, derék gyermekekre és mindenekelőtt hivatalviselésre alkalmas fiúkra kell törekednie; s hogy egyáltalán ős lehessen - utódaiban, családtagjai emlékezetében és házioltáraikon továbbélő ősapa -, elengedhetetlen a gyermekáldás. Így hordozza magában a holtak világa az új élet ünnepe előírását, s ezért fér meg az ősök tavaszünnepével a házasulandó fiatalok találkozása is.

(38) 67. és 71. o.

ADA HÁROM FIA

(részlet)

Az anyák a kicsi gyerekekért élnek.
A kicsi gyerekek az anyákért élnek.
A kicsi gyerekek megnőnek, az anyák megöregednek.
Bizonge, maradj kisgyerek.
Hogy neveljelek, arra való a karom,
Hogy tápláljalak, arra való a tejem,
Hogy megvédjelek, arra való a testem.
Bizonge, maradj kisgyerek.
A kicsi gyerekek az anyákért élnek.
Az anyák a kicsi gyerekekért élnek.
Hogy szeresselek, arra való a szívem
Bizonge, maradj kisgyerek.

F: Radnóti Miklós
(75) 85-86. o.

ISMERETLEN SZERZŐ: ANYÁNAK LENNI EZT IS JELENTI:

hozzászokunk a piszkos kezezcskékhez, amelyek a homokozás után, de még a fürdés előtt viharos öleléssel fejezik ki szeretetüket

tudomásul vesszük, hogy a homok, a sár és a tócsa ellenállhatatlan vonzerőt gyakorolnak

lemondunk az esti híradó megtekintéséről egy hosszú gyermekdal kedvéért

rúzsunkat és a körömlakkot először gyermekeink kacatjai között keressük

lemondunk arról, hogy táncosnők leszünk, és szeretettel karunkba ölelünk egy gördeszkán száguldozó vadembert

a gyermekszobában a rendetlenséget elfogadjuk, mint a kreativitás különös jelét

megbarátkozunk azzal a gondolattal, hogy általában minden új és modern jó, sőt jobb,

a ponyvairodalmat „fontos információs forrásnak” tekintjük

elviseljük a teljes hangerővel játszott popzenét
vígasztalunk, ha valami nem sikerült, ott vagyunk,
ha szükség van ránk, és elengedjük akkor is a gyerekeket, ha fáj

Az anyaságba még az is beletartozhat,
hogy hirtelen szembetaláljuk magunkat egy felnőtt emberrel, aki - bár alig nőtt ki a gyermekcipőkből - máris megváltoztatná a világot.

(44) 4. o.

PETER LASLETT A GYERMEKSZERETETRŐL

Vegyünk egy, a női természet vagy legalábbis az anyaság történetével kapcsolatos példát: a szülők és a gyermekek közti szeretet kérdését. A legújabb biológiai és pszichológiai megfigyelések a legtöbb kutatót meggyőzték arról, hogy a kisgyermek vagy a csecsemő iránti szeretet velünk született, és nélkülözhetetlen a faj fennmaradásához. Egyetlen anya sem vállalná el és csinálná végig mindazt, amit végig kell csinálnia ahhoz, hogy a gyermek életben maradjon, ha nem szeretné. A gyermeknevelés mérhetetlenül sok munkát jelent. (...)

Ugyanakkor számos bizonyítékunk van arra nézve, hogy a régi Európában a parasztszülők nemegyszer teljes közömbösséget mutattak gyermekeik iránt. Hátborzongató beszámolókat olvashatunk Japánban, Tokugaván elkövetett gyermekgyilkosságokról, de a gyermekgyilkossággal felérő dajkaság európai gyakorlatáról is. Franciaországban a XVIII. században számos gyermeket adtak be a Talált Gyermekek Intézetébe, ahol táplálásuk olyan körülmények között folyt, hogy a szülők nehezen áltathatták magukat azzal, hogy életben maradnak. Sőt, mint az antropológusok beszámolóiból kitűnik, vannak olyan társadalmak, amelyekben „egyszerűen

nincs helye a szeretetnek, még a szülők és a gyermekek viszonylatában sem”, „és a gyermekeket csak hároméves korukig táplálják, mivel riválisoknak tekintik őket, akik elől el kell rejtteni a táplálékot”. De mondhatja-e ezek alapján a történész a biológusnak, hogy a közelmúltban, legalábbis ami a nyugat-európai történelmet illeti, e tekintetben változás történt, és a korábbi helyzetet, amelyre alapjában véve az anyák és a gyermekek közti szeretet hiánya volt a jellemző, felváltotta az általános szeretet?

(33) 338-339. o.

KAHLIL GIBRAN: A PRÓFÉTA

Gyermekeitek nem a ti gyermekeitek.
Ők az Élet önmaga iránti vágyakozásának fiai és lányai.
Általatok érkeznek, de nem belőletek.
És bár veletek vannak, nem birtokaitok.

Adhattok nekik szeretetet, de gondolataitokat nem adhatjátok.
Mert nekik saját gondolataik vannak.
Testüknek adhattok otthont, de lelküknek nem.
Mert az ő lelkük a holnap házában lakik, ahová ti nem látogathattok el, még álmaitokban sem.
Próbálhattok olyanná lenni, mint ők, de ne próbáljátok őket olyanná tenni, mint ti vagytok.
Mert az élet sem visszafelé halad, sem meg nem reked a tegnapi.
Ti vagytok az íj, melyről gyermekeitek eleven nyílként röppennek el.
Az íjász látja a célt a végtelenség útján, és ő feszít meg benneteket minden erejével, hogy nyilai sebesen és messzire szálljanak.
Legyen az íjász kezének hajlítása a ti örömetek forrása;
Mert Ő egyként szereti a repülő nyilat és az íjat, amely mozdulatlan.

F: Révbíró Tamás
(50) 28-31. o.

DRIDZO - MINCZ: OTTHONOD - A TENGER

Kalimantan szigete környékén, Sarawak partjainál úsznak az apróbb szigetecskék között az iban nép hosszú csónakjai.

Ibanoknak a tengeri dajakokat hívják, megkülönböztetendő őket a dajak törzs egy másik, szárazföldi ágától, amely a sziget mélyén él. Az ibanokról az a mondás járja, hogy nagyobb biztonságban érzik magukat a vízben, mint szárazon. S ez igaz is. Az ibanok életük nagy részét csónakban töltik. Nem sokkal a gyermek születése előtt azonban a csónakot kikötik egy magányos partszakaszon. Ott azután cölöpkunyhót építenek. Ebben az építkezésben a leendő apa nem vesz részt: a szokás azt tartja, hogy nem szabad sem szöveget bevernie, sem tetőt fednie, mert ezzel a gyermek világrajöttét veszélyeztetné. Csónakban kell aludnia, tilos lépcsőt másznia vagy az ajtóban állnia. Tükörbe pedig sem ő, sem a felesége nem nézhetett már jó ideje - nehogy bandzsán szülessen a gyermek.

A leendő apa tehát a csónakban, az anya pedig a házban alszik. A gyereknek a szárazon kell megszületnie, mert szüksége van egy földdarabra, amelyről a tengeri utak során álmodozhat majd.

Nevét azonban mégis a tengeren kapja, a születését követő ötödik napon. Ekkor az apa kivez feleségével és fiával a tengerre, olyan messzire, ahonnan nem látni a partot. Az anya derékig a vízbe mártja a csecsemőt, az apa pedig így szól fiához:

- Nézd, ez a tenger. A tenger az otthonod. Barátkozz meg vele, szeresd, és ne haragítsd meg.

Azután a tengerhez fordul.

- Ez a fiam. Megmondom neked a nevét, jegyezd meg jól. Fogadd el az ajándékomat, ne utasítsd vissza, és barátkozz meg a fiammal.

És egy pénzdarabot dob a tengerbe.

F: Szegő László
(36) 13-14. o.

HÁROM ÁRVA

- Hová mész te három árva?

„Komáromba szolgálatra.”

- Ne menj oda három árva,
Nem akadsz ott jó gazdára!

Adok néked nyírfavesszőt,
Veregesd meg a temetőt...
„Kelj fel, kelj fel édes anyánk,
Megrongyollott minden ruhánk!”

„Nem kelhetek, én gyermekeim
Mer béestek két szemeim,
Elszáradtak két lábaim,
Orcámra hulltak könnyeim.

Van tinéktek mostohátok,
Ki gondot viseljen rátok...”
Van minékünk egy mostohánk,
De nem visel gondot reánk.

Ha kenyeret kérünk tülle,
Követ térszen tenyerünkbe;
Mikor tisztát ad mireánk,
Vérrel bocsátja azt reánk.

Mikor fésüli a fejünk,
Sarkunkra foly le a vérünk;
Mindétig kinez bennünket,
Édes anyánk, keljen fel kend!”

(Nagyszalonta, 1910-es évek)

(19) 113-114. o.

PILINSZKY JÁNOS: KÖNYÖRGÉS

Tág szemmel már csak engemet figyel,
mint néma tó a néma csillagot,
nem mer beszélni, szólni hozzám, mégis
ha megölném is, hinné: jó vagyok.

Szegényt, csak egyszer tudnám még szeretni!
az övé lenni, ha nem is egészen;
megváltanám egy futó, tiszta csókkal,
hisz egyek voltunk rég a drága mélyben.

Csak egyszer engedd még magamhoz vonnom,
éreznem újra félszeg, gyenge vállát,
irgalmazz meg szegénynek és nekem,
szivemben nincs már más, mint durva dárdák.

Szerelmem, lásd meg ősz haját a szélben,
kis békezászló, oltalmat keres,
oldj fel maró, magányos bánatomból,
ha senkiért, az anyámért szeress.

(107) 11. o.

CSOÓRI SÁNDOR: ANYÁM FEKETE RÓZSA

Anyámnak fáj a feje,
nem iszik feketét -
anyámnak fáj a feje
nem szed be porokat;
szótlanabb sápadtsággal
feji meg tehenét,
szótlanabb sápadtsággal
söpröget, mosogat.

Anyámra durván szólnak
jöttment idegenek?
anyám az ijedtségtől
dadog és bereked;
sötét kendőjét vonván,
magányát húzná össze:
ne bántsa többé senki
félelmét ne tetőzze.

Anyám utakon lépdél
s nem jut sehova -
szegénység csillagától
sebes a homloka;
vállára még az orgona-
virág is úgy szakad,
mintha csak teher volna,
jószagú kárhozat.

Nyár van égen és földön,
zene szól, muzsika,
anyám csönd-sivatagján
el kell pusztulnia.
Gépek, gyártmányok zengnek
csodáktól szélütötten,
de egy se futna hozzá:
segítek, azért jöttem.

Anyámnak fáj a feje,
anyámnak fáj a semmi,
anyám fekete rózsa,
nem tud kiszínesedni.
Egy éjjel földre roskad,
megtört lesz majd, kicsi -
Bejön egy madár érte
s a csőrében elviszi.

(87) 151-152. o.

HELTAI JENŐ: APÁM

Egyszerű ember volt apám
És nem hagyott semmit se rám,
Se pénzt, se nevet, se tanácsot,
Legyen emléke mindig áldott.
Túrte, hogy járjak szabadon,
Sokszor de balga utamon,
Örült, ha vakmerőn repültem,
És nem szidott, ha tétlen ültem.
Ha ijesztett a meredek,
Kezem megfogta. Szeretett.
A szíve egy volt a szivemmel,
Mért nem lehettem olyan ember,
Mint az apám?

Halk, szűkszavú volt és szerény,
A bánat fátyla volt szemén.
Sok élőt, sok halottat gyászolt,
Az élet néki pusztaság volt,

Száz keserűség pohara,
Kegyetlen izzó Szahara,
Örök homok, kevés oázis.
Sokat bántották. Én is, más is.
De sohasem panaszkodott,
Férfi volt, bátor, bölcs, nyugodt.
A sok bajt elviselte mégis,
Mert nem tanultam tünni én is,
Mint az apám?

Mikor az ideje letelt,
Lázadozón nem felelt,
Meggalt, mikor meghalni kellett,
Senki sem állt az ágya mellett.
Én istenem, ha menni kell,
Add, én is így mehessek el,
Éjjel, sötétben, észrevétlen,
Büszkén, magamban, ahogy éltem.
Mikor az élet menekül,
Haljak meg én is egyedül,
Egy vén díványra ráborulva,
És senkire se rászorulva,
Mint az apám.

(59) 380-381. o.

ROBERT BURNS: JOHN ANDERSON, SZIVEM JOHN

John Anderson, szivem, John,
kezdetben, valaha
hajad koromsötét volt
s a homlokod sima.
Ráncos ma homlokod, John,
hajad leng deresen,
de áldás ősz fejedre,
John Anderson, szivem.

John Anderson, szivem, John,
együtt vágunk a hegynek,
volt víg napunk elég, John,
szép emlék két öregnek.
Lefelé ballagunk már
kéz-kézben csöndesen,
s lent együtt pihenünk majd,
John Anderson, szivem.

F: Szabó Lőrinc
(84) 231. o.

MAROSI GYULA: DÉDI

P. Ferencné, született N. Krisztina 1987. december 22-én, három héttel kilencvenedik születésnapja előtt hunyt el. Nem várta meg a jeles napot, még a karácsonyt sem, hogy vezetésével, mint annyiszor, ismét elénekeljük a „Mennyből az angyal”-t.

Addigra már elkövetkezett a régen rettegett idő: négy hónapja kórházban feküdt. Már valóban nem lehetett állandó felügyelet nélkül hagyni, és nem létezett semmi más megoldás. Ép elmével, és mint mindenki más, gyógyulási szándékkal vonult a kórházba, de csakhamar rájött, hogy a tizenhatégyas, piszkukban magányosan haldokló öregasszonyok kórterméből neki is csak egyetlen út áll nyitva a menekülésre. Csakhamar feladta, és állapota hetek alatt többet romlott, mint az elmúlt öt évben. A leányunokák, egymást váltva, minden áldott nap meglátogatták, de ez szégyenkezésüket, hogy semmi más megoldásra nincs módjuk, alig csökkentette.

Azt mondják, ha valaki lezuhan egy toronyból, esés közben, mint egy rettenetes gyorsaságú film, leperreg előtte az egész élete, és egyazon pillanatban ér véget a film, mint az élet, amikor a test szétzúzódik a betonon. Nem tudom, így van-e, de különös kegy lenne. Dédnagymama zuhanása a kórházi négy hónap alatt tartott. Azon a napon, amikor feladta, talán lepergett előtte a teljes film, ám hogy egy drasztikus mozdulattal senki sem kapcsolta le a gépet, forgott tovább, örült iramban és a lelketlen gépek örült logikája szerint: összesalátázta a szalagot, kidobta, bekapta, néha életlen, felismerhetetlen képeket vetített, néha csak üres fényt, ám néha, talán véletlenül, hosszú jeleneteket pontosan és jól, belekapott az elejébe, a végébe, fejjel lefelé, visszafelé... „mondj Gyöngyikém, hány éves is vagy te?” „Negyvennégy, nagymama.” „Akkor már férjhez mentél, ugye?” „Igen. A férjem Gy. és a fiam G.” „Tudom, ismerem őket.” „Mondj Gyöngyikém, édesanyám mikor látogat meg?” „Most... egy darabig... nem tud jönni, nagymama.” „Pedig tegnap itt volt. Itt ült az ágyam szélén, mesét mondott és megsimogatta a hajamat.”

Nagymama halála előtt két héttel, „kicsi húsom”-at, hosszú idő után hazaengedték egy hétvégi eltávozásra. Két iszonyatos nagy bécsi szelet feltárlalása után azt mondta neki az anyja:

- Be kéne menned Dédikéhez a kórházba.

- Muszáj? - kérdezte „kicsi húsom”, férfi szokás szerint a tányérba sumákolva. Nem rövidke szabadságának idejét sajnálta, de pontosan érezve, hogy ez a kérés mit jelent, ennek a találkozásnak az idejét szerette volna kitolni.

- Azt hiszem... igen.

S bár jó régen nem találkoztak, dédnagymama már a közeledő alakjáról megismerte. Maga mellé ültette, végigsimította az arcát, sokszor, hogy minden részletet jól lásson, aztán megragadta a kezét, az ölébe vont, és el sem engedte többé, amíg ott volt. A gyéren világított teremben ott lebegett a szokásos bűz, a szomszéd ágyon mocskos szájjal káromkodott egy elmebeteg vénasszony. „Te vagy az, kicsi húsom? Már ilyen nagy fiú vagy? Katona vagy, kicsi húsom, katona? Hisz akkor már kész férfi vagy. Kész férfi az én kicsi húsom.”

Hús-huszonöt perc múltán, amikor távozott, a leányunokának, aki maradt még ágyat húzni, mosdatni, tiszta ruhába öltöztetni, meg kellett keresnie a nővért valamilyen gyenge nyugtatóért. „Itt volt nálam a kicsi húsom. Már kész férfi. Van nekem kicsi húsom, itt volt nálam.” Madárka szíve úgy verdesett a boldogságtól, hogy a leányunoka attól félt, ki is röppen.

Ajánlott irodalom

- Bálint Alice: Anya és gyermek (Párbeszéd, Bp., 1990.)
- Bergman, Ingmar: Fanny és Alexander (Árkádia, Bp., 1985.)
- Corman, Avery: Kramer kontra Kramer (Európa, Bp., 1981.)
- Családi háttér (Szerk.: Magyar Beck Anna-Zoltán Katalin) (Háttér, Bp., 1988.)
- F. Várkonyi Zsuzsa: Már százszor megmondtam (Gondolat, Bp., 1986.)
- Fallaci, Oriana: Levél egy meg nem született gyermekhez (Kozmosz, Bp., 1980.)
- Fodorné Nagy Sarolta: Ház-házasság-haza (Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Bp., 1990.)
- Hernádi Miklós: Válni veszélyes! Családbomlás Magyarországon (Háttér, Bp., 1989.)
- Horváth Attila: Család, közösség, kultúra (Múzsák, Bp., 1986.)
- Pálhegyi Ferenc: Keresztyén házasság (Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Bp., 1992.)
- Ranschburg Jenő: Családi kör (RTV-Minerva, Bp., 1977.)
- Somlai Péter: Konfliktus és megértés: A családi kapcsolatrendszer elmélete (Gondolat, Bp., 1986.)
- Szulakauri, Arcsil: Az aranyhal (Európa, Bp., 1976.)

6. Ünnepek-Hagyományok-Szokások

„Igaz lelkünket, akárcsak az ünneplő ruhákat gondosan őrizzük meg, hogy tiszta legyen majd az ünnepekre.”

(József Attila)

ZELNIK JÓZSEF: VISSZA AZ ÜNNEPHEZ

II. tétel: Virágfüzér Dionüszosz sápadt homlokára

Kezdetben az istenek birtokolták az ünnepeket. Istenek, emberi vágyakból, tudati árnyakból szöve. Maszkok mögé vont arcukat nem ismerték az emberek, akik minden ünnepben távoli, titkos üzeneteket vártak, szemkápráztató csodákat. Nem tudtak mást, csak azt, hogy az istenekkel nem árt jóban lenni. Elkezdtek játszani - úgy vélték - isteneknek tetsző szent játékokat. Nem tudjuk pontosan, hogyan találkozott egymással ünnep és a játék, de bárhol és bármikor is nézzük a történelemben, az ünnep idejében és a terében a játék a főszereplő. (...)

Kezdetben tehát az istenek bitorolták az ünnepeket, a soha jelen nem lévők, a csak ember által reinkarnálódott furcsa istenek. Az embereknek volt szükségük rájuk, az ember akart az „istenek kortársa” lenni. Ezért megteremtette a „szent időt”, az ünnepet, amelyben visszaidézheti az idők teljességét, az időt, mikor még az istenek a földön jártak. Benne megidézhető az örökkévalóság, benne az örökös születés áldott állapotában lehet lenni. Így az ember az ünnepet az idő középpontjában helyezte el, hogy egyszerre mutasson az idők kezdetének és végezetének aranykorára. (...)

Tízezer indián menetel a hóban, gyertyákkal, föl az Andok csúcsára. Lépésük, minden gesztusuk más mítoszt idéz. Ott kavarnak ebben a szertartásos vonulásban megkeresztelt mítoszaik. Mítoszaik abból az időből, amikor a csillagok még istenek voltak. Egy oltáron meggyújtják az újévi tüzet, énekspirálokra zendítenek, és táncspirálokat járnak. A spirált idézik, amely szüntelenül egybeköti a valamivé válás két végletét. Azt a két végpontot, melyet még szerencsétlenebb korokban is a folyamatosság selyemereze sző át, köt össze. Állatmaszkokat öltünk, életfát állítunk, kimegyünk a főtér karneváli forgatagába tolongva játszani, úgy, hogy a hirtelen megállított pillanatban Brueghel világát idézi a kép. Lovagi tornát elevenítünk fel, Walt Disney-figurákat cipelünk az ünnep „piacára”. Ott ülünk a tribünön, nézzük a „széppé” merevített néptáncműsort, és a meccsen együtt üvöltünk a többi szurkolóval. Éljen az ünnep, éljen a fesztivál, éljen a játék ideje. Minden ünnepek idejében élünk. Az ünnepek űzik velünk játékukat...

Pedig eredetileg az ünnep a létezés kozmikus szolidaritása. Nemcsak beszél a létezésről, hanem meg is idézi azt. Felvilágosítja a létezést, hogyan kell léteznie. Az ünneplő ember a „teremtés pásztor”. Az ember, aki a hétköznapi életben elkallódott, eltévedett dolgokat visszavezeti forrásukhoz. Ehhez a tethez a játékot hívja segítségül. Vele újra felöltözteti az eget, a földet, a vizeket, a fákat s az isteneket is, hogy újra olyanok legyenek, mint az ember, aki eredeti küldetése szerint háztűznézőbe jött ehhez a mindenséghez, szerelmes fiatal vágyakkal, termékenyen. Az ünnep az első találkozás kollektív emlékezete. Ennek a találkozásnak az emlékeztető forrásaihoz igazán emberhez méltó időnként elmenni.

BOGDÁN ISTVÁN: RÉGI MAGYAR MULATSÁGOK

(5. A karácsonyolás)

A karácsonyi ünneplés - családi ünnep - december 24-én, *bővedeste*, lámpagyújtás után kezdődött, hisz a természeti népeknél, így hajdan a magyarságnál is a nap nyugtával kezd és végez. A *karácsonyi vacsora* részint az ókori görög-római hagyományoknak, részint a germán, szláv napforduló-ünnepi, a jövő termést biztosító nagy lakomájának kereszténnyé szelídült mása, de még századunkban is sokat megőrzött mágikus jellegéből. Ételsora hagyományos, katolikus helyeken böjtös. Jellegzetes étele a hüvelyes, főleg bab, lencse, aztán a főtt vagy öntött tészta, végül a gyümölcs, leginkább alma, dió. Mindegyikükhöz hiedelem is fűződik. A bab, lencse pénzt hoz. A tészta, főleg a mákos, szerelmi jósláshoz szolgál: az eladó leány a család egyik férfitagja evőeszközéről elkapja az első falatot, az utcára siet vele, ott eszi meg, és ahogyan hívják az első férfit, akit megpillant, az lesz az ura neve is. Az alma szintén jósolhat ilyen módon, de a héja is kirajzolhatja a jövőbeli nevét, sőt, az állatok fejlődését is segíti, ha vizet tölt rá a gazda, és arról itat. A férges dió betegséget, halált jósol. Mint ahogyan az asztalra tett só is, ha olvad. A fokhagyma viszont betegséghárító, a vöröshagyma pedig időjárásjósló. A jövőbeli bőség biztosítása érdekében helyeztek az asztalra vagy alája szalmát, szénát, gabonát, terménymagvakat, gazdasági eszközöket meg a Luca-napkor elültetett, de karácsonyra kihajtott búzát. A vacsora morzsáját, hulladékát pedig eltették gyógyszernek, főleg a füstje segít. *Karácsonyfa* nem került az asztalra. Állítása a XIX. században német területről honosodott úri, majd polgári szokás. Falvainkban még századunk 30-as éveiben is ritka jelenség, napjainkra terjedt csak általánosan.

(27) 48-49. o.

KISBÁN ESZTER: ÜNNEPI ÉTKEZÉS

A különleges alkalmakhoz kapcsolódó, gazdagabb, ünnepélyesebb étkezés beletartozik abba a változatosságra való törekvésbe, amivel az ember életritmusát alakítja, az alkalomnak rangot, magának a hétköznapiakénál szertartásosabb étkezési alkalmat szerez. Formailag az ünnepi étkezések közös vonása az étrend összeállításában jelentkező megkülönböztetett figyelem. Az ételek válogatása az ünnepek jellege, hierarchiája és nyilvánossága szerint eltérő, és csoport-specifikus normákhoz erőteljesen igazodik. Ahol a magyar paraszti táplálkozásban a napi főétkezésnek az egész hétre kidolgozott étrendje volt, az általában csak az ételek milyenségét (tészta, hús, főzelékféle) írta elő, a megvalósítás során olcsóbb és drágább, rangosabb és közönségesebbnek számító megoldások közül lehetett választani. Ha a hétköznapi főétkezés különleges munkaalkalom révén nyilvánossá válik, az illető napra szóló étrendi keretben a legkorszerűbbnek, a legjobb tartott ételeket készítik. - A családi körben elköltött vasárnapi ebéd - de köztük a húsvét vasárnapi is - levessel kezdődik, mint a parasztkonyha majd minden ebédje, de ilyenkor a „leves-család” legrangosabb tagja, nem különleges kivitelben. Tiszta húsleves, de nem marhából, tészta van benne, de nem csigatészta. Követi egy formájában korszerű húsétel és esetleg még sült tészta is. A két húsos fogást azonban össze is lehet vonni, végső soron nem ragaszkodnak konkrét ételek sorához. A ritkább, rangosabb nyilvános

ünnepeken az olcsóbb, mindennapi alapanyagok helyett előszeretettel választják a ritkábban használt drágábbat egy-egy ételhez. Rozskenyér-vidéken a húsvéti szentelt „kalács” búza-kenyér-tésztából sült cipó; a lakodalmi tejbekása ott készül legelőször köles helyett rizsből, ahol termelnek kölest, és az közönséges étel. (...)

Az ünnepi étkezés szabályszerűségei gyakran adnak módot lezajlott táplálkozásbeli újítások mibenlétének, indítékának, útjának és időrendjének felismerésére. Ételek és hiedelem-képzletek összeszövődése az ünnepi étkezés kapcsán a leggyakoribb. Meghatározott helyzetben fogyasztott, egyébként közönséges ételekhez kapcsolódnak elsősorban egészség-, bőség- és termékenységvarázsló, ill. bajt hozó értelmezések.

(95) 441. o.

NAGY LÁSZLÓ: A KARÁCSONYFÁS EMBER

Búbosodott a tej a tűzön, mikor bejött a virradati kékség. Míg apám szénát rakott a jászlakba, anyám pedig társalgott a kismalacokkal, megszöktem az ágyból. Meguntam a lovaglást a tarajos vánkös-csikón, elindultam a hóban mezítláb, egyszál ingben.

Talpam nyoma, nem volt nagyobb a babérlevélnél. Nem fáztam. Lépegettem elszántan a falu iránt. Rókák ugattak a dombon, a dögtemetőnél. És távol égtek még a Bakony Zsiványzemei. És tele volt harangszóval a világ.

Jött szembe velem egy megviselt katonaköpeny a Világháborúból. Sovány ember köhögött benne, s hirtelenül tétova lett. Lehet, a Kisjézust vélte sétálni a havon, hiszen a világító templomban őérte zengtek éppen. Közelebb érve rám ismert az ember, leguggolt elém, kitérta a karját: Hová iparkodsz, Zászló? A kovácshoz, mondtam. Erre kigombolta köpenyét, engem pedig belülré gombolt, átlótt, sorvadásos tüdeje fölé, a kisbaltához, mert az volt a belsőzsebében. Hörgésben, fűjtatásban, szívdobogásban így vitt hazáig, az ágyba. Később az ablakból láttam a ziháló embert, jött az erdőből, hóna alatt jókora borókafenyővel, mintha zöld lovon lovagolna a hóésésben.

Ma úgy látom a hóban, szájjal aggatja vére szalagjait örökzöld lovára, mert a halálba akkor indult. Én pedig igazán akkor születtem, mert akkor léptem először pajzs nélkül a télbe.

(8) 95-96. o.

JÓZSEF ATTILA: KARÁCSONY

Legalább húsz fok hideg van,
Szelek és emberek énekelnek,
A lombok meghaltak, de született egy ember,
Meleg magvető hitünkről
Komolyan gondolkodnak a földek,
Az uccák biztos szerelemmel
Siető szíveket vezetnek,

Csak a szomorú szeretet latolgatja,
Hogy jó most, ahol nem vágtak ablakot,
Fa nélkül is befül az emberektől;
De hová tesz majd a muskátlikat?
Fölöttünk csengőn, tisztán énekel az ég
S az újszülött rügyező ágakkal
Lángot rak a fázó homlokok mögé.

(65) 126. o.

FODEBA KEITA: GYERMEKKORI KARÁCSONY

Tam-tam ritmus

Gyermekkoromban történt...

Azon az éjszakán körbejártuk a Fehérek városnegyedét, teli torokból énekelve. Minden házból kijöttek az urak és hölgyek, hangosan tapsolták szívesen látott dallamainkat, és ezüstpénzt és csokoládés-dobozt osztogattak. Volt, aki elvegyült a tömegben, követte egy darabig „fanal”-unkat s boldogabban tért otthonába, mint mi.

Tam-tam ritmus

Gyermekkoromban történt...

El ne felejtük: abban a gyermekkorban, ott, a Niger partján mi nem ismertük a *Karácsony* apót. Mert bármily hatalmas is, még nem nyújtotta ki nagylelkű kezét kegyesen a tengeren túlra, hogy nekünk, másoknak, a fekete földrész gyermekeinek is titokzatos játékszereket osztogasson...

De mégis... igen!... Nem kaptam-e én ajándékba ezt a szép látomást erről a reménnyel teli éjszakáról, amikor a falubeliek oly nagyon ünnepelték a Békét, legyőzve a súlyos sötétet, amelyet a hulló szürkület akart rájuk erőszakolni!

F: Nemes Nagy Ágnes
(37) 64-65.o.

FEKETE ISTVÁN: APÁM

Én is hétéves lehettem akkor. Tél volt, havas arcú, békés tűzű karácsonyváró tél, és mi pásztorjátéokra készültünk a göllei iskolában. Én voltam az egyik angyal. Ma sem tudom, hogy gondoltak rám ennél a megtisztelő szerepnél, mert az ördögök is tanulhattak volna tőlem egyet s mást, de angyal lettem a világ színe előtt, s ehhez mért komolysággal tanulmányoztam szerepemet. Közben - mint angyal - behógolyóztam Puskásék ablakát, és beszakadtam a malomgát vizébe, ahol aztán majdnem angyal lettem a szó legszorosabb értelmében. Zörgőre fagyott ruhában loholtam haza, és édesapám nem volt tekintettel fagyos lelkiállapotomra.

Ezen előzmények után elérkezett a várva várt nap. Szárnyakat kötöttem, fehér ingbe bújtam, és hatalmas izgalommal vártam a jelenésem.

A színház - azaz az iskola - zsúfolásig tele. A nagy gőzben a lámpa nagyon gyengén mérte a fényt, de a görögtűz segített a dolgon, és a közönség áhítatos csendbe leste a fejleményeket.

Én is angyalhoz mért komolysággal daráltam el a mondanivalómat, és az előadás végén még egyszer meggyújtottuk a görögtűzet, mert - mi tagadás - ez tetszett a legjobban.

Utána meghatott csend. A tapsot nem ismerték akkor még Göllében, és csak nagynénim tapsolt, ami vidámságra fakasztotta a gyerekeket, és egy öregasszony megjegyezte, hogy ő már ugyan sokat megért - Pécsen is volt egyszer -, de el nem tudja gondolni, hogy az a pesti asszony mért csapkodta össze a tenyerét.

(34) 205-206. o.

TOLNAY KLÁRI: DECEMBER 19.

Család nélkül a karácsony nagyon szomorú, a karácsony nem az igazi család nélkül. Magányosan töltöm el a Szentestét, és azon töprengök, hogy az a sok család Európában és a keresztény világban valóban ünnepli-e, amiről ez az est szól. Sajnos már régóta karácsony szent ünnepéből „perzsavásárt” csináltak, ajándékozási versenyt. Abban reménykedem, hogy lassacskán visszatér karácsony eredeti tartalma: egymás szeretete a jézusi szeretet jegyében.

(8) 95. o.

KARDOS VERA: AHOGY ÉN LÁTTAM FINNORSZÁGOT

A finnek az őszi-téli, sötét, borongós, hosszan tartó időben - azonkívül, hogy ilyenkor rendszeresen elutaznak -, mindent megtesznek annak érdekében, hogy ezt a kellemetlen és nehezen elviselhető időszakot a maguk számára mégis világosabbá, meghittebbé, hangulatosabbá tegyék. Alapelvük, hogy ilyenkor „belülről” kell megteremteni a világosságot. A lakásokban, üzletekben, áruházakban, bankokban és közintézményekben ragyogó fényben úszik minden. Többféle és több helyen elhelyezett világítótestekkel érik el a fényáradatot. Mindemellett rendszeresen gyertyát gyújtanak. Kis pislákoló mécsesek égnék a bankok, áruházak eladópultjain is. Gyertyakultuszok egészen fantasztikus. A legcsodálatosabb színű, formájú, fajtájú, minőségű gyertyákat gyártják, és használják rendszeresen. A gyertyagyújtás nemcsak kivételes ünnepeikhez, hanem mindennapjaikhoz is hozzátartozik. A meleg lánggal, gyertyával kapcsolatos az a nagyon kedves és meghitt szokás is, hogy a vendégeket gyakran meggyújtott gyertyával várják otthon. Rendszeresen láthatók a vendégváró mécsesek az utcákon, közintézmények, éttermek előtt is, ahol fogadásokat, rendezvényeket tartanak.

Az egyik, számomra legkedvesebb, csodálatos és igazi vendégváró gyertyájukat a következőképpen készítik el: amikor nagy hideg van, kiraknak egy vödör vizet, és megvárják, amíg megfagy. Ezt a megfagyott, vödör formájú jeget kiborítják, és a közepét kiütik egy seprűnyéllel. Ennek közepébe helyezik el a gyertyát, ami több órán át képes égni a kiöntött, gyönyörű, üvegszerű jégburában.

(72) 88-89. o.

ECSEDY ILDIKÓ: HÉTKÖZNAPOK ÉS ÜNNEPEK A RÉGI KÍNÁBAN

Újévi szántás és selyemkészítés

Ég és föld harmóniájának érdekében évkezdetkor áldozat illeti az eget, és megkezdődik a földművesmunka a földeken is. Ennek jelképe gyanánt újévkor a császár elvégzi az áldást hozó első szántást az erre szolgáló rituális földecskén, ahol az áldozatra szánt gabona is terem. (...)

Az újévi szántás hajnalát udvari áldozat vezeti be: bikát, juhot és disznót áldoznak. Azután a szertartásos rendben álló hivatalnokok társaságában, a szertartást vezető hivatalnok szavára a császár elkezd a szántást a megszentelt földdarabon, majd a hivatalnokok folytatják. A földművelésre felügyelő főrangú tisztviselők ezután ünnepélyes zene hangjaira vetnek és ültetnek, hogy a népet a tavaszi munkák megkezdésére buzdítsák.

Az áldáskérő szántásünnep az udvar rituális feladata; a föld népe számára ez már nem ünnep, hanem dologidő. Ezért a császári szántásra idővel a kéthetes újévi ünnepek legvégén került sor, amikor már a földeken is meg kellett indulnia a szántás-vetésnek, hogy az egyidejűség erősítse a császár munkájának szimbolikus-mágikus jellegét.

(38) 38-41. o.

Sáránycsónak-ünnep

Ősi hagyományt őriz a vízparti kirándulást jelentő sáránycsónak-ünnep. Kínában vizet keltő, áldást hozó sárányokat teremtett a nép képzelete: festett vagy faragott képükkel díszített hajókon folyik a vigasság, amelynek célja legalább annyira a termékeny természet ünneplése, mint a természet erőinek az engesztelése. S hogy az ősök se maradjanak ki, az elhunyt családtagok szellemei számára levélbe göngyölt rizsgombócok, lámpák, fáklyák készülnek a parton és úsznak a vízben, gyakran kis lélekhajókon. (...)

Ha a hivatalos írásbeliség nem is tartja szükségesnek az ünnep folyamatos feljegyzését, a néphagyomány gondoskodik a folytonosságról: vidékenként hol a nyár beköszöntét üdvözlük vele, hol még a tavasz kibontakozását, falusiak és az elszármazott városi hivatalnokok egyaránt. A császári csillagászok hatáskörén kívül pedig, a kelet-ázsiai hagyomány Kínával szomszédos területein, Vietnamban, Laoszban és Japánban stb. - főként újabb időkben - eggyé is olvadt a tavasz és nyárelő, a 'verőfény' és 'sáránycsónak' ünnepe egy áprilisi-májusi napfényes, vidám kirándulásban.

(38) 57-59. o.

A FIÚK ÜNNEPE

Tavaszi Meguróban, tavasz a Datolyaszilva-domb lejtőjén! Magas bambuszrudakon színes szalagokat, különös alakú, hosszú zászlókat lenget a szél környékünk házai fölött. Mintha óriási halak úsznának a kék májusi égen. Már enyhe fuvallatra is fickándoznak, de ha a szél erőre kap, kifeszülnek, dagadnak a ponty alakú lobogók, a vászonból vagy papírból készített *koinoborik*: a halak kerekre csücsörített szájjal, mohón nyelik a szelet.

Méltóságteljesen, mind sebesebben siklanak a levegőben, feljebb, egyre feljebb. Egy, kettő, három; de van, ahol négy vagy akár több is egyszerre. Piros, kék, sárga, vörös pikkelyű pontyok felvonulása a háztetők fölött. Az ötödik hónap ötödik napjának fesztiválja, Tango no Szekku van.

Ez a fiúk ünnepe.

Ha valaki látta már májusban a fiúk ünnepének magasban úszó lobogóit, a kis japán házak fölött a tiszta égen lebegő tarka pontyokat, bárhol lesz is ezután,ilyentájt tavasszal erre mindig visszagondol. (...)

A ponty az árral szemben is tud úszni; leküzdí a folyók sodrát, a zuhogókat, s ha kell, szikláról sziklára ugorva jut közelebb céljához. A japán szülők azt szeretnék, ha fiúgyermekük az akaraterő és a bátorság férfias pontyerevényeiről tenne tanúbizonyságot. Ezt a fesztivált mindenütt megtartják, ahol fiúk vannak a családban. A bambuszrúdon a legidősebb fiú pontyzászlója kerül a legmagasabbra, s ez a koinobori egyben a leghosszabb is. Hosszúsága elérheti a tíz métert.

(45) 110. o.

DRIDZO - MINCZ: AFGANISZTÁN. NYOLC NAP AZ ANYÓSSAL

Amikor Kabulban, Afganisztán fővárosában híret vették, hogy a házassági szokások fáradhatatlan kutatói a kosi törzs embereihez indulnak, valamennyien igyekeztek őket lebeszélni tervükről. „Vad emberek a kosik, rablóbanda az. Ha nem akarják otthagyni a fogukat, ne is gondoljanak rá, hogy közéjük mennek - győzködték őket az ismerős afgánok. - És hát hogy is találhatnak oda? Hiszen ezek kóborolnak, nem ülnek meg egy helyen.” S valóban, a kosik végtelen hosszúságú tevekaravánjai ott vándorolnak az Amu-darja felső folyása mentén mindenütt.

... A kosi esküvői szertartás két teljes napig tart. Az első nap hajnalán megérkeznek a menyasszonyhoz barátnői és néhány idősebb asszony. Ők hozzák az esküvői ruhát: fehér inget, bönadrágot, a menyasszony kezét és lábát pedig különleges krémmel kenik be. Két óra múlva a menyasszony keze és lába halványpirosra színeződik, s egy ideig még az esküvő után is ilyen marad.

A törzs legidősebb asszonya ezután a menyasszony fésüléséhez lát. Szurok és méz keverékét keni a hajára, ami két órával e művelet után fényes-kemény frizurává alakul.

A lányok kórusa szomorú dalokat énekel, a menyasszony erre az énekszóra hagyja el szülei házát, hogy a vőlegény lakhelyére induljon. A fiú már a küszöbön várja őt.

A sátorban szőnyeg van a padlóra terítve, amelyen óriási tálakban gőzölög a vendégeknek szánt finomság: a főtt kecskehús meg a rizs. A vendégek egész este esznek-isznak, táncolnak és nótáznak. Az esküvőre azonban még nem került sor, a fiatalok csak másnap lesznek törvényesen férj és feleség. Csak másnap - egy különleges verseny után, amelyben a törzs minden férfitagja részt vesz. Valamennyiüknek egyetlen kardcsapással kell elmetszeniük egy fatörzset, amely csak néhány centiméternyire áll ki a földből....

A mérkőzés után az ifjú házások törvényesen is bevonulhatnak a maguk jurtájába. Csakhogy ez nem olyan könnyű: a fiatalok útjába a vőlegény barátainak sorfala áll. Megragadják a vőlegény ruháját, s közben igyekeznek elragadni a menyasszonyát; csúfolják az újdonsült férjet, gúnyolják, kétségbe vonják minden nemes tulajdonságát.

A férjétől elragadott menyecske tüstént a barátnői kezébe kerül, akik kiáltoznak, zokognak, és minden módon győzködik őt, hogy „mondjon le a szándékáról”. Ez a játék egészen addig tart, amíg meg nem jelenik az ifjú férj édesanyja. Ő aztán kézen fogja a menyét, gyöngéden átöleli, a másik kezével meg a fiát ragadja galléron és így vezeti be őket a jurtába. Most már senki sem állja útját a fiataloknak.

Persze a legény anyját sem tartóztatja föl senki, ő pedig bemegy az ifjú házásokkal a jurtába, nyolc napon át ott is marad, hogy meggyőződjék róla, helyesen választott-e a fia.

F: Szegő László
(36) 117-118. o.

GYÖRFFY ISTVÁN: A NÉPHAGYOMÁNY ÉS A NEMZETI MŰVELŐDÉS

Hagyományon általában az elődeinktől reánk maradt szellemi javakat értjük, míg a hagyaték vagy örökség szók a reánk szállott anyagi javakat jelölik. A hagyomány ősi soron szájról-szájra terjed. Többé-kevésbé minden ember tanítómestere ennek az ősi „iskolánkívüli népművelés”-nek, mégis a hagyományátadásnak és -átvételnek megvannak az erre született mesterei, aminthogy a népköltészetet, népdalt sem a nép minden tagja költi, hanem erre született kiválóságai.

Vannak szóval ki nem fejezhető hagyományok, *nem tárgyi* örökségek, ezek a *szokások*, a népelet íratlan törvényei.

Az írásbeliség módot ad arra, hogy hagyományainkat ne csak szájról-szájra, hanem írás által is terjesszük. A lejegyzett hagyomány is átöröklődik az utánunk jövő nemzedékre, de ha az élők emlékezetében nem marad meg, akkor az élettelen hagyomány, melynek már nincs meg az a hatalmas, életkormányozó ereje, mint az élő hagyományoknak vagy szokásoknak.

Az a tény, hogy külön *nemzeti* és külön *néphagyományról* szoktunk beszélni, azt mutatja, hogy a nemzeti és a néphagyomány - legalábbis nálunk - nem ugyanaz. (...)

Ma a nyugat-európai szabású iskola- és könyvműveltség fénykorát éljük, s a nemzetmegtartó hagyományok ápolásával nem törődünk. Valami alacsonyabbrendűség érzése vett erőt rajtunk. Nem becsüljük azt, ami a miénk. Kapva-kapunk mindenben, ami idegen, ami „európai”. Pedig Európa nem arra kíváncsi, hogy átvettünk-e mindent, amit az európai művelődés nyújthat, hanem arra, hogy a magunkéból mivel gyarapítottuk az európai művelődést! Európa az egyéniséget keresi és értékeli bennünk, nem a tanulékonytságot. Japán alig száz év alatt európai műveltségű állam lett, anélkül, hogy hagyományait feladta volna. A finnek pedig

nemzeti egyéniségüket azzal domborították ki, hogy gazdag és értékes néphagyományaikat szervesen beépítették nemzeti műveltségükbe. (...)

Nálunk ez a folyamat még nem ment végbe.

(54) 463-464. o.

TARJÁN GÁBOR: HAGYOMÁNYŐRZŐ KÖZÖSSÉGEK

A népi kultúra képviselője nálunk elsősorban a parasztság volt, de más rétegek (pásztorok, kézművesek, városi proletariátus stb.) részben vagy egészben szintén e kultúrában éltek. A hagyományos paraszti kultúra sok vonásban megegyezik az Európán kívüli népek törzsi kultúrájával. A két kultúra között a legfőbb hasonlóság a *hagyományosságban* van. A törzsi kultúra azonban az egész nép közkinccse (a legutóbbi időket nem számítva), az európai népek paraszti műveltsége viszont a felsőbb osztályok árnyékában élő „földalatti” kultúra. Az uralkodó kultúra mindig írásbeli, az alávetett nép műveltséganyaga viszont a szájhagyományban terjed és marad fenn. Külső elemek csak a hagyomány szűrőjén keresztül érvényesülhetnek, a rendszerbe nem illeszkedő jelenségek kihullanak a rostán. A több száz, több ezer éve érlelődő hagyományos kultúrák teljesen letisztult alapformákat őriznek.

Természetesen minden nép elsősorban saját hagyományainak fenntartásához ragaszkodik, de az évszázados együttélés folyamán számos ismeret kicserélődik a szomszédos népek között, és a kultúra részévé válik. (...)

A népi társadalmak legfontosabb egysége a vérségi alapon szerveződött *kisközösség*. A család, a rokonság, a falu irányítja a viselkedést, a szokásokat, az erkölcsöt, ebből kilépni nem lehet. A közösséget szigorúsága mellett a biztonságérzet is jellemzi, a közös sors, érdekazonosság, az egymásért való szolidaritás védelmet nyújt, sőt az egyéniség kibontakoztatásához teret, biztos alapot ad. Mai szemmel nézve talán szűkek voltak a hagyományos falu mozgásterei, de emberméretük miatt a benne élők egy alapfokú mindenség középpontjában érezhették magukat. A kisebb közösségek (faluk, kistáj) tágabb körökhöz (népcsoport, nemzet) tartoztak, és a nagyobb egységet a közös nyelv, történelem és az együvé tartozás tudata fogta össze. Mindezek együtt adták a közösség megtartó erejét, amely az ember számára az egyik legfontosabb támaszt jelentette és jelenti ma is.

Napjaink fontos problémáját, az elidegenedést csak új közösségek létrehozásával számolhatjuk fel.

(132) 6-7. o.

FRIEDHART KLIX: A TÁRSADALMI VISZONYOK ARCHAIKUS SZABÁLYOZÁSA

A mítoszok eredetileg történetek, melyeket a szájhagyomány ad tovább nemzedékről nemzedékre. Lehetséges, hogy a népek meséi évezredekre visszamenő mitikus elemeket tartalmaznak. Jó és rossz cselekedetéről szólnak, emberfeletti veszélyek legyőzéséről felfokozott testi erővel, melyet a dolgokból vagy azok érintéséből mágikus úton nyernek....

A mítoszok mindent meseszerűen interpretálnak. Az állatokat mozgó indítékok egyeznek az emberekével; a növények beszélnek, a kövek szándékosan cselekednek. A mítoszok megmagyarázzák a megmagyarázhatatlannak tűnőt: a halál feletti győzelmet vagy a természetfeletti erők okait. S ebben megalapozzák a mágiát, melynek feladata, hogy kikényszerítse a szűkséget. A varázslat ereje a gondolatok és szavak hatalmába, az elképzelések valóságformáló hatásába vetett hitből származik. A varázslás különféle formáit írták le: az érintés erőt kölcsönöz, vagy éppen betegséget gyógyít stb. A mágikus tevékenységben úgy bánnak a szellemekkel vagy démonokkal, mint az élő emberekkel: ízletes eleséggel engesztelik őket, elűzik őket a totem által való varázslattal.

A mágikus tevékenység lényege tehát az a kísérlet, hogy a kívánt hatásokat a gondolat hatalmával elérjék. Ez a felelősök számára kockázatos vállalkozás, mert csak véletlen események igazolhatják őket. Biztosítékuk kétirányú. Egyrészt: meghatározott személyek vagy a személyek kisebb csoportjai specializálódnak ezekre a mágikus varázslásokra. Sikeres akcióik mély társadalmi szükségletnek felelnek meg, és „legendává” válnak. Társadalmi presztízsük ennek megfelelően nagy. Ugyanakkor kockázatuk is. Számos természeti néppel kapcsolatban fennmaradt, hogy a kudarcot valló mágust - legyen az jós, sámán vagy varázsló - nemegyszer elűzték.

F: Bacsó Béla
(78) 180-181. o.

KÓSA LÁSZLÓ: NÉPI KULTÚRA - NEMZETI KULTÚRA

A népi kultúra iránti érdeklődés korábban sosem volt olyan gazdagon rétegzett, mint napjainkban. Virágzik a ma már hagyományosnak számító pódiumművészet, amely a klasszikus előadás szabályai szerint viszi színpadra a néptáncot és a dalt. A többszáz öntevékeny és a néhány nagy tudású hivatásos együttes ma is szép sikereket arat. Köztük a legnagyobb múltú, az Állami Népi Együttes az elmúlt huszonöt évben a fél világnak ízelítőt nyújtott népművészetünkből. Míg azonban ez a fajta művészi előadásmód szemlélő közönségre számít, a közelmúltban született új közművelődési formák mozgósítják a népi kultúra híveit, és a passzivitásból aktív résztvevőké változtatják őket. A nagysikerű „Röpülj páva” népdaléneklési verseny - elsősorban falun - százával tömörítette azokat, akik még a szájhagyomány ezer éves törvényei szerint szüleiktől tanulták a dalokat, s most föltámadt bennük az éneklés igénye. Sorra alakultak a páva-körök, hogy a helyi népzenei hagyományokat továbbadják és fenntartsák. A városi, elsősorban a nagyvárosi fiatalság a társadalom legmozgékonyabb, minden újra legfogékonyabb rétege is megteremtette a maga sajátos közművelődési alkalmait. Ezeknek a munkásfiataloknak és diákoknak halvány ismereteik és emlékeik vannak a parasztság hagyományáról. Legfeljebb nagyszüleik falusi házában padlásán találkoztak a letűnt világ poros pókhálós emlékeivel, vagy elbeszélésből tudnak a paraszti ünnepek hajdani

szertartásairól, a népviselet pompájáról. Szüleik, akik nagy tömegben az első városiak nemzedékéhez tartoznak, többnyire szégyellték, levetkőzni igyekeztek a régi visszahúzó életmódnak minden emlékét. Gyermeküket ezek az érzések már nem zavarják, előítélet nélkül közelednek hozzá. Popzenének érzik a népi muzsikát, kitűnő szórakozásnak a táncot, az öltözködést élénkítő ruhadarabnak a hímzett mellényt vagy blúzt. Ezek éppúgy kielégítik mozgási és öltözködési igényeiket, kifejezik érzéseiket, mint a modern nyugat-európai eredetű táncok és tömegzenei divatok. A spontán alakult zenekarok, együttesek, amelyek klubokban, szakkörökben találtak otthonra, szervező központjai a mai érdeklődésáram öntevékeny ágának. Külön figyelmet érdemel a közös művelődési és szórakozási alkalmak legvonzóbbika, a *táncház*.

(81) 92-94. o.

BÁLINT SÁNDOR: A NÉPI HITVILÁG

A ház, hajlék a család életének, munkájának színhelye. Meg is tettek mindent a benne lakók oltalmára. Az új tápai ház fundamentomába Nagyboldogasszony, tehát Mária mennybemenetelének ünnepén szentelt fűvet, Jézust jelképező szentelt gyertyát tettek, sőt szórtak. Nem feledkeztek meg a mágiáról sem: a ház küszöbe alá akasztott ember kötelét rejtették, hogy így pusztuljon, aki rontó szándékkal akar a hajlékba lépni. Szellemjárás ellen régebben fokhagymakoszorút is akasztottak a házbejárat, vagyis a konyhaajtó fölé.

Jámbor öregek lefekvés előtt e szavakkal zárták be az ajtót: „Becsukom az ajtót Atyának, Fiúnak, Szentlélok Istennek nevibe”.

A konyha belső részét a tűzhely foglalta el. Miután a szabadkémény volt a ház egyetlen nyílt, vagyis el nem zárható, reteszelt rész, naiv, egyébként logikus felfogás szerint csak ezen keresztül látogathatta meg a rossz: villám, boszorkány a családot. Ezért égiháború idején a szentelt gyertya lángjánál meggyújtott virágvasárnapi barkát éppen itt, a kémény alatt égették.

A gonosz elrettentésére régebben a villámsújtotta fát szétdarabolták, hazavitték: küszöb alá tették, házra, istállóra, ólra tűzték.

A készülő tűzhely, illetőleg kemence alapjába ősi áldozati kultusz maradványaként lófejet, eleven csirkét raktak. Ha a tűz sisteregve égett, pörölt rajta, úgy vélték, hogy szerencsétlenség éri a családot. Megköpködték e szavakkal: „Pű, eredj a szomszédba!”

A szoba, „tisztaszoba”, „tisztaház” hitvilágához, egyben a parasztlelet funkcionális szemléletéhez tartozott Tápén is, hogy dísz tárgyak nem voltak benne. Amit mi annak érzünk: szentkép, szögre akasztott olvasó, búcsújáró helyekről hozott kegyképmásolat régebben nagyon is gyakorlati, gonoszűző szándékokat szolgált, áhítatot, békességet sugárzott. Ezért került még ide a Háromkirályok vize, virágvasárnapi barka, Gyertyaszentelőkor vagy János és Pál napján szentelt, fölpántlikázott, sokszor a kenyérkosár fölé akasztott gyertya, úr napi virág, búzaszentelőkor szentelt búza, aratókoszorú, Sarlós Boldogasszonykor szentelt fodormenta, Nagyboldogasszony napján szentelt virág, főleg comborka, továbbá karácsonyi morzsa, valamikor még az ablaküveg közé rakott radnai ág is. Ezeket és más füveket, házi orvosságokat a gazdasszony gondozza, szükség esetén pedig előveszi.

A „házajtó”, vagyis szobaajtó és kemence közötti falrészen függött a szentölt víztartó, amely régebben cserépből készült, és Veronika kendője volt rajta kiformázva. A beleöntött szenteltvízzel lefekvés előtt a gazdasszony meghintette, „főszentölte” a szoba négy sarkát. Ha valamelyik családtagnak közeledett a halála, akkor az ajtókilincset is. Mindez a gonosz elriasztását szolgálta, hiszen az ördög fél a szenteltvíztől.

Ott függött a falon a „háziáldás” is

A tükör gazdag képzeletvilágából csak annyit említünk, hogy pávatollat tűznek, sok helyen manapság is, egyik sarkába. A páva a középkori egyházi jelképrendszer szerint a lélek halhatatlanságát ábrázolja. Ebben az elnépiesedett alkalmazásában a tükörbe nézéssel kapcsolatos, Tápén is emlegetett ártalmakat akarják távol tartani.

A régi tápai szoba mestergerendájának feltámasztására az ágas szolgált. Más nevére már nem emlékeznek. A belevert szögön függöttek a családtagok olvasói, azaz rózsafüzérei.

Amíg a konyhának a tűzhely, a lakószobának az asztal a reális, de egyúttal kultikus súlypontja: kenyér, vagyis Krisztus teste kerül rá. Tápén a keresztapa vásárol szobaasztalt a vőlegénynek. Annál az asztalnál, amelyen már a haldokló ellátása végett szentség, azaz szentostya állott, nem lehet gyerekeknek hancúrozni, felnőtteknek részegen mulatozni. Régebben Tápén is járta az asztaltáncoltatás, ilyen asztalnál azonban az öregek nem túrték meg az efféle játékot.

A régimódi szoba kemencével szemben levő sarkának, ahol a két sarokpad is találkozott, „szentsarok” volt a neve. Ez régebben a kenyérkosár helye. Ehhez, illetőleg a kenyérhez csak a gazda nyúlhatott. A kenyérszegés régebben az ő kiváltsága volt. A szentsarokban senki nem ülhetett, egyébként kényelmetlen is lett volna. Fölötte szentelt gyertya, vagyis Jézus-jelkép, a kosárban pedig búzaszentelésről hozott néhány szál zöld búza.

(18) 23-26. o.

RÓHEIM GÉZA: HALOTTI SZERTARTÁSOK

Halotti szokásaink és egyáltalán az öt világrész minden népeinek halotti szokásai alapján véve egy-két egyszerű, de annál mélyebb gyökerű lélektani nevezőre hozhatók. Valami elszakadt, leválik, és a hiány félelmes, borzasztó. A lélek elhagyja a testet, a halott az élők társadalmát. A pszichoanalízis már régen kiderítette, és legújabbán nagyobb nyomatékkal hangsúlyozta, hogy az egyén a születés pillanatában szerzi meg ezeket a filogenetikailag örökölt élményeket, a halott testéről leváló lélek prototípusa volna az anyáról leváló csecsemő. Újabb kutatások folytán a hangsúly eltolódott a csecsemőről a szülőre, vagyis a félelemérzet voltaképpen arra vonatkozik, hogy az emberről leválik egy rész, a nőről a gyermek, a férfiről a coitusnál a semen. Míg egyrészt nyilvánvaló, hogy ez a formulázás az előbbivel közös ősforrásra megy vissza az élőlényeknek abban az ős élményében, amelyet a tudomány oszlásnak nevez, és amely a szülést és születést, nemzést és halált differenciálatlanul foglalja magában, másrészt az is szembeszökő, hogy ez az újabb felfogás még jobban illik a halotti szokásokra. A haldokló fél, hogy valami leszakadt róla (ez a lélek), a társadalom, az élők világa megremeg, mikor valaki leszakadt róla, t.i. a halott. És itt értjük meg a hívők igazát, akik vigaszt keresnek a vallásban; a lélekben való hitet valóban a vigasz keresése teremtette, és anyagnak ehhez a mítoszhoz felhasználta előbbi jól végződött katasztrófák élménynyomait.

A testről leváló gyermek tovább él, a genitáléből kijövő semen új életet teremt, így a végső agónia mögött is új élet délibábja int.

A katasztrófára a psziché kétféleképpen reagálhat: *hangsúlyozza* vagy *letagadja*. A halott, ha már meghalt, tűnjön el minél előbb, mert borzalmas mivoltában emlékeztet a végső órára. Vagy pedig úgy kell tekinteni a halált, mintha nem a legszomorúbb, hanem valami örvendetes esemény volna, nem az élet záróköve, hanem új élet kapuja.

Magyar szokásaink ethnikus jellegét, ethnológiai értelemben vett korát meghatározni itt különösen nehéz. Az alapvonások általánosan emberiek, sőt a kifejezésmód is gyakran közös tulajdona a germán-szláv és uraltáji népeknek.

(113) 155-156. o.

WOLFHART PANNENBERG: HAGYOMÁNY ÉS FORRADALOM

A ma emberét már igen-igen vékony szálak kötik a tradícióhoz. Még csak nem is valamely hagyomány vált kétségessé, hanem - úgy tűnik - az élet és a gondolkodás áthagyományozott formáinak jelentősége iránti érzék gyengült meg. Az áthagyományozott formák kötelező ereje ma már észrevehetően csökken az élet minden területén: a társadalmi életben és játékszabályaiban, a politikai cselekvésben, a vallás, a művészet és a szépirodalom szellemi hagyományában. Meglehet, az emberek olyan támaszra vágyódnak, melyet a korábbi nemzedéknek az a hagyomány biztosított, ami eltette őket. A felvilágosodás óta újra meg újra feltörő ellenszenv a hagyomány iránt, mely végül századunk elején átütő erővel az ifjúsági mozgalmakban nyilvánult meg, a második világháború után többé nem jelentkezhet hasonló intenzitással. Nincs szükség lázadásra valóságos vagy akár puszta külsőséggé vált életformák ellen. Ahol mégis előfordul, ott a társadalom fejlettségének jelenlegi fokát tekintve túlzottan olcsó s egyúttal veszélyes magatartás lenne, minthogy szenvedélytől fűtött megmozdulásokat válthatna ki. Ma már, ha valami lényegeset és előremutatót szeretnénk megfogalmazni, nem elégedhetünk meg az egykori kultúrkritika receptjével. Korunk jellemző vonásának számít ugyanis az emberi kapcsolatok legkülönbözőbb területeken tapasztalható formátlansága, talajtalansága, mely esetenként felkelti a vágyat az áthagyományozott életformáknak a védelmező ereje iránt, melyek nélkül még a számunkra fontos tartalmak is szétesnek. És mégis, ha a mai élet nihilista jellegétől való mélységes félelemből hagyományaink maradékához, vagy egyáltalán, a gondolkodás és az élet letűnt formái felé fordulunk, az áthagyományozott érték és forma akkor sem bizonyul magától értetődő mértéknek. A hagyomány igazságát újra meg újra vissza kell nyernünk.

F: Boros István
(106) 88. o.

Ajánlott irodalom

Balassa Iván - Ortutay Gyula: Magyar néprajz (Corvina, Bp.,1982.)

Balassa Iván: A határainkon túli magyarok néprajza (Gondolat, Bp., 1989.)

Dobos Ilona: Paraszti szájhagyomány, városi szóbeliség (Gondolat, Bp., 1986.)

Hamvas Béla: Scientia Sacra - Az őskori emberiség szellemi hagyománya (Magvető, Bp., 1988.)

Hernádi Miklós: Ünneplő társadalom: ünnepi viselkedések a mai Magyarországon (Kossuth, Bp., 1985.)

Jahoda, G.: A babona lélektana (Közgazdasági és Jogi K., Bp., 1975.)

Ráth-Végh István: Két évezred babonái (Móra, Bp., 1957.)

Supka Géza: Kalandozás a kalendáriumban és más érdekességek (Helikon, Békéscsaba, 1988.)

7. Kommunikáció - Nyelv

„Csak olyat beszélj, ami mások
vagy magad hasznára lehet.”

(Benjamin Franklin)

KALAPÁCS JÁNOS: KOMMUNIKÁCIÓ

A társadalmi élet minden területén az egyének és a csoportok egymással való érintkezésében hatalmas jelentősége van az információk (hírek, adatok, tájékoztatási anyagok, friss értesülések stb.) egymás közti cseréjének.

Ezt a folyamatot kommunikációnak nevezzük.

Az egyének közötti kapcsolat önmagában is mindig kommunikációnak tekinthető, még akkor is, ha a társas érintkezés lényege nem az információ közlése. Jelen vagyunk, megmutatjuk magunkat, gesztikulálunk, beszélünk egymáshoz stb. A kapcsolat csupa jelentésből, információkból áll.

Mi az, ami az egyént a kommunikációra készíti?

Válaszként négy esetet érdemes megemlítenünk:

- *amikor a másik jelen van.*

Például az utcán sétálgatunk, odajön hozzánk valaki, és segítségünket kéri egy útvonal meghatározásában.

Az udvarias megszólítás elindíthatja a kommunikációt.

- *a közlési vágy valamilyen célból.*

Például kedves ismerősünk néhány napos külföldi tartózkodása idejére ránk bízva a lottószelvényét, amely, mint kiderül, négyes találatot ér el.

Alig várjuk, hogy hazajöjjön, és elmondhassuk neki.

- *amikor a feszültség feloldása a cél.*

Például amikor belépünk egy vasúti fölkébe, „Van-e itt egy üres hely?” kérdésünkre általában feszült csend támad. Nagyon hálásak vagyunk, ha valaki - miközben csomagjainkat feltornázzuk a polcra - társalgást kezdeményez velünk az időjárásra és a tegnapi krimire utalva, és ezzel feloldja a feszültséget.

- *a kommunikációs készletésben a szerep a meghatározó.*

Például a tanárnak akkor is órát kell tartania, ha valamilyen oknál fogva nincs kedve hozzá. Be kell mennie az órájára, és „kommunikálnia” kell a diáksággal.

A kommunikációs folyamattal csak akkor lehetünk elégedettek, ha a közölt információ eljut a befogadóhoz, aki feldolgozza, és szükség esetén továbbítva azt, mindezekről visszajelzést küld a közlőnek.

KAHLIL GIBRAN: A PRÓFÉTA

... Akkor beszélsz, amikor gondolataiddal nem vagy barátságban.

És amikor nem élhatsz immár tovább szíved magányában, akkor ajkaidon élsz, a hang pedig kitérő és időtöltés.

És beszéded nagy részében a gondolat félig meggyilkoltatik.

Mert a gondolat a szabad tér madara; a szavak kalitkájában kibonthatja szárnyait, de föl nem repülhet.

Vannak közöttetek, akik azért keresik a beszédeseket, mert félnek az egyedülléttől.

Az egyedüllét csöndje feltárja előttük meztelen önmagukat, és szeretnének elmenekülni előle.

És vannak, akik beszélnek, és anélkül, hogy sejténék vagy remélnék, olyan igazságot fednek fel, amelyet maguk sem értenek.

És vannak olyanok, akik belül ismerik az igazságot, de szavakkal nem mondják el.

Az ilyenek keblében lakik a csend, amelynek ritmusa van....

F: Révbíró Tamás
(50) 77. o.

DONALD O. HEBB: A NYELV TANULÁSA

A nyelvet nem egyszerűen a magasabb fokú emberi intelligencia határozza meg. A csecsemőnél különleges készenlét van arra, hogy a beszédhangokra reagáljon, s egyben sajátos tanulási képesség is, melyet joggal tekinthetünk ösztönösnek. Így olyan kevés speciális tapasztalatra van szükség a nyelv kialakításában, s olyan csekély szerepe van az ösztönzőknek és a megerősítésnek, hogy Noam Chomsky úgy vélte, a tanulás szerepe itt felületes: a nyelv lényegi mechanizmusát az agy örökletes struktúrájának kell meghatározni. Szerinte ezek előzetesen léteznek, s csupán a nyelvhasználattal telített környezetre van szükség ahhoz, hogy nyelvi mechanizmusok aktiválódjanak. Bizonyos szókincset természetesen el kell sajátítani, s meg kell tanulni a beszéd felszíni stílusát is, hiszen ezek országonként vagy országrészenként változnak. Ám, mint ezt Chomsky meggyőzően kimutatta, a nyelv megértésében az igazi kérdés nem a szókincs vagy a kiejtés, hanem az ezek mögött álló mechanizmusok, melyet ő a nyelv „mélystruktúrájának” nevezett. Ez a nyelvtan problémája, s a megértésnek az a fajtája, mely lehetővé teszi a gyermek számára, hogy erőfeszítések nélkül új mondatokat alkosson, még akkor is, ha ezekben olyan szavak szerepelnek, amelyeket akkor hallott első alkalommal.

A kötet fordítói: Czigler István, Lénárt László, Molnár Péter, Pléh Csaba, Szabó Imre
(57) 295. o.

TAMÁSI ÁRON: A MAGYAR SZÓ BECSÜLETE

Eljött azonban az idő, amikor a hangból szó lett. Ez a fordulat volt a legnagyobb esemény az emberiség történetében. A hang, az emberi beszédnek ez az ősi sejtje, aminek se füle, se farka nem volt, egyszerre csodálatos fejlődésnek indult. Szó után szó kelt ki belőle, s a szavakból beszéd kezdett alakulni. A test hangjából az értelem megteremtette a nyelvet, mely aztán a sors, az atyafiság és az érdek követelményei szerint ismét külön ágakra bomlott.

A különböző nyelvek melegéből keltek ki a különböző népek, melyeket az atyafiság és az együttes érdek alapján a közös szó szervezett nemzetekké.

Velünk is ez történt.

A magyarságot is az atyafiság és az együttes érdek alapján a sors verte egybe; hazát a bátorsággal irányított életöszton szerzett neki, de nemzetté a magyar szó teremtette.

Mint jelképes hatalom, a magyar szó nekünk a legnagyobb ereklve. Kegyelet, hűség és becsület illeti őt.

(101) 95. o.

VYAAS HOUSTON: A MEGVILÁGOSODÁS NYELVE

(A szanszkrit és a technológia kora)

A *Modes of Thought* című művében Whitehead bámulattal adózik a nyelv előtt: „Az emberiség mentalitása és nyelve egymást teremtette. Ha adott ténynek tekintjük a nyelv keletkezését, akkor nem túlzás azt állítani, hogy az emberiséget a nyelv ajándékozta meg a lélekkel. A teremtés hatodik napját inkább így kellene leírni: »Adta nékik a beszédet, és lélekké váltak.«” (...)

Az emberi történelem nagy felfedezései közül a nyelv a legjelentősebb, ugyanakkor a leginkább természetesnek tekintett. Nyelv nélkül nem létezhet civilizáció. S ahogy egyre pontosabbá és kifinomultabbá válik a nyelv az emberi élet finomságainak és összetettségének leírásában, úgy tudunk egyre jobban és hatásosabban megfelelni az élet követelményeinek.

A század elején még nem folyamodhattunk azokhoz a modern műszaki vívmányokhoz, amelyek könnyebbé, hatékonyabbá és örömtelibbé teszik mindennapi szükségleteink kielégítését. A műszaki haladás a matematika felgyorsult fejlődésének köszönhető. A matematika olyan „nyelv”, amely hozzásegített bennünket az anyag és energia kölcsönhatásának meglehetősen pontos felismeréséhez. A matematika mint nyelv által lehetővé tett egyre finomabb megkülönböztetés óriási energiákat szabadít fel, amit az elért technikai vívmányok is tükröznek.

Az emberiség ugyanakkor messze lemaradt a műszaki fejlődés mögött. Az ingatag politikai és ökológiai egyensúly nyilvánvaló jele annak, hogy a technológia hatalma ugyancsak fölülmúlja a műszaki haladást irányítani óhajtó ember hatalmát. Lemaradásunkat könnyen magyarázhatnánk azzal, hogy a mindennapi érintkezésben használt nyelvek precizitása elmarad az életet mindjobban hatalmába kerítő technológia követelményei mögött.

F: A forrásban nincs megjelölve
(67) 34-35. o.

WOLFHART PANNENBERG: AZ EMBER LÉTFÖLADATA ÉS A FANTÁZIA

A nyelv akkor jön létre, amikor egy többször is előbukkanó alakzatot meghatározott hanggal üdvözöl az ember, azzal a hanggal, amit attól fogva az illető alakzatnak tulajdonít, és számára fönntart. Hogy egyáltalán hangok által is kifejeződhet a fölismerés, azt az állatoknál is láthatjuk, például a gazdáját üdvöző kutya ugatásán. A nyelv azonban csak ott jön létre, ahol egy meghatározott hang vagy hangsor egy meghatározott alakzathoz rendelődik hozzá, míg más alakzatokhoz más hangok társulnak. A nyelv létrejötte szorosan összefügg azzal a sajátos tárgyilagossággal, mellyel az ember az őt körülvevő dolgokhoz fordul. Számára azok nem az ösztönkényszer működésének automatikus kiváltói, hanem önálló tárgyak, melyek önmagukban is megérdemlik s fölkelik az érdeklődést. Saját hangját, mellyel az ismerős alakzatokat köszönti, azért észleli az ember úgy, mintha a tárgy váltotta volna ki belőle. A hangokat úgy tapasztalja meg, mint amik hozzátartoznak ehhez a dologhoz, ehhez a formához. A tárgyak és formák változatossága arra ingerli, hogy újabb és újabb hangokat és hangkapcsolatokat képezzen, hogy minden egyes dolgot megnevezhessen. Megfordítva pedig épp ezáltal fejlődik ki a valóság sokrétűségének tudata. A hangzó világ fejlődése és a tapasztalatok bővülése kölcsönösen erősítik egymást. Ezen a módon a gyermek egy sajátos nyelv, az úgynevezett gyermeknyelv spontán csíráit fejleszti ki. Persze, ezek a kezdemények hamarosan ismét eltűnnek, mert a felnőttek, rámutatván a dolgokra, kimondják és többször elismélik az azokhoz tartozó szavakat, így a gyermek gyorsan megtanulja a felnőttek nyelvén kifejezni magát. Jól látszik ebből a nyelvképzés társadalmi jellege. Különböen is, éppen a közlés az a fő inger, mely a szavak sokaságának elsajátításához vezet. Saját tapasztalataink és kívánságaink mások számára való közlésének jóleső öröme pedig a nyelv további formálására ösztönöz.

F: Gáspár Csaba László
(106) 18-19. o.

KALÍLA ÉS DIMNA

Összegyűltek pedig egykor a különböző égtájak királyai, Kínából, Indiából, Perzsiából és Bizáncból. Így beszéltek: „Mindegyikünknek mondania kell egy olyan mondást, amelyet lejegyezve örökül hagyunk az utókornak.”

A kínai király így szólt: „Nagyobb a hatalmam afölött, amit nem mondtam, mint afölött, hogy álljam a kimondott szót.”

Az indiai király ezt mondotta: „Csodálkozom azon, aki beszél. Ha szava mellette szól, akkor sem használ neki, ha ellene szól, elpusztítja.”

A perzsák királya így szólt: „Ha kiejtek egy szót, a hatalmába kerít engem, ha nem ejtem ki, én tartom hatalmamban.”

A bizánci király pedig így szólt: „Soha nem bántam meg azt, amit nem mondtam ki.” A hallgatás a királyoknál üdvösebb a fecsegésnél, amely semmi jóra nem vezet, s az embernek a nyelve az, amely ellen leginkább oltalmat kell keresnie.

(69) 15. o.

KUNG MESTER BESZÉLGETÉSEI A SZAVAK HELYES HASZNÁLATÁRÓL

Ce Lu szólt:

- Vej herceg várja a Mestert, hogy a kormányzást átvegye. Mi legyen első teendője?

A Mester így szólt:

- A szavak helyes használatának helyreállítása.

Ce Lu szólt:

- Ez az egész? Most az egyszer a mester hibázni fog. Miért kell a szavakat helyesen használni?

- Milyen együgyű vagy te, Jü! A bölcs mellőzi azt, amit nem ért. Ha a szavak használata nem helyes, a fogalmak értelme zavaros; ha a fogalmak értelme zavaros, nem lehet szabatosan cselekedni; ha nem lehet szabatosan cselekedni, az erkölcs és a művészet nem virágzik; ha az erkölcs és a művészet nem virágzik, a büntetés értelmetlen; ha a büntetésnek nincs értelme, a nép nem tudja, hova lépjen, és mit tegyen. A bölcs első dolga, hogy fogalmait szavakká s a szavakat tettekké tegye. Nem tűri, hogy a szavaiban rendetlenség legyen.

Minden ezen múlik.

F: Hamvas Béla
(56) 34. o.

BUDDHA: A MEGTISZTULÁS ÚTJA

(A helyes viselkedés útja)

Annak leírására, hogy az egyes szavak megfelelőek-e, ötféle ellentétpárt használhatunk: egyes szavak megfelelnek az alkalomnak, mások nem; egyes szavak fedik a tényeket, mások nem; egyes szavak kellemesen hangzanak, mások bántóan; egyes szavak jótékony hatásúak, mások ártalmasak; egyes szavak jóindulatúak, mások gyűlölködőek.

Bármilyen szavakat használunk, gondosan kell megválasszuk őket, mert minden egyes szavunk jó vagy rossz irányba befolyásolja az embereket. Ha elménk jóindulattal és könyörületességgel telített, ellenáll minden gonosz szónak. Így nem engedhetjük, hogy haragos szavak hagyják el ajkunkat, mert ezek gyűlöletet és ellenségeskedést szítanak; szavaink mindig az együttérzés és a bölcsesség szavai kell legyenek.

F: Jaloveczky László
(29) 134. o.

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: A VILÁG NYELVEI

Az emberek élnek, lélegeznek, és beszélnek. Életünk egyik fontos tevékenysége - pusztán külső szemléletre is - az, hogy gondolatainkat, érzelmeinket szavakkal közöljük, hogy mások gondolataira, érzéseire figyelünk, azokat a nyelv közege által fölfogjuk, megértjük. Attól a pillanattól fogva, hogy a világra születünk, mindaddig, míg meg nem halunk, beszélünk. Megsemmisülésünknek jellegzetes ismertetőjele nemcsak az, hogy elsápadunk, hogy meghidegedünk, hanem az is, hogy elhallgatunk. A halott és a halál „néma”. Viszont az élő és az élet hangos. Bölcsönktől kezdve koporsónk zártáig hangok és szavak miriádjai zümmögnek körülöttünk. Még álmunkban is azokkal bibelődünk. Sőt, ha hallgatunk, akkor se vesztegelnek bennünk tétlenül a szavak. Állandóan ott libegnek ezek öntudatunk mélyén vagy öntudatunk felületén, hogy kifejezzék lelki élményeinket. Ilyenkor a belső - nem hallható - nyelv működik bennünk.

(83) 137. o.

LUDWIG WITTGENSTEIN: A BIZONYOSSÁGRÓL

61. ... Egy szónak egy jelentése - alkalmazásának egy módja.
Mert ez az, amit megtanulunk, amikor a szó elsőre beágyazódik nyelvünkbe.
62. Ezért van megfelelés a „jelentés” és a „szabály” kifejezések között.
63. Ha a tényeket máshogyan képzeljük el, mint ahogyan vannak, akkor bizonyos nyelvjátékok elveszítik fontosságukat, mások pedig fontossá válnak. És így változik, ámbár fokozatosan, a nyelv szókincsének a használata.

F: Neumer Katalin
(141) 25. o.

NÁDAS PÉTER: HELEN

Vettem ezt a szót, hogy ország. Ha magyarul mondom, akkor tágas, nyitott, szél járja át. *Ország*. Egy jó nagy kerek o-val kezdődik, a végét az á nyitja ki, hangzásában egyszerre mély és magas, s kettős mássalhangzójával még a felette fúvó szelet is megszisztegeti. Meglehetősen kicsi ország polgára vagyok, de van hozzá egy levegős szavam. S ennek megfelelően az országról is ilyen a képzetem. Ha most németül mondják nekem, hogy ország, akkor a szó jelentését megértem, azt is tudom, hogy ez nagyon nagy ország, mégis úgy fogják föl az érzéseim, mintha egy súlyos és sötét göröngy lenne. A légköri nyomás valósággal a földhöz préseli ezt a szót. (...)

A szavak hangalakjába rejtett mitikus és mágikus tartományokat a nyelvek kölcsönösen elzárják egymás elől, s nem mondhatnánk, hogy ennek az elzártságnak ne lennének olykor pusztítók a következményei, de tudom, hogy vannak ilyen tartományok. Ahhoz, hogy értsük egymást, a közkézen forgó szótárak szócikkeinek nem csak a szavak jelentését kéne a fülünkbe súgniuk, hanem mindazt, amit a szó megérint és eleven képzetként jelenít meg. Amíg nincsenek ilyen összehasonlító szótáraink, addig papagájként fecsegünk egymás nyelvén, s kölcsönösen nyeljük a félreértések következményeit.

(99) 12. o.

ANTAL LÁSZLÓ: A HATODIK MONDATRÉSZ

Az ismert európai nyelvek különbséget tesznek „fivér” és „nővér” között. A maláj nem ismeri ezt a különbséget, és csak egy jele vagy szava van, amely egyformán jelent fivért és nővért, úgy, hogy csak a kontextus vagy a körülírás teheti világossá, hogy melyik szemantikai változót értették. Megint más nyelvek nemcsak a férfi és nőtestvéreket különböztetik meg, hanem az idősebbeket és a fiatalabbakat is. Így a kínainak és a magyarnak négy megfelelő szava van a mi „fivér” és „nővér” szavunkra, ezek jelentése „bátya”, „öcs”, „néne” és „húg”. Tehát e nyelvek tartalomformája több megkülönböztetést végez a tartalom-szubsztanciában, mint a mi nyelveink. Az is előfordul, hogy ugyanaz a szubsztanciaterület a tartalomban különböző módokon van megformálva a különböző nyelveken, úgy, hogy a megkülönböztetések eltérő helyeken vannak meghúzva, s így egymáshoz képest eltolódva helyezkednek el. Ismert példája ennek az angol *tree* és *wood* szók viszonya a dán *trae* és *skov* szókhoz. A *tree* és a *wood* közti vonal nem ugyanaz, mint a *trae* és a *skov* közti vonal, mivel a „fa, anyag formájában” szemantikai változat, szemben azzal, hogy „fa, növény formájában”; az angolban a *wood* szó alatti változatként van megformálva, míg a dánban úgy, mint a *trae* szó alatti változat. Az utolsó példa talán némi magyarázatot igényel. Sok nyelvben külön szó jelöli az élőfát, tehát a fát, mint növényt, és a kivágott, a feldolgozott fát. Így a német *Baum* az élőfa neve, *Holz* pedig a kitermelt fáé, a fáé mint élettelen anyagé. Így van ez az angolban is, de a helyzet még bonyolultabb, mint a németben. Mert a *tree* „élőfát” jelent, úgy, mint a német *Baum*, de *wood* nemcsak „feldolgozott fá”-t jelent, hanem „erdő”-t is. A dán *trae* jelenti az élőfát és a holt fát, úgy, mint a magyar *fa*, *skov* jelentése pedig „erdő”. Van tehát egy fával kapcsolatos jelentésterület - az a terület, amelyik magába foglalja a fa két alapvető típusát, az élőfát és a feldolgozottat, vagy - ha úgy tetszik - a növényt és az anyagot, valamint a fák összességét, tehát az erdőt - s ezt a jelentésterületet a különböző nyelvek eltérő módon tagolják. A magyar, a német és az angol tagolás sematikusán kb. Így adható vissza:

	<i>Baum</i>	<i>tree</i>
<i>fa</i>	<i>Holz</i>	<i>wood</i>
<i>erdő</i>	<i>Wald</i>	

Hallatlanul tanulságos a három tagolás összehasonlítása. Mindhárom különböző. A közepen elhelyezkedő német egy-egy tekintetben megegyezik mindkét szomszédjával, de egy másik tekintetben el is tér mindkettőtől. A két szélen elhelyezkedő magyar és angol tagolás semmi egyezést nem mutat, pontosan a tükörképei egymásnak. Míg a magyar a *fa* szóval egy osztatlan sávként kezeli az élőfa és a kivágott fa területét, és egy külön sávot tartalékol az erdő számára, addig az angol egy nagyobb, közös sávot biztosít az erdőnek meg az élettelen fának, a fának mint anyagnak, és egy szűkebb sávot juttat az élőfának. A kérdéses szemantikai terület vonatkozásában a német a „legaprólékosabb”, vagy ha úgy tetszik, a „legprecízebb”, mert külön jelet biztosít mind a három jelenség számára. Ennek ellenére nyilvánvaló, hogy a magyar, a német és az angol anyanyelvű személyek fogalmilag egyaránt tisztában vannak élőfa, holt fa és erdő különbségével, s ha pl. a magyar *fa* szó önmagában nem is alkalmas élőfa és feldolgozott fa különbségének a kifejezésére, amennyiben szükséges, ki tudjuk fejezni ezt a különbséget más jelekkel, körülírásokkal, vagy - a megszokásosabb módon - olyan összetételekkel, mint *élőfa*, *tűzifa*, *faanyag*, stb. Ez azonban nem változtat azon a tényen, hogy a *fa* szó önmagában, minden kiegészítés nélkül nem egyenlő sem a német *Baum* meg a *Holz*, sem pedig az angol *tree* szó jelentéskörével.

A jelek tehát önkényesek a jelölt tárgy tulajdonságaihoz képest, és önkényesek abban a tekintetben is, hogy egy-egy jel mekkora részt kanyarít ki magának a világból, mint olyan területet, amelynek az elhatárolására és azonosítására ő illetékes.

(11) 9-13. o.

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: PORTUGÁLUL OLVASOK

Azokon csodálkozom, kik egy nyelvet gyakorlati céllal tanulnak, s nem önmagáért. Tudni már unalmas. Csak tanulni érdemes.

Ó, a sok édes és furcsa meglepetés ingere, mely az elvárásolt szellemkastély bohóságaihoz hasonlít, a félig ismeretlen jelzők és határozók, az álarcos mondatok, melyek ködben rémlenek feléd. Minden szó templomi ivópohár, evőedény, melyből már évezredek óta ittakettek ismeretlenek. Ünnepi pillanat, mikor először veszed szentségtelen kezvedbe. Halottak, élők lelke rezzen át rajtad ilyenkor, és a szó valóban jelképpé válik.

Aztán derengeni kezd a sötétség. Egyes fordulatokkal ismét találkozol, és ismerősöskül köszöntöd őket. Már félhomályban jársz, hol világítanak a betűk, és ragyognak a fogalmak. Aminek elkopott a jelentősége, a megszokottság folytán, újra feltündököl, rendkívüli fényben, megint érzed az ősi dolgokat, az Életet, a Halált, melynek keserű ízét más nyelveken már elfelejtetted, a Kenyeret, Bort, melynek zamatára már nem is emlékszel, s tudod, hogy Ember vagy.

(83) 55-56. o.

LOMB KATÓ: ELINDULTAM SVÉDORSZÁGBA

Milyen a „Jó Nyelvtanuló”?

A Jó Nyelvtanuló:

kíváncsi,
játékos kedélyű,
optimista,
beszédese, élénk temperamentumú,
„kulcskereső”: szívesen nyomoz rejtett összefüggések után,
bátor a frissen tanultak alkalmazásában,
„éber fülű”,
nem hiú, és nem elbizakodott,
ellenőrizteti és ellenőrzi önmagát,
személyiséghatárai rugalmasak,
szereti a könyveket,
nyitott más emberekre és eltérő kultúrákra,
van benne színészkedési hajlam,
szeret rejtvényt fejteni és csomót bogozni,
vállalja a bizonytalanságot.

Az utóbbi véleményt többen úgy fogalmazták meg, hogy a „Jó Nyelvtanuló” nem fél attól, hogy kinevetik, és nem riad vissza attól sem, hogy számárnak nézik. „Én legtöbbit abból tanultam - írta valaki -, ha észrevettem, hogy a partnerem nem értette meg, amit mondtam.”

Különösen szívemhez szólt sok megkérdezettnek az a megállapítása, hogy a *játékosság jó alap a tanuláshoz*.

Saját eredményeimet is mindig annak tulajdonítottam, hogy a tanulást sohasem tekintettem munkának; mindig szórakoztató „heccé” tudtam alakítani.

(91) 72-73. o.

LOMB KATÓ: ELINDULTAM SVÉDORSZÁGBA

Ha egy angol egy nyelvről azt mondja, hogy nem tud *semmit* belőle, akkor tud egy *kicsit*; hogy tud egy *kicsit*, akkor *perfekt*; hogy *perfekt*, akkor nem *angol*. Viszont ha egy magyar mondja, hogy *perfekt*, akkor tud egy *kicsit*; hogy tud egy *kicsit*, akkor nem tud *semmit*; hogy nem tud *semmit*, akkor nem *magyar*.

(91) 68. o.

ANCSEL ÉVA: SZÁZKILENCVENNÉG BEKEZDÉS AZ EMBERRŐL

(CXCIII.)

Mondják: az ember beszélő állat. Szerintem inkább dadogó állat. Legalábbis valahányszor valóban mond valamit, akadozik és dadog.

A dadogás csodálatos. Igazuk volt azoknak, akik démonok által megszállt különös lényeknek tekintették a dadogókat.

Akiből, úgymond, dől a szó, az nem beszél, csak viselkedik. De nézd a dadogót - míg ő kínlódva keresi a bujkáló hangot, mi tanúi lehetünk egy gondolat születésének; láthatjuk vajúdni nemcsak a száját, hanem az arcot.

(10) 79. o.

VAS ISTVÁN: IN FLAGRANTI

(Megtörtént eset)

Matum gye sálam kazumr nem vilóm.
Tattal rokku bengereg tilze banszá.
Ke nádoltu parat ritar tabazzsá:
Tallénuráva tüpti Teverín.

Szelén tipon kurteli rust idün,
Ta lipotantú - rethaló pilantszá.
Denize rén? sefér gye curhard Ancá...
Tevesz nyegén hegörzsed hanyolón.

Ta rigda keftolét vaszit pilanton!
Csarr, vősz, kerénd, rit, vam, spettó, gucet
Kurtiza gesz, fülücse temlicet:

Halasz tiv enkő fengyi rengerend on.
Rattiva tégyi halmaton hanyol
U garnyolú, édinga pilanol.

(93) 527.o.

LEWIS CARROLL: ALICE CSODAORSZÁGBAN

Volt egy brillós, a csúszbugó
Gimbelt és gált távlembibe,
Minden mimicre purrogó,
Mómája ingibe.

„Vigyázz, jön Szajkóhukk, fiam!
Foga maró, karma fúró!
Ügyelj, Csapcsip madár zuhan
S a bunkós Bromboló!”

Markában nyüszítő penge reng,
Elrágdos minden manxomot.
A tamtam-fánál megpihent,
Mély gondjába rogyott,

Állt fergető eszmék körén;
S jött Szajkóhukk, nézése láng,
Nagy káka-törzsek erdején
Bogyborékolva ráng.

Bal, jobb! Bal, jobb! és át meg át
Nyüszítő penge nyekdes, nyikol,
Fejét veszi, máris viszi,
S eldiadalogol.

„Szajkóhukk már nem él, fiam?
Karomba, lándzsás pöszöröm!
Dicsús nap, ó Jahé! Jahó!”
Csuklorkant az öröm.

Volt egy brillós, a csuszbugó
Gimbelt és gált tévlembibe,
Minden mimicre purrogó,
Mómája ingibe.

F: Kosztolányi Dezső
(93) 522-523. o.

LÁZÁR ERVIN: PÁVÁRBEVESZÉVÉD

- Turgudsz irgígy bergeszérgélnirgi?
- Nergem.
- Hávát ivígy?
- Ivígy seve.
- Avakkovor nevem tuvuduvunk beveszévelgevetnivi.
- Bivizovony.

(86) 296. o.

Ajánlott irodalom

A jel tudománya (Gondolat, Bp., 1975.)

A nyelvtudomány, ma (Szerk.: Szépe György) (Gondolat, Bp., 1973.)

Bevezetés a filozófiába - szöveggyűjtemény (Szerk.: Steiger Kornél) (Holnap, Bp., 1992.)

Csukovszkij, Kornyej: Járnai tanul a szó (Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Bp., 1979.)

Édes anyanyelvünk (Szerk.: Lőrincze Lajos) (Akadémiai, Bp., 1972.)

Gehlen, Arnold: Az ember - Természete és helye a világban (Gondolat, Bp., 1976.)

Halász László: Az olvasás: nyomozás és felfedezés (Gondolat, Bp., 1983.)

Hernádi Miklós: Közhelyszótár (Gondolat, Bp., 1976.)

Hernádi Sándor-Grétsy László: Nyelvédesanyánk (Móra, Bp., 1980.)

Hernádi Sándor: Elmondani nem is nehéz: Szövege(d)zés szóban és írásban (Gondolat, Bp., 1984.)

Hernádi Sándor: Szórakoztató szóra készítő: A szép magyar beszéd (Móra, Bp., 1987.)

Lőrincze Lajos: Emberközpontú nyelvművelés (Magvető, Bp. 1980.)

Nyelvünk világa (vál., szerk.: Kovalovszky Miklós) (Gondolat, Bp., 1978.)

Vargha Balázs-Dimény Judit-Loparits Éva: Nyelv Zene Matematika (Szerk.: Szabó Éva) (RTV-Minerva, Bp., 1977.)

8. Hatalom - Politika - Demokrácia

„...mi a kormányzás lényege?

- Ha azok, akik közel vannak, örülnek,
s akik messze vannak, idejönnek.”

(Kung Fu-ce)

SU-KING: AZ ÉLETUNT BESZÉLGETÉSE ÖNMAGÁVAL

Kihez beszéljek mainapság? - A testvérek gonoszak, s a barátokat nem lehet szeretni.

Kihez beszéljek mainapság? - Mindenki kapzsi, és az emberek egymást megrabolják.

Kihez beszéljek mainapság? - A józanság elveszett, és az arcátlanság lett úrrá.

Kihez beszéljek mainapság? - Aki elégedettnek látszik, az komisz, a jóságot pedig elhanyagolják.

Kihez beszéljek mainapság? - A tegnapi már senki sem emlékszik, és senki sem hálálja meg,
ha vele jót tettek.

Kihez beszéljek mainapság? - Arcát mindenki elfedi, és ábrázatukat egymás elől eltakarják.

Kihez beszéljek mainapság? - Az emberek mohók, s akire az ember számít, annak nincs szíve.

Kihez beszéljek mainapság? - Nincsen többé igazságos ember, a földön a gonoszak uralkodnak.

Kihez beszéljek mainapság? - Az országot a bűn árasztotta el, s ez határtalan, határtalan.

F: Kemény Katalin
(56) 27. o.

BUDDHA: GYAKORLATI ÚTMUTATÁS A HELYES ÉLETHEZ

(A szolgálat)

Élt egyszer egy király, aki messze földön híres bölcsességgel kormányozta királyságát. Bölcsességére való tekintettel úgy hívták, Nagy-Fény király. Ez a király a következőképpen foglalta össze kormányzásának alapelveit:

A legjobb mód, ahogyan egy uralkodó kormányozhatja országát, az, hogy uralkodik önmagán. Az uralkodónak könyörületes szívvel kell népe elé lépnie, és tanítania kell az embereket. El kell érnie, hogy az emberek eltávolítsanak elméjükből minden tisztátalanságot. A boldogság, amely a helyes tanításokból fakad, messze meghaladja mindazt az élvezetet, amelyet az anyagi világ nyújtani tud. Így tehát helyes tanításokat kell adnia alattvalóinak, és fenn kell tartania testük és elméjük tisztaságát.

Amikor szűkölködők érkeznek hozzá, meg kell nyitnia előttük raktárházait, hogy elvehessék mindazt, amiben segítséget szenvednek, és meg kell ragadnia az alkalmat, hogy megtaníthassa nekik a haragtól és a mohóságtól való szabadulás módszereit.

Az uralkodó feladata, hogy védelmezze népét. Atyja alattvalóinak, és törvényei által védelmezi őket. Nevelnie kell alattvalóit, ugyanúgy, ahogyan a szülők nevelik gyermeküket, száraz ruhát adva rá a nedves helyett, anélkül, hogy megvárnák, amíg a gyermek sírni kezd. Hasonló módon, az uralkodónak meg kell szüntetnie a szenvedést, és boldogságot kell adományoznia népének, anélkül, hogy megvárná alattvalói panaszkodását. Uralkodása addig nem tökéletes, amíg nem élnek békében az emberek, hiszen ők alkotják az ország gazdagságát.

Ily módon tehát, a bölcs uralkodó állandóan népével gondol, és nem feledi alattvalóit egyetlen pillanatra sem. Megoldja nehézségeiket, és megtervezi jólétüket. Hogy bölcsen kormányozhasson, tájékozódnia kell mindenről, vízről és szélről, viharról és esőről, ismernie kell a jó termés esélyeit, és osztania kell alattvalói örömét és bánatát. Hogy helyesen jutalmazhasson, büntessen vagy dicsérhessen, alaposan ismernie kell a rossz emberek bűneit és a jó emberek érdemeit.

A bölcs uralkodó ad, amikor alattvalói segítséget szenvednek, és elvesz, amikor feleslegük keletkezik. Helyesen kell megítélnie, hogy mikor szedjen adót, és igyekeznie kell az adóterheket alacsonyan tartani, hogy ne veszítse el népének bizalmát.

A bölcs uralkodó erejével és méltóságával oltalmazza alattvalóit. Aki ily módon uralkodik népe felett, az érdemes arra, hogy királynak nevezzék.

F: Jaloveczky László
(29) 242-243. o.

A VILÁG ANEKDOTAKINCSE

Babilónia királya tanácsot kért Apollónisztól: mi a biztonságos uralkodás módja?

A válasz:

- Sok barátod legyen és kevés besúgód.

(20) 485. o.

ZUN NUN AJJUB: VITA A NAGY URALKODÓ ÉS A SZEGÉNY KÖLTŐ KÖZÖTT

Kis trónon ült a Nagy Uralkodó. Gőgje nem ismert határt. A hatalom elvette eszét. Ám büszkeségét nem felülről kapta, hanem alulról, a trónt jelképező faszékből. Ez a szék pedig három-négy dirhembe se került.

A Nagy Uralkodó és hű alattvalói mégis azt állítják, hogy ebben a székben kiapadhatatlan földöntúli erő rejlik. Valóban, ezeknek az embereknek értékét egy szék határozza meg csupán.

Őfelsége nem volt tudós, de azzá lett, nem volt költő, de azzá lett, nem volt filozófus, de az is lett - mihelyt csak a trónra került. Nem volt semmi, de hatalmas lett, amikor elfoglalta trónját. Parancsolhatott, tilthatott, adhatott, vehetett, gazdaggá vagy szegénnyé tehetette az embert. És akkor elhatározta, hogy királyhoz méltóképp cselekszik: az ország népe rettegjen előtte.

Kívánsága támadt trónján, hogy a halhatatlan emberek közé emelkedjék. Megparancsolta, hogy nevét sajtó zengje, életét könyvekben dicsőítsék. Elrendelte, hogy alattvalói az engedelmesség és alázatosság komédiáját játsszák előtte. Azok meg is tették, részint mert félték tőle, részint, mert jutalmat reméltek. Maguk közt azonban szidták egymást gyávaságukért, és megfogadták, erejükhöz mérten bosszút állnak a zsarnokon. Kacagtak ostobaságán, széltében beszéltek hitványságáról, esztelen tetteiről.

(96) 293. o.

KALÍLA ÉS DIMNA

Egykoron a pacsirta követte a strucc példáját, ki tojását a homokba rejti, s az elefánt csapásán rakta le tojását. Az elefántnak volt egy ivóhelye, mindig odajárt. Egy napon is szokásához híven ivóhelyére igyekezett, s rátaposott a pacsirta fészkeire, tojásait összetörte, fiókáit megölte. A pacsirta látván a szörnyű kárt, ami érte, tudta, hogy csak az elefánt tehetné, más senki. Elrepült hát, rászállt az elefánt fejére nagy sírással, és mondta:

„Ó, király, miért zúztad össze a tojásaimat, miért ölted meg a fiókáimat, mikor én a szomszédod vagyok? Vajon azért cselekedted-e, mert semmibe veszel és lenézel engem?”

Az elefánt így szólt:

„Igen, ez volt, ami erre indított engem.”

A pacsirta otthagya őt, és elment a madarak gyülekezetébe, elpanaszolta nekik, hogy mi érte az elefánttól. Azok imígy szóltak hozzá: „Mit tehetnénk övele, mi, madarak?”

A pacsirta a szarkákhoz és a hollókhöz fordult:

„Azt kérem tőletek, hogy jöjjetek el velem öhozzá, és vájjátok ki a szemét, azután majd újabb cselt szövök ellene.”

A madarak ráálltak. Elmentek az elefánthoz, és addig csipkedték a szemét, mígnem kivájták mindkettőt. Az elefánt vakon botorkált, nem volt egyéb útjelzője táplálékának lelőhelyéhez és ivóhelyéhez, mint elszórt hulladékai. A pacsirta, ezt fölismerve, elment egy tocsogóhoz, ahol is nagyszámú béka tanyázott. Elpanaszolta nekik, hogy mi érte az elefánttól. A békák így szóltak:

„Ugyan mit forralhatnánk mi az elefánt hatalmassága ellen, mire mennénk vele?”

A pacsirta így szólt:

„Azt kérem tőletek, hogy gyertek velem egy szakadékba, az elefánt tanyája közelébe, s ott brekegjetek, vartyogjatok fennhangon. Ha meghallja a hangotokat, biztosra veszi, hogy víz van ott, és beleesik.”

A békák ráálltak, és összegyűltek a szakadékban. Az elefánt, akit heves szomjúság gyötört, meghallván a békabrekegést, megindult feléjük, mígnem belezuhant a szakadékba, és halálra zúzta magát. Akkor odament a pacsirta, repdesett az elefánt fején, és így szólt:

„Ó, hatalmaddal eltelt zsarnok, ki az én dolgomat semmibe vetted, mit szólnsz, minő hatalmas a cselem, bár termetem kicsiny, míg a te termeted hatalmas, értelmed viszont csekély?”

(69) 10-11. o.

ILÁDZ, BILÁDZ MEG IRAHT

Dabsalím, a király így szólt Bajdabához, a filozófushoz:

- Hallottam ezt a példázatot, most mondj nekem példázatot arról, amihez a királynak tartania kell magát, hogy megőrizze királyságát, s megszilárdítsa a hatalmát véle, s ami elsőrendű vezérsillaga kell legyen ügyeiben. Vajon a józanság, a vitézi erény, a bátorság vagy a bőkezűség legyen-e ez?

Bajdabá így szólt:

- A király leginkább a józansággal őrizheti meg királyságát, azzal szilárdíthatja meg hatalmát. A józanság mindenek előtt való, az a hajtőereje mindennek, a legkiválóbb dolog, ami királyokban meglehet.

(69) 204. o.

JEAN BODIN: A KIRÁLYI MONARCHIÁRÓL

A királyi monarchia igazi ismertetőjegye tehát az, hogy az uralkodó ugyanolyan szelíd és engedelmes a természeti törvények iránt, mint amennyire alattvalóitól megkívánja az engedelmességet önmaga iránt; ezt teszi, ha mindenekfölött istenfélő, ha megvigasztalja a bajtól sújtottakat, vállalkozásaiban óvatos, haditetteiben bátor, a jólétben mértékletes, a balsorsban állhatatos, szavaiban határozott, a tanácsban bölcs, alattvalóiról gondoskodik, segítőkész barátaival, rettegett az ellenség előtt, méltányos a becsületes emberekkel, félelmetes a gonoszok szemében, és mindenkivel igazságos. Ha tehát az alattvalók a király törvényeinek, a király a természet törvényeinek engedelmeskedik, a törvény mindkét oldalon úrrá lesz, vagy mint Pindarosz mondja, királlyá, ebből származik a király barátsága alattvalói iránt, és az alattvalók engedelmesége a király iránt, s szépséges és kellemes harmóniában fognak élni a királlyal és egymás között.

F: Máté Györgyi, Csűrös Klára
(26) 140. o.

KONFUCIUSZ ÉS TANÍTVÁNYAI

Beszélgetések és mondások

A Mester mondotta: „Ha a népet rendeletekkel kormányozzák, és büntetésekkel tartják féken, akkor ki fogja játszani /a büntetést/, de a szégyent nem fogja ismerni. Ha az erénnyel kormányozzák, és szertartásokkal tartják féken, akkor ismerni fogja a szégyent, és mindig egyenes lesz.”

F: Tőkei Ferenc
(2) 43. o.

VASVÁRI PÁL ÍRÁSA 1847-BŐL

A hódító nép áradó folyó, mely önmedréből kifordul, s a világot el akarja nyelni.
De e folyó igen csalatkozik.
Nem fogja beözönlteni a világot, mert az sokkal nagyobb, mint minőnek ő partjai közől látta.
Legfőlebb néhány völgyet fog beborítani, s itt is előbb-utóbb sírjára talál.
Mert a napfény felszárítja egyes cseppjeit, s elenyésztí.
A többi pedig a völgybe szorul: ott fog elveszni, megtespedni.
Vagy vissza kell térnie ősmedrőbe, hogy elhagyott életpályáját folytassa.
Ez sorsa előbb-utóbb a hódító népnek.
Ha az elnyomott népek nyakára ül, ott nem lesz állandó maradása.
Vagy elűzetik, vagy elvész.
Szerencsés nép, mely elég korán visszatér medrőbe, mielőtt erejét kimerítendé.
E szerencse jutott őseinknek.

(101) 50-51. o.

SZÉCHENYI ISTVÁN: HAZUG, KÉPMUTATÓ, ABSZOLUTIZMUS

Az emberi nem a legkevésbé sem gyűlöli az önkényt magában véve, nagyon könnyen képes azzal megbarátkozni, sőt meg is szeretheti azt; és valóban az emberiség kifejlesztésére és felvilágosítására alig van célszerűbb és előnyösebb eszköz egy zseniális, minden viszonyokban mélyen beható abszolút kormányzatnál. Ha az emberek részint ösztönből, részint ésszerű okoknál fogva az abszolút kormányformát kárhozzatják, ez legtávolabbról sem ellenszenvből történik, hanem azon természetes okból, mivel az önkény, mint a tapasztalás bizonyítja, rendesen karöltve jár az ostobasággal.

Állott-e valaha, valamilyen nép élén önkényesebb uralkodó I. Napóleonnál, volt-e valaha abszolútabb uralkodó Angliában Erzsébet királynőnél? Valóban alig! És vajon mentek voltak-e ezek minden hibátúl? Nem! Ártatlan vér szennyezte be uralkodásukat, és mégis népszerűek, tisztelve, sőt sokak által szeretve is valának. Szellemi nagyságuk és fölényük emberi szemek előtt láthatatlanná tevék életüknek véres nyomait; és az emberek, kik általában véve keveset törődnek azzal, mikép fognak uralkodóik egykor odaát számot adni sáfárságukról, nagyon jól meg tudják különböztetni az alkalmas uralkodót a jó embertől, és gyakran jobban tisztelik és szeretik gyóntatójukat vagy valamely szelíd emberbarátot királyuknál, még ha ez utóbbival meg vannak is elégedve, sőt kormánya alatt boldognak is érzik magukat, de mint embert nem képesek őt szeretni és tisztelni. Másrészt viszont nagyon szerencsétlennek éreznék magukat, ha kormányzati ügyekben és politikai téren az említett erényes férfiak parancsolnának nekik. Általában véve, valamely komplikált gépezet megindítására és rendbentartására nem annyira erkölcsös élet, hanem egy jó gépész ügyessége szükségeltetik.

(125) 584. o.

LAO-CE: TAO-TE KING

57. fejezet

Igazsággal legjobban lehet az országot kormányozni.

Az erőszakoskodás csak árt.

Minél szűkebb határok közé szorítják a nép cselekvő szabadságát, annál inkább hanyatlik az ország.

Minél jobban van a nép felfegyverezve, annál harcrakészebbek a fejedelmek.

Minél nagyobb az árusítók ravaszsága, annál általánosabb a költekező fényűzés.

És minél több a tilalom és rendszabály, annál lazábbak az erkölcsök.

A bölcs fejedelem tehát ezt mondja: Nem tervezgetek sokat, és nem erőszakoskodom, mert így a nép a legtermészetesebben fejlődik.

Népem nemesbülését mozdítom elő, és ily módon az emberek mindjobban maguktól javulnak.

Népem szellemi tökéletesbülését támogatom, és ilyképpen az emberek mindinkább felvilágosodnak.

E nemes törekvéssel legjobban felvirágoztathatom országomat.

F: A forrásban nincs megjelölve.
(131) 76-77. o.

EURIPIDÉSZ: OLTALOMKERESŐK

(részlet)

Királyt keressz e földön, idegen, pedig
Nem hódol senkinek se, városunk szabad,
A nép az úr, évente változik feje,
De senkit nem tüntet ki az, hogy kincse van,
Gazdag s szegény egyforma jogban részesül.

A városoknak legtöbbet királyuk árt,
Az első s legnagyobb baj ez: törvényei
Nem szolgálnak közérdeket, egyetlen egy
Ember kezén múlik minden méltatlanul.
De hogyha már írott törvény uralkodik,
Jogához egyformán juthat gazdag s szegény.
S akit szerencse méltatlan tüntet ki, nincs
Olyan szegény, ki meg ne merné mondani
S igazságával gyöngye győz erős felett.
A vélemény szabad: ki tud javaslatot,
Amellyel szolgálhatná városunk javát?
Ki jól beszél, dicsőség arra, s az, ki nem,
Nyugton maradhat. Ennél nincs méltányosabb.

Ahol földjén a nép uralkodik maga,
Az ifjú nemzedékre nézhet boldogan.
De lenne csak köztük király: az gyűlöli
Népének legjavát s ki gondolkozni mer,
Hatalmát félti tőle és megölni kész.

F: Trencsényi Waldapfel Imre
(135) 100. o.

PERIKLÉSZ BESZÉDE AZ ATHÉNI DEMOKRÁCIÁRÓL

Olyan alkotmánnyal élünk, amely nem igazodik szomszédaink törvényei után, s inkább mi magunk szolgálunk például, mintsem hogy utánoznánk másokat. A neve pedig, mivel nem kevesekre, hanem a többségre támaszkodik: demokrácia. Törvényeink szerint a személyes ügyeket tekintve, mindenki egyenjogú, de ami a megbecsülést illeti, hogy a közösség előtt kinek miben van jó híre, itt nem a társadalmi helyzet, hanem a kiválóság ér többet, és ha valaki olyasmire képes, ami a város javára van, szegény sorsa és így jelentéktelen társadalmi rangja nem áll útjában. A szabadság szellemében intézzük el közügyeinket, és mindennapi tevékenységeink során nem válunk gyanakvókká egymással szemben, nem haragudva meg szomszédunkra, ha egyszer a maga kedve szerint cselekszik, és nem öltve szemrehányó tekintetet, ami, bár nem büntetés, mégis rosszul esik neki. Ilyen nyíltszívűek vagyunk a magunk közötti érintkezésben, azt azonban, amit az állam parancsolt, elsősorban tiszteletből nem merjük áthágni, engedelmeskedve azoknak, akik éppen az élen állnak, és a törvényeknek, különösképpen azoknak, amelyek az igazságtalansággal sújtottakat védik, és azoknak, amelyek bár íratlanok, megsértésüket gyalázatnak tekinti.

F: Szilágyi János György
(135) 103. o.

VAJDA JÁNOS CIKKE 1868-BÓL

Korunk legmélyebben gyökerező, leghatalmasabb eszméje a demokrácia.

A két világrészben az utóbbi századok története kétségbevonhatatlanul bebizonyítja, hogy csak azon népek boldogulnak, melyek az eszme valósítására képességgel bírnak, és pedig annál inkább, minél nagyobb, szélesebb mérvben veték meg ez elv alapját; míg ellenben látjuk, hogy azon nemzetek, melyek arisztokratikus hagyományaikkal szakítani nem bírnak, a hatalom és nemzeti nagyság legmagasabb polcáról a süllyedés, az enyészet örvényébe rohannak. (...)

Hogy tehát a demokrácia elveinek valósítása minden nemzetre nézve föltétele az anyagi, erkölcsi és szellemi haladásnak, azt vitatni valóban fölösleges.

De van egy nép, egy ország, melynek minden népnél eggyel több oka van a demokrácia elveit elfogadni, és sietni azzal, hogy egész társadalmát ezen elvek szerint rendezze, és ezen nép a magyar, ez az ország a mi hazánk: Magyarország.

(101) 172-173. o.

ALEXIS DE TOCQUEVILLE: MIÉRT TANÚSÍTANAK A DEMOKRATIKUS NÉPEK HEVESEBB ÉS TARTÓSABB SZERETETET AZ EGYENLŐSÉG, MINT A SZABADSÁG IRÁNT

Elképzeltető egy olyan végpont, melyben a szabadság és az egyenlőség érintkeznek és összeolvad.

Feltételezem, hogy minden polgár részt vesz a kormányzásban, és hogy mindegyiküknek egyenlő joga van a részvételre.

Miután tehát senki sem különbözik embertársaitól, nem is gyakorolhat zsarnoki hatalmat; az emberek tökéletesen szabadok lesznek, mert mindnyájan teljesen egyenlővé válnak, és azért lesznek tökéletesen egyenlők, mert teljesen szabadokká válnak. Ezen ideál felé törekszenek a demokratikus népek.

Íme, a legteljesebb forma, melyet az egyenlőség a földön felölthet; de létezhetnek ezerszám mások is, amelyek, bár nem ennyire tökéletesek, csaknem éppoly kedvesek e népek számára.

F: Frémer Jusztiina, Martonyi Éva, stb.
(134) 385. o.

KÁLLAY BÉNI: ELŐSZÓ

A társadalom egyes egyénekből áll, s az egyének társadalmat alkotnak, ami annyit tesz, hogy valamint a társadalom nem képzelhető emberek nélkül, úgy az ember sem képzelhető társadalmi együttlétén kívül. Mióta csak a történelem emlékszik, társadalmak léteztek, s a társadalmi lét, mindazon nagy forradalmak és rázkódtatások közepette, melyek államokat döntöttek halomra, egész nemzeteket töröltek el a föld színéről, sohasem szűnt meg végképpen, csak módosulást, átalakulást szenvedett. Minden gyakorlati hasznosságot nélkülöz tehát a társadalom alakulási módjának és feltételeinek kutatása. Meg kell elégednünk azon kétségtelen ténnyel, hogy létezik, hogy az egyes emberek alkotják, miként az egymás mellett sorakozó parányi sejtek az óriási tölgyet. Valamint már az egyes embereknek saját működési körrel és működési képességgel kell bírniok, hogy együttvéve aztán oly szerves egészet képezhessenek, minő éppen a társadalom: úgy kétségkívül ez utóbbi is mint egész fog bírni saját hatáskörrel, minek következtében visszahathat az egyesekre. A társadalom és egyén egymáshoz való viszonyának szövevényességében és a kölcsönös hatások folytonos természetszerű létrejöttében rejlik a csaknem lehetetlenséggel határos nehézség, pontosan kijelölni a határokat, melyeket az egyén túl nem léphet anélkül, hogy a társadalmi rendet fennálló alapjában ne veszélyeztetné, s melyeket más részről a társadalom sem hághat át anélkül, hogy az egyén önálló létét és működési szabadságát ne fenyegetné. Ily határoknak pedig mégis létezniök kell; mert dacára azon benső összefüggésnek, melynél fogva egyik a másik létét feltételezi, mindazáltal sok tekintetben az egyén és a társadalom egyenes ellentétben, nyílt ellenségeskedésben állanak egymással.

(70) 67-69. o.

KARÁCSONY SÁNDOR: NEVELÉS ÉS DEMOKRÁCIA

Minden idők minden demokráciája abban különbözött a diktatúrától, hogy felszabadította a népet. Az egyes demokráciák pedig abban különböznek egymástól, hogy milyen tágan értelmezték a nép fogalmát. Egy római előkelő nő meztelenül mert mutatkozni rabszolgája jelenlétében, mert nem vette azt emberszámba. A nép körébe minden demokrácia beleszámított minden embert, akit embernek tartott. A görögök és a rómaiak azért nem adtak szabadságot a rabszolgáknak, mert nem tartották embereknek őket.

A demokrácia szabadságot ad a népnek, vagyis minden embernek biztosítja az autonómiáját. Szabad neki, azt jelenti, nem muszáj neki, hanem szabad. A szabad embernek nem az szabad, amit akar, hanem szabad neki, nem pedig muszáj az (...), ami szabad. A „jó” szabad neki, nem amit akar. A demokráciában a nép akarata teljesedik. Ez igaz, de nem azt jelenti, hogy a nép kénye-kedve. Azt jelenti, hogy a demokráciában a nép akarja a jót, nem pedig kénytelen vele. Az én autonómiám nem azt jelenti tehát, hogy az egyéniség, az individuum kénye-kedve vagy előkelő és elszigetelő elefántcsonttornya, hanem azt jelenti, hogy én akarom a jót, akarom, ami szabad, szabad nekem, ami szabad, nem pedig szorítanak, hajtanak, kényszerítenek már vagy a jóra, vagy egy másik ember kénye-kedve szerint.

(71) 33. o.

Ajánlott irodalom

- Csaplár Vilmos: A demokrácia álarc az ördög ábrázatán (Kráter Műhely Egyesület, Bp., 1992.)
- Gandhi, Móhandász Karamcsand: Önéletrajz avagy Az igazsággal való próbálkozásaim története (Európa, Bp., 1987.)
- Molnar, Thomas: A hatalom két arca: Politikum és szentség (Európa, Bp., 1992.)
- Németh János István: A demokrácia tragédiája (Mikszáth, Salgótarján, 1990.)
- Orwell, George: 1984 (Európa, Bp., 1989.)
- Parkinson, C. Northcote: Parkinson törvénye vagy az Érvényesülés Iskolája (Minerva, Bp., 1990.)
- Ráth-Végh István: Hatalom és pénz (Gondolat, Bp., 1964.)
- Rodoreda, Mercè: A Diamant tér (Európa, Bp., 1978.)
- Sánta Ferenc: Isten a szekéren (Válogatott novellák) (Szépirodalmi, Bp., 1970.)
- Sarkady János: A demokrácia bölcsője (Gondolat, Bp., 1960.)

AZ EMBER ÉS A VÉGTELENSÉG

9. Ember - Természet - Kozmosz

„Apja a Nap, anyja a Hold; a szél
hordozta méhében; dajkája a Föld.”

(Hermész Trismegisztosz:
Tabula Smaragdina)

CSO GI CSON: A PATAKKAL BESZÉLGETEK

Fehér sziklán ülök a völgy felett,
s a patakkal beszélgetek.
A víz úgy suhan a köveken át,
selymesen, puhán, mint a fellegek,
s oly súlytalan, hogy szinte már lebeg...
Fodroz, iramlik, árad cseppre csepp,
a völgy hosszán, lejtős sziklákon át,
nappal meg éjjel, tovább és tovább...
Az útja még nehéz és meredek,
de ő csak mesél, csacsog és nevet,
s vígan, fűgén szeli át a hegyet...
Ó, te tiszta, áttetsző, kis patak,
hadd nézzelek még, hadd csodáljalak!
Tovasuhansz a fehér falakon,
s ezer szilánkra osztod önmagad,
ezer tükör-szilánkra, mint a nap!
Dalolsz, dalolsz, tündöklőn, szabadon,
s dalomba ömlik a te éneked...
Egyek vagyunk, s nincs bennem semmi más,
csak árnytalan, nem-szűnő ragyogás!
Fehér sziklán ülök a völgy felett,
s a patakkal beszélgetek...

F: Balássy László
(55) 217. o.

TU FU: EGYEDÜL

Magányos sólyom villog a mennyben,
lenn a folyón két sirály fehérlik.
Lecsap a sólyom, vad szárnya lebben,
karmai közt a gyors halál érik.
Nehéz a fűnek a nyirkos harmat,
szóné a hálót a pók az édig.
Természet - ember: soha nem alhat.
Egyedül állok, sorsom sötétlik.

F: A forrásban nincs egyértelműen megjelölve
(5) 79. o.

MING LIAO CE UTAZÁSAI

(Nagy magasságokban)

Amikor fölmegek az Öt Szent Hegyre, magasan állok a mennyei szelek fölött, túllátok a Négy Tengeren, s az ezernyi hegycsúcsot apró csigának látom, az ezernyi folyót hajladozó övnek, az ezernyi fát kelkáposztának. A Tejút mintha köpönyegemet súrolná, fehér felhők futnak át a hónom alatt, a levegőben úszó sast mintha elérném karommal, a nap és a hold pedig halántékom mellett halad el. Halkan kell itt beszélnem, nem csak azért, hogy a hegy szellemét el ne ijesszem, de azért is, hogy Isten az ő trónján meg ne hallja. Fölöttünk a tiszta égbolt, egyetlen folt sincs a hatalmas térségben, alattunk pedig eső, mennydörgés, viharos sötétség támad tudtunk nélkül, s a mennydörgés robaját csak úgy halljuk, mint a kis baba gügyögését. E pillanatban szememet elvakítja a fény, lelkem mintha kiszállna a tér korlátai közül s úgy érzem, mintha a messze utazó szelek hátán lovagolnék, de nem tudom, merre. Vagy amikor nyugaton elrejtőzni készül a nap, s keleten a látóhatár alól felbukkan a hold, a felhők minden irányban sugárzanak, bíbor és kék színek csillognak az égen, s a távoli és közeli csúcsok egy kurta pillanat alatt világosabb színt öltenek. Vagy éj közepén templomi harangok kongását és tigris bömbölését hallom, s aztán zúgó szélroham következik, s mert a templom kőcsarnokának kapuja nyitva van, bebújok ruhámba és fölkelek, - íme, a Tengerinyúl Szelleme (a hold) lenyugvóban, a magasabb lejtőkön még látszanak az utolsó hóesés maradványai, az éjszaka fényei valami határozatlan fehér tömeg, a távoli hegyek körvonala alig láthatók. Ilyen pillanatokban érzem, hogy testem fürödik a hús levegőben, és minden érzéki vágyam megszűnik. Vagy talán megpillantom a Szent Hegy istenét, amint teljes méltóságában ül trónján, s fogadja az alacsonyabb rangú szellemet. Se szeri, se száma a lobogóknak és mennyezeteknek, a levegő tele a fuvola és a harangok zenéjével, a paloták teteje felhőköpenybe és ködfátyolba van burkolva, körvonalaik látszanak is, meg nem is, úgy érezzük, hogy hol közel vannak, hol végtelenül messze. Oh, tökéletes boldogság az istenek zenéjét hallgatni, miért, hogy egy hideg szélroham oly hamar félbeszakítja?

Az Öt Szent Hegy mellett sok más híres hegység van még, és megszámlálhatatlan szent hely, ahol tündérek vagy szellemek tanyája van. Szandálban indulok el, kezemben bambuszpálca, s bár valamennyit nem látogathatom meg, elmegyek addig, ameddig erőm engedi. Ha meredek csúcshoz érek, amely vakmerően szökken az ég felé, s ember nem mászta meg soha, kötélhez kötöm magam, s felmászom a tetejére. Ha törött kőhídhoz érek vagy régi kapuhoz, amelyet

váratlanul nyitva talállok, félelem nélkül belépek rajta; vagy ha sziklabarlang kerül utamba, oly sötét, hogy mélyére nem látni, csak egy hasadékon át éri egyetlen fénysugár: fáklyát gyújtok, s félelem nélkül lépek be egymagam, azt remélvén, hogy emelkedett gondolkozású taoistákat... talállok ott.

Meglátogatom a híres folyókat és tavakat is. Az ilyen mély vizekben halak, sárkányok és vízi-szellemek tanyáznak. Ha a levegő nyugodt, s a víz sima, mint a tükör, tudjuk, hogy akkor az Isteni Sárkány békésen alszik, egy gyöngyszemet őrizve mellében. Ha a víz fényei össze-vegyülnek az ég színével, tiszta holdas éjszakán, akkor tudjuk, hogy a Sárkánykirály Hercegnője és a Folyó Úrnője vonulnak ki mennyezet alatt, kezükben fuvolával, vadonatúj fátyolszövetruhában s hímzett cipőben lépkednek a csörgedező víz fölött. Ez a menet halad szemünk előtt egy darabig, aztán eltűnik. Oh, milyen hűvös van ilyenkor! Vagy dühös szél korbácsolja a vizet, óriási hullámok támadnak föl, s ilyenkor tudjuk, hogy Cs'ihyi, a mesebeli madár szelleme haragszik, és T'ienvu, a nyolcféjű víziszellem siet segítségére. Ilyenkor a nagy föld úgy forog, mint a malomkerék, rázkódik, mint a szita, s mintha látnók, hogy tör utat az ég felé Csang, az öreg Sárkány, karjaiban hordva kilenc fiát. Oh, mily nagyszerű a látvány ilyenkor!”

F: A forrásban nincs megjelölve.
(108) 58-59. o.

NGUYEN DU: VÁLTOZATOK

Ez a nyolcadik hónap. Mélyül az őszi fény.
A parttalan magasság aranykék tengerén izzik, vakít a pára.
Szél zúg a bambuszok közt, mint mennyek orgonája.
Csöndes eső szítál, s krizantém-illat árad az ázott föld felett.
Hús-fodrá, lágy habokban hűsölnek a hegyek.
Az ég alá az ősz százezer színben égő, pazar szótttest terít,
s én büvölten csodálom szikrázó színeit.
A folyam szögletében, mint borzas, messzi felhő, ködlik egy nyárfaerdő.

F: Balássy László
(55) 260. o.

16. DAL

Ide künn a ződ erdőbe,
Madár lakik egy fészökbe.
Én is oda mönnék lakni,
Ha egy fészököt tudnék rakni

Küs madár te, hogy tudsz élni,
Mikor nem is tudsz beszélni?

Ládd én eleget beszélek,
Mégis búbanatba élek.

(Udvarhelyszék, 1863)

(19) 204. o.

TÓTH ÁRPÁD: A FA

Ó, nézd a furcsa, ferde fát,
Mint hajlik a patakon át,
Ó, lehet-e, hogy ne szeresd,
Hogy benne társad ne keresd?
Már ága között az arany napot
Nem tartja, madara elhallgatott,
Virága nincs már, sem gyümölcse,
Ő mégis áll, az alkony bölcse,
Mint a tünődő, ki ily estelen
A végtelen titkába elmerül,
És testtel is szelíden arra dül,
Amerre lelke vonja testtelen...

(136) 58. o.

MING LIAO CE: HARMAT HULL A VIRÁGRA

Harmat hull a virágra,
Oh, mily öröm!
Ne félj a csípős szélről,
Ne félj a kelő naptól.
Keletnek folyik a víz,
Nyugatnak a Tejút.
Parasztok szántanak, hol
Egykor a Bronztorony volt.
Többet ér egy rövid nap
Serleggel a kezünkben,
Mint a jövő, amely
Nevünket elfelejti.
Harmat hull a virágra,
Oh, hogy ragyog!
Ameddig tart, ragyog, mint
Gyöngy a reggeli fényben, -

A vadon csupa sírdomb,
Szél sír az éjszakában,
Róka nyí, bagoly huhog
Kísértetfehér nyárfán,
Vörös levelek hullnak,
Patak vizén leúsznak,
Cs'inien palotáját
A moha mind benőtte. -
Örülj, amíg örülhetsz!

F: A forrásban nincs megjelölve.
(108) 75-76. o.

OMNIA SOL TEMPERAT

Jöjj, Nap fénye, melegíts,
aranyszínű, tiszta,
új életet telepíts,
jókedvet hozz vissza.
Várjuk, hogy majd te segísz
ismét könnyű sorsra,
derült égből letekintsz
boldogságot hozva.

Tél adta a hideget,
havat, jeget hintett.
Szüntesse a Kikelet
sűrű könnyeinket.
Fázva sírunk teneked
könyörögve, kérve:
legyen végre melegebb,
új nap, jöjj az égre!

Úzd messze a hideget,
sugaradat szórd rám,
hadd daloljam teneked
vidám kedvű nótám.
Hú fiad ha szereted,
megadod, mit rég vár,
de ha nem lesz melegebb,
elpusztulok immár.

(32) F: Pödör Ferenc

ASSZISZI SZENT FERENC: NAPHIMNUSZ

Mindenható, fölséges és jóságos Úr,
tied a dicséret, dicsőség és imádás,
és minden áldás,
minden egyedül téged illet, Fölség,
és nem méltó az ember, hogy nevedet kimondja.

Áldott légy, Uram, s minden alkotásod,
legfőképpen urunk-bátyánk, a nap,
aki a nappalt adja, és aki ránk deríti a te világosságod,
és szép ő és sugárzó, nagy ragyogással ékes:
a te képed, Fölséges

Áldjon, Uram, téged, hold nénénk és minden csillaga az égnek.
Őket az égen alkotta kezed, fényesnek, drága szépnek!
Áldjon, Uram, tégedet szél öcsénk,
levegő, felhő, jó és rút idő,
kik által élteted minden te alkotásod.

Áldjon, Uram, téged víz hűgünk,
oly nagyon hasznos ő,
oly drága, tiszta és alázatos!
Áldjon, Uram, tűz bátyánk;
vele gyújtasz világot éjszakán.
És szép ő és erős, hatalmas és vidám.

Áldjon, Uram téged, Földanya nénénk,
ki minket hord és enni ad,
és mindennemű gyümölcsöt terem, füveket és színes virágokat.
Áldjon, Uram, tégedet minden ember, ki szerelmedért másnak megbocsát,
és aki tűr gyötrelmet, nyavalyát.
Boldogok, akik tűrnek békességgel,
mert tőled nyernek majd, Fölséges, koronát.

Áldjon, Uram, testvérünk, a testi halál,
akitől élő ember el nem futhat.
Akik halálos bűnben halnak meg, jaj azoknak,
és boldogok, kik magukat megadták te szent akaratodnak.
A második halál nem fog fájni azoknak.

Dicsérjétek az Urat, és áldjátok,
és mondjátok hálát neki,
és nagy alázatosan szolgáljátok.

F: Sík Sándor
(84) 98-99. o.

TÁNCDAL

Luba

Hold,
hold!
Téged is elhord a halál talán,
de még ma látlak én.
És vérpiros tollakkal szeretném
földiszíteni az arcodat.

F: Radnóti Miklós
(75) 107. o.

TARJÁN GÁBOR: CSILLAGOK

Valamennyi nép életmódja és hitvilága szerint népesíti be kozmikus világát, nevezi meg csillagképeit, alkot mondákat az égitestekről.

Az altaji népek képzeletében az égbolt hatalmas sátort képez, s a csillagok apró lyukak a borítás palástján. A sámán a sátortartó rúdon felmászva, a kürtönyíláson át jut a „Felsőbb világokba”. Az égen ez a nyílás - a világ közepe - a Sarkcsillagnál van. Az égboltozat középpontján elhelyezkedő csillag magyar népi elnevezése is erre mutat: „Fúrócsillag”.

A *csillagneveket* vizsgálva különböző történelmi korszakok elnevezései, egymásra rétegződései figyelhetők meg. Így az eget mitikus lények (tündérek, boszorkányok, szépasszonyok), történelmi alakok (Szent László, tatárok székelyek, bujdosók), ugyanakkor a köznapi életből vett személyek (béres, halász, pásztor, bojtár), tárgyak (jászol, pásztorbot, kasza) népesítik be, de helyet kap az égbolton a szerelem, az érzelmi élet is (páros csillag, tündérszemű, szerelemcsillag, bánatsillag, szerencsecsillag). Gyakran az időt (esthajnal, alkony, éjféli csillag), az évszakot, az időjárást (kikelet, pünkösöd, őszi csillag, zúzmarás csillag, fagyhozó, szélvész) jelzik a csillagnevek. A pásztorok a csillagok állásához igazították az éjszakai legeltetés rendjét (legeltető, ökörhajtó, ökörkereső, pásztorok serkentő csillaga).

(132) 166-167. o.

RADNÓTI MIKLÓS: A MÉCSVIRÁG KINYÍLIK

A mécsvirág kinyílik
s a húnnyó láthatárnak
könyörg a napraforgó;
a tücskök már riszálnak,
odvában dong a dongó
s álmos kedvét a bársony
estében égre írta
egy röppenő pacsirta;

s ott messzebb, kint a réten
a permeteg sötétben
borzong a félreugró
nyulak nyomán a fűszál,
a nyír ezüstös ingben
immár avarban kószál,
s holnap vidékeinken
újából a sárga ősz jár.

(110) 228. o.

JÓZSEF ATTILA: HANGYA

A bábok között elaludt a hangya.
Szél, a bábokat most el ne fúdd!
Különben jó az is.

Kis, fáradt fejét csillámokra hajtja
és alszik véle csöpp árnyéka is.

Egy szalmaszállal fölkelteni szépen!
De jobb, ha már indulunk haza,
erősen beborult -

A bábok között elaludt egy hangya
és - hopp - egy csöpp már a kezemre hullt.

(65) 228. o.

SZABÓ LŐRINC: FÜRJ

A kollégium négyszög udvarán
ősszel, tízpercben, mikor valahány
diák, mind kint lebzsel, hancúrozik,
egy fürj szállt le, elhagyva társait,
egy fürj, tört szárnnal, s ahogy menekült,
száz közül az én kezembe került.
Hazavittem. Óriási ketrecet
szereztem neki, jó kényelmeset,
lugast építve s tücsköt-bogarat
rakva bele, pondrót és magvakat,
homokot, fürdőt. Mint a lelkemet,
gyógyítottam szegénykét. Szelidebb
lett lassankint, és már ülve maradt,
ha simogattam. De jött a tavasz,
s ő újra vad lett, s végül kopasz:

minduntalan a drótrácsnak rohant;
s egy nap szétzúzta rajta a fejét...
Most is látom szomorú gyöngyszemét.

(124) 187. o.

KIÁLTÁS A VÍZ ALATT

Arión, a görög lantos-énekes és költő egész Itáliát elbűvölte gyönyörű dalaival, így gazdag ajándékokkal megrakottan hajózhatott haza Korinthuszba. A hajó matrózai mit sem törődtek azzal, hogy egy álmodozó költőt visznek a fedélzeten, de annál figyelmesebben vették szemügyre kincseit. És döntöttek. Ariónt örökre elnémítják, a zsákmánnyal pedig elvitorláznak. Amikor a költő rájött szándékukra, minden vagyonát felajánlotta, hogy megkíméljék életét. A gazfickók azonban mindenképpen meg akartak szabadulni a veszélyes szemtanútól, ezért csak annyi engedményt tettek, hogy választhat: önként a tengerbe veti magát, vagy ők ölik meg, és a holttestét eltemetik.

Arión a tengert választotta. De még utoljára elővette lantját, és legszebb énekével mondott búcsút a földi életnek. Azután megadóan a vízbe vetette magát. De csodák csodájára nem merült el. Egy játékos delfincsapat vette körül, amelyet valószínűleg a különös hangok csaltak a közelbe. Az állatok hátukra vették Ariónt, és a Tainaron-fokig vitték. A csodás menekülés emlékére a meghatott költő nemsokára bronzból készült delfinszobrot állíttatott a parthoz közeli templom szentélyébe.

Arión különös megmenekülésének történetét Hérodotosz, a görög történetírás atyja jegyezte fel, s azóta is számtalan változatban dolgozták fel témáját írók, költők, festők és szobrászok. Csak éppen senki nem vette komolyan. Pedig az utóbbi évtizedek kutatásainak fényében egyre elképzelhetőbbnek tűnik a történet. A delfinek valóban közös erővel segítik megsebesült társukat a felszínre, ugyanezzel az ösztönnel sietnek a fuldokló ember segítségére is. Erről számtalan érdekes esetet jegyeztek már fel.

A delfinnek nem nehéz megtalálnia egy vízbe merült embert, hiszen olyan találmánnyal rendelkezik, amelynek hasonmása csak az utóbbi évtizedekben terjedt el a hajózásban: ultrahangos lokátora van!

(53) 213. o.

ERNEST HEMINGWAY: AFRIKAI VADÁSZNAPLÓ

Az úton mentem, nem néztem a vad felé, igyekeztem közömbösnek látszani, s a puskát a vad elől eltakarva, függőlegesen bal vállamra vetettem. Úgy látszott, mintha nem törődnének velem, csak legeltek kitarotán. Tudtam, hogyha feléjük megyek, egyszerre kimenekülnek a lőtávoból, s így, mikor szemem sarkából észrevettem, hogy az oryx megint leejti fejét legelni, s a lövés lehetségesnek látszott, leültem, karomra csavartam a puskaszíját, s amint az oryx felnézett, és megindult rézsút elfele tőlem, magasan a váll-lapjára tartottam, s megnyomtam a ravaszt. Az ember nem hallja a puská durranását, ha vadra lő, de hallatszott a golyó becsapó-

dása, s az oryx elindult ferdén jobb felé, s az egész síkság olyan lett, mint egy megelevenedett háttér: csupa mozgó állat a felkelő nap előtt, hosszú lábú groteszk kongónik hintaló vágatása, jávorantilop galoppba váltó nehézkes himbálózó futása s a kongónik közt a második futó oryx, amelyet eddig nem láttam. Ez a hirtelen élet és vakrémület háttérül szolgált annak az egynek, amelyet magamnak akartam, s amely most rézsútosan ügetett elfele, szarvát magasra tartva, s én állva, futtában készültem löni rá, célba vettem, az egész állat lekicsinyítve jelent meg a távcsőben, s én a válla fölé tartottam, elébe lendítettem a fegyvert, elsütöttem, s az oryx lenn feküdt, rugdalózva, mielőtt még a csontba ütköző golyó csattanása ideért volna. Nagyon hosszú és még szerencsésebb lövés volt, az egyik hátsó lábát törte el.

Feléje futottam, aztán lassítottam, s óvatosan mentem tovább, nehogy készületlenül érjen, ha felugrik és fut; de végleg elfeküdt. Oly hirtelen esett el, és a célba érő golyó akkorát csattant, hogy attól féltem, a szarvát találtam el, de mikor odaértem, már kimúlt az első lövéstől, mely a válla mögött, magasan a hátát találta el, s láttam: az döntötte le, hogy kilőttem alóla a lábát.

F: Szász Imre
(60) 138-139. o.

AZ INDIÁN NAGYFŐNÖK JÓSLATA

1854-ben a washingtoni Nagy Fehér Főnök ajánlatot tett egy hatalmas indián terület megvásárlására, amiért cserébe egy rezervátumot ígért.

Seattle nagyfőnök szívhez szóló válasza a környezetre vonatkozó legbölcsebb megfigyeléseket tartalmazza, csodálatra méltó gyermeki egyszerűséggel ábrázolván az indiánok világnézetét, életfilozófiáját.

„Hogyan vásárolhatja meg vagy adhatja el valaki az eget és a föld melegét? Ez a gondolat furcsa számunkra. Ha nem mi vagyunk a levegő frissességének és a víz hűségének birtokosai, hogyan vásárolhatják meg mások ezeket?

E föld minden egyes röge szent az én népemnek. Minden egyes fenyőtű, homoksáv, a sötét erdő tisztása, párafelhője és minden zümmögő rovar szent az én népem tapasztalatában és emlékezetében. A fákból folyó nedv a vörös ember emlékét hordozza magával. A fehér emberek elfelejtik szülőföldjüket, amikor »a csillagok közé mennek sétálni«. Ám a mi halottaink sohasem felejtik el ezt a csodálatos földet, a vörös ember igazi édesanyját.

Egymás részei vagyunk. Az illatos virágok a leánytestvéreink. A szarvas, a ló, a fenséges sólyom mind-mind a mi testvéreink. A sziklahasadékok, a rétek nektárnedve, a csikók és az emberi test melege - mind egyazon családhoz tartoznak. A földhöz tartozunk, s a föld pedig hozzánk tartozik.

E hely a mi számunkra szent. A hús patakok és csillogó folyók vize nem akármilyen, nem közönséges víz, hanem a mi őseink vére. Ha el is adjuk a földet, fehér testvéreinknek emlékezniük kell arra, hogy e föld szent, s ezt kell tanítaniuk gyermekeiknek is. Sohase feledjék, hogy a tavak tiszta tükrének rejtelmes visszfénye az én népem tetteiről, emlékéiről beszél, s hogy a víz zúgása apáink hangja.

A szomszédjainkat csillapító folyók a mi testvéreink. Ők hordozzák kenuinkat, és táplálják gyermekeinket. (...)

Tudjuk nagyon jól, hogy a fehér ember nem érti a mi útjainkat. Számára egy darab föld ugyanolyan, mint a másik, mert idegen ő, aki az éj leple alatt jön, és elrabol a földtől bármit, aminek csak szükségét érzi. Így a föld nem testvére, hanem ellensége, s mihelyt leigázta és kizsákmányolta azt, odébbáll, maga mögött hagyva elődei sírját. Semmivel sem törődik, a földet saját gyermekei előtt rabolja el, ősei sírját, gyermekei születési jogát elfelejti. Saját édesanyját, a Földet és édestestvérét, az Eget úgy kezeli, mint megvásárolható dolgokat, melyek kizsákmányolhatók és eladhatók, mint a juhok vagy a csillogó-villogó ékszerek.

(...) A fehér ember városaiban lehetetlen egy csendes és nyugodt helyet találni. Nincs egyetlen olyan hely, ahol tavasszal hallani lehetne a levelek susogását vagy egy rovar zümmögő hangját. De talán ezt is azért látom így, mert én egy „értelmetlen vad” vagyok.

Az indián inkább választja a tó fölött átsuhanó szellő lágy, susogó hangját és a déli esőktől megtisztított, fenyőfák illatosította szél illatát. Igen, a levegő értékes a vörös ember számára, hiszen egy és ugyanazon lélegzetben osztoznak valamennyien - az állat, a fa és az ember. Mind ugyanazon lélegzet által léteznek.

Úgy tűnik, a fehér ember nincs tudatában annak, amit lélegzik, és hasonlóan a napok óta haldoklóhoz, érzéketlen a bűz iránt. (...)

Én, mint »vadember« nem értem, hogyan lehet a pipáló vasparipa fontosabb a bölénynél, amit mi csak azért vadászunk, hogy életben maradhassunk. Mi az ember az állatok nélkül? Ha eltűnnek az állatok, az ember is ki fog pusztulni, ha másért nem, nagy lelki magányossága miatt. Mert bármi történjék is az állatokkal, az ember sorsává is válik hamarosan. Minden egybetartozik, és szoros összefüggésben áll egymással.

Gyermekeiket meg kell tanítaniuk arra, hogy a lábuk alatt lévő föld nagyapáik hamva. Mondják meg nekik: a földet saját fajuk élete gazdagítja, s így majd tisztelni fogják azt.

Tanítsák meg gyermekeikkel azt, amit mi is megtanítottunk a mieinkkel - hogy a föld a mi anyánk. Bármi, ami a földet éri, a fiaira is hat.

Meggyőződésünk, hogy nem az ember tulajdonosa a földnek, hanem fordítva. Számunkra ez világos.

A családot összetartó vérhez hasonlóan minden dolog összetartozik. A Föld sorsa ezért a Föld fiainak sorsa is. Nem az ember szötte az élet hálóját; ő csupán egy szála annak. Bármit cselekszik a hálóval, saját magával cselekszi azt. Még a fehér ember sem lehet kivétel a közös sors alól.

Egy dologgal tisztában vagyunk, amire egy napon a fehér ember is ráébred majd: a mi Istenünk és az ő Istenük egy és ugyanazon Isten.

Hihetik, hogy ők birtokolják Istent, mint ahogy a mi földünket is birtokolni akarják, ám ez lehetetlen.

Ő az ember Istene, aki ugyanolyan kegyes úgy a vörös, mint a fehér emberhez. Számára a föld nagyon értékes, ezért a földet bántalmazni ugyanaz, mint teremtőjét megvetni.

A sápadtarcúaknak is el fog jönni az órájuk; lehet, hogy gyorsabban, mint minden más törzsé. »Piszkíts az ágyadba, s egy napon saját piszkodban fogsz megfulladni.« Haldoklásukban Isten hatalmától izzva fognak fényleni, aki idehozta, és valami különleges oknál fogva e föld és a vörös ember urává tette őket.

A jövő rejtelem számunkra, mert nem tudjuk, mikor jön el az idő, amikor az összes bölény kipusztul, minden vadló szelíd lesz, az erdők rejtelmes zugait a sok-sok fehér ember nehéz szaga váltja fel, az aranyárga dombokat pedig a beszélő drótok fogják megcsúfítani.

- Hol van az erdő? - Kipusztult.

- Hol van a sólyom? - Kihalt.

Ez az élet vége, és az átvészelés kezdete”

F: A forrásban nincs megjelölve
(67) 12. o.

STING - JEAN-PIERRE DUTILLEUX: A PUSZTULÓ ESŐSERDŐ

Amazónia haldoklik. Az őserdők általában az egész világon haldokolnak. A tét az őserdő páratlanul gazdag növény - és állatvilága, az őslakók és ősi kultúrájuk s az a remény, hogy a betegségekre új gyógyszereket találunk. Veszélyben van egész bolygónk egészsége és jóléte. Naponta percenként majdnem hatvanholdnyi esőerdő hal ki - ekkora a New York-i Central Park! 1988-ban egy belgiumnyi esőerdőt nem csak kiirtottak, hanem visszafordíthatatlanul elpusztítottak!

Nem pánikkeltés, amikor azt mondjuk, Amazónia néhány évtizeden belül sivataggá válhat. Afrikában volt valamikor egy esőerdő. Ma az egész terület Szahara néven ismert!

Mi, a világ más népeinek és nemzeteinek tagjai, nem lehetünk sem közömbösek, sem kívülálló szemlélők. Bűnrészesek vagyunk ebben a fejlődésben, és ezért kötelességünk segíteni, hogy megtaláljuk azokat az eszközöket és utakat, amelyek segítségével az esőerdő sebeit begyógyíthatjuk.

F: Soltész Judit
(121) 14. o.

STING - JEAN-PIERRE DUTILLEUX: AZ EMBERISÉG KERTJE

Az alatt az idő alatt, amíg Ön ezt a fejezetet olvassa, Földünk esőerdőiben kb. 600.000 fát vágnak ki, és senki se tudja pontosan megmondani, mi lesz a következménye. A legkülönbözőbb előrejelzések láttak napvilágot. Mindenképpen egyre világosabban látszik, hogy az esélyeink romlanak, ha továbbra is felelőtlenül veszélyeztetjük bolygónkat, ha a cégek és konszernek továbbra is csak a rövid távú hasznukat nézik, és mi, egyes emberek, az életünket csak rövid távra rendezzük be. Meleg légáramlatok, szárazság, áradások és pusztító viharok - ez csak a kezdet. Bár az emberiség csodálatra méltó alkalmazkodási készségről tett tanúbizonyosságot, mégis, miközben egyre csak alkalmazkodni próbálunk, a drámai éghajlatváltozások olyan szociális, gazdasági és politikai káoszt fognak előidézni, amilyent a világ eddig még nem élt át. Az amazóniai esőerdő pusztítása a mértani haladványnak megfelelően nő. Ha semmi sem változik, akkor nagy a valószínűsége annak, hogy alig ötven év alatt nem marad több erdő - néhány zárvány kivételével, amelyet talán még meg tudunk védeni.

Az indiók túlélése és az esőerdő túlélése kölcsönösen feltételezik egymást. Néhány évtizeddel ezelőtt ez még nem feltétlenül volt így, mert egyszerűen hihetetlenül sok volt az őserdő. Most meg kell végre értenünk, hogy mi mindnyájan bizonyos értelemben az esőerdő gyermekei vagyunk. Mindnyájunkat véd és táplál. Ezért kötelességünk, felelősségünk, hogy az egész emberiség kertjét ápoljuk és megőrizzük. E problémára, amely az egész Földünket érinti, csak globális megoldás létezhet. Mindnyájunknak az esőerdő védőivé és őrzőivé kell válnunk.

F: Soltész Judit
(121) 69. o.

KONRAD LORENZ: AZ ÉLETTÉR ELPUSZTÍTÁSA

Az ember ökológiája sokszorta gyorsabban változik, mint valamennyi más élőlényé. A tempót saját technológiájának a fejlődése diktálja, ami pedig állandóan és mértani haladvány szerint gyorsul. Ezért az ember felesleges, mélyreható, és túl gyakori változtatásokkal, összeomlással veszélyeztetheti azt a biocönózist, amelyben és amelyből él. Ez alól csak nagyon kevés „vad” törzs képez kivételt, mint például a Dél-Amerika őserdeiben élő indiánok, akik gyűjtögetésből és vadászból élnek, vagy néhány óceáni sziget lakói, akik kevés földművelést folytatva, lényegében kókuszdióból és tengeri állatokból élnek. Az ilyen kultúrák nem befolyásolják a biotópot másként, mint ahogyan azt egy állatfaj populációja tenné. Ez az egyik elvileg lehetséges módja annak, ahogyan az ember életterével egyensúlyban élhetne, míg a másik az, hogy földművelésével és állattartásával egy új, egészében saját igényeire szabott biocönózist teremt, mely elméletileg éppen olyan jó és tartósan működőképes lehet, mint az, amelyik tevékenysége nélkül keletkezett. Ez vonatkozik azokra a parasztkultúrákra is, melyekben az ember generációkon keresztül ugyanazon a földön marad, azt szereti, és valóban jó, gyakorlatban szerzett ökológiai ismeretei alapján a rögnök visszaadja azt, amit attól kap.

A paraszt ugyanis tud valamit, amit az egész civilizált emberiség elfeledni látszik, nevezetesen, hogy égitestünkön az élet alapfeltételei nem kimeríthetetlenek. Miután Amerikában a rablógazdálkodást követően a talajerózió miatt nagy földterületek váltak szántóból sivataggá, miután a fairtást követően területek karsztosodtak el, és számtalan hasznos állatfaj pusztult ki, e tényeket lassanként felismerik, elsősorban azért, mert a nagy mezőgazdasági, halászati és bálnavadász vállalkozások üzleti értelemben is fájdalmasan tapasztalták ezen következmények hatását. De ezek a tények még mindig nem általánosan ismertek, nem hatoltak be eléggé mélyen a köztudatba!

A mai idők hajszája nem ad időt az embereknek a cselekvés előtti elméleti próbára és megfontolásra. Az oktalanok, miközben bűnt bűnre halmoznak a természettel és önmagukkal szemben, még büszkék is arra, hogy ők cselekvőek. Ma elsősorban vegyszerek alkalmazásával követnek el bűnöket, például a rovarirtással a mezőgazdaságban és a gyümölcsstermesztésben, de csaknem ugyanilyen rövidlátó módon a gyógyszeres kezelésben is. Az immunbiológusok a legkomolyabb aggályuknak adnak hangot az általánosan használt gyógyszerekkel kapcsolatban. Az „azonnal megszerezni” pszichológiája a vegyipar néhány szakágazatát szinte bűnösen könnyelművé tette olyan szerek terjesztését illetően, melyek hosszú távú hatása egyáltalán nem ismeretes. A földművelés ökológiai jövőjét illetően, de az egészségügy tekintetében is hihetetlen könnyelműség vált uralkodóvá. Azokat, akik óva intenek a mérgek alkalmazása ellen, a legbecstelenebb módon lejáratták és elhallgattatták.

Amikor a civilizált emberiség az őt körülvevő és eltető élő természetet elvakult és vandál módon pusztítja, ökológiai összeomlással fenyegeti önmagát. Amikor ezt majd gazdaságilag is megérzi, valószínűleg felismeri hibáját, de megeshet, hogy akkor már késő lesz.

F: Keve Károly
(92) 24-25. o.

ANCSEL ÉVA: SZÁZKILENCVENNÉGY BEKEZDÉS AZ EMBERRŐL

(CLXXXIX.)

Ha a fák, füvek vagy akár az erdei állatok szólni tudnának, látván az embert és viselt dolgait, azt mondanák szánakozva: Óh, te szerencsétlen, honnan tévelyedtél ide, és hogyan fogsz te itt élni? Azt hallottuk, hogy minket is csoportosítottál, nevet adtál nekünk, de még a csillagokkal is foglalkozol, és egyáltalán mindenbe beavatkozol, bár a lábad lassúbb a zergéénél, fogaid gyöngék, a gégédből pedig olyan hangok jönnek elő, hogy a hozzád hasonlók sem értik meg mindig.

Rajtunk pihenhetsz, mondanák a füvek, de ki ne tépkedj bennünket a földből, mert neked fogunk hiányozni. Mialánk menekülhetsz az eső meg a tűző nap elől, mondanák a fák, de ne akarj minket leigázni, mert akármilyen furcsa, idegen jövevény vagy, azt az oxigént szívod, amit mi, növények kibocsátunk, azon a fehérjén élsz, amihez csak általunk juthatsz hozzá.

Egyszóval hiába minden: bricseszadrágodban és a motorbiciklis sisakodban és az úrhajószkafanderedben se tudod letagadni, hogy a természet egy darabja voltál, és az vagy ma is.

Úgy döntöttél, hogy ilyen kényelmetlenül, csak a hátsó végtagjaidat használva közlekedsz a földön. Azért, hogy tőlünk magadat megkülönböztessed? Enélkül is látnánk, hogy jövevény vagy, de azért ne félj tőlünk, inkább békülj meg velünk! Próbáld meg, és járj el dolgaidban és dolgaiddban a természet és saját mértéked szerint!

(10) 76-77. o.

Ajánlott irodalom

Fallaci, Oriana: Ha meghal majd a Nap (Kozmosz, Bp., 1971.)

Kerényi Ervin: Környezetvédelem (Akadémiai, Bp., 1990.)

Kovács István: Óvjuk a természetet! - Természetvédelmi olvasókönyv (Tankönyvkiadó, Bp., 1975.)

Lorenz, Konrad: Salamon király gyűrűje (Gondolat, Bp., 1983.)

Mowat, Farley: A mérszárlás tengere (Kossuth, Bp., 1988.)

Sebeők János: A lázadó bioszféra avagy Az ötödik égtáj könyve (Kossuth, Bp., 1991.)

Segal, Jacob: Az élet titkai (Móra, Bp., 1980.)

Várkonyi Tibor: Az élet veresége (Akadémiai, Bp., 1988.)

10. Hit - Vallás

„Ha Istennek adod a magad semmiségét,
ő neked adja a mindenségét.”

(al-Halládsz)

RÓNAY GYÖRGY: JELENLÉT

Nézz föl az égre: ott van
felhők és csillagok közt.

Pillants körül a földön:
ott van fűben, virágban,
állatok ámuló szemében,
emberek arcán.

Áss le a föld alá:
csontokból és kőületekből
szándékainak lábnyoma
dereng feléd.

Mindenütt láthatatlan.

Mindenben látható.

(114) 391. o.

TAGORE: ÁLDOZATI ÉNEKEK

45.

Nem hallottad csendes lépteit?

Ő jön, jön, egyre jön.

Minden pillanatban s minden korban, minden nap és minden éjjel ő jön, jön és egyre jön.

Sok éneket énekeltem már, sokféle hangulatban, de mindegyiknek hangjai csak ezt hirdették: ő jön, jön és egyre jön.

A napfényes április illattól fűszeres napjaiban, az erdei úton át ő jön, jön és egyre jön.

A júliusi éjszakák esős sötétjében a felhők mennydörgő kocsiján ő jön, jön és egyre jön.

Ha bánat bánat után ér, az ő lépésének súlyos nyomát érzi szívem, s ugyancsak az ő lábának aranyos érintése az, melytől bennem az öröm napfénye felragyog.

F: Szentirmay Gizella
(130) 36. o.

DAKOTA SZIU SÁMÁN

Megáll az isten is

Jártunkban mind meg-megállunk. Megáll röptében a madár, hogy fészket rakjon, hogy megpihenjen. Jártában megáll az ember, amikor úgy tartja kedve, megáll az Isten is. Ahol fényes és gyönyörű a nap, ott megállt egyszer. A holdnál, a csillagoknál, a szélnél megállt. A fák, az állatok mind ott laknak, ahol ő megállt, és az indián nem felejtí azokat a helyeket; imáját küldi oda, ahol az Isten megállt egyszer, segítségért és áldásért.

F: Kodolányi Gyula
(4) 13. o.

KARINTHY FRIGYES: ISTEN

(december 5.)

Két dolgot most már biztosan tudok. Az egyik, hogy *rajtam kívül* van valahol ő, aki tud rólam, aki jobban tudja rólam, ki vagyok. A másik, hogy hiába keresem így - hatalmasabb ő nálam, csak ő találhat meg engem - vakon tapogatózva, ha mindketten keresgélünk, elvétjük egymást, elmegyünk egymás mellett. Egyikünknek csendben kell maradni; hadd legyek én az, a gyöngébb és fáradtabb. Várom kell és figyelnem...

(8) 27. o.

A TAPSOLÓK TITKOS TANÍTÁSA

Talavakára-upanisad

1. Ha azt hiszed, hogy a Hatalmast jól tudod, úgy csalódní fogsz, hiszen csak töredékét ismerheted annak, mi öbelőle benned és az istenek körében testet ölt. Úgy vélem, meg kell vizsgálnod tudásodat.
2. Nem hiszem, hogy jól tudom, és nem vélem tudni, mit nem tudok. Őt tudom, ha ezt tudom, és nem őt tudom, ha mást tudok.
3. A nem ismerő ismeri őt, az ismerő nem tudja meg. Ismerőké a nemtudás, nemtudóké az ismeret. Ébredéskor megláthatod, így vezet az örökléthez, hogy ő a Lélek, ez erőt ad, tudása meg örökké tesz.
4. Ki őt felleli, az lesz igazságban, ki nem tudja meg, az nagyot veszít. Őt látja a bölcs minden létezőben, és örök lesz élete majd a halálban.

F: Tenigl Takács László
(137) 63. o.

IBN AL-FARID AZ ISTENRŐL

Hetvenezer fátyol takarja el az Istent, az egyetlen valóságot az anyag és az érzékek világa elől. És minden lélek születése előtt e hetvenezer fátyol alá süllyed. A fátylak belső fele világos, külső fele sötét. A világosság minden fátyla Isten egy tulajdonságát eltakarja, - más szóval e fátylakon való áthaladással a lélek felejt, a testben mélyebbre hull. A világosságban egyre jobban látja, az Eggyel való eredeti egységét. A test nem elvetendő, meg kell finomítanod, és át kell szellemítened, mert segítségedre és nem hátrányodra van - csak a tűz lényegét kell megváltoztatni.

F: Hamvas Béla
(56) 88. o.

RAMAKRISNA MONDÁSAI

Ne beszéljétek a testvéri szeretetről! Szeressetek! Ne nyilatkozzatok a tanokról és a vallásokról. Csak egy vallás van. A folyamok mind az óceánba ömlenek. Menjenek, és hadd menjenek a többiek is. A nagy víz kiömlik, kitépi magát a medréből, és ömlik a korok, a fajok, a különböző lelkek törvénye szerint. A meder más, a víz ugyanaz - ömöljétek az óceánba.

F: Kemény Katalin
(56) 328. o.

MÁTÉ EVANGÉLIUMA 7, 13-17., 21-27.

Szoros kapu, keskeny út

- ¹³ Menjétek be a szoros kapun! Mert tágas az a kapu, és széles az az út, amely a kárhozatba visz, és sokan vannak, akik azon járnak.
- ¹⁴ Mert szoros az a kapu és keskeny az az út, amely az életre visz, és kevesen vannak, akik azt megtalálják.

A hamis próféták

- ¹⁵ Óvakodjatok a hamis prófétáktól, akik juhok ruhájában jönnek hozzátok, de belül ragadozó farkasok.
- ¹⁶ Gyümölcsseikről ismeritek meg őket. Tüskebokorról szednek-e szőlőt, vagy bogáncskóróról fügét?
- ¹⁷ Tehát minden jó fa jó gyümölcsöt terem, a rossz fa pedig rossz gyümölcsöt terem.

Isten akaratának cselekvése

- ²¹ Nem mindenki megy be a mennyek országába, aki ezt mondja nekem: Uram, Uram, hanem csak az, aki cselekszi az én mennyei Atyám akaratát.
- ²² Sokan mondják majd nekem ama napon: Uram, Uram, nem a te nevedben prófétáltunk-e, nem a te nevedben üztünk-e ki ördögöket, és nem a te nevedben tettünk-e sok csodát?
- ²³ És akkor kijelentem nekik: Sohasem ismertelek titeket, távozzatok tőlem, ti gonosztevők!

Aki kősziklára épít

- ²⁴ Aki tehát hallja tőlem ezeket a beszédeket, és cselekszi azokat, hasonló lesz az okos emberhez, aki kősziklára építette a házát.
- ²⁵ És ömlött a zápor, és jöttek az árvizek, feltámadtak a szelek, s nekidőltek annak a háznak, de nem omlott össze, mert kősziklára volt alapozva.
- ²⁶ Aki pedig hallja tőlem ezeket a beszédeket, de nem cselekszi, hasonló lesz a bolond emberhez, aki homokra építette a házát.
- ²⁷ És ömlött a zápor, és jöttek az árvizek, feltámadtak a szelek, és beleütköztek abba a házba; az összeomlott és teljesen elpusztult.

(23) Újszövetség 10. o.

INGMAR BERGMAN: ÚRVACSORA

(Részlet)

J o n a s *(zárkózott)*

T o m a s Tételezzük fel, hogy nincs Isten. Mit változtat ez a tényeken?

J o n a s *(az ajtóra néz)*

T o m a s Érthetőbbé válik az élet. Micsoda megkönnyebbülés. A halál nem lesz más, csak az élet kialvása, feloszlása a testnek és léleknek. Magától értetődő, átlátszó lesz az emberek kegyetlensége, elhagyatottsága, félelme. Nem kell megmagyarázni a megmagyarázhatatlan szenvedést. Maguk szülték magukat és egymást az egek, a földek, a világűr csillagai. Nincs teremtő és fenntartó, nincsen egyetlen szédítő és telhetetlen gondolat.

F: Kuczka Péter
(22) 135-136. o.

JOHANN WOLFGANG GOETHE: FAUST

(Részlet)

ANGYALOK KARA

Krisztus feltámadt!
Halandó emberek,
mind örvendezzetek,
lemosta vétketek,
az ősi átkot!

FAUST

Mi ez a zsongás, ez a tiszta hang,
melynek hatalma poharam után nyúl?
Ilyen hamar üzennél, mély harang,
Húsvét vasárnapjának hajnaláról?
Azt zengitek talán, ama vigasztalót,
mely új szövetkezés diadalára szól
a Sírnál angyal ajakáról?

ASSZONYOK KARA

Áldott kenettel
kentük meg tetemét,
hű szeretettel
el is eltemeténk.
Majd tiszta gyolcsba
göngyöltük tagjait.
Ki látja, hol van?
Már nincsen itt.

ANGYALOK KARA

Krisztus feltámadt!
Ő az Üdvözítő,
az értünk szenvedő,
ki minden cselvető
próbát kiállhat.

FAUST

Hatalmas égi dallamok!
Kutatjátok, ki a porba mászik?
Érzékenyebb lelkekhez szóljatok.
Hallom, hallom a hírt - hitem hozzá hiányzik.
Ó, hit! A csoda legszebb magzatod.
Szívem ama szférákba nem repeshet,
honnan a szent hír idecseng;
s mégis, a hajdani gyermekszív belereng,
és visszahív, hogy új életbe kezdjek.
Akkor nagyszombat estjén ért utól
az égi szerelemnek csókja engem;

a nagyharang szavát sejtelmesen figyeltem,
s imádságom gyönyör forrása volt;
egy tiszta és megfoghatatlan
sóvárgás hajszott erdőn, réten át,
s míg könnyem ömlött bő patakban,
megépült bennem egy világ.
Tavaszi-ünnep szabad boldogságát jelenték
az ifjunak e dallamok;
s ez a feltámadó, érzékeny gyermek-émlék
most végső lépésentől visszafog.
Ó, égi dal, csak zengj, zengj mindörökké!
A könnyem hull, vagyok megint a földé.

TANÍTVÁNYOK KARA

Sirjából a megölt
íme kiméne,
felszállt az idvezült
az idvességbe;
új lét karolja már,
új alkotás-öröm:
e földön ránk mi vár?
Csak kín és gyötrem.
Itt hagyott keservvel,
boldogtalanokat:
Siratjuk, Mester,
felszálltodat!

ANGYALOK KARA

Elhagyta Krisztus
a pusztulás ölet,
láncunk szakítsuk
vígadva szét!
Tettet mutassatok,
szeretetet nagyot.
Agapét adjatok,
tanítva járjatok,
örömet hozzatok,
így lesz Mesteretek
tivéletek!

F: Jékely Zoltán
(51) 115-118. o.

ÉZSAIÁS PRÓFÉTA KÖNYVE 40, 21-31.

- ²¹ Hát nem tudjátok, nem hallottátok,
nem mondták el nektek régtől fogva,
nem magyarázták meg a föld
alapozását?
- ²² Az, aki ott trónol a föld pereme fölött,
melynek lakói csak sáskáknak tűnnek,
az eget fátyolként teríti ki,
kifeszíti mint lakósátrat.
- ²³ Semmivé teszi a fejedelmeket,
a föld bírját megsemmisíti.
- ²⁴ Alig ültették el, alig vetették el őket,
alig vert gyökeret törzsük a földben,
ő csak rájuk fúj, és kiszáradnak,
elragadja őket, mint szélvész a polyvát.
- ²⁵ Kihez hasonlíthatnátok engem,
kivel mérhetnétek össze?
- mondja a Szent.
- ²⁶ Tekintsetek föl a magasba,
és nézzétek: ki teremtette
az ott levőket?
Előhívja seregüket szám szerint,
néven szólítja mindnyájukat.
Olyan hatalmas és erőteljes,
hogy egy sem mer hiányozni.
- ²⁷ Miért mondod ezt, Jákob,
miért beszélsz így, Izráel:
Rejtve van sorsom az Úr előtt,
nem kerül ügyem Isten elé.
- ²⁸ Hát nem tudod, vagy nem hallottad,
hogy örökkévaló Isten az Úr?
Ő a földkerekség teremtője,
nem fárad el, és nem lankad el,
értelme kifürkészhetetlen.
- ²⁹ Erőt ad a megfáradtnak,
és az erőtlent nagyon erőssé teszi.
- ³⁰ Elfáradnak és ellankadnak az ifjak,
még a legkiválóbbak is megbotlanak.
- ³¹ De akik az Úrban bíznak,
erejük megújul,
szárnyra kelnek, mint a sasok,
futnak, és nem lankadnak meg,
járnak, és nem fáradnak el.

(23) Újszövetség 686-687. o.

PAUL CLAUDEL: DÉLI OSZTOZÁS

III. felvonás

(Részlet)

Nem, nem, Istenem! Nem kérek Tőled semmit!
Te jelen vagy és ez elég nekem. Csak hallgass, kérlek,
Istenem, hogy teremtményed megértsen!
Aki megízlelte csenedet,
annak nincs szüksége magyarázatra.

F: Szabó Ferenc
(123) 83. o.

FROMM-SUZUKI: ZEN-BUDDHIZMUS ÉS PSZICHOANALÍZIS

Szent Ágoston mondta: „Szeresd Istent, és csinálj, amit akarsz.” Hasonlóképpen a tizenhetedik századi zen-mester, Bunan egyik verse:

Miközben élsz,
legyél halott,
egészen halott;
és cselekedj, ahogy akarsz,
és minden jó lesz.

Istent szeretni annyi, mint nem bírni énnel, „nem-elmével” élni, „halottnak lenni”, megszabadulni a tudat minden korlátozó tényezőjétől. Az ilyen ember „Jó reggelt”-jében nincs semmi az önös emberi érdekből. Megszólítják, reagál. Éhes, eszik. Felületes értelemben természeti ember, egyenesen a természetből lép ki, a modern civilizált ember agyonbonyolított ideológiája nélkül. De milyen gazdag a belső élete! Hiszen közvetlen összeköttetésben áll a tudattalannal.

F: Várady Szabolcs, Gy. Horváth László
(47) 32. o.

AZ ÚR TITKOS TANÍTÁSA

Ísa-upanisad

OM

Teljes az Ott, és teljes ez Itt.
Teljesből teljes felemelkedik.
Teljes a teljestől elszakad.
Teljesen mégis megmarad.
Béke! Béke! Béke!

1. Az Úr ruháját hordja minden, mi sereglük itt e Földön,
Engedd meg néki, hogy legyen, másnak java ne gyötörjön.
2. Száz évet élhetsz nyugodtan, ha így teszed meg dolgodat,
Másik választásod nincsen, a sors reád így nem tapad.
3. Az ördögök világait vakság és sötétség fedi,
Elhullva ide kerülnek önnön lelkük gyilkosai.
4. A mozdulatlan Egy az észet meghaladja,
az istenek sem tudják utolérni őt,
csendben állva ér utol minden futót,
Szélurunk a vizet őbenne tartja.
5. Ő mozdulva mozdulatlan, távolban van Ő és közelben,
Ő mindenben benne rejlik, kívül van mégis mindenben.
6. Ki az összes létezőket önnön lelkében szemléli,
minden lényben a Lelket látva többé nincs oka félni.
7. Mert ki minden létezőben önnön lelkére rátalál,
Az Egységet ismerőhöz hogy érhetne fel gond, homály?
8. Ő körbe kiterjed, testetlen, tiszta,
világos, sebzetlen, bűn sosem éri.
Látó bölcs, magától való mindenható,
a dolgok rendjét örökre kiszabta.
9. Vakságba, sötétségbe buknak a nemtudásnak hódolók,
de ennél is nagyobb sötétbe a tudást csak kószolók.
10. Mondták: máshová visz a tudás, máshová a nemtudás.
Ezt hallottuk az ősöktől, így maradt ránk a tanítás.
11. Ki tudás és nemtudás kettősségét egyaránt tudó,
az nemtudón halált legyűző, tudón örökkévaló.
12. Vakságba, sötétségbe buknak a nemlétnak hódolók,
de ennél is nagyobb sötétbe a létet csak kószolók.
13. Mondták: máshová vezet a lét, és a nemlét megint más.
Ezt hallottuk az ősöktől, így maradt ránk a tanítás.
14. Aki a lét és nemlét kettősségét egyaránt tudó,
az nemlétezőn halált legyűző, létezőn örökkévaló.
15. Aranykoronggal igazi arcod eltakarod,
tárd fel hát előttünk, ó Gyarapító!
Az igazak útján járóknak megmutasd!
Gyarapító, Ősbölcs, Rekesztő,
Nap, Teremtőúrnak fia!
16. Legszebb alakodban látlak meg én,
a Napban az Ember, az vagyok Én!
Sóhaj az örök szélbe szállj,
itteni test véges porba omolj!

OM

17. Emlékezz művem, emlékezz a tetre!
Emlékezz művem, emlékezz a tetre!
18. Tűz, segíts meg minket jó utakkal,
Ösvények Tudója, vigyél sikerre!
Téríts le a bűn ferde útjairól,
néked szentelődünk a legszebb szavakkal!

OM

Teljes az Ott, és teljes ez Itt.
Teljesből teljes felemelkedik.
Teljes a teljestől elszakad.
Teljesen mégis megmarad.
Béke! Béke! Béke!

F: Tenigl Takács László
(137) 14-16. o.

FEKETE JÁVORSZARVAS

(Black Elk, oglala sziu)

Ha az indián tesz valami, mindig kör szerint teszi. Ez pedig azért történik így, mert a Világ Hatalma mindig körben hat, és minden dolog kerek akar lenni. Hajdan, amikor népünk hatalmas és boldog volt, mindenféle hatalmunkat a szent gyűrűtől kaptuk. Amíg a gyűrű szét nem nyílt, népünk virágzott. Az eleven gyűrű kellős közepén virágzó fa magasodott; a világ négy tájékának öve sugárzott abba hatalmat. Kelet békét és fényt adott, dél meleget, nyugat esőt; észak dermedtő hideg szelei pedig erőt és kitartást adtak.

Ezt a tudást vallásunk hozta el a világ burkából.

A Világ Hatalma mindig körökben működik. Kerek az égbolt, és azt hallom, hogy a föld is kerek, mint a labda; kerek a csillagok. A szél, amikor a legnagyobb, körben jár. A madarak körberakják fészüket, mert az ő vallásuk is az, mint a mienk. A nap körben jár feljöttében és lementében is. A hold ugyancsak, és mindegyikük kerek.

Még az évszakok is kört írnak, és mindig visszatérnek oda, ahol már jártak. Az ember élete gyermekségtől gyermekségig kör, és kör formájú minden, amiben hatalom van jelen. Sátrainkat kerekre húztuk, ahogy a madarak rakják fészüket; körbeültettük őket, nemzetünk nagy gyűrűjében. Ez a gyűrű fészekből rakott nagy fészek volt; mindig ott raktuk, ahová a Nagy Szellem új sarjadékunk világra jöttét elrendelte.

F: Kodolányi Gyula
(4) 10. o.

LEV TOLSZTOJ: MI A VALLÁS ÉS MI A LÉNYEGE?

XIV.

De vajon létezik-e igazi vallás? Az összes vallás végtelenül eltér egymástól, és nincs jogunk, hogy bármelyiket is igazinak nevezzük csak azért, mert jobban megfelel az ízlésünknek” - mondják azok az emberek, akik a külső formájuk szerint tekintik a vallásokat, mint valami betegséget, amelytől úgy érzik, hogy már megszabadultak, de a többi ember még benne szenved. Ez azonban nem igaz: a vallások különfélék ugyan külső formáikat tekintve, alapvető elveikben azonban azonosak. És az összes vallásnak ezek az alapelvei képezik azt az igazi vallást, mely korunkban egyedül sajátja minden embernek, s egyedül ennek az elsajátítása mentheti meg a bajaiktól az embereket.

Az emberiség régóta él, és amilyen folyamatosan kidolgozta gyakorlati vívmányait, úgy lehetetlen volt, hogy ne dolgozza ki azokat a lelki elveket, amelyek életének alapját képezték, és az ezekből fakadó viselkedési szabályokat. Hogy az elvakult emberek nem látják ezeket, nem bizonyítja azt, hogy nem léteznek. Korunknak ilyen, minden ember számára közös vallása nem egy valamilyen vallás a maga sajátágaival és meghamisításaival, hanem azokból a vallási tételekből áll, melyek azonosak az összes elterjedt és általunk ismert vallásokban, amelyeket az emberi nem több mint $\frac{9}{10}$ -e vall magáénak. Ez a vallás létezik, és az emberek csak azért nem durvultak még el véglegesen, mert minden nép legjobb emberei, ha öntudatlanul is, de ehhez a valláshoz tartják magukat, és ezt vallják; és csak az ámtításnak az a szuggesztíója akadályozza meg őket, hogy tudatosan fogadják el, amelyet a papok és a tudósok gyakorolnak emberekre. Ennek az igazi vallásnak a tételei olyan mértékben jellemzők az emberekre, hogy akik megismerik őket, azok úgy fogadják el, mint amit már rég ismernek, és ami magától értetődik. Számunkra ez az igazi vallás a kereszténység, azokban a tételeiben, amelyekben egyezik a brahmanizmusnak, a konfucianizmusnak, a taoizmusnak, a zsidóságnak, a buddhizmusnak, sőt a mohamedanizmusnak nem a külső formáival, hanem az alapvető tételeivel. Éppígy a brahmanizmust, a konfucianizmust és a többi vallók számára is az lesz az igazi vallás, amelynek alapvető tételei egyeznek az összes nagy vallás alapvető tételeivel. Ezek a tételek pedig egyáltalán nem bonyolultak, hanem nagyon egyszerűek és érthetőek.

E tételek a következők: van Isten, mindennek az elve; az emberben benne van ennek az isteni elvnek egy részecskéje, melyet életével csökkenthet vagy növelhet magában; ahhoz, hogy az ember növelje ezt az elvet, el kell fojtania szenvedélyeit, és növelnie kell magában a szeretetet; ennek az eléréséhez a gyakorlati eszköz az, ha éppúgy bánsz másokkal, mint ahogy akarod, hogy veled bánjanak. Mindezek a tételek közősek a brahmanizmusban is, a zsidóságban is, a konfucianizmusban is, a taoizmusban is, a buddhizmusban is, a kereszténységben is, a mohamedanizmusban is.

F: Baán István
(17) 56-57. o.

PIERRE TEILHARD DE CHARDIN: A HIT TENGELYEI

Akik csak kívülről ismerik, azoknak a kereszténység zsúfoltnak látszik. Viszont fő vonalait tekintve egyszerű és csodálatosan merész megoldást ad a Világra vonatkozóan.

Központjában szinte zavaró nyilvánossággal ott lelhető a személyes Isten létének állítása: a Világegyetemet jóságosan irányító, Gondviselő Isten; az értelem síkján és útján magát az Emberrel közlő Kinyilatkoztató Isten. Mindezek után könnyű lesz érzékeltetnem, mekkora értékű s milyen időszerű a szilárdan vallott perszonalizmus, amit nemrég még elavultnak és halálraítéltnek hittek. Fontos itt megjegyezni, hogy a hívek szívébe egy ilyen beállítottság milyen könnyen belopózik, és társul mindazzal, ami csak nagy és egészséges az Egyetemesben.

Az Ószövetség uralma alatt a Kereszténység még egyetlen nép vallásának hitte magát. Később, az emberi megismerés általános körülményei között úgy vélte, hogy körülötte túlságosan kicsiny a világ. Mert már alakulása után nyomban igyekezett szervezetileg és hódítón szétárasztani az általa képviselt rendszer teljességét.

Perszonalizmus és univerzalizmus.

Gyakorlatilag és tán szellemi féltékenység miatt a vallási könyvek a szokásos és pusztán erkölcsi fogalmakkal beszélnek Isten Országáról. Isten, s az általa kormányzott világ: hatalmas családként vagy kormányzatként elképzelt jogi jellegű társítás. Pedig egészen más az alaplelkület, amiből a keresztény életnedv fakad és kezdettől táplálkozik. Sokan azt hiszik, hogy azzal tisztelik meg a kereszténységet, ha a hamis evangélizmus nyomán valami édeskés filantropizmusra szűkítik. Aki nem látja meg bennük a lehető legreálisabb és legkozmoszibb hitet és reményt, az semmit sem ért a keresztény „misztériumokból”. Nagy család az Isten Ország? Bizonyos értelemben igen. De más szempontból tekintve csodálatos biológiai működés: a megváltó Megtestesülése.

F: Rónay György, Bittei Lajos
(133) 361-362. o.

KAHLIL GIBRAN: A PRÓFÉTA

Nem taníthatom meg nektek, szavakkal miként imádkozzatok.

Isten nem hallgat szavaitokra, kivéve, ha Ő maga nyilatkozik meg a ti ajkatok által.

És nem taníthatom meg nektek a tengerek imádságát, sem az erdőkét és a hegyekét.

De ti, akik hegyekből és erdőkől és tengerekből születtetek, szívetekben megtalálhatjátok az ő imádságukat,

És ha csupán az éjszaka csendjére figyelmeztetek, meghalljátok majd, amint csendben ezt mondják:

- Istenünk, aki önmagunk szárnyaló lényé vagy, a te akaratod akar mibennünk,
- A te vágyad vágyakozik mibennünk,
- A te bennünk munkáló szándékod változtatja éjszakáinkat, melyek a te éjszakáid, nappalainkká, melyek a te nappalaid.
- Nem kérhetünk semmit tőled, hiszen ismered kívánságainkat, még előbb, semmint megszületnének,
- Te vagy a mi kívánságunk; s ha önmagadból többet adsz, mindent megadsz nekünk.

... Óráitok szárnyak, melyek lélektől lélekig szállnak a téren át.
Az, aki az erkölcsét ünneplő ruhaként viseli, jobban járna mezítelenül.
A szél és a nap nem tépi fel a bőrét.
És akinek viselkedését erkölcs szabja meg, az énekes madarát kalitkába zárja.
A legszabadabb dal nem rácsok közül száll fel.
És akinek az imádság ablak, mely kinyitható, de be is zárható, az nem látogatott még el lelke házába, hol az ablakok hajnaltól hajnalig érnek.
Mindennapi életed a te templomod és vallásod.
Valahányszor belépsz, vidd magaddal mindenedet....

... És ezért, ha Istent ismerni akarjátok, ne talányok megfejtésével foglalkoztatok;
Inkább tekintsetek magatok köré, és meglátjátok Őt, amint gyermekeitekkel játszik.
És nézzetek fel a légből; meglátjátok Őt, amint a felhőn jár; villámlással kitarja karját, s az esővel visszaszáll a földre.
Látni fogjátok, amint a virágokban mosolyog, azután fölemelkedve felétek int a fákból.

F: Révbíró Tamás
(50) 87-88., 96-97. o.

SZENTGYÖRGYI ALBERT: PSALMUS HUMANUS

(Részlet)

Uram, Ki vagy?
Szigorú Atyám lennél,
Vagy szerető Anyám,
Akinek méhéből a Mindenség megszületett?
Te lennél a Mindenség maga?
Avagy a Törvény, mely uralkodik felette?
Adtál életet, hogy visszavedd?
Te alkottál engem, vagy Téged én,
Hogy a magányt és a felelősséget megosszam?
Uram! Nem tudom ki vagy,
De Hozzád fordulok nagy bajomban,
Rettegek embertársaimtól és saját magamtól is!
Talán nem érted szavaim
De megérted zenémet.

Első zsoltár: ISTEN

Uram!
Hatalmasabb vagy, mint a világ, amit Te alkottál,
A mindenség a Te otthonod.

A magam képére formáltalak,
Azt hittem, kegyetlen vagy, kapzsi és hiú.
Dicsőítésre és áldozatokra áhítózó,
Bosszúra éhes, látván kisszerű vétkeimet.
Én házakat építék Neked
Miközben hajlék és élelem nélkül hagyom embertársaimat.
Uram! Azzal dicsérlek, hogy szebbé teszem a Teremtés rámeső zugát,
Hogy fényel, meleggel, jóakarattal és örömmel
Töltöm meg világomat.

(61) 236-237. o.

JÓZSEF ATTILA: IMÁDSÁG MEGFÁRADTAKNAK

Alkotni vagyunk, nem dicsérni.
Gyerekeink sem azért vannak,
Hogy tiszteljenek bennünket
S mi, Atyánk, a te gyerekeid vagyunk.
Hiszünk az erő jó szándokában.
Tudjuk, hogy kedveltek vagyunk előtted,
Akár az égben laksz, akár a tejben,
A nevetésben, sóban, vagy mibennünk.
Te is tudod, hogyha mi sírunk,
Ha arcunk fényét pár könnyesepp kócolja,
Akkor szívünkben zuhatagok vannak,
De erősebbek vagyunk gyöngé életünknel,
Mert a fűszálak sose csorbulnak ki,
Csak a kardok, tornyok és ölő igék,
Most mégis, megfáradván
Dicséretteddel keresünk új erőt
S enmagunk előtt is térdet hajtunk, mondván:
Szabadíts meg a gonosztól.
Akarom.

(65) 176-177. o.

57. ZSOLTÁR

2. Könyörülj rajtam, oh Isten könyörülj rajtam, mert benned bízok az én lelkem; és szárnyaid árnyékába menekülök, amíg elvonulnak a veszedelmek.
3. A magasságos Istenhez kiáltok; Istenhez, aki jót végez felőlem.
4. Elküld a mennyből és megtart engem; (...)

5. Az én lelkem oroszlánok között van, tűzokádók között fekszem; emberek között, akiknek foguk dárda és nyilak, nyelvök pedig éles szablya.
6. Magasztaltassál fel az egek felett, oh Isten! Mind az egész földön legyen a te dicsőséged!

(126) 516. o.

ADY ENDRE: AZ ISTEN-KERESŐ LÁRMA

Neved sem értem, Istenem,
De van két árva, nagy szemem
S annyi bolondot látok,
Hogy e sok bolondságból
Nagy ijedelmemben,
Uram, hozzád kiáltok.

Próbáltam sokféle mesét,
De, hajh, egyik se volt elég:
Szívemben, idegimben
Kiabáló, nagy lárma
Téged keres, Fölség,
Isten, a tied minden.

(9) 288. o.

Ajánlott irodalom

- Beszélgetések a Bibliáról - Mítoszok és legendák a Bibliában (Szerk.: Rapcsányi László) (Minerva, Bp., 1984.)
- Busch, Wilhelm: Jézus a mi sorsunk (Evangéliumi K., Stuttgart, 1987.)
- Eliade: A szent és a profán vallás lényegéről (Európa, Bp., 1987.)
- Glasenapp, Helmut von: Az öt világvallás (Gondolat, Bp., 1987.)
- Hegedűs Loránt - Henczi Lajos: Isten és ember titka (Bp., 1992.)
- Jézus Krisztus tegnap és ma - Rádióbeszélgetések és vallomások (Szerk.: Szabó Ferenc) (Róma, 1985.)
- Öröktűz - Elbeszélések az Isten-kereső emberről (Vál.: Lukács László, Pomogáts Béla, Rónay László) (Vigília, Bp., 1986.)
- Pais István: Bibliai érdekességek, történetek, aforizmák (szerzői kiadás, Bp., 1992.)
- Ratzinger, Joseph: Krisztusra tekintve (Vigília, Bp., 1993.)
- Schmitt Jenő: Krisztus istensége a modern ember szellemében (Hatágú Síp Alapítvány, Bp., 1993.)
- Szabó Ferenc: Napfogyatkozás - kereszténység és modernség (Eszmetörténeti tanulmányok) (Róma, 1991.)
- Szennay András: A kereszt titka (Bencés K., Pannonhalma, 1992.)
- Visszatérés - A reinkarnáció tudománya (The Bhaktivedanta Book Trust, Bp., 1990.)

11. Vágyak - Álmok - Célok - Fantázia

„Játszani kék tenger peremén
ragyogó kavicsokkal.”

(Weöres Sándor)

SZILÁGYI DOMOKOS: RAGYOGJ

Elaludtak a fák,
a levelek libegnek,
az álmok tudnak várni,
az álmok nem sietnek.

Tudjál álmokra várni,
ahogy ők tudnak várni rád,
az éber
csak így nem csalja meg magát.

A levelek fölött
álmodó fények úsznak,
az álmok fölragyognak,
a fények elalusznak.

Aludj fényekkel együtt,
ragyogj fényekkel együtt.

(128) 41 o.

TAGORE: ÁLDOZATI ÉNEKEK

12.

Elindultam az első fénysugár kocsiján. Folytattam utam világok sivatag pusztaságain át, s otthagytam lábam nyomát nem egy álló és bolygó csillagon. A legmesszebb út az, amelyen az ember legközelebb jut önmagához, s a legbonyolódottabb gyakorlat, mely egy hang legtökéletesebb egyszerűségéhez vezet. A vándornak előbb minden idegen ajtón kopogtatnia kell, amíg elér a sajátjához s az egész külső világot be kell barangolnunk, hogy végül eljuthassunk szívünk legbensőbb szentélyéhez.

F: Szentirmay Gizella
(130) 13. o.

AZ ÁLOM

Az önkéntelen képzelet szélsőséges formája az álom. Az alvás természetes fiziológiai állapot, a szervezet felfrissülésének céljára szolgáló ritmikusan visszatérő életműködés. Mikor alszunk, tudatos pszichikus működéseink korlátozódnak, sokszor fantasztikus, borzalmas vagy kellemes, nyugodt álmot álmodunk. Különösen a teljes elalvás előtt vagy alvásunk végén, az ébrenlét és az alvás közötti sajátos állapotban, élénk álmokképek keletkezhetnek. Felébredéskor ráeszmélünk, hogy a valóság álmainkban sokszor elváltozik, új, szokatlan elemekkel keveredik. Rájövünk arra, hogy a képzeletünkben álom során jelentkező képek nem az élet reális összefüggéseit tükrözték. Rövid időre történő felébredéskor sokszor elgondolkodunk álmunkról, újabb ingerhatások érnek bennünket, amelyeket azután az álomban tovább szövögetünk.

(109) 22. o.

LEIGH HUNT: TÚNÓDÉS AZ ÁLOMRÓL

Az efféle tűnődést akkor ajánljuk az Olvasónak, amikor ágyában kényelmesen megfészkelődött, a takarót fülére húzta, hogy a kémény kürtőjéből a szél jajgatását ne hallja, egyszóval nekifeküdt az álomnak.

„Áldja meg az Isten - fohászodott Sancho - aki az álmot kitalálta! Befogja az embert, akár a köpönyeg!” Gyönyörű pillanatunk valóban, amikor jól bepackolódtunk, és úgy érezzük, álom jön szemünkre csöndesen. Nem elmúltakra tekintünk - a jobb jövőnek nézünk elébe. Fáradt tagjaink e helyzetüket örvendezően fogadják munkás napjuk végeztével. Enyhe érzécsalódások lepik meg az embert. Búcsúzik a tudat, és lábujjhegyen odébbáll, akár az anya, mikor alvó gyermeke karjából bontakozik ki - mintha lelkünkre enyhet adó fedél borulna -: csúszunk, siklunk, zuhanunk. A titokzatos szellem elindult ágyunk mellől éjjeli őrjára.

F: Bartos Tibor, Julow Viktor
(13) 349. o.

SIGMUND FREUD: ÁLOMINGEREK ÉS ÁLOMFORRÁSOK

Hogy álomingeren és álomforráson mit értsünk, megmagyarázhatná a népies szójárás: „Az álom a gyomrodból jön.” Az állítás mögött elmélet rejtőzik, amely szerint az álom az alvás megzavarásának következménye. Nem álmodtunk volna, ha valami zavaró nem ingerelt volna alvás közben: az álom e zavarás reakciója.

A különböző szerzők igen terjedelmesen foglalkoznak műveikben az álmokat előidéző ingerekkel. Annyi bizonyos, hogy ez a probléma csak azóta merülhetett fel, amióta az álom a biológiai kutatás tárgya. A régieknek, akik az álom isteni küldetésében hittek, nem kellett külön ingerforrást keresniük: az álom isteni vagy démoni hatalom akaratából, tartalma pedig azok tudásából vagy szándékából származott. A tudomány csakhamar ez előtt a kérdés előtt állott: vajon az álomra készítő inger mindig ugyanaz-e vagy többféle. Ezzel annak a mérle-

gelése is felmerült, hogy az álom oki magyarázata a pszichológia vagy inkább a fiziológia kérdéskörébe tartozik-e. A szerzők legtöbbször tehát, úgy látszik, elfogadják, hogy az alvás megzavarásának okai, az álom forrásai különfélék lehetnek, és hogy testi ingerek ugyanúgy lehetnek álomkeltők, mint lelkiek. Aszerint, hogy ki melyik álomforrásnak tulajdonít nagyobb jelentőséget, milyen rangsort állít fel álomképző fontosság tekintetében, nagyon eltérőek a vélemények.

Ahol hiánytalan az álomforrások felsorolása, ott általában négy fajtájukat ismerik fel, s ezt a beosztást magukra az álmokra is alkalmazzák: 1. *Külső (objektív) érzéki ingerek.* 2. *Belső (szubjektív) érzéki ingerek.* 3. *Belső (organikus) testi ingerek.* 4. *Tisztán pszichés ingerforrások.*

F: Hollós István
(46) 28-29. o.

TAGORE: ÁLDOZATI ÉNEKEK

61.

Tudja-e valaki, hogy honnan jön az álom, mely a kis gyermek szempillái körül repdes?

Az a hír járja, hogy ott van lakása valahol tündérorszámban, az erdő árnyában, melyet csak homályosan világítanak meg szentjános-bogárkák, ott csüng két félénk kis varázsbimbó. Ezekből száll elő, hogy csókdossa a kis gyermek szemét.

F: Szentirmay Gizella
(130) 52. o.

KISS ANNA: HOGY REPÜL AZ EMBER

- Azt álmodtam, kismacska vagyok. Csíkos. Kupán vágtak, mehettem föld alá.

- Igyekezz elfelejteni - mondta öreganyám -, álmodsz te különbeket is.

Öreganyámnak igaza volt, tegnap is tulipán-erdőben jártam. Azelőtt repültem. Úgy repül az ember, hogy felemelkedik, szétnéz a háztetőkön, belenéz a kéményekbe. A mi kéményünkbe nem lehet belenézni, fészek van rajta. Sosem hittem volna, hogy a gólyatojás egyik piros, másik sárga, harmadik fekete!

(49) 88. o.

CSUANG-CE: A PILLANGÓ

Csuang-ce egyszer azt álmodta, hogy repkedő pillangó, boldog és egészséges, és azt se tudta, hogy ki az a Csuang-ce. Amikor felébredt, ismét igazi és valóságos Csuang-ce lett. Most igazán nem tudom, Csuang-ce álmodta, hogy pillangó, vagy a pillangó álmodta, hogy Csuang-ce. Pedig Csuang-ce és a pillangó között bizonyosan van különbség. A dolgok így meg tudnak változni.

F: Hamvas Béla
(56) 38. o.

SIGMUND FREUD: MIÉRT FELEJTJÜK EL AZ ÁLMOT FELEBREDÉS UTÁN?

Közmondásos, hogy reggelre az álmok „szertefoszlanak”. Természetesen emlékezhetünk is rájuk, hiszen az álmot csak a felébredés utáni visszaemlékezésből ismerjük: azonban igen gyakran az az érzésünk, hogy az emlék csak töredékes, hogy éjjel több volt belőle. Megfigyelhetjük, mint zsugorodik a reggel még élénk álomemlék a nap folyamán apró töredékekké. Olyankor tudjuk, hogy álmodtunk valamit, de azt már nem, hogy mit. Tapasztalatok alapján annyira megszoktuk, hogy az álom sorsa a feledés, hogy nem tekintjük abszurdumnak a lehetőséget: az is álmodhatott éjszaka, aki reggelre mit sem tud az álom tartalmáról, az álmodás tényéről. Másrészt megtörténhet, hogy az álmok rendkívül tartósan megmaradnak emlékeztünkben. Analizáltam betegeimnek olyan álmait, amelyeket huszonöt és még több év előtt láttak, és emlékszem egy saját álomra is, amelyet a mai naptól legalább harminchétféle választ el, de az emlék mit sem veszített frissességéből. Mindez roppant különös és egyenlőre érthetetlen.

F: Hollós István
(46) 42-43. o.

KASSÁK LAJOS: AZ UTAK

Nappal hosszúra nyúltan egyhelyben fekszenek, de éjszaka a sötétben, vagy a sápadt hold, vagy a remegő csillagok alatt elindulnak a legtávolabbi pont felé. Senki sem lesheti meg titkukat, mert ruhát cserélnek és magukhoz vonzzák az árnyakat. Az egész világ tengereivel, hegyeivel, sivatagaival, városaival egyetlen erdő nekik és élnek és visszaélnek ezzel a csodával. Menet közben tragédiákat és tragikomédiákat mesélnek.

Nyomukban csipkebokrok, fényesre csiszolt kövek és tengeri kagylók szóródnak szét.

A horizont vörös fáklyasorral jön eléjük, tejet fej nekik a hold tőgyéből és megfésüli őket a rohangászó szél fogaival.

És nem szólnak arról, hogy egy hosszú életen át hányszor túrták fel és tapostak rájuk. Megelégszenek a pillanat örömeivel s reggel, ha testükbe szűrja fénynyilait a nap, tetszhalált mímelnék és nem árulják el az embereknek, hol voltak, mi történt velük az éjszaka.

(76) 462. o.

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY: A KIS HERCEG

- Jó napot! - mondta a kis herceg.
- Jó napot! - mondta a váltóőr.
- Mit csinálsz te itt? - kérdezte a kis herceg.
- Rostálom az utasokat, ezresével - mondta a váltóőr. - Hol jobbra küldöm a vonatokat, amik viszik őket, hol meg balra.
- És egy kivilágított gyorsvonat rázkódtatta meg mennydörgő robajjal a váltóházat.
- De sürgős nekik - mondta a kis herceg. - Mit keresnek?
- Azt maga a mozdonyvezető sem tudja - mondta a váltóőr.
- Ellenkező irányból eldübörgött egy másik kivilágított gyorsvonat.
- Máris visszajöttek? - kérdezte a kis herceg.
- Ezek nem ugyanazok - mondta a váltóőr. - ez egy ellenvonat.
- Nem érezték jól magukat ott, ahol voltak?
- Az ember sosem érzi jól magát ott, ahol éppen van - mondta a váltóőr.
- Földüborgött egy harmadik kivilágított gyorsvonat.
- Ezek az első vonatnak az utasait üldözik? - kérdezte a kis herceg.
- Egyáltalán nem üldöznek semmit - mondta a váltóőr. - Alusznak odabent, vagy ásítognak. Csak a gyerekek nyomják az orrukat az ablaküveghez.
- Mert csak a gyerekek tudják, hogy mit keresnek - mondta a kis herceg. - Időt vesztegetnek egy rongybabára, amitől egyszerre nagyon fontos lesz az a rongybaba, és ha elveszik tőlük, sírnak...
- Könnyű nekik - mondta a váltóőr.

F: Rónay György
(116) 83-85. o.

KARINTHY FERENC: KÉSEI ÁLOM

- A hirdetésre jelentkezem.
- Melyik hirdetés?
- Az önök hirdetése. Hogy az Állami Balettintézet felvételre keres jelentkezőket. Hát itt volnék.
- Nyolc-kilenc éves fiúkat és leánykákat.
- Igen. Olvastam az újságban.

- Erre akar jelentkezni?
- Engedelmelemmel.
- Bocsánat, ön hány éves?
- Hatvan múltam.
- És hány kiló?
- Kilencvenhárom. Tudom, kissé túlkoros vagyok. De nagyon fogok igyekezni. Gyermekkorom óta álmodom, hogy balett-táncos legyek.
- Attól tartok, kissé elkésett.
- Igazán egészen komolyan venném. Nem sajnálom a fáradságot. A súlyomból is ledolgozhatnék valamicskét.
- Nem megy, uram.
- Bizonyos, hogy nem?
- Nem.
- Kár. Egy álommal kevesebb.

(73) 46. o.

LÁZÁR ERVIN: A BŰVÉSZ

A közönség megdöbbenve látta, hogy a bűvész verejtékben úszó arca fénylővé gyúlt. Hirtelen csend lett, s a fénylő arcú férfi, lötyögős szürke ruhában, így szólt:

- Nincs trükköm.
- Hogyhogy nincs? - kérdezte a fizikatanár.
- Egyszerűen nincs. Valóban tigrissé változtatom a nyulat.

A közönség harsány tetszéssel fogadta ezt a bejelentést - jó humora van, állapította meg valaki a sorok között -, s várták, hogy a bűvész is elmosolyodik. De nem mosolyodott el. Megismételte a mutatványt a terítő nélküli asztalon, de a közönség még akkor is hitetlenkedett. Erre a bűvész remegő kézzel intett, és így szólt:

- Nézzék meg hát lepel nélkül!

Mindenki előrébb csúszott a székén, nyújtogatták a nyakukat, némelyeknek furcsa bizsergés futott végig a hátán, mások pedig megfogadták, most akármi lesz, megfejtik a titkot.

A bűvész két-három méterre állt a teljesen meztelen asztaltól, lehunyta a szemét, mintha koncentrálna, és pár pillanat múlva ott ült a nyúl az asztalon. Az átváltozást senki sem vette észre, csak annyit láttak, hogy ahol az előbb még nyúl ült, ott a tigris.

Mély csönd nehezedett rájuk, s ekkor újra megszólalt a fizikatanár:

- Szuggesztió!
- Igen, tömegszuggesztió - ismételték megkönnyebbülten a többiek.

A bűvész fájdalmas arccal, összeszorított foggal állt a dobogón, égnek emelte kezét, és felkiáltott:

- Értsék meg, nem csalás! Én ezt meg tudom csinálni!

(86) 267-268. o.

MIHAIL BULGAKOV: BÁL A SÁTÁNNÁL

- Kezdődik a bál!!! - ordította el magát a kandúr; Margarita felsikoltott, és egy pillanatra behunyta a szemét. A bál egyszerre fény, hang és illat áradatával zuhant reá. Korovjov karon fogta, és trópusi erdőbe vezette. Zöld farkú, piros mellű papagájok ugrándoztak, röpködtek körülötte, és a liánokba kapaszkodva rikácsolták: - El vagyok ragadtatva!! - De az erdő hamarosan véget ért, gőzfürdő-fülledtségét bálterem hűvöse váltotta fel. Sárgás, szikrázóan fényes kőből készült oszlopok tartották a termet, amely egyenlőre néptelen volt, akárcsak az erdő; csak az oszlopok tövében állt egy-egy ezüstturbanos, meztelen néger. Arcuk szürkés-barnára vált az izgalomtól, mikor a terembe belépett Margarita a kíséretével, amely most már Azazellóval is kiegészült. Korovjov ekkor elengedte Margarita kezét, és a fülébe súgta:

- Bátran, neki a tulipánoknak!

Fehér tulipánágyás nőtt Margarita előtt, és az alacsony tulipánkorláton túl számtalan ernyős lámpa világított, alattuk frakkos férfiak fehér ingmelle, fekete válla. Margarita ekkor megértette, honnan szól a báli muzsika. Trombitaharsogás zúdult reá, és a feltörő hegedűhangok áradata úgy áramlott testébe, mint a friss vér. Másfél száz zenész játszotta a polonézt.

A zenekar előtt álló frakkos karmester Margarita láttára elsápadt, elmosolyodott, és a keze intésével felállította az egész zenekart. A muzsika egy pillanatra sem szakadt meg, a zenészek most már állva ontották Margaritára a hangszereik lelkesítő áradatát. A karmester most hátat fordított a zenészeinek, és karját kiterjesztve, mélyen meghajolt Margarita előtt; Margarita mosolyogva intett feléje.

F: Szöllősy Klára
(30) 355-356. o.

W. S. MERWIN: BESZÉLGETÉS

Van egy szél; ha felém fordul, meghallom a kert és a sivatag beszélgetését. Hol a sivatagban, hol a kertben, nappal vagy éjjel. A vályogfalak, kőfalak, semmilyen falak, mészkö, messzi nyáj, üvöltés, madarak éneke, sziszegés, csurranás csönd, száraz illatok, vizes illatok, holdak, csillagok, virágok mind a kert meg a sivatag hangkulcsai.

Elmondja egymásnak álmát a kert meg a sivatag. Leginkább egymásról álmodnak. A sivatag a benne fekvő kertről álmodik. Szereti a kertet. Átöleli. Sivataggá szeretné változtatni. A kert magában él. A kert a sivatagról álmodik, mely ott van körös-körül. Arról, hogy különbözik tőle, és tudja, hogy ez a különbség olyan illó könnyű, mint az érzelmek.

Régen lehetett, amikor először hallottam meg beszélgetésüket. Talán kétéves lehettem, amikor meghallottam őket. Talán egyéves lehettem, amikor meghallottam őket, és így tovább. Talán mielőtt megszülettem. Vagy bárki megszületett. Vagy gömbölyűből tojás lett volna. Vagy a víz megszületett volna, magas szirten hülve, könnyeket jövendölve, szemeket jövendölve.

Talán még a színes éjszakában forgó sziklák előtt hallhattam meg őket. Hallom őket talán már mióta a fény keresgélni kezdett valamit, amire írhatna, fehérén lebegve, a színeket még magában rejtve, s körülötte a sötétség; semmit sem felejtve a kezdet óta, a tudás végét jövendölve, a vadont jövendölve. És a kertet. És a vadont.

F: Kodolányi Gyula
(4) 124. o.

KODOLÁNYI GYULA: TENGER

Olyan helyen lakni, ahol mindig elérhető a tenger. Ha vannak is napok, amikor nem állunk meg a meredek homokdűne szélén a hatalmas légzés zajába feledkezve, nem megyünk ki futni a főnyre a fekete ciprusfák alá, vagy homokvárat építeni a gyerekekkel és a lagunán vadászó pelikánokat bámulni, bizonyosan tudjuk a tenger közelségét.

A városban minden eukaliptusz-fán, minden magnólia-bokron, minden házon érezni a tenger közelségének tudatát. Mind feléje fordulnak titokban, még ha nem is láthatják, és önfeledten, érett teltségben ringatja őket e lágy éberség, e lankadatlan figyelem. Ha arrább vinnénk a várost, száz kilométerrel beljebb, vagy akár tízzel, a hegylánc mögé, mindez ellankadna: pár év, és a sivatagba porladnának a házak, orrszarvúbórt növesztenének a megmaradt fák.

Olyan helyen lakni, ahol nem kell behunynunk a szemünk, hogy ringhassunk a part fölött apánk nyakában ülve, ringhassunk a tengerben, anyánk méhében.

(79) 40. o.

ADY ENDRE: A KÉK TENGER PARTJÁN

Ahol mások élnek, szeretnek,
Én eljöttem ide betegnek,
Csókot temetni, álmodni,
Nyugodt partokon nem nyugodni.

Mindig a holnapra mosolygok,
Elvágom onnan, ahol bolygok,
Úgy vágytam ide s most már szállnék.
Óh, én bolond, bús, beteg árnyék.

(9) 52. o.

JOHANN WOLFGANG GOETHE: FAUST

(Részlet)

FAUST *(egyedül)*

A képzelet sebes szárnyon suhan,
törekedvén az örökkévalóra,
de lám, beéri egy kis oduval,
ha a szerencse már nem pártfogolja.
A gond a szívünk gyökerén tanyázik,
s ott titkos kínokat csirázik,
békétlen hánytörög, zavar nyugtot, gyönyört;
mindegyre új meg új álarcot ölt,
házat mutat s tanyát, kisgyermeket meg asszonyt,
máskor tűz, víz, tőr, mérgezés;
attól remegsz, mi nem jön, és
mit el sosem veszítsz, azt kell folyton siratnod.
Az istenekhez én, jaj, nem hasonlítok!
Csak féreghez; mely porban vánszorog,
a föld porában tenget életet
s a vándor rátaposva eltemet.

F: Jékely Zoltán
(51) 112. o.

SZABÓ FERENC: AZ EMLÉKEZET ÜNNEPE

*«Invente. Il n'est pas fête perdue
au fond de la mémoire.»*

(Robert Ganzo)

Hát hasztalan biztatom magam?
Törd át a korlátokat
ússz az árral szemben
állítsd meg a surranó időt!...
A valóság illúziója -
avagy az illúzió igazsága?
Teremtő képzelet!
Találj ki új földet eget
az ünnep nem múlik el soha
ha folyton újjászül a gyermek-csoda
nem a valóságos - a képzelt gyermekség
az igazi - maga az INGYENESSÉG.
Csak egyszer hal meg az ember - lehet
de képzeletben százszor újjászülethet.

(123) 228. o.

ROGER VON OECH: MI LENNE, HA...?

Mi lenne, ha hét-hét ujj lenne a kezünkön?

Képesek lennénk-e egyszerre mutogatni és integetni? Vajon a hüvelykujjunkból lenne kettő? És ha igen, akkor vajon könnyebben markolnánk meg tárgyakat? Megpróbálhatnánk a hét napjairól elnevezni az ujjainkat, és mutogatás helyett a kellemetlenkedő alakoknak csak ennyit mondanánk: szerda! Megváltoznának-e a különféle sportok a kezünkkel együtt? Biztosabban fognánk-e például a labdát? Lehet, hogy a tízes számrendszer helyett inkább a tizennégyest kedvelnénk? Felvirágozna-e az ékszeripar? Milyen zongoradarabokat írnának a zeneszerzők? Hogy néznének ki a szerszámaink? És az írógép meg a számítógép klaviatúrája? Talán több „Shift” billentyű lenne rajta? Vagy akkor már nem is billentyűket használnánk?

Ha másra nem, arra biztosan jó ez a kérdés, hogy elgondolkozzunk a kezünkön, amelyet talán túlságosan is adottnak veszünk.

F: Gázsity Míla
(102) 98-99. o.

CHRISTIAN MORGENSTERN: LÓ

Tanár úréknál csöngettek. A Marcsa
felnéz. A tepsiben a harcsa
rotyog. Ki lehet az ilyenkor?
Ló áll az ajtó előtt.

Ajtó riadtan visszacsap, kilincs dermedve, görbén
a szakácsnő hökkenve áll. Az istenért mi történt?
Mint látomás, a nagy leány kilép, lábán papucs.
Mindenki az előszobába jön.

„Bocsánat,” - szól a Ló, mint ki zavarni restel -
„a lakatosműhelyből küldött... izé... a mester...
Én voltam tudniillik, aki csütörtökön
felhozta a zongorakulcsot...”

Tizenkét ember és egy eb
állnak, mint a kisértetek
- a kisfiú nagyot rikolt -,
állnak, gyökeret verten.

A Ló, látván, hogy meg nem értik,
fejét búsan lehajtja térdig,
s szelíd mosollyal, mint a vértanuk
indul a lépcsőn lefelé.

Tabló. - Keresvén e tünet okát,
tanár úr összehúzza homlokát
s szól megfontoltan: „Véleményem ez -
a dolog merőben valószínűtlen.”

F: Karinthy Frigyes
(74) 58-59. o.

A SZÜKSÉGLET

A szükségleteknek különböző megjelenítési formái vannak. Így beszélhetünk a *vágyról*, amely a szükséglet tudatosulásának kezdeti szakasza. A szükségletnek a vágy utáni megjelenési formája a *kívánság*. A *kívánság* megjelenése egyrészt azt jelenti, hogy a vágy belső jellege megváltozott, másrészt azt, hogy megjelent az objektum, amire a kívánság irányul. Ahhoz, hogy a vágyból kívánság legyen, vagyis hogy a szükséglet a vágy szintje fölé emelkedjen, az kell, hogy a tárgy érzéki minőségében differenciálódjék, továbbá az, hogy az egyszer már szükséglet kielégítésére szolgáló tárgyat felismerjük, és ezentúl magát a tárgyat fel is tudjuk idézni.

Az ember és az állat szükségletei között az a különbség, hogy az ember szükségleteinek jelleget a *társadalmi-történeti körülmények* is meghatározzák (pl.: a szexuális szükséglet embernél és állatnál egyaránt cselekvésre készítő motívum, de az ember szexuális tevékenységének korlátot szab a társadalmi környezet erkölcsi normáival, szokásaival stb.), viszont az állatok tevékenysége a biológiai szükségletek által meghatározott tevékenység.

(109) 178. o.

KARINTHY FRIGYES: CÉLKITŰZÉSEK

Célkitűzések?

Kérdezd meg bármelyik ismerősödet, akivel napközben találkozol, mivel foglalkozik mostanában - aztán juttasd eszébe, tíz év előtt, húsz év előtt, mik voltak a tervei, melyik sínen járt, hová függesztette tekintetét.

Görbe kis mosollyal legyint majd, még csak nem is mentegetőzik, nincs ideje rá, ne haragudj, kedves barátom, hogy itt hagylak, utol akarom érní azt a tizenkilences villamost, nagyon sietek.

S te tünődve nézel utána, eszedbe jut, hogy hány éve még kevesellte autója gyorsaságát, be akarta cserélni egy nyolchengeresre.

(74) 85. o.

Ajánlott irodalom

Benedek István: Bolond világ (Magvető, Bp., 1969.)

Freud, Sigmund: Bevezetés a pszichoanalízisbe (Gondolat, Bp., 1986.)

Hoffmann, E. T. A.: Az arany virágcserep (Szépirodalmi, Bp., 1975.)

Ilf - Petrov: Aranyborjú (Európa, Bp., 1977.)

Mítoszok földjén (Sajtó alá rendezte: Westwood, J.) (Magyar Könyvklub, Bp., 1993.)

Nagy Lajos: Képtelen természetrajz (Vál.: Gordon Etel) (Szépirodalmi, Bp., 1980.)

Tolkien, J. R. R.: A babó (Ciceró, Bp., 1992.)

Varjas Sándor: Az álomról - Freud álmelmélete (Hatágú Síp Alapítvány, Bp., 1992.)

12. Művészetek

„A dal madárrá avat.”

(Weöres Sándor)

VASZILIJ KANDINSZKIJ: A SZELLEMISÉG A MŰVÉSZETBEN

Minden műalkotás korának gyermeke, s gyakran érzéseink szülőanyja is.

Minden kulturális korszak megteremti a maga művészetét, amely nem ismétlődhet meg többé. Akik elmúlt korok művészeti elveibe próbálnak életet lehelni, csak halva született műalkotásokat hozhatnak létre. Nem tudunk úgy érezni, mint a régi görögök, s nem élhetjük az ő belső életüket. A görög plasztikai elvek erőltetésével csupán a görögöket utánzó formákat lehet kialakítani, de ettől a mű örökre lélektelen marad. Az ilyen példakövetés a majmok utánzó tevékenységére hasonlít. A majmok mozdulatai külsőleg tökéletesen megegyeznek az emberi mozdulatokkal. Az ülő majom könyvet tart maga elé, lapozgatja, elgondolkozó képet vág, de ezek a mozdulatok nélkülöznek minden belső tartalmat.

Van azonban egy másfajta külső hasonlóság is a művészi formák között, mely belsőleg indokolt szükségszerűségeen alapul. Amikor az egész szellemi-morális atmoszféra belső törekvései között van bizonyos egyezés, amikor olyan célok felé igyekeznek, amelyeket lényegében és fő vonalaiban egyszer már kitértek, de aztán megfeledkeztek róluk, vagyis amikor a korszakok belső hangulata hasonlít egymásra, ez logikusan elvezet olyan formák alkalmazásáig, amelyek egykor sikeresen szolgálták egy elmúlt időszak célkitűzéseit. Részben ezzel magyarázható a mi szimpátiánk, megértésünk és belső affinitásunk a primitívek iránt. Ezek a tiszta művészek hozzánk hasonlóan a belső lényegyet igyekeztek továbbadni műveikben, s ezért ösztönösen lemondtak a külsődleges megnyilvánulásokról.

F: Szántó Gábor András

(16) 144. o.

WOLFHART PANNENBERG: VILÁG IRÁNTI NYITOTTSÁG ÉS ISTENRE VALÓ NYITOTTSÁG

... nemcsak arról van szó, hogy az ember nyitott a világ számára, hanem a kérdéses meghatározást úgy kell értenünk, hogy az ember teljes egészében arra van rendelve, hogy nyitott legyen. Minden egyes tapasztalatán, minden egyes adott szituációján túl is nyitott, s az marad mindig is. Nyitott a világon túlra is, nevezetesen úgy, hogy túllép minden képen, melyet a világról bármikor is alkot, de minden lehetséges világképen túl, s egyáltalán, a világképek fölvázolásának törekvésén túl is nyitott marad - bármennyire elengedhetetlenek is ezek -, amennyiben tovább kérdez és tovább kutat. Ez a mindenben túllendülő nyitottság a föltétele annak, hogy a világot mint világot tapasztalja meg. Ha rendeltetésünk nem sarkallna bennünket az állandó meghaladásra, nem kutatnánk szüntelenül tovább - konkrét indítékok nélkül is.

Az ember természeti világon túlra való nyitottságának tehát az lenne az értelme, hogy csak saját teremtő tevékenységben találhat megnyugvást, amennyiben a természet világát mesterséges világgá változtatja? Az lenne az ember rendeltetése, hogy kultúrát teremtsen? Manapság számosan képviselik ezt a véleményt. Csakhogy saját alkotásaiban sem lel maradandó nyugalmat az ember. Nem pusztán a természetet változtatja kultúrává, hanem lankadatlanul újabb és újabb kulturális képződményeket állít a korábbiak helyére. Az, hogy saját teremtő tevékenységének alkotásaiban sem talál végső kielégülést, hanem törekvésének pusztán átmeneti állomásaiként azonmód ismét maga mögött hagyja, azt föltételezi, hogy rendeltetése túlnyúlik magán a kultúrán is - a jelenlegin éppúgy, mint a majdan kialakítandón. A kulturális átalakítás folyamata, főként annak pazarló gazdagsága, csak akkor érthető, ha az ember látja, hogy hajtóerői túllendítik őt minden alkotásán, s hogy művei csak lépcsőfokok azon az úton, mely ismeretlen cél felé vezet.

F: Gáspár Csaba László
(106) 11-12. o.

LEONARDO DA VINCI: A FESTŐ HATALMA

Ha egy festő szép dolgokat akar látni, melyek elragadják, kényére-kedvére létrehozhatja; ha borzalmasakat akar látni, mely elrémítse, vagy otrombát és nevetségeset, vagy olyant, ami szánalmat ébresszen, ura és teremtője lehet. Ha puszta helyeket akar alkotni, vagy hőség idején árnyas és sötétlő erdőket, formába öltöztetheti. Ugyanígy teremthet meleg tájakat rideg időben. Ha völgyeket akar, ha a hegyek magas csúcsáról kiterjedt mezőséget, azon túl pedig a tenger horizontját akarja megpillantani, ha a mély völgyekből fel akar tekinteni a magas hegyekre, vagy a magas hegyekről a mély völgyekbe és tengerre, ura lehet kíváncsiságának.

És valójában mindaz, ami e világon csak van, lényegileg valóságosan vagy a képzeletben, az a festőnél először lelkében rejlik, aztán a kezeiben, s ezek oly tökéletesek, hogy ugyanegy időben, ugyanabban a pillanatban, amikor megalkotják e dolgokat, arányos harmóniát teremtenek.

(6) 36. o.

ÖRKÉNY ISTVÁN: ÉLMÉNY ÉS MŰVÉSZET

T. Viktort, a festőt fölrepítették a világűrbe. Nem ő volt az első utas, de ő volt az első művész az űrben. Hat napot volt oda. Félúton járva megkérdezték tőle, mit akar inkább látni: a Saturnus gyűrűit-e vagy a Nap foltjait.

Neki nagyjából mindegy, mondta T.

Akkor inkább a napfoltokat mutatják meg neki; egy festőnek talán az az érdekesebb.

Talán igen, mondta T.

Visszaérkezése után unott arccal, konok hallgatásba merülve ült az újságírók közt a Kozmikus Repülőtér éttermében. Kérdéseikre nem válaszolt, egész idő alatt azt a narancsot bámulta, amit az egyik riporter meghámozott.

Néhány hét múlva azonban jelentős változás mutatkozott festői látásmódjában. Híres olajbogyó és biliárdgolyó csendéletein (az volt az ő úgynevezett „olajzöld” korszaka) megjelentek az első narancsok.

Öregkorában már citromokat is festett, legvégül még tyúktojásokat is, de a narancs egyetlen vásznáról sem hiányzott.

Ekkor lett nagy festő belőle.

(104) 264. o.

KASSÁK LAJOS: A KÖLTŐ MEG A FESTŐ VARÁZSPÁLCÁJA

1.

Gyerekek, mielőtt ezt a mesét elolvassátok, gondoljatok vissza az előző mesékre. Most már mind jóbarát, - emberek - akiknek ismeritek a munkáját, sorsát, de varázslók is, akik szerzőszámaikkal, mint valami csodálatos varázspálcával a fából sámlit, apró-cseprő alkatrészből százlóerős gépet, a betegségből egészséget, a tengerből lazacot és a földből gabonát varázsoztak. Mind-mind ismeritek, de honnan? A költő elővette varázsszerszámát, a tollat és megírta, a festő elővette ecsetjét és megfestette. Talán az ő sorsuk is érdekel benneteket?

2.

A költő és a festő kisgyerekek voltak, éppen mint ti. Jó pajtások, akik egymás kezét fogták és így sétáltak a földműves földjén.

3.

Ragyogott a nap s ők örömben bukfencet vetettek. Először hangosan nevettek, de azután sírtak, mert megütötték magukat.

4.

Hazamentek s a konyhában leültek ketten egy sámlira, amit Péter, a boldog asztalos készített és hallgattak.

5.

Édesanyjuk megjelent az ajtóban és azt kérdezte:

- Miért hallgattok?

Egyszerre válaszolták:

- Gondolkodunk.

- Min gondolkodtok?

- Azon, ami ma történt velünk.

- Hát mi történt ma veletek?

Az egyik azt mondta:

- Nevettünk a réten, mert a földműves földje megsimogatott, aztán sírtunk, mert a föld megvert.

A másik nem szólt semmit, mert nem szeretett sokat beszélni, csak néhány krix-kraxot mutatott, ahogyan a fű simogatja és veri őket.

6.

Anya csóválta a fejét és látszott, hogy nem nagyon hisz nekik. Bánatukban kimentek a tengerpartra s leültek ott, ahonnan a halász szokott elindulni ladikjával és hálójával. Két ujjukat a szájukba tették és füttyentettek.

7.

Pillanat alatt összegyűltek pajtásaik.

- Valami baj van? - kérdezték.

- Anya nem hiszi el nekünk, hogy a fű megsimogatott s aztán megvert.

- Így ni - mondta a másik és megmutatta a rajzot.

A gyerekek szájtátva hallgattak és néztek és hittek.

8.

Úgy érezték, a világ összes gyerekeinek el kell mondani és megmutatni a csodát. De hogyan? Iskolába mentek, hogy ott megtanuljanak írni, olvasni, meg rajzolni, hogy leírassák és lerajzolhassák azt a sok csodát, ami naponta történik velük.

9.

Sok mindent tanultak és mindig szebb és több csoda mutatkozott meg előttük. Már tudták, hogyan varázsolják a sámlit, a gépet, a gabonát, az egészséget, s akkor a költő tollat tintát vett és leírta mindezt szép fehér papírra, a festő festéket és ecsetet vett és fehér vászon fölé hajolt és megfestette.

10.

Mikor ezzel készen voltak, elmentek a nyomdába. A gép mellett, amit torzonborz lakatos készített, áll a nyomdász, kezében az író írásával és a festő képével. Üres papírlapokat rak be a gép egyik végén és a másik végén kijön a kész képeskönyv.

11.

Ezek a könyvek nemsokára a kereskedők kirakataiban láthatók, ott virítanak sárgán, zölden, kéken, szépségükkel szinte versenyeznek egymás közt. Naponta sok-sok kíváncsi gyerek áll meg a kirakatok előtt s azon tanakodnak, melyiket kérjék születésnap ajándéknak.

12.

Íme itt van az új és a legnagyobb csoda, a költő és a festő felemelték varázspálcájukat s most, hogy leírták és megfestették, amit láttak, már nemcsak a gyerekek, de a felnőttek is hisznek nekik s ámulva olvassák az írást és nézik a képet.

A VILÁG ANEKDOTAKINCSE

Valaki egy ifjú festőnövendéket ajánlott Rubensnek.

- Ha másra nem is használhatja, de megfestheti a mester képein az eget és a háttérret.

- Nagyszerű! - örvendezett Rubens. - Máris küldheti a fiatalembert. Ha meg tudja csinálni, amit ön mond, akkor nem tanítványomnak, hanem mesteremnek fogadom. Ugyanis én időtlen idők óta próbálgatom, hogyan lehet eget és háttérret jól megfesteni. S nekem eddig sehogy sem sikerült.

(20) 429. o.

JONAS MEKAS: CSAK EZT AKAROM

Csak
ezt akarom.

Szólni -
Valódi
szóval,

érthető,
tömör szóval,

Szólni:
Szívükön túl is,
azoknak,
akik még
mélyen
a jég alatt
hallják.

F: Tandori Dezső
(90) 210. o.

BABITS MIHÁLY: JÓNÁS IMÁJA

Hozzám már hűtlen lettek a szavak,
vagy én lettem mint túláradt patak
oly tétova céltalan parttalan
s úgy hordom régi sok hiú szavam
mint a tévelygő ár az elszakadt
sövényt jelzőkarókat gátakat.
Óh bár adna a Gazda patakom
sodrának medret, biztos útakon
vinni tenger felé, bár verseim
csücskére Tőle volna szabva rim

előre kész, s mely itt áll polcomon,
szent Bibliája lenne verstanom,
hogy ki mint Jónás, rest szolgája, hajdan
bujkálva, később mint Jónás a Halban
leszálltam a kinoknak eleven
süket és forró sötétjébe, nem
három napra, de három óra, három
évre vagy évszázadra, megtaláljam,
mielőtt egy még vakabb és örök
Cethal szájában végkép eltűnök,
a régi hangot s szavaim hibátlan
hadsorba állván, mint Ő sugja, bátran
szólhassak s mint rossz gégém-ből telik
és ne fáradjak bele estelig
vagy míg az égi és ninivei hatalmak
engedik hogy beszéljek s meg ne haljak

(1) 197. o.

MONTAIGNE: A KÖLTÉSZETRŐL

Csudák csudája: több a költőnk, mint a bírálónk és értelmezőnk; könnyebb a költészetet művelni, mint felfogni. Alacsonyabb szintjén iskolás szabályokkal is elbírálnak; de az igazi, a felsőbbrendű, az isteni poézis szabály és ésszerűség fölött áll. Aki látható, elrévedt szemmel felfogja szépségét, éppoly kevésbé látja, mint a villám káprázatos fényét: nem az ítéletünket foglalkoztatja, hanem elragad és megráz bennünket. Gyönyör járja át azt, aki lényegébe hatolt, s ez beleáramlik egy harmadikba, aki olvasni vagy szavalni hallja; a mágnes nemcsak vonzza a tűt, hanem a vonzás képességét is átömleszti; tisztán érezzük ezt a színpadon, ahol a múzsa szent ihlete előbb a költő haragját, gyászát, gyűlöletét, elragadtatását szítja, majd a költő s a színész közegén át az egész népet felrázza: olyan ez, mint az egymásba öltött delejes tük láncolata.

(6) 33. o.

A VILÁG ANEKDOTAKINCSE

- Számomra a verselés rendkívül nagy veszély és fáradság - panaszkodott Szophoklész. - Három nap alatt mindössze három verssort írtam.
- Csak hármát? - csodálkozott egy jelenlevő költőcske - Ez igazán kevés. Én három nap alatt legalább háromszáz verssort költök.
- Lehet - jegyezte meg a tragédiaköltő -, de annak a háromszáz sornak az élettartama alighanem csak három nap.

(20) 155. o.

KAREN BLIXEN: A BENNSZÜLÖTTEK ÉS A KÖLTÉSZET

A bennszülöttek, akiknek igen erős érzékük van a ritmushoz, mit sem tudtak a költészetről, amíg az iskolákban a zsoltárokra meg nem tanították őket. Egyik este, kinn a kukoricaföldön, amint a csöveket tördeltük és dobáltuk fel az ökrös szekerekre, csak úgy a magam multságára szuahéli versekben kezdtem beszélni a többségükben fiatal munkásokhoz. Nem volt ezeknek a verseknek semmi értelme, csak a rím kedvéért csináltam őket: „Ngumbe na-penda csumbe, Malaja mbaja. Vakamba na-kula mamba.” Vagyis: Az ökrök szeretik a sót - a szajhák rosszak - a vakamba kígyót eszik. A szolgákban feltámadt az érdeklődés, körülálltak. Hamar felfogták, hogy az értelemnek a költészetben nincsen jelentősége, a mondanivalóról nem is kérdezősködtek, de annál mohóbban várták a rímet, és nevettek, amint meghallották. Próbáltam rávezetni őket, hogy maguk találjanak rímet, és fejezzék be a verset, amit elkezdtem, de nem tudták, vagy nem voltak hajlandók - elfordították a fejüket. Amint a költészet gondolatához hozzászórtak, könyörögni kezdtek: - Beszélj újra. Beszélj, mint az eső. - Miért érezték úgy, hogy a vers olyan, mint az eső, nem tudom. Annyi bizonyos, hogy hízalgő hasonlatnak szánták, mert Afrikában az eső mindig vágyott és szívesen látott valami.

F: Gy. Horváth László
(25) 270-271. o.

LU CSI: A KÖLTÉSZETRŐL

IV.

A költői mesterségben igazi gyönyörűséget találni,
Ezért a régi bölcsök mindig is nagyra becsülték.
Küzdünk a nemléttel, hogy rákényszerítsük a létre,
Megkopogtatjuk a csendet, zenét követelve tőle.
Végtelen tereket foglalunk egy lányi papírlapra,
Vízözönt árasztunk szét egy hüvelyknyi szívből.
Szavaink nagyra nőnek s egyre tágasabbá válnak,
Gondolataink megszilárdulnak s mind mélyebbre hatolnak.
Füvek és virágok pompás illata árad a szavakból,
Zöldellő hajtások duzzadó bősége sarjad belőlük.
Kacagó szél száll és kanyarog felfelé,
Sűrű felhők emelkednek ki az ecsetek erdejéből.

F: Tőkei Ferenc
(7) 77-78. o.

AZ ÉNEKMONDÓ ÖRÖME

Én, Osztontem apó, dalolgotok,
én, Osztontem apó, dúdolgotok.
Valamikor hat fiam elment,
valamikor hét fiam elment, árván hagytak.
Coboly nyikorgó hangjára alszom,
medve morgó hangjára ébredek,
szarvas köhögő hangjára ébredek.
Utánam maradó leány, dalomat fűjja,
utánam maradó fiú, mesémet mondja.

F: Képes Géza
(88) 453. o.

KÖLTÉSZET ÉS ZENE

(Czigány György rádióbeszélgetése Weöres Sándorral)

W.S.: „Költészet és zene feltétlenül kiegészítik egymást, együtt járnak, de nem hiszem, hogy a zeneszerzők számára a költészet inspiráló lenne. Inkább anyag, amit fel tudnak használni, mint egy épületnek a váza, a gerendázata vagy vastraverzei; tapasztalatom szerint a zeneszerző számára a költészet ezt jelenti. A zeneszerző úgy használja fel a verseket, mint a kőműves az épületnek a vázát. Ihletet a zeneszerző egész máshonnan nyer, mint ahogy többnyire a költő sem a zenéből, sokkal inkább az élményeiből, és a rajta átúszó, a lelkén keresztúlúszó idegen, szinte meghatározhatatlan anyag az, amiből az ember formál. Nem hiszem, hogy különösebb jelentősége lenne annak az ihletésnek, amit egyik művészet a másikra jelent. Bár persze ez is előfordulhat.”

(39) 73. o.

VEJ HUNG: FELJEGYZÉSEK A ZENÉRŐL

1. A zene alapjai

Minden zenei hang az emberek szívéből fakad. Az emberi szív megindulásait a külvilág dolgai okozzák. Ha a külvilág valamely dolga feltámaszt egy érzést, akkor az beszédhangokban testesül meg. Amikor a beszédhangok kezdenek egymáshoz illeszkedni, hangmódosulások jönnek létre; a hangmódosulásokat pedig, ha szabályszerű egységbe állnak össze, zenei hangoknak nevezzük. Ha pedig e zenei hangokat úgy párosítják egymással, hogy örömet okozzon a hallásuk, valamint pajzsok, harci bárdok, toll-legyezők és ökörfark zászlók látványával is összekötik, akkor beszélünk zeneműről.

A zene tehát a hangokból keletkezik, s gyökere azokban a megindulásokban van, amelyeket a külvilág dolgai támasztanak az emberi szívben. Ez az oka annak, hogy amikor a szívét bánat indítja meg, akkor a beszédhang fojtott és elhaló; amikor a szívét öröm indítja meg, akkor a hang könnyed és szabad. Amikor a szívét vidámság indítja meg, akkor a hang szárnyaló és szerteáradó; s amikor a szívét harag indítja meg, akkor a hang durva és kegyetlen. Amikor a szívét tisztelettudás indítja meg, akkor a hang egyenes és szerény; amikor pedig szeretet indítja meg a szívét, akkor a hang békés és lágy. Ez a hat megnyilatkozás nem természettől fogva meglévő tulajdonságunk, hanem azokból a megindulásokból fakad, amelyeket a külvilág dolgai támasztanak bennünk. Ezért a régi királyok igen nagy figyelmet fordítottak mindarra, aminek segítségével megindíthatták az emberek szívét. Így a szertartásokkal mutattak utat az emberek becsvágyának, a zenével tették harmonikussá beszédhangjaikat, a rendeletekkel tették egységessé cselekvésüket, s a büntetésekkel szabályozták meg kicsapongásukat. A szertartások, a zene, a rendeletek és a büntetések végső fokon egy és ugyanaz: eszköz, amelynek segítségével egységessé lehet tenni a nép szívét, hogy ezáltal megvalósulhasson a jó kormányzás elve.

Minden zenei hang az emberek szívéből fakad, mégpedig úgy, hogy a bensőben érzelmek keletkeznek, amelyek a beszédhangokban öltenek testi formát, s ha a beszédhangok művészi szépséget hoznak létre, akkor zenei hangoknak kell neveznünk őket.(...)

Minden zenei hang az emberek szívéből fakad, s a zene összefüggést teremt az emberek kölcsönös viszonyának elvei között.

F: Tőkei Ferenc
(16) 148-149. o.

HSZÜN-CE: TANULMÁNY A ZENÉRŐL

Ha az ősök templomában adnak elő zeneművet, s a fejedelem és alattvaló, felettes és alárendelt együtt hallgatja, akkor nem hiányozhat közöttük az összhang és a tisztelet. Ha a belső szobák mélyén apa és fiú, idősebb és fiatalabb fivér együtt hallgatja a zenét, akkor nem hiányozhat közöttük az összhang és a rokon szeretet. Ha falusi elöljárók, nemzetségfők körében idősebbek és fiatalabbak együtt hallgatják a zenét, akkor nem hiányozhat közöttük az összhang és az alkalmazkodás. Mert a zene azért különbözteti meg egymástól az egyeseket, hogy ezáltal biztosítsa az összhangot, ezért hasonlítja össze a különböző dolgokat, hogy ezáltal tegye széppé a részek arányát, s azért egyesíti a különféle zenei hangokat, hogy ezáltal megteremtse a művészi szépséget. Így képes rávezetni mindenkit az egyetlen helyes útra, így képes rendet tartani a tízezernyi változás között. Ez a régi királyok által alapított zene igazi művészete.

F: Tőkei Ferenc
(7) 23. o.

KASSÁK LAJOS: ZENE

Nézem az órát. 0.10. A rádiószpíker mindjárt bemondja: Bartók II. Hegedű-Zongora Szonátája következik. Meghallgatom, mert nagyon szomorú vagyok és szükségem van rá, hogy ugyanilyen szomorúságát valaki helyettem is elmondja a világnak. Szobám falain át is látom már, hogy a fekete fehér billentyűk, a hegedű megfeszített húrjai ragyognak az ünnepi csillárok fényében.

És a hangok. Alig hallhatóan közelednek valami távoli, ismeretlen tájról, áttörve egy koponya csontjait, vagy felszállva egy lélek mélyéről. Mintha tévelyegnének, tapogatózva, vakon tájékozódnak. Elmaradnak egymástól és összetorlódnak. Nem juhászodnak meg, és ellentmondók. Nem csak suhanó szárnyaik, acél körmeik vannak. Kiforgatnak saját bőrömből, majd a nagy azonosulás következik.

Minden hang már emelkedik és szétterjed.

Egyszerre vagyok részese a pokol ostromának és az Úrfelmutatás pillanatainak.

Védekezni szeretnék, de megadom magam.

Íme a zene, a világűr és az én csillagom.

(76) 461-462. o.

LÉOPOLD SÉDAR SENGHOR: SAKA

(Drámai költemény több hangra)
(Dél-Afrika bantu mártírjainak)

II. ének
(élénk szerelmi tam-tam)

(részlet)

SAKA

Távoli tam-tam, hang nélküli ritmus, melyből megszületik az éjszaka és minden távoli falvak,
Az erdőkön és dombokon túl és a földben elvesző folyóágak álmain is túl...

És én vagyok, aki kísérem a dalt, én vagyok a tam-tam vékonyába vágott térd, a faragott dobverő

A fatörzsből vájt csónak, amely meghasítja a folyót, a kéz amely beveti az eget, a föld hasára feszült láb

Az oszlop, amely dallamos csavart vonalat vesz feleségül. Vagyok a verőpálca, amitől felsír dobogva a tam-tam.

Egyhangúságról ki beszél? Egyhangú az öröm és egyhangú a szépség az örökkévalóság pedig felhőtlen ég, kék erdő, melyben egy kiáltás sem riad, teljesen elhagyott, de igaz hang.

Hadd tomboljon ez a zengő harc ez az összhanggal teljes nagy tusa csillogjanak az izzadságcseppek mint a harmat gyöngyszemei!

De nem nem, meghalok a várakozástól...

Ebből a szőke éjszakából - ó, én Éjszakám ó én Feketém Nolivém -

A tam-tam hangjaiból támadjon fel a nap, az új világ napja.

F: Képes Géza

(37) 57. o.

TOKABOKA

Széparcú, széptestű jó énekes vagyok, jó táncos.
Jókedvemben jó éneket, víg éneket énekelek.
Nézd csak, nézd csak gyönyörű táncom!
Széparcú, széptestű jó énekes vagyok, jó és fiatal táncos.
Bizony megbámulsz a bakun,
mikor a rezgő táncot járom,
mikor minden tagomat rezegtetem.
Széparcú, széptestű jó énekes vagyok, jó táncos.
Nézd csak, nézd csak gyönyörű táncom!

F: Rákos Sándor

(111) 31. o.

Ajánlott irodalom

A keresztény művészet lexikona (Szerk.: Seibert, Jutta) (Corvina, Bp., 1986.)

A világirodalom ars poeticái (Összeáll.: Lengyel Béla - Vincze Flóra) (Gondolat, Bp., 1965.)

Arnheim, Rudolf: A vizuális élmény - Az alkotó látás pszichológiája (Gondolat, Bp., 1979.)

Gombrich: A művészet története (Gondolat, Bp., 1974.)

Hernádi Sándor: Az olvasás bűvésze (Móra, Bp., 1989.)

Huizinga, J.: Homo ludens (Universum, Szeged, 1990.)

Karácsony Sándor: Az irodalmi nevelés (Szt. Gellért, Bp., 1992.)

Kepes György: A látás nyelve (Gondolat, Bp., 1979.)

Láss - nézz - kérdezz (Gondolat, Bp., 1983.)

Lyka Károly: Vándorlásaim a művészet körül (Képzőműv. Alap K. Bp., 1970.)

M. Kiss Pál: Művészetről mindenkinek (Corvina, Bp., 1979.)

Pécsi Géza: Kulcs a muzsikához (Tankönyvkiadó, Bp., 1991.)

Popper Péter: Színes pokol (In. Popper P.: A pokol színei Relaxa, Bp., 1991.)

Forrásjegyzék

- (1) 222. szép magyar vers (Móra, Bp., 1980.)
- (2) A bölcsesség útja (Ókori kínai gondolkodók írásaiból) (Szerk.: Pászka Imre) (Kriterion, Bukarest, 1988.)
- (3) A Francia enciklopédia (Szemelvények) (Szerk.: Győry János) (Gondolat, Bp., 1962.)
- (4) A létezés hálói (Amerikai költők versei Kodolányi Gy. műfordításában) (Európa, Bp., 1990.)
- (5) A pillangó álma (A régi Kína bölcsessége), (Szerk.: Dobos László) (Helikon, Bp., 1992.)
- (6) A reneszánsz irodalmából (Szerk.: Trencsényi Borbála) (Holnap, Bp., 1992.)
- (7) A szépség szíve (Régi kínai esztétikai írások) (Szerk.: Tőkei Ferenc) (Európa, Bp., 1984.)
- (8) Adventi kalendárium (Szerk.: Bodrog Miklós - Ugrin Aranka) (Szépirodalmi, Bp., 1990.)
- (9) Ady Endre összes versei (Szépirodalmi, Bp., 1977.)
- (10) Ancsel Éva: Százkilencvennégy bekezdés az emberről (Kossuth, Bp., 1988.)
- (11) Antal László: A hatodik mondatrész (Magvető, Bp., 1985.)
- (12) Ariel és Kalibán - A latin-amerikai esszé klasszikusai (Szerk.: Scholz László) (Európa, Bp., 1984.)
- (13) Az angol postakocsi - Angol romantikus esszék (Szerk.: Ruttkay Kálmán) (Európa, Bp., 1986.)
- (14) Az emberi test II. (Szerk.: Obál Ferenc) (Gondolat, Bp., 1986.)
- (15) Az eredeti Bhagavad-Gíta (The Bhaktivedanta Book Trust, 1989.)
- (16) Az ész vallomása (Szerk.: Lázár Edit) (1990 a Hét évkönyve)
- (17) Az orosz vallásbölcselet virágkora I-II. (Válogatta: Török Endre) (Vigilia, Bp., 1988.)
- (18) Bálint Sándor: A hagyomány szolgálatában (Összegyűjtött dolgozatok) (Magvető, Bp., 1981.)
- (19) Banó István: Megfújom sípomat erdő derekában... (Tk., Bp., 1985.)
- (20) Békés István: A világ anekdotakincse (Gondolat, Bp., 1975.)
- (21) Bene Béla: Az élet kapujában (Útravaló ballagóknak) (Hazafias Népfront-Tankönyvkiadó, Bp., 1988.)
- (22) Bergman, Ingmar: Filmtrilógia (Európa, Bp., é.n.)
- (23) Biblia (Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott kijelentése) (A Magyar Bibliatanács megbízásából a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Bp., 1991.)
- (24) Bibó István: Válogatott tanulmányok I. 1935-1944. (Vál.: Huszár Tibor, Szerk.: Vida István, Nagy Endre) (Magvető, Bp., 1986.)
- (25) Blixen, Karen: Volt egy farmom Afrikában (Árkádia, Bp., 1987.)
- (26) Bodin, Jean: Az államról (Gondolat, Bp., 1987.)
- (27) Bogdán István: Régi magyar mulatságok (Magvető, Bp., 1978.)
- (28) Buda Béla - Szilágyi Vilmos: Párvalasztás - A partnerkapcsolatok pszichológiája (Gondolat, Bp., 1988.)
- (29) Buddha élete és tanítása (Pátria Könyvek, Bp., 1989.)

- (30) Bulgakov, Mihail: A Mester és Margarita (Európa, Bp., 1984.)
- (31) Burns, Robert válogatott versei (Ifjúsági Kiadó, Bp., 1956.)
- (32) Carmina Burana (XIII-XIV. századi versek a Kloster Benedic tbeuer 112 lapos gyűjteményéből, Fordította: Pödör Ferenc)
- (33) Család (Szerk.: Neményi Mária) (Gondolat, Bp., 1988.)
- (34) Családi kör (Antológia) (Szerk.: Makoldi Mihályné) (Táncsics, Bp., 1976.)
- (35) Drăgusanu, Ion Codru: Erdélyi Peregrinus (Kriterion, Bukarest, 1973.)
- (36) Dridzo - Mincz: Emberek és szokásaik (Móra-Kárpáti, Bp.-Uzsgorod, 1982.)
- (37) Ébredő Afrika (Néger költők antológiája) (Szerk.: Bella György) (Magvető, Bp., 1961.)
- (38) Ecsedy Ildikó: Hétköznapok és ünnepek a régi Kínában (Corvina, Bp., 1990.)
- (39) Egyedül mindenkivel-Weöres beszélgetései, nyilatkozatai, vallomásai (Szerk.: Domokos Mátyás) (Szépirodalmi, Bp., 1993.)
- (40) Enzsöl Ellák: Családi ünnepek (Agricola, Bp., 1990.)
- (41) Érted vagyok 1990. szept.-okt. 21. o., (Ötletek Kalas György kis füzetéből)
- (42) Fallaci, Oriana: Levél egy meg nem született gyermekhez (Kozmosz, Bp., 1980.)
- (43) Fekete Sándor: A nagy francia forradalom (Móra, Bp., 1975.)
- (44) Fenntartások nélkül (Magzatvédő Társaság, Bp., é.n.)
- (45) Flesch István: Pontyok úsznak a tavaszi égen (Móra, Bp., 1986.)
- (46) Freud, Sigmund: Álomfejtés (Helikon, Bp., 1985.)
- (47) Fromm - Suzuki: Zen-buddhizmus és pszichoanalízis (Helikon, Bp. 1989.)
- (48) Fromm, Erich: A szeretet művészete (Háttér, Bp., 1993.)
- (49) Gabnai Katalin: Állatosdi (Móra, Bp., 1984.)
- (50) Gibran, Kahlil: A próféta (Édesvíz, Bp., 1993.)
- (51) Goethe, Johann Wolfgang: Faust I. (Európa, Bp., 1980.)
- (52) Görög regék (Írta: Trencsényi-Waldapfel Imre) (Móra, Bp., 1982.)
- (53) Greguss Ferenc: Eleven találmányok (Bevezetés a bionikába) (Bp., Móra, 1976.)
- (54) Györffy István: Alföldi népelet (Válogatott néprajzi tanulmányok) (Vál., Szerk.: Selmeczi Kovács Attila) (Gondolat, Bp., 1983.)
- (55) Haldokló Bilincsek (Szemelvények Afrika és Ázsia irodalmából) (Szerk.: Balássy László - Csanád Béla) (Ecclesia, Bp., 1968.)
- (56) Hamvas Béla: Anthologia humana (Ötezer év bölcsessége) (Életünk Könyvek, Szombathely, 1990.)
- (57) Hebb, Donald O.: A pszichológia alapkérdései (Gondolat, Bp., 1983.)
- (58) Heine, Heinrich versei (Európa, Bp., 1993., 52. o.)
- (59) Heltai Jenő versei (Szépirodalmi, Bp., 1983.)
- (60) Hemingway, Ernest: Afrikai vadásznapló (Szépirodalmi, Bp., 1989.)
- (61) Innen és túl (Versek az Isten-kereső emberről) (Szerk.: Lukács László) (Vigilia könyvek, Bp., 1984)
- (62) Irodalmi Nobel-díj 1901-1990 (Összeállította: K. Jakab Antal) (Helikon, Kolozsvár 1990.)

- (63) Járom és csillag (Latin-amerikai költők antológiája) (Szerk.: Benyhe János) (Kozmosz, Bp., 1984.)
- (64) Jeszenyin, Szergej versei (Európa, Bp., 1972.)
- (65) József Attila minden verse és versfordítása (Szépirodalmi, Bp., 1980.)
- (66) Juhász Gyula összegyűjtött versei (Vál.: Ilia Mihály és Péter László) (Editorg, Bp., 1993.)
- (67) Kagylókürt, (Főszerk.: Abhay Narayan) (Bp., 1990.) (folyóirat)
- (68) Kalapács János: A szociológiáról alapfokon (Gondolat, Bp., 1987.)
- (69) Kalíla és Dimna (Klasszikus arab mesék) (Európa, Bp., 1978.)
- (70) Kállay Béni: „A szabadságról” Előszó J. Stuart Mill művéhez (Holnap, Bp., 1993.)
- (71) Karácsony Sándor: A magyar demokrácia I. (Függetlenségre (autonómiára) való nevelés) Exodus, Bp., 1945.)
- (72) Kardos Vera: Ahogy én láttam Finnországot (Göncöl Kiadó KFT., Bp., é.n.)
- (73) Karinthy Ferenc: Vége a világnak (Pallas, Bp., 1988.)
- (74) Karinthy Frigyes: Idomított világ I-II. (Szépirodalmi, Bp., 1981.)
- (75) Karunga a holtak ura (Néger legendák) (Válogatta: Kende István) (Európa, Bp., 1957)
- (76) Kassák Lajos összes versei (Magvető, Bp., 1969.)
- (77) Kígyóölő ének (Latin-Amerika) (Szerk.: Simon András) (Kozmosz, Bp., 1973.)
- (78) Klix, Friedhart: Az ébredő gondolkodás (Az emberi intelligencia fejlődéstörténete) (Gondolat, Bp., 1985.)
- (79) Kodolányi Gyula: Hatalmak (Liget könyvek/Téka, Bp.)
- (80) Konrád György: Az autonómia kísértete (- Antipolitikai Codex RT 1989.)
- (81) Kósa László: Néphagyományunk évszázadai (Magvető, Bp., 1976.)
- (82) Kosztolányi Dezső összegyűjtött versei (Szépirodalmi, Bp., 1975.)
- (83) Kosztolányi Dezső: Nyelv és lélek (Szépirodalmi, Fórum, Bp., 1990.)
- (84) Külföldi versek könyve (Válogatta: Komlós Aladár) (Móra, Bp., 1964.)
- (85) Laing, D.: Tényleg szeretsz...? (Helikon, Bp., 1983) 61-62. o.
- (86) Lázár Ervin: A Masoko köztársaság (Kozmosz, Bp., 1981.)
- (87) Legkedvesebb versem (Szerk.: Borbély Sándor) (Móra, Bp., 1984)
- (88) Leszállt a medve az égből (Vogul népköltészet) (Szerk.: Kálmán Béla) (Európa, Bp., 1980.)
- (89) Linnankoski, Johannes: Dal a tűzpiros virágról (Európa, Bp., 1987.)
- (90) Litván költők (Szerk.: Bojtár Endre) (Európa, Bp., 1980.)
- (91) Lomb Kató: Bábeli harmónia (Gondolat, Bp., 1988.)
- (92) Lorenz, Konrad: A civilizált emberiség nyolc halálos bűne (IKVA Kulturális, Szolgáltató Kiszövetkezet, Sopron, 1988.)
- (93) Lukácsy András: Kiment a ház az ablakon (Költészet és játék) (Gondolat, Bp., 1981.)
- (94) Lux Elvira: Női szerepek (a szexuál pszichológus szemével) (Minerva, Bp., 1982.)
- (95) Magyar Néprajzi Lexikon V. (Főszerk.: Ortutay Gyula) (Akadémiai, Bp., 1982.)

- (96) Mai arab elbeszélők (Szerk.: Boga István - Katona Tamás - Várady László) (Európa, Bp., 1960.)
- (97) Morgenstern, Christian: Akasztófa-énekek, (Tinódi Kiadó, Bp., 1989.)
- (98) Morris, Desmond: A csupasz majom (Európa, Bp., 1989.)
- (99) Nádas Péter: Helen (Nappali ház 1993/1.)
- (100) Néger kiáltás (Fekete Afrika) (Szerk.: Simor András) (Kozmosz, Bp., 1972.)
- (101) Nemzeti olvasókönyv (Szerk.: Lukácsy Sándor) (Gondolat, Bp., 1988.)
- (102) Oech, Roger von: Kupáncsapott ésszerűség (Édesvíz, Bp., 1993.)
- (103) Örkény István: Egyperces novellák (Magvető, Bp., 1969.)
- (104) Örkény István: Egyperces novellák (Magvető, Bp., 1977.)
- (105) Ortega y Gasset, José: A szerelemről (Három tanulmány) (Akadémiai, Bp., 1991.)
- (106) Pannenberg, Wolfhart: Mi az ember? (Korunk antropológiája a teológia fényében) (Egyházforum, Bp.-Luzern, 1991.)
- (107) Pilinszky János: összegyűjtött művei (versek) (Századvég, Bp., 1993.)
- (108) Popper Péter: Belső utakon (A belső utak könyve), (Relaxa, Bp., 1991.)
- (109) Pszichológiai alapfogalmak kis enciklopédiája (Szerk.: Bartha Lajos, Tankönyvkiadó, Bp., 1984.)
- (110) Radnóti Miklós összes versei és versfordításai (Összeáll.: Réz Pál) (Szépirodalmi, Bp., 1984.)
- (111) Rákos Sándor: Táncol a hullámsapkás tenger - Óceánia népeinek költészete (Szépirodalmi, Bp., 1986.)
- (112) Remarque, Erich Maria: A diadalív árnyékában (Európa, Bp., 1985.)
- (113) Róheim Géza: Magyar néphit és népszokások (Universum reprint) (Szeged, 1990.)
- (114) Rónay György: Szerű (Összeáll.: Rónay László) (Szépirodalmi, Bp., 1981.)
- (115) Rostand, Edmond: Cyrano de Bergerac (S.O.S. Diákkönyvtár, Bp., 1992)
- (116) Saint-Exupery, Antoine de: A kis herceg (Móra, Bp., 1973.)
- (117) Semprun, Jorge: A nagy utazás (Európa, Bp., 1965.)
- (118) Shakespeare, William összes művei VII. (Versek) (Európa, Bp., 1961.)
- (119) Sík Sándor: Esztétika (Universum, Szeged, 1990.)
- (120) Singer, Isaac Bashevis: Rövid péntek (Gondolat, Bp., 1991.)
- (121) Sting - Dutilleux, Jean-Pierre: Sting Amazóniában (Gondolat, Bp., 1990.)
- (122) Suksin, Vaszilij: Vörös kányafa (Kisregények és elbeszélések) (Európa, Bp., 1980.)
- (123) Szabó Ferenc: Szavak forrása csend (Műfordítások) (Róma, 1985)
- (124) Szabó Lőrinc összegyűjtött versei I-II. (Szépirodalmi, Bp., 1977.)
- (125) Széchenyi István válogatott művei II. (Szépirodalmi, Bp., 1991.)
- (126) Szent Biblia (Károli, Bp., 1920.)
- (127) Szép magyar novella (Válogatta: Mátyás István) (Új Idő Kft., Bp., 1990.)
- (128) Szilágyi Domokos: Világ hava (Szerk., vál.: Szakolczay Lajos) (Magvető, Bp., 1988.)

- (129) Szívem - Szerelmes versek minden égtájról (Szerk.: Borbély Sándor) (Móra, Bp., 1989.)
- (130) Tagore, Rabindranath: Áldozati énekek (Gitanjali) (Pápai Ernő, Bp., 1921.)
- (131) Tao-te king - Lao-ce Életbölcselete (Farkas Lőrinc Imre Kiadó, Bp., 1993.)
- (132) Tarján Gábor: Mindennapi hagyomány (Néprajzi ismeretek mai használatra) (Mezőgazdasági, Bp., 1984.)
- (133) Teilhard de Chardin, Pierre: Az emberi jelenség (Gondolat, Bp., 1980.)
- (134) Tocqueville, Alexis: A demokrácia Amerikában (Gondolat, Bp., 1983.)
- (135) Történelmi olvasókönyv I. (Szerk.: Hahn István, Tankönyvkiadó, Bp., 1980.)
- (136) Tóth Árpád költeményei és versfordításai (Szerk.: Bárdos László) (Unikornis, Bp., 1993.)
- (137) Upanisadok I. (A Hindu filozófia szentiratai) (Tíz rövid tanítás) (Farkas L.I., Bp., 1992.)
- (138) Virrasztók (A Vigilia ötven éve) (Válogatta: Lukács László - Rónai László) (Vigilia könyvek, Bp., 1985.)
- (139) Vonnegut, Kurt: Börleszk avagy nincs többé magány (Európa, Bp., 1981.)
- (140) Weöres Sándor: A lélek idézése (Műfordítások) (Európa, Bp., 1958.)
- (141) Wittgenstein, Ludwig: A bizonyosságról (Európa, Bp., 1989.)
- (142) Zelnik József: Az ünnep megszállása (Magvető, Bp., 1989.)

Kislexikon

Abhay Narayan (1954-1993)

Magyar származású tanár. A hindu filozófia és a szanszkrit nyelv oktatója volt. A Kagylókört c. folyóirat alapítója.

Adamis Anna

Magyar zeneszöveg író, költő, előadóművész.

Ady Endre (1877-1919)

Magyar költő, publicista, novellista. Az 1908-ban megindult Nyugatnak első számától főmunkatársa, majd egyik szerkesztője volt. A megújulni készülő magyar társadalomnak, a progresszív szellemiségnek vezető alakja volt.

Ahmatova, Anna (1889-1966)

Orosz költőnő, irodalomtörténeti esszéíró.

Al Halládzs (857-922)

Perzsa költő, misztikus.

Ancsel Éva (1927-1993)

Magyar filozófus, esszéíró, az MTA tagja.

Antal László

Magyar nyelvész.

Ányos Pál (1756-1784)

Magyar költő, a korai felvilágosodás, a II. Józseffel szembeni nemesi-nemzeti ellenállás poétája.

Asimov Isaac (Paul French) (1920-1992)

Szovjetunióból származó amerikai biokémikus, regényíró.

Assiszi Szent Ferenc (1181-1226)

A Ferences rend megalapítója.

Babits Mihály (1883-1941)

Magyar költő, regény- és tanulmányíró, műfordító.

Bálint Sándor (1904-)

Magyar etnográfus, nyugalmazott egyetemi tanár, a történettudományok kandidátusa.

Baudelaire, Charles (1821-1867)

Francia költő, zenei, képzőművészeti tanulmányok írója.

Bene Béla

Kortárs magyar pedagógus, a Nevelőközösség EUDOCOM Országos Egyesület alapítója, elnöke.

Bergman, Ingmar (1918-)

Svéd színházi és filmrendező, forgatókönyvíró.

Bibó István (1911-1979)

Jogász, történész, az MTA tagja. Politológiával, szociológiával, állam- és jogelmélettel foglalkozott.

- Blixen, Karen** (Karen Dinesen) (1885 -1962)
Dán író. 1914-31 között Kenyában élt saját kávéfarmján.
- Bodin, Jean** (1530k.-1596)
Francia publicista, jogtanár, ügyvéd, író.
- Bogdán István**
Kortárs magyar kutató, néprajzi és művelődéstörténeti könyvek írója.
- Buda Béla** (1939 -)
Magyar orvos, pszichiáter.
- Buddha** vagy Sakjamuni (I. e. 560- 480 körül)
A buddhizmus megalapítója.
- Bulgakov, Mihail Afanaszjevics** (1891-1940)
Orosz regény- és drámaíró, elbeszélő.
- Burns, Robert** (1759-1796)
Skót költő.
- Cardenal, Ernesto** (1925-)
Nicaraguai költő.
- Caro, José Eusebio** (1817-1853)
Kolumbiai költő.
- Caroll, Lewis** (Caroll Dodgson) (1832-1898)
Angol meseíró, költő és matematikus.
- Cazamian, André** (1880-as évek -?)
Francia nyelven alkotó réunioni költő.
- Che Lan Vien** (1920-)
Vietnami költő, irodalomkritikus.
- Claudel, Paul** (1868-1955)
Francia költő és drámaíró.
- Cso Gi Cson** (Cso Gicschon) (1913-1951)
Koreai költő és műfordító.
- Csoóri Sándor** (1930-)
Magyar költő, író.
- Csuang-ce** (I. e. 450 k.)
Kínai filozófus, Lao-ce mellett a taoizmus kiemelkedő alakja.
- Diakhate, Lamine**
Afrikai költő.
- Diderot, Denis** (1713-1784)
Az Francia Enciklopédia alapítója, színművek, regények, műkritikák írója, a felvilágosodás gondolatainak terjesztője.
- Diop, David** (1927-1960)
Francia nyelven alkotó szenegáli költő.

Drăgusanu, Ion Codru (1818-1884)

Román utazó, író.

Dridzo - Mincz

Kortárs írópáros, egyes népek, népcsoportok életéről készítettek leírásokat.

Dutilleux, Jean-Pierre

Kortárs francia fotós, dokumentumfilm-rendező.

Dzsaláladdin Rum(i) (1207-1273)

Kisázsiai misztikus költő.

Ecsedi Ildikó Mária (1938-)

Magyar nyelvész, sinológus.

Enzsöl Ellák

Kortárs magyar író.

Euripidész (I. e. 480 ?-406)

Görög drámaíró.

Ézsaiás próféta

Ószövetségi próféta, az i. e. 8. sz. 2. felében élt Júdában.

Fallaci, Oriana (1930-)

Kortárs olasz író, újságíró.

Falu Tamás (Balassa Lajos) (1881-1977)

Magyar költő, regényíró. Költészetének világa a falu és a kisváros.

Fekete István (1900-1970)

Magyar író. Regényei és elbeszélései közül legnépszerűbbek állattörténetei.

Ficino, Marsilio (1433-1499)

Olasz filozófus. A firenzei neoplatonista akadémia alapítója.

Fodeba, Keita (1921-)

Francia nyelven alkotó guineai költő, színész, politikus.

Franklin, Benjamin (1706-1790)

Amerikai államférfi, filozófus.

Freud, Sigmund (1856-1939)

Osztrák elmeorvos, a pszichoanalízis kidolgozója.

Fromm, Erich (1900-1980)

Német származású amerikai pszichológus, szociológus.

Gibran, Khalil (1883-1931)

Szíriai költő, novellista, esszéíró és művész. Arab és angol nyelven írt.

Goethe, Johann Wolfgang von (1749 -1832)

Német költő és természettudományos gondolkodó.

Greguss Ferenc

Kortárs magyar kutató, a bionikával is foglalkozik.

Györffy István (1884-1939)

Magyar etnográfus, egyetemi tanár, az MTA tagja.

Hamvas Béla (1897-1968)

Magyar esszéíró. A keleti misztika mellett az irracionális és az egzisztencializmus Jaspers-féle irányzata befolyásolta tradicionális gondolatrendszerét.

Hebb, Donald O.

Kortárs amerikai pszichológus, egyetemi oktató.

Heine, Heinrich (1797-1856)

Német költő.

Heltai Jenő (1871-1957)

Magyar költő, regény- és drámaíró, újságíró. Kossuth-díjas.

Hemingway, Ernest Miller (1899-1961)

Amerikai regényíró és novellista.

Horváth Elemér

Magyar költő.

Houston, Vyaas

Kortárs amerikai nyelvész. Szanszkrit nyelvből doktorált a Columbia Egyetemen.

Hszün-Ce (Hszün Csing) (i.e. 315-i.e. 236)

Kínai filozófus, költő.

Hunt, James Henry Leigh (1784-1859)

Angol esszéíró és költő.

Ibn Al-Farid

Arab misztikus költő.

Jancourt, Luis de (1704?-1779)

Francia filozófus. A Nagy Francia Enciklopédia mintegy 2000 cikket írt.

Jeszenyin, Szergej Alekszandrovics (1895-1925)

Orosz költő.

József Attila (1905-1937)

Magyar költő. Költészete a magyar líra egyik csúcsteljesítménye, a XX. sz. életérzésének és problematikájának világviszonylatban is egyik legmegrendítőbb költői megnyilatkozása.

Juhász Gyula (1883 -1937)

Magyar költő, tanár, hírlapíró. Szerelmi lírájának ihletője Súrúri Anna színésznő volt.

Kalapács János

Kortárs magyar szociológus.

Kállay Béni (Kállay Benjamin) (1839-1903)

Magyar államférfi, diplomata.

Kandinszkij, Vaszilij Vasziljevics (1866-1944)

Orosz festő.

Karácsony Sándor (1891-1952)

Magyar pedagógiai, filozófiai szakíró. A debreceni egyetem tanára (1942-51).

Kardos Vera

Kortárs magyar jogász, aki éveket töltött Finnországban.

Karinthy Ferenc (1921-1992)

Magyar regény- és drámaíró, publicista.

Karinthy Frigyes (1887-1938)

Magyar humorista, regényíró, költő, elbeszélő, kritikus, műfordító.

Kassák Lajos (1887-1967)

Magyar költő, elbeszélő, regényíró és festő. Kossuth-díjas.

Kisbán Eszter (1936-)

Magyar etnográfus, a történelemtudományok kandidátusa.

Kiss Anna (1939-)

Magyar író, költő.

Klix, Friedhart

Kortárs német pszichológus, egyetemi oktató.

Kodolányi Gyula (1942-)

Magyar költő, műfordító.

Konrád György

Kortárs magyar író.

Kósa László (1942-)

Magyar néprajzkutató.

Kosztolányi Dezső (1885-1936)

Magyar költő, író, műfordító, újságíró. A Nyugat első nemzedékének kiemelkedő tagja.

Kung Fu-ce (Confuciusz) (I. e. 551-479)

Kínai filozófus, a konfucianizmus megalapítója.

Laing, R. D.

Pszichológus, az „antipszichiátria apostola”.

Lao-ce (I. e. VI. sz.)

A kínai filozófia egyik fő ága, a taoizmus atyja. Fő műve a Tao-te King.

Laslett, Peter

Kortárs történetíró.

Lázár Ervin (1936-)

Magyar író; meséit ötletesség, humor, groteszk modernség, közvetlen líraiság jellemzi.

Leonardo da Vinci (1452-1519)

Itáliai festő, szobrász, építész, polihisztor, író, a sokoldalú reneszánsz ember mintaképe.

Li Taj-Po (701-762)

Kínai költő.

Linnankoski, Johannes (1869-1913)

Finn író.

Lomb Kató

Kortárs magyar poliglott hölgy, több nyelvészeti és nyelvtanulással foglalkozó mű szerzője.

Lorenz, Konrad (1903-1989)

Nobel-díjas osztrák etológus.

Lu Csi (261-303)

Kínai költő.

Lux Elvira

Kortárs magyar szexuálpszichológus.

Marosi Gyula (1941-)

Magyar író, dramaturg.

Maruf, Szaid Mohamed

XX. századi arab író.

Maurois, André (1885-1967)

Francia regényíró, esszéista.

Máté (70 k.-130 k.)

Az Újtestamentum első kanonikus könyvének szerzője.

Mekas, Jonas

Litván költő.

Merwin

Amerikai költő.

Mody, Louis

Afrikai költő.

Montaigne, Michel de (1533-1592)

Francia gondolkodó, az esszé műfajának megteremtője.

Montalvo, Juan

Latin-amerikai író.

Morgenstern, Christian (1871-1914)

Német költő.

Morris, Desmond

Kortárs angol humánológus. „A csupasz majom” c. könyve nagy vitát váltott ki.

Nádas Péter (1942-)

Magyar író.

Nagy László (1925-1978)

Magyar költő, író. Grafikusként is tevékenykedett.

Nguyen Du (1765-1820)

Magas rangú mandarincsaládból származó vietnami költő.

Oech, Roger von

Kortárs amerikai kutató, művelődéstörténettel foglalkozik, és a kaliforniai központú Kreatív Gondolat Vállalat alapítója, elnöke.

Omar Khajjam (1035 ?-1122 ?)

perzsa költő, természettudós

Örkény István (1912 - 1979)

Magyar drámaíró és novellista. Kossuth-díjas.

Ortega y Gasset, José (1883-1955)

Spanyol író, esszéista.

Pannenberg, Wolfhart (1928-)

Német evangélikus teológus, egyetemi tanár.

Peisizisztratosz (I. e. 600 k.-528/27)

Athéni türannosz.

Periklész (I. e. 500 k.-429)

Athéni szónok, államférfi.

Petőfi Sándor (1823-1849)

Magyar költő. Szerelmi és házastársi líráját felesége, Szendrey Júlia ihlette. Az 1848-as pesti forradalom egyik fő szervezője volt, és a szabadságharc katonája.

Pilinszky János (1921-1981)

Magyar költő. Meghatározó élménye a fasizmus és a II. világháború. Katolikus költő volt, akinek számára a hit a cselekvő humanizmusra, a szereteteszme érvényesítésére kötelező indíttatás.

Popper Péter (1933-)

Magyar pszichológus, író.

Radnóti Miklós (1909-1944)

Magyar költő, műfordító.

Ramakrisna (1834-1886)

Indiai származású vallásos gondolkozó.

Ranaivo, Flavien

Afrikai költő.

Remarque, Erich Maria (1898-1970)

Német regényíró.

Róheim Géza (1891-1953)

Magyar néprajzkutató, pszichoanalitikus. 1939-től New York-ban volt pszichiáter.

Rónay György (1913-1978)

Költő, író, esszéíró, műfordító.

Rostand, Edmond (1868-1918)

Francia drámaíró, költő.

Rubens, Peter Paul (1577-1640)

Flamand festő, a barokk festészet kiemelkedő mestere.

Russel, John (1792-1878)

Angol államférfi.

Saint-Exupéry, Antoine de (1900-1944)

Francia regényíró, esszéíró.

Semprun, Jorge (1923-)

Spanyol születésű francia regényíró.

Senghor, Léopold Sédar (1906-)

Francia nyelven alkotó szenegáli költő, esszéíró, politikus.

Shakespeare, William (1564- 1616)

A legnagyobb angol drámaíró.

Sík Sándor (1889-1963)

Magyar költő, műfordító, irodalomtörténész, egyházi író, egyetemi tanár. Kossuth-díjas.

Singer, Isaac Bashevis (1904-)

Amerikai regényíró, novellista. 1978-ban kapott irodalmi Nobel-díjat.

Small, Adam

Afrikai költő.

Sting, Gordon Matthew Summer (1953-)

Brit rockénekes, basszusgitáros, zeneszerző, szövegíró, zenész.

Stirner, Max (1806-1856)

Német tanár, újságíró.

Suksin, Vaszilij Makarovics (1929-1974)

Orosz elbeszélő, regény- és drámaíró, filmrendező és filmszínész.

Suzuki, Daisetz Teitaro (1870-1966)

Japán buddhista tudós.

Szabó Ferenc (1931-)

Magyar író, szerkesztő, szerzetes pap. 1967-től a Vatikáni Rádió magyar műsorainak szerkesztője.

Szabó Lőrinc (1900-1957)

Magyar költő, műfordító.

Széchenyi István (1791-1860)

Magyar államférfi, politikai író.

Szent Ágoston (Augustinus) (354-430)

Egyházatya, az ókor kiemelkedő keresztény gondolkodója.

Szent Pál (Saul) (10 k.-67 ?)

Apostol, előbb a kereszténység ellensége, majd Jézus tanításának hirdetője.

Szentgyörgyi Albert (1893-1986)

Fiziológiai Nobel-díjas, biokémikus, az MTA tagja.

Szilágyi Domokos (1938-1976)

Romániai magyar költő.

Szilágyi Vilmos (1929-)

Magyar pszichológus.

Szophoklész (I. e. 496 ?-404)

Görög tragédiaköltő.

Tagore, Rabindranath (1861- 1941)

Hindu költő, drámaíró. Irodalmi Nobel díjas.

Tamási Áron (1897-1966)

Székely származású magyar regény- és drámaíró, elbeszélő.

Tarján Gábor

Kortárs magyar néprajzkutató.

Tarjányi Béla (1942-)

Magyar teológus.

Teilhard de Chardin

Francia teológus.

Tocqueville, Alexis de (1805-1859)

Francia politológus, politikus. Műveivel modern politológiai és szociológiai irányzatok előfutára.

Tolnay Klári (1914-)

Magyar színésznő.

Tolsztoj, Lev Nyikolajevics (1828-1910)

Orosz regényíró, elbeszélő, drámaíró.

Tóth Árpád (1886-1928)

Magyar költő, műfordító, novellista, újságíró, kritikus.

Trencsényi-Waldapfel Imre (-1970)

Magyar tudós. Összehasonlító mitológiai kutatásokkal foglalkozott.

Triszmegisztosz, Hermész (I. e. V. évezred)

A Háromszor Nagy Hermész az egyiptomi bölcsesség istenének, Thot-nak görög neve. A Tabula smaragdina kozmogónikus beavató írás.

Tu Fu (712-770)

Kínai költő.

Vajda János (1827-1897)

Magyar költő, publicista.

Vas István (1910-1991)

Magyar költő, elbeszélő, műfordító, esszéista. Kossuth-díjas.

Vasvári Pál (1826-1849)

A márciusi ifjak egyik vezetője, történész.

Vej Hung

Kínai gondolkodó.

Vonnegut, Kurt (1922-)

Amerikai író.

Weöres Sándor (1913-1989)

Magyar költő, műfordító, drámaíró. Kossuth-díjas.

Wittgenstein, Ludwig (1889-1951)

Oszták filozófus, Angliában élt. Az analitikus irányzat egyik legjelentősebb tagja.

Zelnik József (1949-)

Magyar etnográfus.

Zun Nun Ajjub

Arab író.

A kislexikonban szereplő személyek életrajzi adatai az alábbi könyvekből származnak:

Hamvas Béla: Anthologia humana
(Életünk, Szombathely, 1990.)

Bölcsességek könyve - 1800 előtt született szerzők
(Szerk.: Kristó Nagy István) (Gondolat, Bp., 1982.)

Világirodalmi kisenciklopédia I-II.
(Szerk.: Köpeczi Béla - Pók Lajos) (Gondolat, Bp., 1976.)

Magyar Néprajzi Lexikon I-V.
(Főszerk.: Ortutay Gyula) (Akadémiai, Bp., 1982.)

Világirodalmi Lexikon
(Főszerk.: Király István) (Akadémiai, Bp., 1977.)

Magyar Életrajzi Lexikon I-III.
(Főszerk.: Kenyeres Ágnes) (Akadémiai, Bp., 1981.)

Magyar és nemzetközi ki kicsoda 1992.
(Főszerk.: Hermann Péter) (Biográf, Bp., 1992.)

Tárgymutató

(A fogalmak mellé írt számok a fejezetek számát mutatják.)

ábrándok	9, 11
adás	6
ajándékozás	6
akarat	11
alázat	10
áldás	6, 10
áldozat	5, 10
alkalmazkodás	1, 9
alkotás	10, 12
állandóság	1, 9
állat-ember	1, 7, 9
álmok, álmodozás	4, 11
anya, anyaság	5
anyag	9
anyanyelv	7
apaság	5
arányosság	12
árvaság	3, 5
ateizmus	10
autonómia, önállóság	3, 9
bánat	1, 9
barátság	8
beavatkozás	9
becsület	8
befogadás	10, 12
béke, nyugalom	2, 5, 9, 10
beleézés, beleélés	9, 11
bensőségesség	9
beszéd	7, 8
betegség	1, 6
bezártság	3
birtoklás	4, 8
bizalom	8, 10
biztonság	5, 8
bölcsesség	1, 8, 9, 10
boldogság	1, 4, 5, 6, 9, 10, 11
boldogulás	8
börtön	3
buddhizmus	1, 5, 7, 9, 10
bűn	8, 9, 10
célok	11
céltudatosság	11
civilizáció	6, 7, 8, 9, 11
csábítás	4
család	1, 5, 6
csalás	
csalódás	4
cselekvés, cselekedet	9

csend	7, 9, 10, 12
csoda	10, 11
csoport	8
csúnya	2
demokrácia	8
diszharmonia	9
döntés	8, 9
egészség	1, 6, 9
egyediség	1, 9, 12
egyenlőség-egyenlőtlenség	8
egyetemesség	9, 10, 12
egység	8, 9, 12
együtműködés	8
elégedettség	2, 8, 12
élet	1, 3, 6, 9, 10, 12
életcél	11
életforma	9, 11
életigenlés	1, 4, 9, 12
életmód	5, 9
életút	1, 11
elfogadás	10
elidegenedés	8
élmény	6, 9, 11, 12
elmúlás	1, 2, 4, 5, 6, 9, 10
elnyomás	3, 8
élő-élettelen	9
elvágyódás	3, 9, 11
emberiség	8, 9
emlékezés	6, 11
én	1, 9, 11
érdek	8
erény	4, 8
erkölcs	4, 7, 8, 10
erő	1, 9
erőszak	3, 8
érték	2, 6, 8, 9
érzékelés	9, 12
érzékenység	12
érzékiség	4
érzelem	1, 4, 5
ézés	9, 11
ész	9
eszme	8
fantázia	2, 3, 11, 12
fejedelem	8
fejlődés	1, 9
felebaráti viszony	8, 10
félelem	1, 3, 6, 8
felelősség	8, 9
felettes én	11
felnőttség	1, 4, 5
feltámadás	1, 10
féltékenység	4
festészet	12

filozófia	1, 9, 10
forma	12
forradalom	3,
függőség	3, 8
gazdagság-szegénység	3, 8
gondolkodás	7
gondoskodás	5
gonoszság	8
gyávaság	1, 3
gyermekség	1, 5
gyűlölet	3
háború	8
halál	1, 5, 8, 9, 10
halhatatlanság	1, 2, 10, 12
hallgatás	7, 9
harmónia	2, 5, 6, 9, 10, 11, 12
haszon, hasznosság	7, 8
hatalom	8
haza-nemzet	3, 8
házasság	4, 5, 6
hazugság	8
hiedelem	6
hindu filozófia	1, 4, 7, 8, 10
hit	10
hódítás	4, 8
honvágy	3
hűség-hűtlenség	4
idő	1, 6, 9, 11
ifjúkor	1, 5
igazság	8
imádság	10
irgalom	10
Isten, isteni	1, 10
ítélet	3, 8, 10
játék	7, 11
jelentés	7
jó, jóság	2, 5, 10
jog	3, 8
jövő	9
józanság	8
kapcsolat	4, 8
karácsony	6
kellemes	11
kérdés	11
kereszténység	1, 2, 4, 5, 6, 10
kételkedés	4, 10
kétségbeesés	1, 9
kínai gondolkodók	1, 7, 8, 9, 10, 12
kisközösség	5, 8
kívánság	11
költészet	2, 4, 7, 9, 11, 12
kommunikáció-közlés	7
korlátok	3
kormányzás	8

környezet, körülmények	9
környezetvédelem	9
közlés	7
kozmosz, kozmikus	9, 10
közösség	6, 7, 8
kreativitás	11, 12
kultúra	2, 6, 7, 12
lehetőség	3, 11
lélek	1, 2, 9, 10, 11, 12
lélek (pneuma)	10
lélek (psziché)	1
lét	1, 3, 9, 10
magány	3, 4, 7, 9
magyarság	6, 7, 8
megbocsájtás	10
meghatározottság	3
megismerés	9, 10
melankólia	9, 11
mese	6, 9, 12
mítosz	4, 6, 9
mosoly	2, 4
múlandóság	1, 6, 9, 10, 11
múlt	1, 7, 8, 11
munka	1, 5, 11
művelődés	6
művészet	6, 12
nembeliség	4
nemiség, nemi szerep	4
nemzet	6, 7, 8
nép	8
népszokások	6
nevelés	5
nyelv	7
nyugalom	9, 11
öngyilkosság	4
önismeret	11
önuralom	8
optimizmus-pesszimizmus	9
öregség	1, 5
öröklét-túlvilág	1, 10, 12
öröm	1, 5, 6, 9, 10, 11, 12
ösztön	4
otthon	5, 6
párvalasztás	4
példa	5
pokol	1
politika	8
realitás-valóság	1
reinkarnáció	1, 10
remény	4, 10, 11
rend-rendetlenség	8, 9, 12
rendszer	3, 8
rokonság	5, 6
rút, rútság	2

segítő kapcsolat	5
serdülőkor	2, 4, 5
sokoldalúság	11
sors	8, 9, 11
szabadidő	6
szabadság	3, 8, 9
száműzetés	3
szándék	11
szemlélődés	9, 10, 12
szenvedély	4, 12
szenvedés	1, 3
szépség	2, 4, 9, 12
szerelem	1, 2, 4
szerep	4
szeretet	1, 4, 5, 6, 10
szertartás	6
színjáték	6
szív	4, 12
szocializáció-társadalmiasulás	8
szokások	6
szolgálat	10
szomorúság	3, 4, 10
szórakozás	6
szükséglet	11
születés	1, 6
szülő gyermek kapcsolat	5
szüzesség	2, 4
táncművészet	4, 12
tanulás	7, 9
társadalom	3, 7, 8,
társi viszony-kapcsolat	4, 5, 7, 8
tehetség, képesség	12
teljesítmény	12
teljesség, egészség	1, 9
tenger	9, 11,
teológia	10
teremtés	1, 10
termékenység	6
természet	6, 9, 11, 12
természetesség	9
természetfeletti	1, 10
tervezés	11
test	1, 2, 4, 10
testvérség	10
tilalom	3
tisztelet	4, 5, 6, 8
titok	10
történelem, történetiség	3, 6, 8
tudás	6, 7, 9, 10, 11
tudatalatti	11
tudomány	9
túlvilág, öröklét	1, 10
türelem	10, 11
udvarlás	4

újjászületés	1, 10
ünnep	6
uralom	3, 8
utazás	3, 9
vadászlat	9
vágy	1, 3, 4, 9, 10, 11
választás	3, 4
vallás	6, 10
valóság	9
változás	9, 11
varázslás, varázslat	2, 4, 6, 11, 12
végtelen	9, 10
végzet	1
veszekedés	5
vidámság	6
világ	6, 7, 8, 9, 12
világkép	9
világnézet	10
viszály	8
vonzalom	4
zene	12
zsarnokság	8